

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**KIVÂMÎ
FETİHNÂME-İ SULTÂN
MEHMED**

(İnceleme-Metin)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ DANIŞMANI
Doç.Dr. Ahat ÜSTÜNER**

**HAZIRLAYAN
Ruşan TÜRKEN (DUMAN)**

ELAZIĞ -2006

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

KIVÂMÎ
FETİHNÂME-İ SULTÂN
MEHMED

(İnceleme-Metin)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez / / tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy
çokluğu ile kabul edilmiştir.

Danışman

Üye

Üye

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun / / 2006
tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi
Fetihnâme-i Sultan Mehmed
İnceleme-Metin

Ruşan TÜRKEN (DUMAN)

Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

2006; Sayfa: X+426

Bu çalışma 15.yy.'da Kıvâmî tarafından yazılmış olan Fetihnâme-i Sultan Mehmed adlı eser hakkındadır. Giriş kısmında eserin müellifi olan Kıvâmî'nin hayatı, kişiliği, edebi şahsiyeti ve tarihçiliği anlatılmıştır. Daha sonra eserin tek nüshası, ismi, yazılış tarihi ve konusu hakkında bilgi verilmiştir. Eserin türü olan fetihnâmeler hakkında da genel bir bilgi verilerek, müellifleri tarafından fetihnâme olarak adlandırılan belli başlı eserler de tanıtılmıştır.

Birinci bölümde eser imlâ özellikleri, ses bilgisi ve şekil bilgisi bakımından incelenmiştir. İkinci bölümde metin Latin harflerine aktarılmış, nesir kısmındaki noktalama işaretleri tarafımızdan ilave edilmiştir. Böylece eserin incelenmesinin ve okunmasının daha kolay ve anlaşılır olması hedeflenmiştir.

Dil özellikleri bakımından Eski Anadolu Türkçesini yansıtan ve aynı zamanda tarihi olayları anlatması nedeniyle Türk dili ve tarihi bakımından önemli bir kaynak olan Fetihnâme-i Sultan Mehmed adlı eser çeşitli yönleriyle tanıtılarak ilgili kişilerin istifadesine sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Fetihnâme, Kıvâmî, Fetihnâme-i Sultan Mehmed, Eski Anadolu Türkçesi, Tarih Yazıcılığı.

ABSTRACT

Masters Thesis

Fetihname-i Sultan Mehmed

Observation-Text

Ruşan TÜRKEN (DUMAN)

University of Fırat

The Institute of Social Science

Department of Turkish Language and Literature

2006; Page: X+426

This study is about the work named Fetihname-i Sultan Mehmed written in the fifteenth century by Kıvami. In the introduction section, life, personality and literary characteristic of Kıvami and also his working life as a historian have been expressed. After the introduction section, some information was given about the work's name, subject and the date of writing. And also general information was given about fetihname which is the type of the work in terms of literature, and some major works that are called as fetihname by their authors were also introduced.

In the first section, the work, Fetihname-i Sultan Mehmed, was analyzed from the aspects of dictation characteristic, phonetic and morphological properties. In the second section, the work has been transformed into Latin letters and punctuation marks in the prose part have been added by us; thereby, the work has been aimed to be simpler and clearer to be observed and read.

The work, Fetihname-i Sultan Mehmed, which is an important resource in terms of Turkish language and history for it reflects old Anatolian Turkish and also tells historical events, has been introduced with various respects in order to be benefited by concerned people.

Key Words: Fetihname, Kıvami, Fetihname-i Sultan Mehmed, Old Anatolian Turkish, History Clerkship.

İÇİNDEKİLER

İÇ KAPAK.....	I
ONAY.....	II
ÖZET/SUMMARY.....	III
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖNSÖZ.....	VII
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	IX
KISALTMALAR.....	X
GİRİŞ.....	1-32
BİRİNCİ BÖLÜM	
İNCELEME.....	33
1. İMLA ÖZELLİKLERİ.....	34
1.1. ÜNLÜLERİN YAZILIŞI.....	34
1.2. ÜNSÜZLERİN YAZILIŞI.....	56
1.3. EKLERİN YAZILIŞI.....	68
1.4. BİTİŞİK YAZILAN KELİMELER.....	69
1.5. TAMLAMALARIN YAZILIŞI.....	71
2. SES BİLGİSİ.....	73
2.1. ÜNLÜLER.....	73
2.1.1. Ünlü Değişmeleri.....	73
2.1.2. Ünlü Düşmesi.....	77
2.1.3. Ünlü Türemesi.....	79
2.1.4. Ünlü Birleşmesi.....	79
2.1.5. Ünlü Uyumları.....	80
2.2. ÜNSÜZLER.....	93
2.2.1. Ünsüz Değişmeleri.....	93
2.2.2. Ünsüz Uyumu.....	101
2.2.3. Ünsüz Türemesi.....	102
2.2.4. Ünsüz Düşmesi.....	104
2.2.5. Hece Düşmesi.....	106
2.2.6. Metatez.....	107
2.2.7. Ünsüz İkizleşmesi.....	107

3. ŞEKİL BİLGİSİ.....	108
3.1. İSİM ÇEKİMİ.....	108
3.2. YAPIM EKLERİ.....	119
3.3. FİİLİMSİLER.....	131
3.4. ZAMİRLER.....	137
3.5. SIFATLAR.....	141
3.6. ZARFLAR.....	145
3.7. EDATLAR.....	150
3.8. FİİLLER.....	155
3.9. BİRLEŞİK FİİLLER.....	177

İKİNCİ BÖLÜM

METİN.....	180-411
TIPKIBASIMDAN ÖRNEKLER.....	412
SONUÇ.....	419
KAYNAKLAR.....	423
ÖZGEÇMİŞ.....	425

ÖNSÖZ

Türk edebiyatında, bizzat müellifleri tarafından fetihnâme olarak adlandırılan eserlerle 15. yy.'dan itibaren karşılaşmaktayız. Bunlardan biri de üzerinde çalıştığımız Fetihnâme-i Sultan Mehmed adlı eserdir. Kıvâmî adlı müellif tarafından kaleme alınan eser Fatih Sultan Mehmed'in fetihleriyle, oğlu II.Bayezid döneminin ilk yıllarını kapsamaktadır. Fatih'in İstanbul'u fethi anlatılırken zaman zaman daha önce İstanbul üzerine yapılmış olan İslâmi fetih ve kuşatmalara da değinilmiştir.

Kıvâmî'nin fetihnâmesi 15.yy. Türk dili özelliklerini yansıtması bakımından önemli bir kaynak olduğu kadar bahsedilen fetih ve seferlerin bir kısmına müellifin bizzat katılması bir kısmını ise yakından takip etmiş olması nedeniyle önemli bir tarih kaynağı sayılabilir. Bu nedenler bizi eser üzerinde çalışmaya yönlendirmiştir.

Eser üzerinde gerçekleştirilmiş çalışmalara baktığımız zaman ilk önce Franz Babinger'in tıpkıbasıma bir giriş eklediğini ve bu girişte gerek eser ve mevzuu, gerekse müellifi hakkında çeşitli bilgiler vererek daha sonra yapılacak çalışmalar için de bir kaynak oluşturduğu görülmüştür.Yine bu girişten edindiğimiz bilgilere göre İstanbul Kabataş Lisesi'nden Sait Gökçe Bey, 1955 yaz sömestrinde "Kıvâmî und Sein Fetihnâme" adlı Almanca tetkiki "doktor" ünvanı almak arzusuyla Münih Felsefe Fakültesine sunmuştur. Ancak biz bu eseri ele geçiremedik.

Bizim eser üzerindeki çalışmamız giriş - inceleme - metin bölümlerinden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde Türklerde tarih yazıcılığı, gazavatnâmeler, fetihnâmeler, müellifin hayatı, edebi kişiliği ve tarihçiliği, eser, mevzuu, adı, yazılış tarihi, mevcut tek nüshası hakkında bilgi verilmektedir.

İnceleme bölümünde eserin imlâ, ses ve şekil yönünden incelemesi yapılarak, fetihnâmenin gramer özellikleri ortaya konulmaya çalışılmış, bu özellikler örneklendirilmiştir. Böylece eserin ait olduğu Eski Türkiye Türkçesi dönemi dil özelliklerini aydınlatma çalışmalarına katkıda bulunulmaya gayret edilmiştir.

Metin bölümünde eser transkribe edilmiştir. Transkripsiyon çalışması Maarif Basımevi'nin İstanbul 1955 tarihli tıpkıbasımını üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çünkü

VIII

eserin bilinen tek nüshası Berlin National Bibliothek’de bulunmaktadır. Bu çalışma sırasında sözcüklerde herhangi bir düzeltme veya değişikliğe gidilmemiş ancak metnin daha kolay anlaşılmasını sağlamak amacıyla mensur bölümlere noktalama işaretleri eklenmiştir.

Franz Babinger’in hazırlamış olduğu faksimileden on sayfalık bir kısmın fotokopisi tezimizin sonuna eklenmiştir

Tez çalışmam boyunca tarihi ve edebi bakımdan büyük önem taşıyan en önemlisi de Türk dilinin belli bir dönemine ışık tutabilecek derecede değere sahip olan bu eserin ilim âlemine tanıtılması çalışmalarında bana her konuda rehberlik eden ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Doç.Dr. Ahat Üstüner’e teşekkürü bir borç bilmekteyim.

Çalışmamızda görülebilecek eksik ve yanlışlıkların eserden yararlanmak isteyenler tarafından hoşgörüle karşılanmasını dilerken çalışmamızın ilim ve kültür dünyamıza ufak da olsa bir katkı sağlamış olmasını temenni etmekteyiz.

Elazığ 2006

Ruşan Türken (Duman)

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

a, ā, e	ا آ آ	b	ب
c	ج	ç	چ
d	د	<u>d</u>	ذ
ḍ	ض	f	ف
g	□ گ	ğ	غ
h	□	ḥ	ح
<u>h</u>	خ	ı, i, î	ی ا
j	ژ	k	ك □
ķ	ق	l	ل
m	م	n	ن
ñ	□ ن	o, ö, u, ü	و ا
p	پ	r	ر
s	س	ş	ص
<u>s</u>	ش	ş	ش
t	ت	ţ	ط
v	و	y	ي
z	ز	ẓ	ظ
ž	ض	<u>z</u>	ذ
’	ء	’	ع

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DTCF.	: Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
EUTS.	: Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü
F.Ü.	: Fırat Üniversitesi
H.	: Hicri
Haz.	: Hazırlayan
H.K.	: Hacı Kalfa, Lexicon Bibliographicum, Ed. G. Flügel, 7 cilt, Leipzig ve Londra 1838/58.
İst. Üniv. Edep. Fak.	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
M.	: Miladi
MEB.	: Milli Eğitim Bakanlığı
Ölm.	: Ölümü
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
TDAY-B.	: Türk Dünyası Araştırmaları Yıllığı – Belleten
TDK.	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
vb.	: Ve benzerleri
Yay.	: Yayınevi, Yayınları, Yayımlı
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu
yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

Bütün göçebe uluslarda olduğu gibi Türklerde de tarih yazıcılığı önceleri oldukça basit ve gelişmemiştir. Orhun abidelerinin bir tarihi eser özelliği taşıdığı göz önünde bulundurulursa bu döneme ait sanat eseri inceliği taşıyan başka bir eserden söz etmek mümkün değildir. “Olaylar dasitânî veya tarihî oldukları göz önünde tutulmadan birbirine eklenir veya yalnız dasitânî-tip motifleri ile yanyana konur.”¹ Yani uzun müddet bu göçebe toplum için sadece hükümdarın olağanüstü hayatı ve şahsiyeti önem ifade etmiş ve tarih yazıcılığı bu gerçek etrafında teşekkül etmiştir. Yazıyla tesbit edilinceye kadar eski boy destanları kahramanlık şarkıları şeklinde söylenelemiştir. “Küçük Asya Türklerinin ait olduğu uluslar grubunun ilk atası ve hükümdarı Oğuz bu terennüm edilen kahramanların en ünlüsüydü.”² Bundan başka ele geçen tek nüshası 16.yy.’da yazılmış olan Dede Korkut kitabı da eski bir tarih kitabı olarak değerlendirilmektedir. Bunun sebebi ise Osmanlı tarih yazarlarının ve şairlerinin de bu tip Oğuznâmeler yazmış olmasıdır. Çünkü “Oğuznâme veya Tevarîh-i Oğuzân adlı epopeler Şâhnâme şeklinde yazılmış olup Han’dan üstünkörü bahisten sonra, Rum Selçukluları anlatarak, yazıldıkları zamana kadar geçen olayları sıralayan epik tasvirlerden ibarettir.”³ Ancak bu eserlerin hiçbiri bilimsel dayanakları olan tarih kaynakları değildir.

Franz Babinger’den öğrendiğimize göre Osmanlı Devleti’nden önce Anadolu’da kurulmuş olan ve Tevâifü’l-mülûk adı verilen küçük beylikler zamanında yazılmış olan tarihî eserlerin pek çoğu günümüze ulaşamamıştır. Ancak zaman zaman bu tarihî kaynakları toplama girişiminde buldukları anlaşılmaktadır. Osmanlıların öncülleri olan Rum (Anadolu) Selçukluları döneminde de çoğu Farsça olan pek çok tarihî eser yazılmış “Bunlardan bize ancak küçük artıklar ve sonraları değiştirilmiş nüshalar kalabilmiştir.”⁴

Tevâifü’l-mülûk Tarihi Kaynakları: “Şimdiye kadar yalnız Danişmendoğulları, lirik şair ve Sivas hükümdarı Kadı Burhaneddin ve Karamanoğulları hakkında emin

¹ Franz Babinger, Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri; Çeviren Prof.Dr. Coşkun ÜÇOK, Kültür Bakanlığı Yayınları/435, Ankara 1992, s.4.

² Franz Babinger, a.g.e., Ankara 1992, s.8.

³ Franz Babinger, a.g.e., Ankara 1992, s.9.

⁴ Franz Babinger, a.g.e., Ankara 1992, s.4.

eserler bulunabilmiştir. Babinger bu döneme ait üç eserden bahsetmekte ve bunlar hakkında aşağıdaki bilgileri vermektedir.

İlk olarak Danişmendoğulları tarihinden bahsetmektedir. “Sultan I.Murad’ın isteği üzerine Tokat kalesi Mustahfizi Alî veya Ârif adlı biri 762/1360 yılında Selçuklular zamanından kalma eski bir esere dayanarak bir Danişmendoğulları tarihi yazmıştır.”⁵ İkinci olarak Bezm ü Rezm “Menâkib-i Kâdi Burhâneddin” adlı eserden bahsetmektedir. “Asıl adı Bezm u Rezm olup çok kere Menâkib-i Kâdi Burhâneddin diye de anılan bu eseri Astrabadlı Azîz B. Ardeşîr adlı birisi yazmıştır. Eser 800/1398 de bitmiştir. Ve bir çok nüshaları İstanbul Kütüphanelerinde bulunmaktadır.⁶ Üçüncü olarak Şikârî Ahmed’in Karamanoğulları tarihi hakkında yazmış olduğu bir eserden bahseder. “Hükûmetleri 15.yy.’ın sonlarına kadar sürmüş olan Karamanoğullarının ilk zamanları tarihi hakkında da Osmanlılardan önce bir eser yazılmıştır. Aslı Farsça olduğu muhakkak olan bu eserin sonradan Türkçe tertipleri de hazırlanmıştır. Bunların en tanınmış Şair Şikârî Ahmed’inkidir (Ölm. 992/1584).⁷ Bunlar dışında diğer beylikler hakkında Osmanlılardan önce yazılmış olan târîhi eserler bulunamamıştır.

Türklerde devam eden tarih yazıcılığındaki acemiliğin Osmanlıların ilk döneminde de devam ettiği görülmektedir. Yanıbaşlarında bulunan komşuları Bizanslıların sanat eseri inceliği taşıyan târîhi eserlerine rağmen Osmanlıların en eski tarih geleneklerinde böyle bir ustalığa rastlanmamaktadır. “Bizans tarih yazıcılığı en yüksek gelişme çağına eriştiği bir zamanda Osmanlılarınki daha başlangıçtaydı.”⁸

“Kendi yazmış oldukları eserler Osmanlı Türklerinin ilk zamanları hakkında bize hemen hemen hiçbir bilgi vermemektedir. Yalnız hemen hiç değişmeyen yalnız ve bazı adların yazılışında aykırılıklar gösteren bir silsilenâme vardır. Bu, efsanevi karanlıklara doğru geri giderek bir çok boy başbuğlarının adlarını bildirir ve en eski Osmanlı tarih yazıcılığının çekirdeğini teşkil eder...”⁹ Bize yalnız adı kalmış olan en eski Osmanlı tarihi Yahşi Fakih’in “Menâkib-i Âl-i Osmân ta Yıldırım Hana Gelince”

⁵ Franz Babinger, a.g.e., Ankara 1992, s.4.

⁶ Franz Babinger, a.g.e., Ankara 1992, s.5.

⁷ Franz Babinger, a.g.e., Ankara 1992, s.5.

⁸ Franz Babinger, a.g.e., Ankara 1992, s.7.

⁹ Franz Babinger, a.g.e., Ankara 1992, s.10.

adlı eseridir. Sultan Orhan'ın imamının oğlu olan Yahşı Fakîh eserinde 1389'a kadar geçen vak'aları anlattığı tahmin edilmektedir. (I.Murad'ın ölümü 1389)¹⁰

Osmanlı'nın ilk dönemlerinden son zamanlarına kadar yazılmış belli başlı tarihî eserler şunlardır. ¹¹ :

XV. Yüzyıl Tarihçileri ve Eserleri:

Aşıkpaşazade, **Tevarîh-i Al-i Osman** veya **Aşıkpaşazade Tarihi**.

XVI. Yüzyıl Tarihçileri ve Eserleri:

Kemal Paşazade, **Tevârih-i Al-i Osmân**.

Peçevi İbrahim Efendi, **Tarih-i Peçevi**.

Lutfi Paşa, **Tevârih-i Al-i Osmân**.

Feridun Bey, **Münşeatü's-selâtin**.

Hoca Saadeddin, **Tacü't-tevârih**.

Gelibolulu Mustafa Ali, **Kühü'l-ahbâr**.

Hasan Beyzade, **Tevârih-i Al-i Osmân (Hasan Beyzade Tarihi)**.

XVII. Yüzyıl Tarihçileri ve Eserleri:

Katip Çelebi, **Tuhfetü'l-kibâr esfâri'l-bihâr**. Tarihçinin diğer eserleri; Fezleke, Cihannumâ, Takvîmü'l-tevârih, Keşfü'z-zünûn ani'l-esâmi ve'l-fünûn' dur.

Katip Çelebi, **Fezleke-i Tarih-i Osman**. Katip Çelebi'nin Tarih-i Kebir diye adlandırdığı kitap olup Fezleke akvâl el-ahvâr fî ilmi't-târîh ve'l-ahbâr adını taşır.

Evliya Çelebi, **Evliya Çelebi Seyahatnâmesi**.

Koçi Bey, **Koçi Bey Risâlesi**.

Naima, **Tarih-i Naimâ**. Eserin esas adı Ravzatü'l-Hüseyin Fî Hulâsati Ahbari'l-Hafikayn' dır.

Mehmed Hemdemi Solakzade, **Solakzade Tarihi**. Manzum eseri olan **Fihrist-i Şahân**

Mehmed Halife, **Tarih-i Gilmanî**.

Müneccimbaşı Ahmed dede, **Camû'd-düvel, Sahaifü'l-anbâr fi vekâyi'ül-a'sâr**.

Feridun Bey, **Mecmu'a-ı Münşe'at-ı Feridun Bey**.

XVIII. Yüzyıl Tarihçileri ve Eserleri:

Raşid, **Tarih-i Raşid**.

İsmail Asım, Küçükçelebizade, **Tarih-i İsmail Asım Efendi**.

¹⁰ Franz Babinger, a.g.e., Ankara 1992, s.11.

¹¹ Prof.Dr. Yılmaz KURT, Osmanlıca Dersleri II, Ankara 1999, s.13-30.

Franz Babinger, a.g.e., Ankara 1992.

Şemdanizade Fındıklı Süleyman Efendi, **Mür'î't-tevârih**.

İzzi, **İzzî Tarihi**. (Tarih-i Vekâyi)

Ahmed Vasıf Efendi, **Vâsıf Tarihi, Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâiku'l-ahbâr**.

Hammer, **Devlet-i Osmaniye Tarihi**.

Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**.

Asım Efendi, **Asım Tarihi**.

Hüseyin Bin İsmail (Hadikatü'l-cevâmi) ve Bosnavi Ömer Efendi (Tarih-i Bosna) diğer tarihçilerdir.

IX. Yüzyıl Tarihçileri ve Eserleri:

Şanizade, **Şanizâde Tarihi**.

Ahmed Lutfi Efendi, **Tarih-i Lutfi**.

Ata, **Ata Tarihi**.

Namık Kemal, **Tarih-i Osmanî**.

Karlızade Mehmed Cemaleddin, **Ayine-i Zürefâ**.

XX. Yüzyıl Tarihçileri ve Eserleri:

Abdurrahman Şeref, **Tarih Musâhabeleri**.

Mahmut Celaleddin Paşa, **Mirat Hakikat**.

1. ESERİN MÜELLİFİ

1.1. Hayatı:

Kıvâmî'nin hayatı hakkında kesin olarak bildiğimiz tek şey Fatih ve Yıldırım Bayezid dönemlerinde yaşamış olmasıdır. Bunu, onun yazmış olduğu, Fatih ve Bayezid dönemlerini kapsayan olayları anlatan Fetihnâme-i Sultan Mehmed adlı eserinden anlıyoruz. Eserde Kıvâmî ismi beş yerde geçiyor. Franz Babinger ismin üç yerde geçtiğini belirtmiştir.¹²

Şâha Kıvâmî kuluña fahrısa pes ola	
Baş koyup işigünde oğur dâsıtân-ı feth	317/10
Rahm it Kıvâmî bendeñe kim müstaḥaḳ-durur	
Olduñ çü şâh-ı memleket-i câvidân-ı ^c adl	289/12
Şabr it Kıvâmî çünki ölüm kâr-ı Ḥaḳ-durur	
Ḥaḳḳ'ıñ muşibet ehline luḳfi çehân ola	279/2

¹² Kıvâmî, Fetihnâme-i Sultan Mehmed, Tıpkı Basım Haz. Franz Babinger, Maarif Basımevi, İstanbul 1955, Giriş s. V.

Hüner oldı begendi çün anı şâh

Ƙıvâmî ger ‘ināyet ide Allāh 76/2

Ya Ḥabīballāh ƙara yüzlü **Ƙıvāmî**’nüñ dahi

Nār-ı ‘iṣyān eylemişdür bağrını muḥkem kebāb 11/3

Babinger, Kıvâmî ismi konusunda “İşbu mahlasın bir Kıvâm ed-dîn lakabına tevafuk etmesi muhakkak olup bunun da bir Yusuf yahut Kasım alemine (ismihâs) aidiyeti muhtemeldir.”¹³ Ancak 15.yy.’ın ikinci yarısında Kıvâm ed-dîn Yusuf yahut Kıvâm ed-dîn Kasım adını taşıyan birden çok kişi görülmektedir. Franz Babinger bu kişilerin aşağıdaki şahıslardan biri olma ihtimalinden söz etmektedir. Bunlardan birincisi müderris ve molla Kıvâm ed-dîn Kasım b. Ahmed b. El Cemâlî ve Kadı Kıvâm ed-dîn Yusuf b. al-Hasan Hüseyinî’dir. Ancak Babinger 1478-1511 senelerinde defterdar olan Kıvâm ed-dîn Kasım adlı şahsın fetihnâme yazarı olarak tanınmaya daha müsait olduğunu söyler.

Kıvâm ed-dîn Yusuf b. el-Hasan Hüseyinî hakkında Babinger “Osmanlı Tarih Yazar ve Eserleri” adlı kitabında aşağıdaki bilgilere yer vermektedir.

“Kıvâm ed-dîn Yusuf’un hayatı hakkındaki bilgi Şirazlı olup itikadından dolayı genç iken oradan hicret ederek sonraları Bağdat’a kadı olduğundan ibarettir. Daha ziyade Kâdî-i Bağdâd diye tanınmıştır. Şah İsmail’in zuhuru ile şiiliğin güçlenmesi üzerine Bağdad’ta oturamadı. Önce Mardin’e, sonra da içerilere gitti. Sonunda İstanbul’da Sahn müderrisi oldu. H.K. 204’de göre 922/1516 yıllarında başka kaynaklara göre de 819/1512 yılında orada öldü.

Kıvâm ed-dîn Yusuf Osmanlı hanedanının bir tarihini yazmayı ve bunu II.Bayezid’e ithaf etmeyi tasarlıyordu. Herhalde Bayezid ona iltifat etmiş olmalıdır. H.K. 149’da Ahkâm es-selâtin adı verilen bu kitap da asla yazılmış olmamalıdır.”¹⁴

Babinger’in bahsettiği diğer bir kişi ise Taşköprülüzade Halil Efendi’nin oğlu müderris Kıvâm ed-dîn Kasım’dır. Bu şahıs “919/1513’te İnegölde İshak Paşa camiinde ölmüş olup hayatta iken Bayezit II’ye birçok eser sunmuştur. Fakat bu zatın müellifliği

¹³ Kıvâmî, a.g.e., İstanbul 1955, Giriş s. V.

¹⁴ Franz Babinger, a.g.e., Ankara 1992. s.51.

ve bütün hayatı bizim Kıvâmî'nin biyografisine pek az uymaktadır. Herhalde bizimki müderris değildir.”¹⁵

Sehi Bey tezkiresinin beşinci tabakasında da Kıvâmî adlı bir şairden bahsedilmektedir. Bu şahıs “Geliboluludur. Şiiri latif, gönül ehli, gazelleri çok, her çeşit nazma kâdir kimsedir.”¹⁶ Ancak bu kişinin Fetihnâme yazarı Kıvâmî olduğunu ispatlayacak bir bilgiye sahip değiliz.

Mevcut tüm ihtimaller gözden geçirildikten sonra Fetihnâme'nin yazarının Defterdar Kıvâmeddîn Kasım olduğu söylenebilir.

Kıvâmî'nin kendi hayatı ile ilgili verdiği bilgiler oldukça yetersiz ve yazarın şahsiyetini ortaya koyacak kadar net değildir. “Hakikat olarak söylenebilecek nokta, onun hayli zaman Mehmed II.'in sarayında ve muhtelif seferlerinde ordusunda bulunduğu. Geçim durumu bozuk olan müellif, bu tesellisiz hayatına zaman zaman işaret etmekten yorulmamaktadır. Sultanın elinden diğer birçok musahipler gibi mükâfat alabilmek ona nasib olmamıştır. İşte bu sebepten II.Mehmed'nin oğluna dert yanmış, bu şikâyet Bayezid II'yi, ihtiyar adamın, babası için bir Fetihnâme yazma hususundaki arzusunu tervice mahza bir lütuf olarak sevk etmiştir. Müellif, sultan Mehmed II'nin seferlerinden birkaç bölümü Bayezid'e okumuş, bu suretle eserini hitama erdirmesi için emir almıştır. Bu suretle yazılan eserin 25 bölümü Fatih'e ve onun devamı olan 3 tanesi ise Bayezid II'ye aittir. Kıvâmî'nin, iş başında olan vezirleri eserinde anması tabii bir şeydir. Bu arada Sadrazam Halil Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa ve Ali Paşa bilhassa övlmekte ve hatırlanmaktadır.”¹⁷

Dahı İbn-i Halil Paşayı a'zam	
Vezîr-i haşdur sultâna maḥrem	321/3
Ki ol İbrâhîm Paşâ ḥâzretidür	
Ḳamu 'ilm ehlinüñ ol devletidür	321/4
Şecâ'at birle 'âlem içre meşhûr	
' Alî Paşâ 'dur adı, ḳalbi pür-nür	321/11

¹⁵ Kıvâmî, a.g.e., İstanbul 1955, Giriş s. VI.

¹⁶ Sehi Bey Tezkeresi, Çeviren Dr.Mustafa İsen, Akçağ Yayınları, Ankara 1998, s.142.

¹⁷ Kıvâmî, a.g.e., İstanbul 1955, Giriş s. V.

Kıvâmî, eserinin “Güftâr-ı der Medh-i Sultân Muḥammed Ğāzî Ğan Ce‘ale’l-Cennete Meşvâhu” başlıklı bölümünde padişaha hâlini anlatacağını belirtir ve sonraki beyitlerde padişahın ihsanından uzak kaldığını aşağıdaki beyitlerle dile getirir.

Pâdişâha dem durur tapuña ḥâlüm söyleyem	
Ḳullaruñ ḥâline vâkıf olsa nola padişâ	15/6
Şâhuñ ihsân ile ‘âlem cümle mâlâmal iken	
Bu ‘acebdür kim ben andan düşmişem böyle cüdâ	15/11
Şahil-i ‘ummandayiken minnet-i saḳḳâ neden	
Sofra‘-i sulṫândayiken ḳedye’-i nân-ı gedâ	15/12

1.2. Kişiliği:

Yazarın şahsiyetini ancak eserden yazdıklarından hareketle tespit edebiliyoruz. Kıvâmî her şeyden önce Allah ve peygamber sevgisiyle dopdolu iman sahibi bir müslümandır. Allah ve peygamberi Muhammed aleyhisselâmi eserinde sık sık zikretmiş ve onlara övgülerde bulunmuştur.

Ḥikmetüñ deryâsınuñ pâyânı yok	
Ḳudretüñ şâhrâsınuñ meydâni çok	1/2
Yâ ilâhî sensin ol Ḥayy ü Ḳadîm	
‘Âlim u Settâr u Ğaffâr u Raḥîm	4/7
Yâ Ḥabîbullah çü sen ümmetçün olasin şefî‘	
Pes niçün itmeye ümmet yoluña cânlar fidâ	7/9

Ayrıca inançlı bir müslüman olarak yeri geldikçe Allah’tan günahlarını bağışlamasını dilemektedir.

Ḳıl ‘inâyet biz ğünâhkâr ümmete	4/12
Şuçumuz ‘afv idüp irgür devlete	5/1
Gerçi ‘işyân baḥrına müstağraḳuz	
Lîki luṫfuñdan umaruz şubḥ u şâm	7/1
Nihâyetsüz ḥaṫâmuz ‘afv eyle	
Ḥabîbüñ yüzi şuyına bağışla	280/9

Onun sağlam bir ahiret inancına sahip olduğu, sık sık bu dünyanın faniliğini vurgulamasından anlaşılmaktadır.

Ki çok yirde su’âl olsa gerekdür

O yirde hālümüz nolsa gerekdür	245/11
Cevābuñ hāzır ise işüñ āsān	
Degülse ne ola derdüñe dermān	245/12
Dimişdür ol şefî°-i cürm-i ümmet	
Mevākıf vardurur yevmü'l-kıyāmet	246/1
Öküşdür kışşası bu dāsitanuñ	
Ki derdi çoğdurur fāni cihānuñ	122/7
Ne menzil-gāh idügin fānī dünyā	
Ne mihmān-hānedür bu tāk-ı minā	269/6

Yazarın dünya muammasını çözemediğini, tasavvufi bir yaklaşımla kaleme almış olduğunu aşağıdaki beyitlerden hareketle söyleyebiliriz.

°Aceb şahrā-durur şahrā-yı hikmet	
O şahrā içre vardur dürlü °ibret	177/10
Cihān şahrāsınuñ sırrı ne sırdur	
Ya dünyā milki yā Rab nice yirdür	177/11

Onun bu dini inanç içerisinde gazilik, şehitlik ve cihat kavramlarına çok önem verdiğini görmekteyiz.

Ġazādan efdāl olmaya °ibādet	
Eger ġāzi olursañ zi sa°ādet	86/8
Şehīd olurısañ devlet senüñdür	
Ebed milkinde hem °izzet senüñdür	86/9
Su'āl olmaz şehīde anda ī cān	
Şehīdi °afv kılmışdur o Subhān	246/12
Var imdi cānıla düriş ġazāya	
Ki lāyık olasıñ kurb-ı Hudā'ya	246/13
Şehīd olan ġişi dünyā evinde	
Gelicek Hākk'a ol °uqbā evinde	247/4

Hatta yazar, Fatih Sultan Mehmed'i ömrünü cihat ve gaza ile geçirdiği için övmektedir.

Otuz bir yıl cihānda oldı sulṭān

Cihān mīşeydi, ol şīridi ğarrān	248/4
Hemān tahtında biş yıl sākin olmuş	
Çalan yıllar ğazā ʿazmine gelmiş	248/5

Yazar adalet ve zulüm kavramları üzerinde bilhassa durmuş halkı idare edenlerin adil olmalarını, halka zulüm etmemelerini beklediğini belirtmiştir. Bu konuda özellikle kadıların halka adil davranmadıklarını büyük bir öfkeyle dile getirmiştir.

Alup rişvet emerlermiş ħarāmı	
Buyımış işleri ol dem müdāmī	225/4
Velī bu şimdigi kādīlaruñ āh	
Alupdur ellerinden tāk u dergāh	225/13
Neler görür bulardan āh yoğsul	
Velī baylara olurlar kamu kul	226/3
Cihān halkına ide ʿadl u dādı	
Çoya hem ʿālem içre eyü adı	27/9

O övgülerde bulunduğu Mahmūd Paşa'nın vezirlikten ʿazl edilmesine de üzülmüştür.

Vezīr-i ħāşıdı düstūr-ı aʿzam	
Adı Maĥmūd Paşa'dı muʿazzam	198/13
...	
Vizāretten anı ʿazl itdi çün şāh	
Gelibolı begin eyledi nā-gāh	199/12

Yine bu konuda Sultan Bayezid için yazmış olduğu ʿadl redifli kaside dikkate değerdir.

İ Husrev-i yegāne vü şāh-ı cihān-ı ʿadl	
Tapuña gögden indi laķab, ķahramān-ı ʿadl	287/8
Çındil-i devletüñ vireli şuʿle ʿāleme	
Oldı cihānda gün bigi zāhir ü nihān ʿadl	287/9

Yazar zulüm karşısında olan, zulmü engelleyen padişahları övmüş, halkına zulmedenleri yermiştir. Fatih Sultan Mehmed zamanında büyüklerin küçüklere zulm etmediklerini belirterek onu övmüştür.

Ulular giçiye zulm itmezidi
 Kıoyup doğruyı egri gitmez idi 123/3

Sultan II.Mehmed'in Eflak seferini anlatırken Eflâk Kralı Kazıklı Voyvoda'nın halkına yaptığı zulümlere değinmiş ve onu "Ėāyet cabbār ve cefākār, hūnı ve siyeh-dīn ve siyeh-rū, mustakim ve mufsid.(137/12-13)" şeklinde vafsetmiştir.

Bunların yanında onun zaman zaman halkın ve insanların ahlâki değerlerden yoksun olduğunu belirttiğini görmekteyiz. Bu da onun ahlak konusundaki hassasiyetini göstermektedir.

İlâhi şimdigi ef'âl halkı
 Riyâ vü buhl u kibr u hırs u dalķı 114/1
 Götürmez eylūgi şimdigi ādem
 Yaramaz oldu ĉün kim hāl-i 'ālem 186/4
 'İvaż eylūge eylūk idemezler
 Dutup bu yolu doğru gidemezler 186/5

Onun zaman zaman okuyucuya bir nevi öğüt verdiğini ve insanları iyiliğe çağırđını da görmekteyiz.

Ki eylūk yatlılūđa ķatı güçdür
 Ki zīrā yatlılık Ėāyetde suçdur 186/3

Ayrıca yazarın kişiliğinden bahsederken onun aydın bir insan olduğunu belirtmek gerekir. ĉünkü O, fetihnâmede bir çok yazar ve eserden söz etmiş yer yer "raviler şöyle rivāyet etmiştir" şeklinde bir ifade kullanmıştır. Bu da onun çeşitli eserleri okuduğu veya en azından bu eserlerden haberdar olduğu fikrini vermektedir.

Dahı Firdevsi'nün Şeh-nāme'sinde
 Şekerler tūtī yimiş hāmesinde 302/5
 Huşūşā Penç-Genc'inde Nizāmī
 Getürmişdür niĉe dürlü kelāmı 302/3
 Huşūşā her sözinde Şeyh 'Attār

Şekerler yir söze geldükde her-bār	302/11
Neler naql eylemişdür Şeyh °Aṭṭār	
İşitdük Mantıku't-Ṭayr içre tekrār	210/4

Onun sanatına güven duyan bir insan olduğunu da söyleyebiliriz. Bunu onun aşağıdaki beytinde çıkarabilmekteyiz.

Oḡuya şāhınuñ medḡını evvel	
Beyān eyleye hem vaşfin mükemmel	224/2

Yazar belki bu eseriyle dünyada ad bırakmayı ummaktadır. Bunu aşağıdaki beytinde açıkça ifade etmiştir.

Ġazā sözlerini eyleyelüm yād	
Ḳoyalum °ālem içre biz dahı ad	145/8

Bunlardan hareketle onun padişahın övgüsüne, ihsan ve lütuflarına ulaşmak için bir eser yazdığını ayrıca bu eserle geride bir ad bırakma niyetinde olduğunu söyleyebiliriz. O eserinde yer yer maddi durumunun bozukluğuna değinmiş padişahların ihsân ve lütuflarını övmüştür.

Yazar Sultan II.Mehmed'i tüm işleri vezirine bıraktığı için inceden inceye tenkit etmekte, kendini vezire teslim ettiği için bir nevi suçlamaktadır. Bu da onun daima doğruyu söylemekten yana olduğunu göstermektedir.

Özin şeh aña teslim eylemişdi	
Nice isterseñ eyle ḡıl dimişdi	199/5

1.3. Edebi Şahsiyeti

Kıvâmî'nin eserini manzum, mensur karışık yazdığını görmekteyiz. Bu da onun her iki alanda da eser verebilecek düzeyde bir sanatkâr olduğunu göstermektedir.

Yazar manzûmelerinde aruz veznini başarılı bir şekilde kullanmıştır. Kafiye bulmak konusunda bir sıkıntı çekmeden akıcı bir şekilde eserini vicûda getirmiştir. Onun bölüm başlıklarının Farsça olduğu, divân edebiyatı manzum ve mefhûmlarını rahatlıkla kullandığı görülür ki bu da yazarın Fars dilî ve edebiyatı konusunda bilgi sahibi olduğunu düşündürmektedir.

Manzûmelerinde yer yer Arapça ifadeler, ayet ve hadisler de kullanmıştır. Bu da onun Farsça kadar Arapça bilgisinin mevcut olduğunu göstermektedir.

Manzûmelerinde atasözleri, deyimlere ve güzel sözlere de yer vermiştir.

Bu sözi ehl-i ma'ni hoş dimişler	
Sözün yahşısı cāna cān bağışlar	92/11
Niçe söz var durur işler bitürür	
Nice söz vardurur başlar yitürür	92/12
İşitdüm pend iderdi halka bir pîr	
Ki şındırmañ sözisiñ gevher-i dürr	41/5

Nazım bölümlerinde âyet ve hâdislere yer vererek kendi görüş ve düşüncelerini desteklediği, peygamber efendimizden kıssalara yer verdiği görülmektedir.

Dönüp güççek gazādan büyüğine	
Gerekdür isti'ānet ola dīne	77/7

Nazmında ayrıca tarihi, efsânevi ve mitolojik kişilerin adlarından da bahsetmiştir.

Yüzine baķamazdı toğru kimse	
Süleymān-ı zamāndı cinn ü inse	196/12
Sikender bigi fetħ itsün cihānı	
Müşerref eylesün her bir mekānı	169/13
Elinde nīzesi nestīze beñzer	
Özi Hüsrev, atı Şebdīz'e beñzer	181/12

Nazımda zaman zaman nesirde kullandığı ifadeyi aynen kullanmıştır.

ılıcı birle oştanın şehrin	
Aluben dışra dökdi küfri zehrīn	74/2

Onun nazmında genellikle öyküleyici bazan da betimleyici anlatım kullanıldığı görülür.

Yazar zaman zaman tasavufi ifadeler de yer vermiştir.

°Aceb şahrā-durur şahrā-yı hikmet	
O şahrā içre vardur dürlü °ibret	177/10
Cihān şahrāsınuñ sırrı ne sırdur	

Ya dünyā milki yā Rab nice yirdür	177/11
Ġöz ol gözdür ʿayān göre nihānı	
Ne göz olsun o kim görmez ʿayānı	112/10
Ġöñül gözin o yār kim cān göresin	
Kemāl-i hüsnile cānān göresin	112/11

Manzumelerinde bazan didaktik bir anlatımla da karşılaşmaktayız.

Ġazā küffāra itdüm diyü maġrūr	
Olup yoldan igeñde olmaġıl dūr	78/3
Ki eylük yatluluġa atı güçdür	
Ki zīrā yatluluk ġāyetde suçdur	186/3

Nazımlarından mesnevi tarzında yazılmış olanların daha akıcı olduğu çünkü bu bölümlerde genellikle tarihi olayların hikāye edildiği görölmektedir. Mesnevi şeklinde yazılmış bölümlerde dīl sade, açık ve anlaşılırdır. Kasidelerde ağır bir dil, bol terkipli süslü bir anlatım vardır.

Nesirlerde de manzûmelerde olduğu gibi atasözlerine, deyimlere ve güzel sözlere yer verilmiştir.

“... ağır basacak, yeyni kalkar...”, “... kaçmak dahı erlikdendir...”

Yine âyet ve hâdislerden örnekler vermiştir. Bunlar yazıya hareket kazandırmış az da olsa nesirdeki sıkıcılığı gidermiştir.

Nesirde zaman zaman iç kafiyelenişe gittiği seci ve aliterasyonlara yer verdiğini görmekteyiz.

“...her arafdan oplar ve tūfekler ve zenberekler perran, yine meydānda baş cānlar (8) urbān yine ecel ġayātları donlar bidiler,...” 183/7

“Yine başlar ortada op bigi ser-gerdān, pıranılar arbından ollar rīzān, yine āfet dalarıla her arafdan Perrān, yine ellerde ılılar uryān, yine cigerler biryān, ...” 256/9

Onun nesri için genellikle kolay anlaşılır sade bir dille yazılmıştır desek de zaman zaman bol terkipli süslü bir anlatım kullandığını görmekteyiz. Bu anlatımı daha çok sabah, bahar veya gece tasvirlerinde kullanmıştır.

“... yine sahraya ... nevrūziler geydürmişidi.” 80/2

“... çemen, sahra yüzine ... ayağın almıştı.” 125/3

Yazarın sık sık aynı ifadelere başvurduğu görülür ki bu da nesri tek düzeliğe ve sıkıcılığa götürmüştür.

“... vüzera-yı nik-rây ve kâr-âzmay/akıllar...” 164/11

“...küffâr ve müşrikîn cünd-i şeyâtin ve melâ'in ...” 84/5, 172/9

“...cebede ve cevşende, âlet-i hârb ve esbâb-ı darb ...” 156/10, 166/3-4, 189/4-5

“... kona göçe, yeyü içe ...” 175/9, 182/2

Nesirde öyküleyici anlatım kullanılmış, bahar, sabah veya gece tasvirlerinde betimleyici anlatıma yer vermiştir.

Franz Babinger onun sanatı hakkında şunları söyler:

“Kıvâmî'nin nesri bazı yerlerde yorucu bir “tatvil-i kelâm” olmakla beraber, şiir değeri olan parçaları da var. Bunlar müellifin nazımlığını nasirliğinden üstün saymamıza sebep olacak vaziyettedir. Vezin aruzdur”¹⁸

1.4. Tarihçiliği

Kıvâmî'nin eserinde; kendisinin bizzat katıldığı, duyduğu ve okuduğu olayları anlattığı görülmektedir.

Seferlere bizzat katıldığını aşağıdaki beyitten hareketle söyleyebiliriz.

Baş u cân terkin uruban gitmişemdür şıdķıla

İtdüğüñce rıfât-ı İslâm için ‘azm-i ğazâ 15/8

Bazı gazalarını ise işittiğini şöyle ifade etmiştir.

İşitdük niçe niçe çok ğazâsın

Ki dîn düşmenlerle mâcerâsın 155/10

Yine onun eserinde pek çok kitap okuduğunu belirtmiş olması anlattığı bu tarihi olayları başka kitaplardan okumuş olabileceği ihtimalini de düşündürmektedir. Bunu doğrulayacak şekilde fetihnâmede pek çok yazar ve eser adı zikredilmiştir.

Franz Babinger bu konuda şunları ifade etmektedir: “Kıvâmî'nin istifade ettiği kaynakları bir dereceye kadar aydınlatmak o kadar kolay değildir. Bununla beraber

¹⁸ Kıvâmî, a.g.e., İstanbul 1955, Giriş s.VIII.

vaktiyle geçer akçe vaziyetinde tarihçilere kaynak olan ‘Tevarih-i Âl-i Osman’ dan daha çok belki Âşıkpaşazade’den istifade etmiş olabilir. Bu eserle Tursun Beyin tarihi arasındaki benzer cihetler, Tursun Beyin Kivâmî’den istifade ettiğini göstermektedir; bununla beraber her iki müverrihin, tespiti icabeden müşterek başka bir kaynağı kullanmış olmaları da mümkündür.”¹⁹

2. FETİHNÂME-İ SULTAN MEHMED

2.1. Eserin Adı:

Eserin adı sadece bir yerde fetihnâme olarak ifade edilmiştir.

Oğıduğ adını hem **fetihnâme**

Haber virdük bu resme haş u cāma

319/4

Ancak bu konuda Franz Babinger şunları söyler: “Eserin ismi metinde değişiktir. 317. sayfanın aşağıdan 5. satırında (317/10) Dastan-ı feth olarak, 319/5 te yukarıda ise fetihnâme (319/4) diye isimlendirilmiştir. Elimizdeki nüshanın kapak yaprağında, sonradan olmakla beraber, Bayazıd II devrinde yazılmış olan termiye şeklinde içtinabedilrek, esere Fetihnâme-i Sultan Mehmed ismi intihab ve tercih edilmiştir.”²⁰ Buna göre eserin Fetihnâme-i Sultan Mehmed şeklindeki adı daha sonradan eklenmiştir.

2.2. Yazılış Tarihi :

Eserin yazılış tarihi yine eserde şu şekilde ifade edilmiştir.

Resül’üñ hicretinden diñle bu dem

Sekiz yüz oldı toksan üç oldı dahî hem 319/12

Tamām olmışıdı mäh-ı cumādeyn

Gülile bağlar olmış idi zeyn 320/1

Đuḥā vaktıydı cum^ca günidi

Namāz-ı öyleden hem öñdin idi 320/2

Tamām itdük kitābı oldı ḥāzır

Şular kim olalar haṭṭına nāzır 320/3.

Franz Babinger ise bu konudaki düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: “160 a (319) yaprağında, eserin bir Cuma günü öğleden evvel (Zuha vakti) ve 895 yılının mah-i

¹⁹ Kivâmî, a.g.e., İstanbul 1955, Giriş s.VIII.

²⁰ Kivâmî, a.g.e., İstanbul 1955, Giriş s.VII.

cumadeyninde, yani nisan ortasından takriben haziran ortasına kadar olan zaman içinde ikmal edildiği yazılıdır.”²¹

Eserin yazılış tarihi yine eserde açıkça H.893 olarak belirtilmesine rağmen Babinger 895 olduğunu söylemiştir. Biz bunun basım hatası olduğu kanaatindeyiz.

2.3. Tek Nüshası ve Tarihçesi :

Eserin orijinal tek nüshası hakkındaki bilgileri Franz Babinger’den almaktayız. “Berlin National Bibliothek-Bibliothek Mrs. or 4⁰ 1975 numaradaki el yazması nüshası 160 yapraktan ibaret olup, her biri 26 cm uzunluğunda ve 17,5 cm genişliğinde modern bir cilt tarzı ile takviye edilmiş dana derisinden bir kapak içindedir. Bu kapak orijinal olmayabilir. Eser kalın, kuvvetli, herhalde yukarı İtalya menşeli ve kısmen su lekelerini havi bir Avrupa kâğıdına, siyah, vazıh, tam harekeli bir neshî ile yazılmıştır; her sayfa altın yaldızlı bir kenar çerçevesi ile süslenmiş olup 13 satırlıdır. Başlıklar altın yaldızla yapılmıştır. Bitiriş (Hâtıme) sözleri de aynı şekildedir. İçinde besmele bulunan başlık çerçevesi (Vignette), altın sarısı, mavi, siyah ve gümüş rengi mürekkeple çizilmiştir. Beyitler yer yer kırmızı noktalarla işaret edilmiştir.”²²

Franz Babinger eser hakkında şu bilgileri vermektedir. “İsminin basılmış veya elyazması herhangi bir tezkirede olmayışından anlaşılıyor ki, eseri pek muhtemel olarak tek nüsha yazılmış, müellifi tarafından Sultan Bayezid II’ye sunulmuş, asırlar boyunca saray kütüphanesinde unutulmuş kalmış. Bayezid II.’nin eserin ilk sahibi olduğu, ön kapak muhafaza yaprağı üstünde ve hâtıme yaprağında tuğralı mührünün bulunması ile çok açık bir surette anlaşılıyor.

Ön muhafaza yaprağındaki diğer bir mühür, kanaatimce Şehzâde Mehmed Şah b. Süleyman’a aittir. Bu, 22 yaşında Saruhan Valisi iken ölen ve İstanbul’da Şehzade Camiindeki türbesine defnedilen, Sultan Süleyman Kanunî’nin oğlu bedbaht Mehmet Çelebi’dir. (928/1521 de berhayat idi. 8.Şaban 950 de doğmuştur. Bu, babasının doğum gününe rastlar.) Nitekim babası 6 Ekim 1494 te Trabzon’da doğmuştur.”²³

Eserin bulunup ilim alemine tanıtılmasına kadar geçen süreç ise yine Babinger tarafından şöyle açıklanmaktadır:

“Kendisi ile eski bir hukukumuz olan fâzıl dostum sahhaf Raif Yelkenci Bey,

²¹ Kivâmî, a.g.e., İstanbul 1955, Giriş s. IV, V.

²² Kivâmî, a.g.e., İstanbul 1955, Giriş s. IV.

²³ Kivâmî, a.g.e., İstanbul 1955, Giriş s.VI-VII .

bundan 16 yıl önce şarkiyatçıların tanıdığı ve şimdi vefat etmiş bulunan sahhaf Rıza Nasrullah'ın :Kıvâmî isimli birisi tarafından yazılmış, şimdiye kadar bilinmeyen biricik Fetihnâme adlı bir el yazmasını Almanya'ya satmış bulunduğunu hikâye etmişti. Rahmetli Ali Emiri Efendi bana Birinci Dünya Savaşı sıralarında bunu anlattığı ve sonra kendi Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası'nda yazdığı makalede bundan bahsettiği sırada, ben çok önceden her şeyi öğrenmiş bulunuyordum. Birtakım eserler arasında Kıvâmî'nin Fetihnâmesine hususi bir ehemmiyet vererek yana yakıla anlatan Ali Emiri'nin kendi dergisinde Fetihnâme'nin el yazması hakkında söylediği sözlerin derin mânasını anlayabilmek için, onun zihniyetini pek yakından tanımış olmak lâzımdır. O zaman şunları yazmıştı:

Osmanlı Tarih Encümeni Âzasından İskender Hoçi Bey Fatih zamanı üdebasından Kıvâmî nam zatın Türkçe bir Osmanlı Tarihine tesadüf ederek almış olduğunu, bundan bir iki sene evvel haber aldım. İskender Hoçi Bey zaten dostumuz olduğundan, Babiâli'ye gidip kendisini gördüm. Beş on gün zarfında iade edilmek üzere Kıvâmî tarihinin itasını rica ettim.

Kütüb-i kesireye malik olan İskender Hoçi Bey, o tarihe kadar benden hiçbir kitap diriğ etmemişti. Pek çok sıkıldı, vaktiyle müracaat etmediğimden dolayı müteessif oldu, bir sene kadar evvel fevkalâde zarurete giriftar olduğundan Amerika sefir-i sabıkına hediye ettiğini ve bilmukabele kendisine yüz lira verdiğini ifâde eyledi. Elhâsıl Kıvâmî tarihi ortadan kayboldu. İskender Hoçi Bey de birkaç ay evvel vefat eyledi. Zikrolunan nadir kitap eğer encümence istinsah edilmiş ise şayan-ı şükrandır.

Not:Tahkik icra ettik, maalesef istinsab edilmemiştir.

Hoçi Bey'in dostu Ali Emiri'ye oyun oynadığı şüphesizdir. Sözü geçen kitabı hiçbir suretle Amerika elçisine satmamış, evinde saklamıştır. Kitabın aslında kimin malı olduğu bilinince bir sultanın malı idi, tuğralı olarak Avrupa kütüphanelerinin serilerin teşkil etmiş emsali gibi, saraydan aşırılmış, pazara çıkarılmış, İskender Hoçi onu elde etmiş idi. Bu sebepten onu mütecessilerin ve hattâ polisin gözünden kaçırmış olmalı idi. İskender Hoçi Bey hayatta gözlerini yumunca, dolu dolu sandıklar içinde ve kısmen kıymetli diğer elyazmaları ile birlikte kitapları zaman zaman pazara sevk edilmiş, böylece Fetihnâme hakikî ve becerikli bir arayıcı olan Rıza Nasrullah'ın eline geçmiş, nihayet bu unikum elyazması, diğer üç Türkçe eserle birlikte (bir mecmua, Yahya b. Muhammed el-Avun'ın Felâhatnâme'si, bundan başka Abdal-Baki'nin bilinmeyen

Fezleke-i Tarih-i Osmanî'si) 1935 yılında Berlin-Prusya Devlet Kütüphanesine satılmıştı. Bu elyazması İkinci Cihan Savaşında Beuron Manastırı'na, oradan da Tübingen'e nakledilmiş olmasa idi, harabolacak, belki de çalınacaktı.

Kıvâmî'nin Fetihnâme'sine ait tarihçe kısaca bundan ibarettir. Merhum Rıza Nasrullah'ın Prusya Devlet Kütüphanesi, yani şimdiki Berlin Milli Kütüphanesi ile olan ticarî münasebetinin senelerden beri bildiğim cihetle, Raif Bey tarafından Fetihnâme'nin Almanya'ya satıldığı hususunda verilen haberin yardımı ile, o kadar çok tecessüse lüzum kalmadan, kitabın bulunduğu mevkiî tesbit etmek pek az bir arama ile mümkün olacaktı. İşte bu eserin tedkik ve neşri hususundaki müsaade Berlin Milli Kütüphanesinden verilmiştir.

Buluş haberi Ankara'ya ulaştığı sırada, Mainz İlim ve Edebiyat Akademisi, Fetihnâme'nin tıpkı basım halinde tarafımdan kendi neşriyat serisine katılmasını istedi. O zamanki Maarif Vekili Tevfik İleri Bey, Türk dili ve tarihi için ehemmiyetli olan bu eserin, vekilliği hesabına neşrini teklif etti. Bu samimi isteğe uymak bana aynı derecede samimi bir vazife olarak görüldü: Her şeyden evvel elyazması geldiği yerde basılacaktı... Sonra, icraatı Fetihnâme'de terennüm edilmiş olan Sultan Mehmed II'nin İstanbul'u fethinin beş yüzüncü yıldönümüne rastlayacaktı...

Her ne kadar eserin basılması şimdiye kadar gecikmiş ve her ne kadar vadedilmiş olan zamandan çok geç ilim aleminin istifadesine vazedilmiş ise de, varlığını önce Ankara'da Tevfik İleri, sonra İstanbul'da maarif Basımevi Müdürü Nail Tur Bey'e borçludur. Baskısı bu ünlü müessesede örnek olacak bir nefasette ele alınmış bulunuyor. Nail Tur Bey bu işe hususi bir ilgi ve sevgi göstermektedir..."²⁴

2.3. Türü :

Eserin edebi türü fetihnâmedir. Fetihnâme "İslâm ve Türk-İslâm devletlerinde fethedilen beldeleri, kazanılan zaferleri haber veren mektup ve fermanlarla bu fetihleri anlatan tarihi eserlerin genel adıdır."²⁵

Ortaçağda İslâm hükümdarları güçlerini göstermek ve zaferlerini haber vermek amacıyla mektup ve fermanlar gönderirler. Bu mektuplar süslü bir üslupla yazılır dosta müjde, düşmana korku verir.

²⁴ Kıvâmî, a.g.e., İstanbul 1955, Giriş s.I,II,III.

²⁵ İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1995, Cilt 12, s.470.

Fetih mektubu gönderme geleneğinin Abbasilerde, Gaznelilerde, Büyük Selçuklularda, Harzemşahlarda, Anadolu Selçuklularında, İlhanlılarda, Timurlular ve Safevilerde sürdürüldüğü görülmektedir.

Osmanlı Devletinde ise Hristiyanlara karşı kazanılan zaferler, büyük fetihler nâme-i humayun'lar arasında yer alır, İslâm devletlerinin hükümdarlarına gönderilirdi.

Fetihnâmelerin özel bir yazılış şekli vardı. Dosta gönderilen fetihnâmelerde padişahın gücünü göstermek için düşman askerinin kalabalıklığından bahsedilir olaylar uzun uzun anlatılırdı. Düşmana gönderilen fetihnâmelerde tehditvari bir dil kullanılır düşmanı aşağılayıcı ifadelere yer verilirdi.

Fetihnâmeler genellikle nişancılar bazan diğer resmi görevliler ve özel kişiler tarafından da yazılırdı.

Fetihnâmeler ilgili oldukları savaşın hemen arkasından yazıldıkları için tarihi bakımdan da önem taşırlar. Ancak anlatımları daima subjektif olduğundan verilen bilgileri diğer kaynaklarla doğrulamak gereklidir.

“Edebiyat tarihiyle ilgili kitaplarda ise fetihnâme ayrı bir edebi tür olarak bir seferin başlangıcından sonuna kadar geçen olayları, bir şehrin, kalenin alınışı veya bir savaşın kazanılmasını konu edinen eserler şeklinde ele alınmaktadır.”²⁶

Fetihnâme denilen bu türü konu ve üslup bakımından gazavatnâmelerden, zafernâmelerden, sefernâmelerden, selimnâme ve süleymannâmelerden ayırmak zordur.

Gazavatnâmeler ise “Türk edebiyatında, ordunun akınlarını, savaşları, kahramanlıkları, zaferleri, şiir ve düzyazı biçiminde anlatan yapıtlara verilen ad”²⁷ şeklinde tanımlanmıştır.

Gazavatnâmeler konularına göre şöyle sınıflandırılabilir:

1. Bir padişah ve dönemini konu alanlar,
2. Ünlü bir komutanı ve savaşlarını konu alanlar,
3. Yalnızca bir savaşı konu alanlar.

²⁶ İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1995, Cilt 12, s.

²⁷ Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi,, İstanbul 1994, Cilt 13s. 165.

Bazı ünlü gazavatnâmeler şunlardır: Kâşifî'nin Gazanâme-i Rum'u, Muradî'nin Hayreddin Paşa'sı, Mahmut Sabit'in Gazavat-ı Gazi Hasan Paşa'sı yine yazarları belli olmayan Gazavat-ı Sultan Süleyman ile Gazavatnâme-i Şirvan.²⁸

Agâh Sırrı Levend bunların zafernâme adını aldıklarını da belirtmiştir.

Türk Edebiyatında 15.yy.'dan itibaren müelliflerince fetihnâme olarak adlandırılan eserler şunlardır:²⁹

1. **Fetihnâme-i Sultan Mehmed.** Kıvâmî tarafından 1490 yılında kaleme alınarak II.Bayezid'e takdim edilmiştir.
2. **Fetihnâme-i İnebahtı ve Moton.** İnebahtı ve Moton seferlerine katılan II.Beyazid devri şairlerinden Sinoplu Safâî tarafından manzum olarak kaleme alınmıştır. Yaklaşık 3900 beyitten meydana gelen eser mesnevi tarzındadır.
3. **Fetihnâme-i Diyâr-ı Arab.** Yavuz Sultan Selim devrinde hayatta bulunan, kendisinden Silâhşör olarak bahseden müellif bizzat katıldığı Mısır seferi hakkında değerli bilgiler vermektedir.
4. **Fetihnâme-i Belgrad:** Eserin sonundaki beyitten Sayî mahlaslı bir şair tarafından kaleme alındığı anlaşılan bu fetihnâme Kanûnî Sultan Süleyman'a ithaf edilmiştir.
5. **Fetihnâme-i Hayreddin Paşa.** Barbaros Hayreddin Paşa'nın savaşlarını ve bilhassa Preveze zaferini anlatan, Murâdî tarafından mesnevi tarzında yazılmış bir eserdir.
6. **Fetihnâme-i Kal'a-i Cerbe.** Nidâî'nin 1560'da telif ettiği bu eser Piyâle Paşa tarafından yazdırılmıştır.
7. **Fütûh-ı Yemen.** Rumûzî'nin 1569-1570'de kaleme aldığı mesnevi tarzında 20.000 beyitlik bir fetihnâme olup eserde II.Selim zamanında Yemen'e gönderilen Sinan Paşa'nın fetihleri anlatılmaktadır.
8. **Fetihnâme.** Sipâhîzâde Ahmed tarafından yazılan bu eserde, Sultan İbrâhim'in 1644 de Venedikliler'e karşı başlattığı, yirmi iki yıl süren muharebenin sonuçları hakkında bilgi verilmektedir.

²⁸ Agâh Sırrı Levend, Edebiyat Tarihi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1956, Cilt I, s.158.

²⁹ İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1995, Cilt 12, s.471-472.

9. **Fetihnâme-i Kamanıçe**. Nâbi'nin yer yer manzum, yer yer mensur olarak telif ettiği bu fetihnâmede IV.Mehmed zamanında Kamanıçe Kalesi'nin fethine dair geniş bilgi verilmektedir.
10. **Fetihnâme-i Belgrad**. Antalyalı Mustafa Münif'in yazdığı eserde I.Mahmud zamanında sadrazam olan Hacı Mehmed Paşa'nın kazandığı Belgrad zaferi anlatılmaktadır.
11. **Fetihnâme-i Belgrad**. Koca Râgıb Paşa tarafından yer yer manzum olarak telif edilen bu eserde bir önceki fetihnâmede anlatılan konu işlenmektedir.

Bunlardan başka şu fetihnâmeler de zikre değer eserlerdir: Tâcizâde Câfer Çelebi, **Mahrûse-i İstanbul Fetihnâmesi**; Ciztedarzâde Bahâeddin Efendi, **Fetihnâme-i Bahâeddin**; Edirneli Ali Efendi, **Fetihnâme-i Meke-i Mükerrerme**; Dârüssaâde Ağası Mehmed Ağa, **Fetihnâme-i Gence**; Abdurrahman Hibrî Efendi, **Târîh-i Feth-i Bağdâd**; Nihâlli, **Fethiyye-i Yemen**, El-Hâc Mehmed Ârif Efendi, **Fetihnâme-i Garrâ be-Târîh-i Ra'na**; Mehmed Esad Efendi, **Feth-i Kostantiniyye**'dir.³⁰

2.3. Muhtevası :

Eserin manzum bölümlerinin başlıklarını inceleyecek olursak şöyle bir sıralamanın mevcut olduğu görülmektedir:

1. Eser besmele başlıklı mesnevi şeklinde yazılmış bir tevhidle başlamıştır. Bu tevhid toplam 29 beyitten oluşmuştur.
2. Güftâr-ı terci'-i bend, der münâcât-ı bârî Ta'âlâ 'izz ü 'alâ: Bu bölüm terci-i bend tarzında yazılmış bir münacattır. Toplam 30 beyitten oluşmuştur.
3. Güftâr-ı tercî-i bend-i diğere, der na'at-ı seyyidü'l mürselîn-'aleyhi's-şalâtu ve's-selâm: Bu bölüm yine terci-i bend tarzında yazılmış olup 57 beyitten oluşmaktadır. Bu bölümde yazar Peygamber efendimizin yanı sıra Hazreti Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Hasan ve Hüseyin'den övgüyle bahseder. Ayrıca hesap gününden bahsedilmekte, peygamber efendimizden yardım dilenmektedir. Bu bölümün 46. beytinde yazarın adı geçmektedir.
4. Güftâr-ı rubâ-i der münâcât: 2 beyitten oluşmaktadır.

³⁰ İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1995, Cilt 12, s.472.

5. Güftār-ı der haqq-ı taşdıq-ı tevḥīd-i bārī Ta‘ālā celle zıkrehu: 3 beyitten oluşmaktadır. Bu bölümde Allah’ın birliği ve Hz.Muhammed’in onun resulu ve habibi olduğu belirtilerek cehennemden uzak tutulmak dilenir.
6. Güftār-ı der medh-i Sultān Muḥammed Ğāzī Han Ce‘ale’l-cennete meşvāhu: Bölüm 45 beyitten ibarettir. Yazar uygun bir girişle başlar ve arkasından devrin hükümdârı Fatih Sultan Mehmed’e övgüler dizer. Ayrıca yazar bu bölümde padişaha kendi hâlınden bahsedeceğini söyleyerek sonraki beyitlerde padişahın ihsanının herkese ulaştığını ama kendisinin bundan uzak kaldığını belirtmektedir. Yine bu bölümün 35. beytinde cân ve başla, inançla padişahın yanında gazalara katıldığını belirtmiştir.
7. Güftār-ı evvel, der culūs-ı salṭanat-ı Sultān Muḥammed Han Ğāzī enārallāhu burhānehu:15 beyitten oluşmuştur. Mesnevi şeklinde her beyit kendi arasında kafiyelenmiştir. Bu manzûmeden sonra nihayet yazar nesre geçmiş ve Fatih Sultan Mehmed’in cülusunu anlatmıştır.
8. Beyt: Nesir kısmında Sultan Murad’ın ve tahtı ve vefat tarihinden bahsettikten sonra beyt adı altında 2 beyte yer verir. Burada Sultan Murad için duada bulunur ve nesir bölümünde anlattıklarına devam eder.
9. Beyt: yine iki nesir bölümü arasına tek beyit konmuş bu bölümde oğlunun II.Murad’a yerinmemesi kendisinin de onun özelliklerine sahip olduğunu belirtir.
10. Nazım: Bu kısım 36 beyitten oluşmuştur. Fatih’in yaptırmış olduğu yapılardan bahsetmekte ona iltifat ve duada bulunmaktadır. Mesnevi şeklinde kafiyelendirilmiştir.
11. Güftār-ı duvom, der meclis-i sefer-i Karaman, bi-‘avni ‘ināyeti meliki’l-‘ālī: 15 beyitten oluşmuştur. Bu bölümde yazar, Fatih’in Karaman seferinden söz etmektedir. Son beyitte Karaman seferini anlatacağını belirtmektedir.
12. Nazım: Bu bölüm 19 beyitten ibarettir. Burada Fatih’in Karaman’a sefer emri verdiği anlatılmaktadır. Mesnevi şeklinde kafiyelenmiştir.
13. Güftār der nazım: 22 beyitten oluşmuştur. Mesnevi şeklinde kafiyelenmiştir. Bu bölümde Karamanoğlu İbrahim Bey ve çevresindekilerin baş koyup yer öperek Fatih’in emrine girdikleri anlatılmakta ve hicri 856’da bu seferin yapıldığını haber vermekte bu seferin Rebi‘în ayı içinde yapıldığını belirtmektedir.
14. Güftār-ı sivom, der meclis-i sahten-i ḥiśānhāy-ı nev, der nāhiyye-i Kōştāntīniyye: 4 beyitten oluşmuştur.

15. Sıfat-ı rûz: 7 beyitten oluşmuştur. Her beyit kendi arasında kafiyelidir.
16. Sıfat-ı bahâr: 27 beyitten oluşmuştur. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Burada padişahın İstanbul üzerine sefer yapmak isteğinde olduğu anlatılmaktadır.
17. Güftâr der nazım: 15 beyittir. Burada Fatih'in İstanbul'u fethetmek için hazırlıklara başladığı ve bir kale inşa ettirdiği haber verilmektedir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir.
18. Güftâr-ı çehârom, der meclis-i binâyı şehri Kõştançiniyye: 16 beyitten oluşmuştur. Burada ise Fatih'in askerini toplayarak Kostantiniyye üzerine yürüdüğü anlatılmaktadır. Her beyit kendi arasında kafiyelidir.
19. Güftâr der nazım: 20 beyitten oluşmuştur. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde şehitlik mertebesinin önemi ve bu insanlara Allah'ın lütufları anlatılmakta şehitlik mertebesine ulaşabilmek için duada bulunmaktadır. Daha önce nesir kısmında Kostantiniyye üzerine yapılan bir sefer dolayısıyla Ebu Eyüp Ensâri hazretlerinin şehit olduğu haber verilmiş ve şehitlik konusunu işleyen bu nazım yazılmıştır.
20. Güftâr-ı pençom, der meclis-i feth-i şehri Kõştançiniyye: 12 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir.
21. Sıfat-ı şeb: 19 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. İstanbul'un fethi anlatılmaktadır.
22. Güftâr der nazım: 36 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde İstanbul'un fethi ve kazanılan zaferden söz edilmekte fethin h.857'de yapıldığı bildirilmektedir.
23. Güftâr-ı şeşom, imaret-şoden-i şehri Kõştançiniyye ba'd ez fethi, mu'avent-i haç: 21 beyittir. Son beyit ayetlerden oluşmaktadır. Her beyit kendi arasında kafiyelidir.
24. Güftâr der nazım: 42 beyitten oluşmuştur. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Fatih Sultan Mehmed'e övgü ve dualar edilmiş onun Kostantiniyye şehrinde çeşitli binalar yaptırarak ihya ettiği anlatılmaktadır.
25. Güftâr-ı heftom, der meclis-i Sivrice Hısâr ve feth-i kal'a-i Amül: 47 beyitten oluşmaktadır. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde yazar Fatih'in seferlerini anlatan bazı bölümleri Bayezid'e arz ettiğini ve II.Mehmed tarihinin yazılıp tamamlanması yönünde emir aldığını belirtir ve bu bölümün 18. beytinde yazarın adı geçer, yazdıklarının şâh tarafından beğenildiğini söyler.

Ayrıca bu bölümde Peygamber Efendimizin de belirttiği gibi küçük gazanın yapıldığını sıranın büyük gazaya geldiğini; büyük gazanın da nefisle mücadele olduğunu belirtir.

26. Güftâr-ı nazım: 28 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde daha çok II.Mehmed'in askerinin kahramanlığı anlatılmaktadır.
27. Nazım: 17 beyitten oluşmuştur. İslâm askerinin yiğitliği övülmüştür. Her beyit kendi arasında kafiyelidir.
28. Güftâr-ı heştom, der meclis-i feth-i Nevabir, be-himmet-i Sultan Muhammed Han: 8 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde padişâha övgü yapılmıştır.
29. Güftâr-ı sıfat-ı şeb: 8 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Burada padişahın devlet işleri üzerinde istişare ederken gönlünden yeni şeyler geçirdiğini belirtir.
30. Nazım: 6 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir.
31. Güftâr der nazım: 5 beyittir. Burada Nevâbir Kalesi'nin fethinden duyulan mutluluk anlatılmıştır. Her beyit kendi arasında kafiyelidir.
32. Güftâr der nazım: 5 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Fetih dolayısıyla padişaha dualarda bulunulmuştur.
33. Güftâr-ı nühom, der meclis-i gâzâ-yı Belğirad mâ vâkı'a'-i: 12 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde mellif sözün öneminden bahseder ve gazilerin yaptıklarını anlatacağını söyler.
34. Güftâr-ı sıfat-ı bahâr: 19 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde baharın güzellikleri anlatıldıktan sonra böyle bir zamanda padişahın askerini toplayarak bir fetih hazırlığına niyetlendiği haber verilir.
35. Güftâr der nazım: 27 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. 12. beyit bir hadis-i şeriften oluşmuştur. Burada Peygamber Efendimize ait bir kıssa anlatılmakta ve hâk yolunda cihâd edenlerin cennette ödüllendirilecekleri belirtilmektedir.
36. Güftâr-ı der nazım: 19 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Burada Belgrad seferi sırasında İslâm ordusunun önce mağlup olduğu sonra padişahın gayretleriyle toplandığı ve zafer kazanıldığı anlatılır. Yazar bu sefere katılmadığını ancak görenlerin söylediklerine dayanarak bunları yazdığını bizzat belirtmektedir.

37. Güftâr der nazım: Bu bölüm 11 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Burada yazar İslâm askerine duada bulunmuştur.
38. Güftâr-ı dehom, der meclis-i gazâ-yı velayet-i Mora: 48 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde gaziler ve Fatih Sultan Mehmed'e çeşitli övgüler yapılmıştır.
39. Güftâr-ı sıfat-ı şeb: 8 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde bir gece tasvirinden sonra padişahın böyle bir gecede memleket meseleleriyle uğraşırken bir gazaya karar verdiğini anlatır.
40. Nazım der sıfat-ı subuh: 16 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bir sabah padişahın askerini toplayarak sefere çıkışı anlatılmaktadır. (Mora seferi)
41. Güftâr der nazım: 9 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde Allah'tan hidâyet dilenmektedir.
42. Güftâr-ı yaz dehom, der meclis-i gazâ-yı Mora ki tekrâr şode-büd: Burada ehl-i gönül olan kimselerin özelliklerinden bahsedilmekte Müslümanlığın farklı bir şey olduğu ve şimdiki halkın bundan çok uzaklaştığı söylenmektedir. Arkasından fetihleri anlatmaya devam edeceğini belirtmektedir. 39 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir.
43. Güftâr-ı der sıfat-ı şeb: 17 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Burada da bir gece padişahın düşünürken bir fetih yapma kararı verdiği anlatılır.(Mora seferi)
44. Güftâr-ı der sıfat-ı subh: 4 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Feleğin bir sabah yaptıkları anlatılmaktadır.
45. Güftâr der nazım: 21 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Burada bir sonbahar tasviri yapılmaktadır ve yazar kışı yaşayan bu âlemde insanların halinin ne olacağını anlatacağını söyler. Ardından nesre devam eder.
46. Güftâr der nazım : 10 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde de yazar, padişahın din düşmanlarını kahr etmesini İslâm dinini ise aydınlatmasını istemekte yine Allah'ın rahmetini dilemektedir.
47. Güftâr-ı devazdehom, der meclis-i gaza-yı kal'a'-ı Trabzon: 29 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Burada da sultan II.Mehmed'in çeşitli özellikleri övgüyle anlatılmaktadır. Ve yazar yine onun büyük bir gazasını anlatacağını söyleyerek nesre geçmektedir.

48. Güftār der nazım der sıfat-ı subh: 32 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde bir sabah tasvirinden sonra padişahın askerini toplayarak sefere çıktığı anlatılmaktadır.
49. Güftār der nazım: 12 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir bu bölümde hak yolunda gazada bulunanlardan övgüyle bahsedilmekte ve duada bulunulmaktadır.
50. Güftār-ı sīz-dehom, der meclis-i gaza-yı İflak-bi ‘avni ‘inayetillahi : 33 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Burada da sultan II.Mehmed’den övgüyle söz edilmekte ve onun İflak seferini anlatacağını haber vermektedir.
51. Güftār der nazım, der sıfat-ı subh: 13 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bir sabah tasvirinden sonra yine o sabah Sultan Muhammed’in fetih amacıyla yola çıktığı anlatılmaktadır.
52. Güftār der nazım der sıfat-ı şeb: 23 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bir gece tasvirinden sonra bu gecede Sultan II.Mehmed’in düşman baskısıyla karşılaşması anlatılmaktadır.
53. Güftār der nazım: 11 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir . Sıdk ile gaza edenler övülmüş ve onlara duada bulunulmuştur.
54. Güftār-ı çehār-dehom, der meclis-i ğazā-yı Midillü: 40 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde sözün önemi vurgulanmakta, yazar Midilli Kalesi’nin fethini anlatacağını belirtmektedir.
55. Güftār der sıfat-ı subuh: 23 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bir sabah tasvirinden sonra II.Mehmed’in midilli seferine çıkışı anlatılmaktadır. Ancak bu bölümde yazar midilli seferi ile ilgili bir çok kitap okuyup birçok şey dinlediğini ifade etmiş (11.beyit) bu da onun bu sefere katılmadığını göstermektedir. Yazar II.Mehmed’e övgüden sonra Midilli seferini anlatacağını belirtmektedir.
56. Nazım: 8 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Burada Sultan II.Mehmed’e iyi niyet ve temennilerde bulunulmuştur.
57. Güftār-ı pānzdehom, der meclis-i ğazā-yı Arnavud: 24 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Burada yine padişaha övgü yapmış ve Arnavud’un fethini anlatacağını belirtmiştir.
58. Güftār der nazım:40 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde bir ilkbahar tasviri yapılmış ve ilkbaharın güzellikleri anlatılmıştır.

59. Güftâr der nazım: 10 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Burada padişah II.Mehmed'e iyi dileklerde bulunulmuştur.
60. Güftâr-ı der meclis-i şanzdehom, tekrâr-ı ğazâ-yı Arnavud: 13 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir.
61. Nazım der sıfat-ı subuh: 19 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Burada bir sabah tasvirinden sonra padişahın sıfatları anlatılmaktadır.
62. Güftâr der nazım: Bu bölümde Peygamber Efendimize övgü ve ona iyi ümmet olmak için gaza yapmak gerektiği anlatılır. 20 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir.
63. Güftâr der nazım: 4 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Arnavud'a gazaya giden İslâm askerine duada bulunulmuştur.
64. Güftâr-ı nazım: 8 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde Sultan II.Mehmed'e dua ve iyi dileklerde bulunulmuştur.
65. Güftâr-ı heft-dehom, der meclis-i ğazâ-yı Boşna: 26 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Uygun bir girişten sonra Sultan II.Mehmed'e övgüler yapılmış ve Bosna seferini anlatacağını işaret etmiş ve nesre başlamıştır.
66. Güftâr der sıfat-ı şeb: 16 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Yazar önce bir gece tasviri yapar. Arkasından padişaha övgüde bulunur. Bir cihâdı anlatacağını belirtir.
67. Güftâr-ı nazım: 5 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde padişaha övgüde bulunulmuş ve dua edilmiştir.
68. Güftâr-ı heşt-dehom, der meclis-i tekrâr-ı ğazâ-yı Boşna: 22 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde yazar dünya sahrasının sırrı üzerinde durur ve bu konuyla ilgili bir kıssa anlatır. Arkasından II.Mehmed'in din yolunda çalışmalarını anlatmaya devam edeceğini belirtir.
69. Güftâr-ı nazım: 15 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde Bosna'ya ikinci kez yapılacak olan seferin hazırlıkları anlatılmakta ve Sultan II.Mehmed övülmektedir.
70. Güftâr der nazım: 7 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde Bosna'ya ikinci kez yapılan seferin de başarıya ulaşmamış olması nedeniyle yazar bunun Allah'ın takdiri olduğunu ifade eder ve zafere ulaşmak için duada bulunur.

71. Güftâr-ı nevâzdehom, der meclis-i sefer-i Karaman ki tekrâr şode-bûd: 49 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde yazar iyilik üzerinde durur, dünyanın ve insanların bozukluğunu anlatır. Padişaha övgüde bulunur.
72. Güftâr der sıfat-ı subuh: 14 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölüm sabah tasviriyle başlar sultana övgüyle devam eder.
73. Güftâr der nazım: 4 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde padişaha dualar edilmektedir.
74. Güftâr-ı bistom, der meclis-i gâzâ-yı Iğrıboz -Allâhu müfettiḥü'l-ebvâb: 15 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Aşk konusunda yazılmıştır.
75. Güftâr-ı nazım, der beyân-ı subuh: 23 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. II.Mehmed döneminde ülkede huzur ve barışın hüküm sürdüğünü anlattıktan sonra padişaha dua eder ve Iğrıboz seferini anlatacağını haber verir.
76. Güftâr der nazım: 24 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde Mahmud Paşa'ya övgüler yapılmakta Iğrıboz seferine katkıları anlatılmaktadır.
77. Güftâr der nazım: 9 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde şehitlik mertebesine ulaşmak için Allah'a dua edilmektedir. Yine yazarın kullandığı ifadelerden onun bu sefere bizzat katıldığını söyleyebiliriz.
78. Güftâr der nazım: 28 beyittir. Iğrıboz seferi anlatıldıktan sonra bol miktarda ele geçirilen bol miktardaki ganimet ve esirlerden söz edilmektedir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir.
79. Güftâr der nazım: 11 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Burada inançlı olan insanların her muradının Hâk katında gerçekleşeceği anlatılır ve Allah'tan rahmet dlenir.
80. Güftâr-ı bist ü yekom, der meclis-i sefer-i uzun Hasan: 27 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde kuşlardan söz edilmekte Mantiku't Tayr içinde de böyle şeylere yer verildiğini işittiğini belirtir. Burada padişahı şahine Uzun Hasan' turnaya benzetmiştir.
81. Güftâr der nazım der beyân-ı sıfat-ı bahar: 26 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde yazar bahar tasvirine yer vermekte ve Uzun Hasan ile Sultan Muhammed'in cengini anlatacağını belirtmektedir.

82. Der beyan-ı sıfat-ı şeb: 27 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde bir gece tasvirinden sonra padişahın gördüğü bir rüya anlatılmakta ve bu rüyayı tabir ettirerek düşmanını kahredeceğini öğrendiği haber verilmektedir.
83. Güftâr der nazım: 4 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde padişaha duada bulunulmuştur.
84. Güftâr-ı bist ü duvom, der meclis-i ğazâ-yı Kâra Boĝdan: 59 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde yazar ilk önce aşıkların halinden bahseder, padişahı över ve zamanın kadılarından şikayet eder.
85. Güftâr der nazım, der beyân-ı sıfat-ı subuh: 13 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde sabah tasvirinden sonra padişahın Kara Boĝdan üzerine bir sefer yapma niyetinde olduğu anlatılmıştır.
86. Güftâr der nazım: 7 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde secâat ehlinin ve bahadırların özellikleri anlatılmıştır.
87. Güftâr-ı bist ü sivom, der meclis-i ğazâ-yı kış seferi: 22 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde kemal ehlinin özellikleri anlatılır ve Sultan II. Mehmed'in bundan sonraki seferlerini anlatacağına işaret eder.
88. Güftâr-ı nazım : 17 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde kış tasviri yapılmıştır.
89. Güftâr der nazım, der beyân-ı sıfat-ı subuh: 25 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde bir sabah tasviri, kış ve Sultan Muhammed'in sefer emri verdiği anlatılmaktadır.
90. Güftâr der nazım: 7 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde padişaha duada bulunulmaktadır.
91. Güftâr-ı bist ü çehârom, der meclis-i ğazâ-yı İskenderiye: 46 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde başlangıçta hak yolunda cihad edenler övülmüş sonra ahirette sorularla karşılaşacağımız hatırlatılmış ve dünya hayatının din gereklerine uygun olarak geçirilmesinin önemi vurgulanmıştır. Yine şehitlere sorgu sual olmadığı belirtilmiş, şehitliğin önemi anlatılmıştır. Padişahın ilk seferinin Kostantiniyye son seferinin İskenderiye gazası olduğunu, 31 yıl sultanlık yaptığını ancak 5 yıl tahtta rahat oturduğunu kalan zamanını gazalarda geçirdiğini ifade eder.
92. Güftâr der nazım: 15 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Kalenin ihata edilişi anlatılmaktadır.

93. Güftār der nazım, der bayan-ı subuh : Bir sabah tasvirinden sonra o sabah Sultan Muhammed'in askeriyle İskenderiye Kalesi üzerine geldiği anlatılmaktadır. 14 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir.
94. Güftār der nazım: 33 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Sultan II. Mehmed'in İskenderiye üzerine ilk yürüyüşünün başarısız olduğu anlatılmakta ikinci yürüyüş ise tasvir edilmektedir. (Bu sefer de başarısız olmuştur)
95. Güftār der nazım, der beyân-ı sıfat-ı subuh: 8 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bir sabah İslam askerinin gelerek Laş Kalesi'ni kuşatması anlatılmaktadır.
96. Güftār der nazım: 15 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde Sultan II. Mehmed'e övgü yer almakta 17. beyitte İskenderiye'nin H.880'de alındığı ifade edilmekte bundan sonra sultanın sefere çıkmadığı belirtilmektedir.
97. Güftār-ı bist ü pencom, der meclis-i vefât-ı merhûm Sulţān Muḥammed: 38 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde dünyanın faniliği herkesin birgün bu dünyadan göçüp gideceği anlatılmaktadır.
98. Güftār der nazım: 13 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde şahların özellikleri anlatılarak övgüler yapılmaktadır.
99. Mersiyye-i Sultan Muhammed Gazi: 40 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde dünyanın geçiciliği anlatılmakta hayf redifli bir kaside ile devam edilmekte arkasından padişaha duada bulunmaktadır. Bu bölümün 39. beytinde yazarın adı geçmektedir.
100. Güftār der nazım. 12 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde padişahın ölümü hatırlatılmakta ve Allah'tan af dlenmektedir.
101. Güftār-ı bist ü şeşom, der meclis-i cülûs-ı salţanat-ı Sulţān Bāyezid Ḥan-edāma'llāhu devletehu ilā yevmi'l ḥaşri ve'l-mizān: 57 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde aşk ve muhabbet kavramları üzerinde durulmuştur. Arkasından yazar, Sultan II. Mehmed'i överek anmakta ve II.Bayezid'in tahta geçtiğini belirtmektedir.
102. Kaside-i der tavsif-i Sultan Bayezid Ḥan ebedallahu devletehu ilā gayeti'd-dehri ve'l-ehmân: 34 beyittir. Bu bölümde adl redifli bir kaside yer almaktadır. Bu bölümün 29. beytinde yazarın adı geçer ve sultandan kendisine rahmet etmesi istenir.

103. Güftâr der nazım: 22 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Burada Sultan II.Bayezid anlatılmakta, halka lütüflarından bahsedilmekte, ona övgü ve dualar edilmektedir.
104. Güftâr-ı bist ü heftom der meclis-i sefer-i Karaman: 20 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde de II.Bayezid'e dualar edilmiştir. (Karaman seferinden söz edilmemekte Kara Boğdan seferi hazırlıkları anlatılmaktadır.)
105. Şi'r: 2 beyittir. Kaside şeklinde (aa ba) kafiyelenmiştir. Lâyık rediflidir. Bu bölümde padişaha övgüde bulunulmuştur.
106. Güftâr der nazım: 32 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde Allah'tan af dilenmektedir.
107. Güftâr der nazım: 7 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde II.Bayezid'in yapacağı seferde başarılı olması için dua edilmiştir.
108. Güftâr-ı bist ü heştom der meclis-i gâzâ-yı Kâra Boğdan ve fetḥ-i qal'a'-ı Gili: 30 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde ilim sahibi kâmillere duada bulunulmakta onların hünelerinden söz edilmekte, Sultan Bayezid'in Kara Boğdan'da neler yaptığını anlatacağını belirtmektedir.
109. Güftâr der nazım: 14 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde Yıldırım Han'a övgülerde bulunulmuştur.
110. Güftâr-ı nazım sıfat-ı subuh: 22 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bir sabah Sultan Bayezid'in İslâm askeriyle yola çıktığı anlatılmakta ve sultana övgüler yapılmaktadır.
111. Güftâr der nazım: 32 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde II.Bayezid'in Gili kalesini aldığı Ak Germen kalesi üzerine yürüdüğünü ve Ak Germen'in kuşatıldığını anlatmaktadır.
112. Kaşide'-i fetih fi-medḥ-i Sultân Bāyezīd Han Ğazī: 26 beyittir. Kaside şeklinde kafiyelenmiştir. Feth rediflidir. Sultan II.Bayezid övülmüştür. 23. beyitte yazarın adı geçer.
113. Güftâr der nazım: 5 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. Bu bölümde padişaha övgü ve duada bulunulmuştur.
114. Güftâr- nazım der ḥâtîmeti'l-kitâb: 42 beyittir. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. 3. beyitte kitabın adının Fetih-nâme olduğu belirtilmekte, kitapta Sultan Muhammed ve Sultan Bayezid'in yaptığı cihatları anlattığını belirtmekte,

kitabın nazım ve nesirden oluştuğu ifade edilmektedir. Yine kitabı; H.893 (M.1487) bir Cuma günü, duhâ vaktinde öğle namazından önce tamamlandığını söylemiştir. Bu bölümde Davûd, İbn-i Halil, İbrahim ve Ali Paşalardan övgüyle söz edilmekte ve kitabın tamamlandığı belirtilerek padişah tarafından beğenilmesi için dua edilmektedir.

Ancak bu bölümler içinde zaman zaman “Güftâr der Nazım”, “Güftâr-ı Sıfat-ı Rûz”, “Güftâr-ı Sıfat-ı subuh”, “Güftâr-ı Sıfat-ı Şeb”, “Güftâr-ı Sıfat-ı Bahâr”, “Nazım”, “Şiir”, “Beyt” başlıklarıyla çeşitli manzumelere yer verilmiştir.

Eserin 28 bölümünden son üçü Sultan Bayezid’in cülûsu ve fetihlerini anlatmakta diğerleri ise Fatih Sultan Mehmed’in seferlerine ayrılmış bulunmaktadır.

Eserde ahlaki, tasavufi konular ele alınmış yer yer ayet ve hadislerden örnekler verilerek düşünceler desteklenmiştir.

Franz Babinger eserin muhtevası konusunda şunları söyler:

“Muhtevasına gelince, eser, gayri müsavi uzunlukta 28 bölüme ayrılmıştır. Zamanın adetlerine uyularak, bölümleri takdim edilen başlıklar Farsça yazılmıştır. Son bölüm, müellifin bir hatimesiyle kapanmaktadır. Nesir olan metne 108 tane manzume katılmıştır. Bunlar arasında bir Medhiye-i Sultan Mehmed Han Gazi ve aynı sultan için söylenmiş bir de mersiye, bundan başka “Kaside der tasvir-i Sultan Bayezid Han” ve yine bir “Kaside-i feth fi med-i Sultan Bayezid Han Gazi” bulunmaktadır.”³¹

Görüldüğü gibi eser nazım ve nesir karışık olarak yazılmıştır. Eserde 114 tane manzûme vardır. Bu manzûmelerde toplam 2316 beyit yer almıştır.

Eserde 68 tane nesir bölümü yer almakta bunlar genellikle “Güftâr der Nesir” başlığını taşımaktadır. Ancak bazı nesir bölümlerine “Güftâr der Nesir, der Sıfat-ı Bahâr”, “Güftâr der Nesir, der Beyan-ı Sıfat-ı Bahâr”, “Güftâr der Nesir, der Beyan-ı Sıfat-ı Subuh” gibi başlıklar verildiği de görülmektedir. Eserin her bölümüne mutlaka bir nesir eklenmiştir. Bu nesir bölümlerinde Sultan II.Mehmed’in ve Yıldırım Bayezid’in cülûsuyla fetihleri anlatılmaktadır.

³¹ Kıvâmî, a.g.e., İstanbul 1955, Giriş s.VII.

I. BÖLÜM
İNCELEME










1. İMLÂ ÖZELLİKLERİ

1.1. ÜNLÜLERİN YAZILIŞI

İncelemiş olduğumuz metinde Türkçenin sekiz temel ünlüsü kullanılmıştır. Türkçe kelimelerde hareke ile gösterilen ünlü uzunlukları ise daha çok veznin gerektirdiği uzunluklar gibi görülmektedir.
















Uzun ünlülerin Türkçenin ilk devirlerinden beri mevcut olduğunu A. Von Gabain'in şu ifadelerinden anlıyoruz: "Türkmencede, Özbekçede ve diğer modern Türk ağzlarında uzun ünlülerin, Yakutçada uzun ünlülerin ve diftongların, Macarcadaki Türkçeden alma kelimelerde uzun ünlülerin, yahut altta kalmış ses dönüşümlerinin mevcudiyeti ve diğer bazı belirtiler, ilk Türkçenin uzun ünlülere sahip olduğunu gösterir."³² Hurûf-ı imlâ denilen elif, vav ve ye harflerinin ünlü karşılığı olarak kullanılmalarının yanında, Arapça ve Farsça kelimelerde olduğu gibi Türkçe kelimelerde de ünlü uzunluklarını göstermek üzere kullanıldıkları ifade edilmektedir.³³

Günümüzdeki anlayışa uygun olarak Türkçe kelimelerde uzun ünlü kullanılmadığı için biz de metnimizin transkripsiyonunu yaparken ünlü uzunluklarını gösterme gereği duymadık.

atına	()	30/12
idüp	()	2/8, 101/1, 102/5
kimini	()	3/2
bize	()	6/8
şol	()	6/8
idevüz	()	6/10
göre	()	8/12
gördi	()	100/13
girü	()	101/8

³² A. Von Gabain, Eski Türkçenin Grameri (Çev. Mehmet Akalın), Ankara 1988, s.33; Zeynep Korkmaz, "Eski Anadolu Türkçesinde Aslı Ünlü (vokal) uzunlukları", DTCF. Dergisi 1968, Ankara 1971, s.49-66.








³³ Prof.Dr. Mustafa Özkan, "Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi", İstanbul 2000, s.94.

ide	()	8/12
saña	()	8/12
olup	()	12/4, 100/7
oldı	()	100/13, 101/8, 101/9
bulup	()	12/1
içi	()	22/3, 58/1, 73/6, 104/7
tıldı	()	99/4
taşı	()	104/7
yüzi	()	101/1
kondı	()	102/12
varup	()	106/10, 123/5, 126/13, 316/11
varmaz	()	108/9
düşdi	()	90/9
od	()	39/10, 74/9
odından	()	90/8

A' nın yazılışı:

Kelime başında a harfi üstünlü elif, medli elif ve üstünlü medli elif ile yazılmıştır.

Üstünlü elif

andan	()	6/11, 15/11, 227/7
atup	()	116/3
anuñ	()	113/4
agaçlar	()	126/2
alup	()	127/7, 127/8
ayağ	()	118/7
aralık	()	45/10

altında	(اَلْتِنْدَةُ)	45/8
aydın	(اَيِّدِينَ)	28/8, 174/5
aķan	(اَقْنَ)	5/9
ağdur	(اَعْدُرًا)	181/4
ađrıķların	(اَعْرَاقِهِمْ)	250/8
andan	(اَنْدَنَ)	227/7
artuķ	(اَرْتَقَ)	237/3
ayaķ	(اَبْنَى)	238/12
aña	(اَكْنَا)	174/11

Medli elif

anı	(اَفِيءَ)	104/10
ah	(اَهْ)	104/2
adı	(اَدِيءَ)	27/10
açıla	(اَجَلَهُ)	10/10
añılur	(اَكْلُوْا)	129/1
ad	(اَذَى)	224/3, 174/12
ağaçlar	(اَعْجَلَهُ)	237/6
avuc	(اَوْجَ)	297/2

Üstünlü medli elif

az	(اَزَّ)	75/3
at	(اَاتَّ)	94/10

Kelime ortasında a harfi üstün, üstünlü elif, medli elif ve üstünlü medli elif ile yazılmıştır.

Üstün

saña	(مَشَا)	9/5
qara	(قَرَعَ)	222/4 (Başlık)
qaraman	(قَرَامَانَ)	29/3
olmadı	(وَلَدَيْ)	28/12
umaruz	(أَوْمَرُ)	9/11
qaraca	(قَرَهُ جَلَدَهُ)	173/9
sağışa	(نَخِشَهُ)	170/12
qatı	(قَتَى)	171/8

Üstünlü elif

yarağ	(يَرَاغُو)	29/4, 31/5
ırağ	(إِرَاغَا)	218/4
qarşu	(قَارِشُو)	174/11
bağına	(بَاغِنَه)	26/11
şah	(شَاه)	27/11
ğazi	(عَازِي)	27/11
tabağ	(قَابَلَرِن)	137/1
qazıqlu	(قَازِقِلُو)	140/8
arslan	(اِرْخَلَان)	163/12
bayırağ	(بَايِرَاغَز)	148/9

Medli elif

sarâyından	(سَرَايِنْدَن)	27/13
qoyan	(قُوْيَان)	27/10
qaraman	(قَرْمَانِيَه)	27/11
olmaya	(اَوْلَايَه)	12/5

varup	(وَارُوب)	89/12
uçmağ	(اُجْمَاغِي)	136/4

Üstünlü medli elif

çalқан	(قَلْمَان)	117/12
uçmağına	(اُجْمَاغِي)	83/10
yarın	(يَارِين)	83/8
yarağ	(يِرَاعِي)	90/13
yaşı	(يَاشِي)	104/5
şanasın	(صَانَيْن)	104/5
taş	(طَاشِي)	104/7
baş	(بَاشِنَه)	88/12
tağlar	(طَاغْلَر)	88/12
çavuşlar	(چَاوُشْلَر)	88/12

Kelime sonunda a harfi üstünlü elif, üstünlü medli elif ve üstünlü he ile yazılmıştır.

Üstünlü Elif

kara	(قَرَا)	11/3, 12/2
tuna	(طُونَا)	210/9
karğa	(قَرْغَا)	32/3
düta	(دُوتَا)	14/11
yaya	(يَايَا)	147/13

Üstünlü medli elif

almaya	(اَلْمَا)	75/3
yağma	(يَغْمَا)	21/8
ya	(يَا)	128/4

Üstünlü he

olmaya	(اَوْلَايَه)	12/5
anda	(اَنْدَه)	10/12
tışra	(طِشْرَه)	21/12
ortada	(اَوْزْنَادَه)	58/3
aña	(اَنَّا)	76/9
ķanda	(قَنْدَه دَرَه)	170/7
başına	(بَاشِنَه)	88/10
yılında	(يِلِنْدَه)	89/11
katında	(اَقْتِنَه)	96/6
başā	(بَاشَه)	108/9
yolında	(يُولِنْدَه)	108/11
ola	(اَوْلَه)	117/13
sonra	(اَطْبَه)	116/11
ķışşa	(قِشْه)	132/8

Temelde tespit ettiğimiz bu yazılış şekillerinin yanında aynı sözcüğün farklı yazılış şekillerine de rastlanmaktadır.

az	(اَزَه), (اَزَه)	75/3
ağaçlar	(اَعْجَلَزَه), (اَعْجَلَزَه)	126/2, 237/6
ad	(اَدَه), (اَدَه)	238/12, 224/3
uçmağ	(اُجْمَاغَه), (اُجْمَاغَه)	83/10, 136/4
otuz	(اَوْزَه), (اَوْزَه)	248/4, 63/3
öküş	(اَوْكُشْدَرَه), (اَوْكُشْدَرَه)	132/9, 145/7

E' nin yazılışı:

Kelime başında e harfinin yazımında üstünlü elif ve üstünlü he kullanılmıştır.

Üstünlü elif

eyle-	(اَلَّذِ)	2/5, 2/6
egnine	(اَلْحَبْنَةَ)	3/11
elinde	(اَلْيَدِ)	128/2, 181/12
eritmeyince	(اَرْتَمَايَحْهُ)	113/9
eyü	(اَيُّ)	121/5
etın	(اَتَيْنَ)	114/3
eğer	(اَكْذَ)	113/3
enîsi	(اَنْبِيَّ)	74/6
eşer	(اَمْنِ)	72/12
elçi	(اَنْبِيَّ)	53/3
elli	(اَللِّي)	53/3
enük	(اَلْزَيْكَا)	244/2
eyit-	(اَيْنْدِي)	231/7
elinden	(اَلْيَدِ)	231/7











Üstünlü he

eyle-	(اَيْلَهُ)	180/1
-------	--------------	-------





Kelime ortasında e harfinin yazımı için üstün, üstünlü elif, üstünlü medli elif, medli elif ve he kullanılmıştır.

Üstün


eyledün	(اَلَّذِ)	2/5
idicek	(اِيْدِيْكَ)	2/5
sekiz	(اِسْتِزْ)	4/1
senüñ	(اَسْتِزْ)	7/6
yüzlerini	(يُوْزُوْرِيْهِ)	11/2

benzer	()	13/1
gözinden	()	13/2
neydügin	()	13/5
çemende	()	13/5
denülsin	()	13/12
gedük	()	176/5
sekiz	()	70/3
eyle-	()	128/13
degme	()	145/2
seçil-	()	143/9

Üstünlü elif

seksân	()	45/3
güye	()	47/6
gel-	()	245/12
gerek	()	223/8


Üstünlü medli elif

geregü	()	65/13
--------	---	-------

Medli elif














degül	()	86/7
-------	---	------

H


idevüz	()	6/10
--------	---	------

Kelime sonunda e harfi üstünlü he ve bazan da üstünlü medli elif ile yazılmıştır.

Üstünlü he

yine	()	99/4, 17/7, 20/13
gice	()	129/3, 136/6
göçe	()	136/6
beglere	()	135/6
yirde	()	135/5
üzerine	()	135/10
itse	()	113/7
yolda	()	113/10
olmayınca	()	113/11
niçe	()	99/9, 178/13
emrüne	()	33/13
özge	()	179/2
eyle	()	188/12


Üstünlü medli elif

Niçeme	()	122/13
--------	---	--------





I' nın yazılışı:

Kelime başında ya esre, esreli elif, esreli hemze ya da esreli elif ye ile yazılmaktadır.

Esre

içun	()	6/2
------	---	-----

Esreli elif

ırağa	()	139/1
ılduz	()	139/3
ışık	()	29/6
ışmarladı	()	20/7

ırla- (اِرْلَاذَكَ) 233/7

Esreli hemze

içun (اِخْجُون) 5/9-10-11-12-13

Esreli elif ye

ır- (اِیْرُوبِ) 74/9

Kelime ortasında ı harfi esre ve esreli ye ile yazılmıştır.

Esre

kılıca (كَلِیْجَا) 99/6
 kıldun (كَلْدُنْ) 2/10
 kalmışuz (كَالْمِشْؤُزْ) 111/10
 añılur (اَنْیَلُورْ) 129/1
 yolına (یُولِیْنَهْ) 129/9
 oldılar (اُولْدِلِرْ) 129/10, 130/13, 315/13, 10/6
 oldu (اُولْدِی) 319/12
 ağrık (اَعْرَقِلِرْ) 250/8
 yıprağ (یِیْرَقْ) 239/2
 yaşın- (یِشْفِزْ) 236/11
 şığan (شِغَاوْبْ) 159/1

Esreli ye



















aydın (اَیْدِیْجِ) 174/5
 kız (كِیْزِ) 47/7
 yıl (یِیْلِ) 164/10
 şı- (شِیْوْبْ) 234/6

Kelime sonunda ı harfi esre veya esreli ye ile yazılmıştır.

Esre

oldı	()	8/7
eyitdi	()	18/8
atları	()	23/5

Esreli ye

kıldı	()	3/6
kılduğı	()	5/10
bağrını	()	11/3
şuyı	()	11/6
oğı	()	16/9
đulađını	()	17/11
đurdu	()	18/3
urduğı	()	18/11
đılıcı	()	18/11
kıldı	()	19/4
đalası	()	19/8
adı	()	23/7
oğlı	()	25/1
aldı	()	24/8
uğrı	()	25/3
düşmenleri	()	84/6
buyurdu	()	85/8
anı	()	85/11

şonı	(صُونُ)	86/10
kušurı	(قُصُورِي)	117/13
buldı	(بُولْدِي)	136/2
қанı	(قَانِي)	237/4
yahşı	(يَحْيِي)	221/6
қанkı	(قَانِكِي)	150/10
qatı	(قَاتِي)	171/8

İ' nin yazılışı:

Kelime başında esreli elif ile esreli elif ye şeklinde yazılmıştır.

Esreli elif

ī	(اِي)	2/1
itmeklik	(اِتْمَكْلِك)	2/1
irgür	(اِرْغُور)	5/1
imdi	(اِمْدِي)	17/10
işitgil	(اِشْتِكِل)	27/2
iklimine	(اِقْلِمِيته)	29/3
ilet-	(اِلْتَزَلَه)	84/7, 150/1
işbu	(اِشْبُو)	155/11
itdür	(اِتْدُرِي)	207/7
issi	(اِيسِي)	198/11

Esreli elif ye

idicek	(اِيْدِيك)	2/5
idüp	(اِيْدِي)	5/1
iki	(اِيكِي)	321/10

irmez	(اِيْرِمَزْ)	321/12
irgürme	(اِيْرْغُوْرْمَهْ)	132/3

Kelime ortasında i esre ve esreli ye ile yazılmıştır.

Esre

birliğünden	(بِيْرْلِيْغُوْنْدَنْ)	2/10
sensin	(سَنْسِيْن)	4/7
kimse	(كِيْمْسَهْ)	35/3
sekiz	(سَكِيْز)	34/11
dirler	(دِيْرْلِيْر)	34/11
yine	(يِيْنِهْ)	41/1
kim	(كِيْم)	41/3
içinde	(اِيْچِيْنْدَهْ)	70/1
yirden	(يِيْرْدَنْ)	84/7
gice	(گِيْجَهْ)	104/2
bile	(بِيْلَهْ)	110/4
bindiler	(بِيْنْدِيْلِيْر)	110/4
elinde	(اِيْلِيْنْدَهْ)	128/2
dili	(دِيْلِيْ)	128/2
işiginde	(اِيْشِيْغِيْنْدَهْ)	321/2
bitürsin	(بِيْتُوْرْسِيْن)	321/7
kimesne	(كِيْمِسْنَهْ)	321/9
disünler	(دِيْسُوْنْلِيْر)	322/3
gişi	(گِيْشِيْ)	321/13

Esreli ye

virdüñ	(وِرْدُؤْ)	2/6
yi-	(زِي)	192/13
yigirmi	(يِكْرِم)	6/3
niçün	(اِيچُون)	6/6
hiç	(هِيچ)	41/3
yile	(يِيلَه)	118/10
giçiyе	(گِيچِيЙَه)	123/3
girü	(گِرِي)	125/2
dilerüz	(دِيلِرِيوز)	6/8
bigi	(بِيگِي)	293/4
niçe	(نِيچَه)	293/4


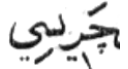


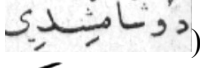


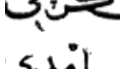



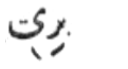




Kelime sonunda i'nin yazılışı için bazan esre, bazan esreli ye nadirde olsa esreli he ve hemzeli esreli elif kullanılmıştır.

Esre


irdi	(اِرِد)	33/7
yigirmi	(يِكْرِم)	6/3

Esreli ye

seni	(سِنِي)	2/7
kimini	(كِيْمِنِي)	3/2
idi	(اِدِي)	10/5
sözi	(سُوْزِي)	133/10
düşdi	(دُشْدِي)	24/3
geldi	(گِلْدِي)	25/11
eyledi	(اِيلْدِي)	30/10
diri	(دِرِي)	187/10

egri	()	209/4
çerisi	()	166/9
bilmedi	()	31/11
dididi	()	31/13
döşemişdi	()	36/2
iki	()	38/9, 6/3
gücünü	()	39/4
gerçi	()	40/5
imdi	()	40/10
begi	()	54/13
içi	()	58/1
çiçekleri	()	90/2
biri	()	128/1
dili	()	128/2
sözi	()	133/10
eyleyeli	()	317/8

Esreli he

ki	()	37/6
----	---	------


Hemzeli esreli elif

içi	()	73/6
-----	---	------

O' nun yazılışı:

Kelime başında o harfi ötreli elif veya ötreli elif vav ile yazılmıştır.

Ötreli elif

oқи	()	16/7
-----	---	------

olupdur	(الْوَيْدُ)	30/3, 320/7
oluben	(الْوَيْنِ)	36/9, 50/6
oturmuş	(اَتُورْمِشْ)	37/3, 108/1
otuz	(اَتُوْزَا)	63/3
oğıduğ	(اَقِدُق)	319/4
olısar	(اُولِسَد)	83/8
obur	(اَبُوْرَدِي)	158/4

Ötreli elif vav

on	(اُون)	3/11
olmaya	(اُولَيْنْدِي)	9/5
oldı	(اُولْدَا)	9/6
olup	(اُولُوْپ)	12/4
olayın	(اُولَيْن)	15/13
ol	(اُولَا)	18/4, 179/11
ola	(اُولَا)	22/4
olıcağ	(اُولَيْغ)	27/4
o	(اُولَا)	40/6
oğınmuşdı	(اُولْمِشْدِي)	57/7
olaruñ	(اُولَارُوك)	83/8
olaydı	(اُولَيْنْدِي)	115/10
olalum	(اُولَالُوم)	122/9
oñat	(اُولَكَات)	173/3
otuz	(اُولُوز)	248/4
olmaz	(اُولْمَز)	316/3

Kelime ortasında o harfi ötre veya ötreli vav ile yazılmıştır.

Ötre

toprağdan	(طَبْرَفْدَنْ)	2/4
toptolu	(تَطْلُو)	11/8
koyul	(قَوْلِدْلَرَه)	264/1
Ötreli vav		
şol	(شَوْلْد)	6/8
yol	(يَوْل)	183/11
yok	(يَوْقْد)	2/9
hoş	(خَوْش)	3/10
hor	(خُورُو)	3/4
yoğ	(يُوغَه)	4/2
yolında	(يُولِنْد)	8/4
çok	(چُوق)	22/13
soñucu	(صَوْلْد)	42/3
soñ	(صُوك)	75/2
tolardı	(تُولَزْدِي)	82/11
ko husı	(قُوخِي)	93/5
ko mişlar	(قُوْمِشْلَر)	104/7
koş	(قُونْدِي)	227/2
ko nağa	(قُونَاغَه)	237/12
toldurup	(تُولدُرُوب)	136/13


Kelime sonunda o harfı sadece kelime kökünün son harfinde görülmüştür. Bu harf ötreli vav ile yazılmıştır.

ko-	(كَوْمَا)	114/6
-----	-------------	-------

Ö' nün yazılışı:

Kelime başında ö harfı ötreli elif veya ötreli elif vav ile yazılmıştır.

Ötreli elif






ölüm	()	19/9
özine	()	22/9
öküş	()	145/7
öksüz	()	188/12

Ötreli elif vav




özin	()	36/8
öte	()	39/1
öñünde	()	46/8
özini	()	50/4
öğine	()	57/8
özünden	()	75/4
öñince	()	110/2
öküşdür	()	122/7
ölmekden	()	130/11
öküş	()	132/9
ölüm	()	275/12

Kelime ortasında ö harfi ötreli veya ötreli vav ile yazılmıştır.

Ötreli

götürmüş	()	13/8
şöyle	()	15/3
dönüp	()	66/1
döndi	()	120/10
söyleyelüm	()	119/13

Ötreli vav


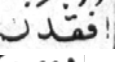

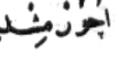
sözün	()	5/10
gözinden	()	5/9
gösterür	()	13/6

görmeye	()	15/4
kökini	()	18/6
döşemişdi	()	36/2
göginden	()	38/12
görüñ	()	67/2
gönlinde	()	88/8
döñerdi	()	134/8
körsün	()	322/3
döküp	()	21/12



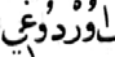


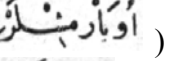

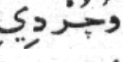
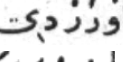

U' nun yazılışı:

Kelime başında u harfi ötreli elif veya ötreli elif vav ile yazılmıştır.

Ötreli elif








umārlar	()	33/13
ufuğdan	()	35/9
uruban	()	64/13
uçurmuşdı	()	118/8

Ötreli elif vav

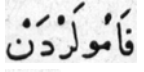



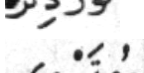
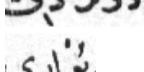

uyup	()	8/7
umaruz	()	9/11
urduğı	()	9/8
uçar	()	39/1, 127/13
urup	()	42/4
uyarmışlar	()	57/6
uçları	()	61/3
uçurdı	()	65/4
ururdı	()	115/7
ulular	()	123/3

Kelime ortasında u harfi ötre veya ötreli vav ile yazılmıştır.

Ötre


kıldun	()	2/10
ķoduñ	()	3/8
yoluñuñ	()	7/5
umaruz	()	7/1
olup	()	36/3
varup	()	50/5
anuñ	()	95/9

Ötreli vav






ķamulardan	()	4/11
olsun	()	17/9
ķıldıuđı	()	34/12
kabul	()	50/10
ķurdılar	()	84/8
dutardı	()	102/3
buldı	()	136/2

Kelime sonunda u harfi için ötre ve ötreli vav kullanılmıştır.

Ötre

bu	()	178/6
----	---	-------

Ötreli vav

bu	()	3/12
ulu	()	11/10
toptolu	()	11/8
yu	()	11/7
atalu	()	28/4

karamanlu	(قَرَامَنَلُو)	30/2
başlu	(بَأَنَلُو)	59/1
ķuru	(قُورُو)	62/11
ķutlu	(قُوتَلُو)	65/6
ķamu	(قَمُو)	108/5
ķapu	(قَابُو)	120/3
bağlu	(بَأَغَلُو)	321/2

Ü' nün yazılışı:

Kelime başında ü harfi ötreli elif vav ile yazılmıştır.

Ötreli elif vav

üç	(اَوْچ)	44/1
üzerinde	(اَوْزِينْد)	47/13
üzre	(اَوْزِين)	131/8
üzülüp	(اَوْزُلُوب)	138/9
üstine	(اَوْسِينَه)	138/7

Kelime ortasında ü harfi ötre veya ötreli vav ile yazılmıştır.

Ötre

itdüñ	(اِنْدُك)	4/8
dürlü	(دُزَلُو)	22/5
irişdür	(اِرِيْشْدُر)	51/2
gündüz	(كُنْدُر)	104/2

Ötreli vav

itdügi	(اِنْدُوْگ)	5/6
bilürsin	(بِلُوْرْسِين)	13/12
idüp	(اِدُوْب)	34/9
yüzinden	(يُوْزِينْد)	35/6

ölür	(اُولُوْرَا)	50/1
dirilürler	(دِيرِلُوْرَلَر)	50/1
güelüm	(كَلَامُ)	50/11
işlü	(اِشْلُو)	136/2
dögdüklerinden	(دُوْكَدُكْرِيْنِيْن)	90/8
gül	(كَلُّ)	90/12

Kelime sonunda ü harfi ötreli vav ve ötre ile yazılmıştır.

Ötreli vav

dürlü	(دُرْلُو)	3/10
girü	(كِيْرُو)	10/9
bellü	(بِلْلُو)	29/5
gendü	(كَدُو)	46/2
delü	(دَلُو)	57/11
geregü	(كَرَاوُو)	65/13
eyü	(اَبُو)	132/4

Ötre

gendü	(كَنْدُ)	28/5
-------	------------	------

Hareke sistemi a, ı, o, u gibi kalın sıradan ünlüler ile e, i, ö, ü gibi ince sıradan ünlüler arasında bir işaret ayrımı yapmadığı için bu ünlülere karşılık olan hareke işaretlerinin kalın mı yoksa ince mi okunacağı, kalın ve ince sıraya göre ayarlanan ünsüzlerle belli edilmiştir. Bu durumun söz konusu olmadığı yerlerde ise kelimenin ses yapısı anlamda hareket edilerek belirlenebilmektedir.(oldı/ öldi; dapmak “bulmak” / depmek “tepmek”, su “su” / sü “asker” gibi).³⁴

³⁴ Prof.Dr. Mustafa Özkan, “Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi”, İstanbul 2000, s.93.

1.2. ÜNSÜZLERİN YAZILIŞI

Metnimizde günümüz Türk alfabesinde kullanılan b, c, ç, d, f, g, h, k, l, m, n, p, r, s, ş, v, y, z ünsüzlerinin yanında Türkçeye mahsus olan ñ, Arap ve Fars dillerinde bulunan ğ, ˆ, h, ħ, k, s, ş, t, z, ź, ź ünsüzleri de kullanılmıştır.

B - P' nin yazılışı:

Türkçe kelimelerin yazımında b ve p sesleri kullanılmıştır. B sesi (ب) ile p sesi ise (پ) ile gösterilmiştir.

Önseste b'nin kullanılışı:



















birliġüñden	(بَرَلِكُوْحَدَن)	2/10
bulmaz	(بُولَزْ)	3/7
bunda	(بُونْدَا)	8/3
bürinüp	(بُوْرِنُوْب)	10/12
baġlanub	(بَاغْلَانُوْب)	10/3
bulısar	(بُولِيسَار)	27/10
belinde	(بَلِنْدَا)	29/6
bařuñ	(بَاřُوْڭ)	31/5
bařmaġ	(بَاřْمَاغ)	98/11
baġıslar	(بَاغِيسْلَار)	92/11

Ön seste p'nin kullanılışı

pes	(پِس)	7/5
pençe	(پَنْچَه)	31/11
pehlevan	(پَهْلَوَانْلَار)	105/11
perdesin	(پَرْدَه سِن)	126/9

Kelime içinde b-p' nin yazımında her iki harfin de kullanıldığını görölmektedir.




girüben	(گِرُوْبِن)	73/7
aluben	(اَلُوْبِن)	74/2

berabere	()	84/9
sürünüb	()	126/1
dürüşüb	()	131/7
donanub	()	130/3
kesüb	()	279/9
yapub	()	69/3
topl̄ar	()	62/7
köpri	()	62/13
kopdı	()	63/10
top̄tolu	()	64/3
olupdı	()	64/8
yapub	()	69/3
yapraḡ	()	118/12
düzüb	()	118/1
azup	()	69/3
qoyup	()	69/3
görüp	()	180/9
gelüp	()	235/5

Ancak özellikle –Up zarf-fiil ekinin yazımında bazan b’li bazan p’li şekiller tercih edilmiştir.

C - Ç’ nin yazılışı:

Metnimizde Türkçe kelimelerde c sesi (ج) ile gösterilmiştir.

beşinci	()	19/1
varıcaq	()	19/11
qılıcı	()	21/7

güci	(كُوجِي)	25/5
itdiklerince	(اِيْدِكْلَرِنِجِه)	25/8

Ç sesi hece başı, hece sonu ve ünlüler arasında (چ) ile gösterilmiştir.

açıldı	(اچِلْدِي)	26/12
geldüginçe	(گلدُگِنِچِه)	23/12
giçe	(گِيچِه)	22/6
içre	(اِچْرَه)	26/12
ölçerüp	(اُولچِرُوب)	28/1
niçe	(نِيچِه)	28/3
geçe	(گِهَه)	30/10
pençe	(پِيچِه)	31/11
kaçmak	(كَاچْمَاق)	31/13
çü	(چُ)	27/6
çıkup	(چِيكُوب)	27/6
çünkim	(چُونِكِيْم)	27/12
çömlegine	(چُومْلِيگِنِه)	28/1
çıka	(چِيكِه)	29/2
kılıç	(كِيلِيچ)	26/5
hîç	(هِيچ)	28/12
güç	(گُوج)	28/12

Bazı sözcüklerin yazımında bazan c'li bazan ç'li biçimler tercih edilmiştir.

nice	(نِيچِه)	114/11, 114/13
niçe	(نِيچِه)	57/6, 60/3, 60/4, 62/8, 70/7

D - T' nin yazılışı:

Türkçe kelimelerin yazılışında hem d harfi hem de t harfi kullanılmıştır.

Metnimizde Türkçe kelimelerde d sesi (د) ile gösterilmiştir.

dürlü	(دُرُلُو)	73/4
düşdi	(دُؤْشِدِي)	90/9
bakdılar	(بَاقِدِلَر)	61/2
dutmuş	(دُؤْتَمِش)	61/4
oldılar	(اُولْدِلَر)	32/3
urdılar	(اُؤْرْدِلَر)	32/4
durmağ	(دُؤْرْمِغَلَه)	32/8
didiler	(دِرْدِيلَر)	32/8
düşmek	(دُؤْشَمَك)	32/9
ilinde	(اِلْمِنْدَه)	50/11
idicek	(اِيْدِيْجَك)	50/13
gitdügi	(گِيْتْدُوْغِي)	57/1
degürler	(دِگُؤْرَلَر)	57/5
dönerdi	(دُؤْرْدِي)	57/9
derdine	(دِرْدِيْنَه)	67/4

T sesi ise t (ت) ve ṭ (ط) harfleri ile gösterilmiştir.

Metnimizde kalın sıradan kelimelerin önseslerinde yer alan ve henüz d' ye dönüşmemiş olan t' ler kurallı olarak ṭ (ط) harfi ile yazılmıştır:

tokşan	(طُقْشَان)	55/7
tışra	(طِشْرَا)	21/12
tağlarına	(طَاْغَلِرِنَه)	32/2
toptolu	(طُطْلُو)	61/4

Bunun yanında kalın ünlüye sahip oldukları halde t (ت) ile yazılanlar da vardır:

tañrısı	(تَنْغِرِسِيَه)	70/2
---------	-------------------	------

İnce ünlülü kelimelerin ise genellikle t (ت) harfi ile yazıldığı görülür:

tenlerine	(تَنْكِرَانِه)	90/9
tüfekler	(تَنْكَلَز)	63/3

İç ve son ses durumundaki kalın sıradan t' ler t (ت) ile karşılanmaktadır.

oturmuşıdı	(اوتورميشيدي)	139/11
yatur	(يَتور)	133/9
katında	(قَاتِنْدَن)	105/4
at	(ات)	29/8
ot	(اوت)	52/11
altmış	(زَانْتَمِشِر)	44/3

F' nin yazılışı:

Metnimizde f sesi için (ف) kullanılmıştır. Türkçe kelimelerde f harfinin kullanımı azdır.

tüfekler	(تَنْكَلَز)	63/3
şofra	(شَمْرَق)	317/12
benefşe	(بَنْفَشَه)	36/8
ufukdan	(اَفْضَدَن)	64/4

G' nin yazılışı:

Türkçe ince sıradan ünlülü kelimelerde g yazımı için (□) kullanılmasına karşılık kalın ünlülü kelimelerde ğ (غ) harfleri kullanılmıştır.

İnce ünlülü kelimelerde g ünsüzü:

girü	(گِرُو)	123/13
giçiyeye	(گِيچِيه)	123/3

itmegidi	(اِنَّمَا جِدِّي)	134/4
eylegil	(اَيُّضَل)	132/5
gökçek	(كُوْجَكْ)	66/5
gelür	(كَلُوْر)	52/4
bugün	(كُوْن)	132/7

G sesinin yazılışında genellikle (□) kullanılmış olup bazı durumlarda bu ses (ك) ile de gösterilmiştir.

gelmedin	(كَلِمِدِيْن)	8/10
girü	(كِيْرُو)	10/9
gökçek	(كُوْجَكْ)	11/11
gökçek	(كُوْجَكْ)	66/5
gelür	(كَلُوْر)	52/4




Ğ' nin yazılışında bir karışıklık yoktur. Daima (غ) ile gösterilmiştir.

yoğsul	(يُوْغُوْل)	321/2
ğaza	(غَزَا)	320/13
bağlandı	(بُوْغُلَنْدِي)	319/11
oldığım	(اُوْلْدُعِيْن)	319/7
kılduğımı	(قِيْلْدُوْغِيْمِي)	319/6

Kelime içinde ñ sesinin de (ك) ile gösterildiği tesbit edilmiştir.

añıla	(اَكِيْلَه)	132/11
soñra	(سَاكْرَا)	53/13
yaña	(يَكَا)	61/4
öñine	(اُوْكِيْنَه)	60/5

Ancak kelime sonunda ñ sesi () ile gösterilmiştir.







dutuñ	()	56/1
biñ	()	60/4
yilinüñ	()	60/5

K' nın yazılışı:







Türkçe ince sıradan ünlülü kelimelerde k yazımı için (ك) kullanılmasına

karşılık kalın ünlülü kelimelerde k (ق) harfleri kullanılmıştır.

İnce ünlülü kelimelerde k ünsüzü:


kenarında	()	124/3
kim	()	124/1
dek	()	123/10
didikleri	()	124/2
gelecek	()	123/13
çiçekler	()	125/12

k ünsüzü:

oğurlar	()	126/3
varmak	()	126/6
kaldırıp	()	126/7
kıldı	()	126/12
kaşañlıqla	()	135/13
kona	()	136/6

L' nin yazılışı:









Metnimizde l sesi (ل) ile gösterilmiştir.

olmuş	()	2/3
-------	---	-----

kılduñ	()	2/4
olduñ	()	4/9
gelmedin	()	8/10
bilmek	()	9/4
yüzleri	()	11/8
alur	()	13/2
delü	()	57/11
söyler	()	67/2






M' nin yazılışı:

Metnimizde m sesi (م) ile yazılmıştır.

kim	()	4/11
suçumuz	()	5/1
kıoma	()	5/7
imdi	()	17/10
urmuş	()	23/1
idelim	()	27/2
isteyelüm	()	57/1
almış	()	93/10

N' nin yazılışı:

Bu ses için metnimizde n (ن) harfi kullanılmıştır. Metinde n harfi kelime başı, ortası ve sonunda görülmektedir.

ne	()	98/1
nicesin	()	102/5
nola	()	119/12
nedür	()	76/5
yolında	()	76/6

kılsun	(قِلْسُونَ)	86/1
olsun	(اَوْلُونَ)	86/1
döndi	(دُؤْدِي)	101/1
gendü	(كَنْدُ)	101/1
sensin	(سَنْبِن)	114/4

Ñ' nin yazılışı:

Bu ses için metnimizde ñ (نڭ) harfi kullanılmıştır. Metinde ñ sesi kelime içi, kelime ve ek sonunda görülmektedir..

olanlaruñ	(اَوْلَنْكُ)	76/5
yüzinüñ	(يُوْزِنْكُ)	121/9
soñ	(صُوْكَ)	122/2
öñinde	(اَوْنِكِنَا)	134/6
soñra	(صُوْكَرَا)	42/9 .

R' nin yazılışı:





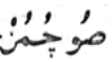




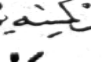

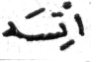
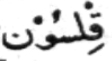

Metnimizde r sesi için daima (ر) kullanılmıştır.

virdüñ	(وِرْدُوكُ)	2/6
durur	(دُرُرُ)	2/9
urup	(اَوْرُوبُ)	13/1
olalar	(اَوْلَاهُ لَرَا)	29/9
yağın	(يِرَاغِينُ)	31/5
erlikdendir	(اَرْلِكْدَنْدُرُ)	31/13
uçurumlar	(اُچُوْرُمْلَرُ)	32/3
dorusına	(دُرُوْسِنَا)	32/3

S' nin yazılışı:

Metnimizde s sesinin yazılışı için s (س), ş (ص) ve ş (ش) işaretleri kullanılmıştır. Türkçe kelimelerin yazımında s, ş harfleri kullanılmış olup çoğunlukla

ince ünlülü kelimelerde s kullanılırken kalın ünlülü kelimelerde ş bazan da s kullanılmıştır.

şanasın	()	41/2
şağ	()	141/2
şalsa	()	14/8
şoñ	()	122/2
şuçumuz	()	5/1
söz	()	42/5
senüñ	()	50/10
sekiz	()	55/8
eşer	()	132/11
mişli	()	196/8
eylese	()	11/11
kimse	()	13/5
viriser	()	34/3
itse	()	34/5
ķılsun	()	86/1
isteyelüm	()	57/1
ťoksan	()	55/7

Ş' nin yazılışı:

Bu ses metnimizde () ile gösterilmiştir.

şöyle	()	70/1
şu	()	65/11
şular	()	50/1
şol	()	135/2
yaradılmışdur	()	7/10
olmuşdur	()	9/4

yanmışlar	(اَتَيَانَمْرُكُ)	9/9
yaşlar	(يَا شَلَن)	13/1
düşdi	(دُشْدِي)	24/3
taş	(طَاشَلَدِي)	25/3
başladı	(بَاشَلَادِي)	35/10
tışra	(طِشْرَا)	21/12

V' nin yazılışı:

Bu ses metnimizde (و) ile gösterilmiştir.

varup	(وَارِب)	50/5
vere	(وَرَه)	58/7
virmez	(وَرِمَز)	133/3
varlığı	(وَارِلْغِي)	45/11
şavurular	(صَاوُرُلَا)	31/8
kovuklarına	(كَوُقُرِنَا)	32/4

Y' nin yazılışı:

Metnimizde y sesi için (ي) kullanılmıştır.

yağardılar	(يَغَارِدِلَا)	32/12
yalvardılar	(يَاوَارِدِلَا)	32/11
yüzinde	(بُوْرِنِك)	33/12
yuşaru	(يُوْقَارُو)	37/11
yir	(يِر)	33/12
yegdür	(يَغْدُر)	37/6
ayaqlara	(يَاَيْقَلَا)	32/8
ayıtdılar	(يَاَيْتِدِلَا)	33/2
ayruş	(يَاَيْرُ)	33/2

söylediler	(سُوِيْلَادِيْلَدِ)	33/7
eylemişdür	(اَيْلَمِيْدِيْدُر)	33/9
ay	(اَي)	34/13
ideyin	(اِيْدِيْن)	36/11

Z' nin yazılışı:

Metnimizde z sesi için z (ز), z̄ (ذ), ž (ض) ve ż (ظ) kullanılmıştır. Türkçe kelimelerin yazılışında z (ز) kullanılmıştır.

yüzin	(يُوْزِيْن)	37/13
yazdılar	(يَازِدُوْلَر)	38/8
boğazda	(بُوْغَازِدَا)	38/9
dizilmiş	(دِيْزِيْلْمِيْř)	38/13
gözlerinden	(گُوْزْلِيْرِنْدِيْن)	39/11
sekiz	(سِيْكِيْز)	89/11
iletmezler	(اِلْتِمَازِلَر)	90/6
üzre	(اُوْزُرَا)	3/3
bulmaz	(بُوْلْمَاز)	3/7
olsavuz	(اُولْسَوْز)	7/7
özüñdür	(اُوْزُكُْدُر)	8/3
ağzın	(اَغْزِيْن)	37/9

1.3. EKLERİN YAZILIŞI

Ekler Arap-Fars yazı geleneğinden kaynaklanan özelliklere uygun olarak kelime tabanı ile bitişik yazılmıştır.

döşemişti	(دُوْشَامِشْدِي)	36/2
senden	(سَنْدَنْ)	2/7
toprağına	(تُوْطْرَاغِيْنَا)	15/7
kulağını	(كُوْلاغِيْ)	17/11
dutdılar	(دُوْتْدِلَر)	18/12
itmişti	(اِيْتْمِيْشْدِي)	40/6
gözlerinden	(كُوْزْلَرِيْندَت)	39/11
ikisin	(اِيْ سِيْدَجِي)	51/12
dilaverlig	(دِيْلَاوَرِيْغ)	54/8
şandılsa	(شَانْدِيْ لَرَسَا)	68/1
aldandılsa	(اَلْدَانْدِيْ لَرَسَا)	68/1
dimegle	(دِيْمِيْغَلَا)	84/3
yürüyüş	(يُوْرُوْش)	84/10

1.4. BİTİŞİK YAZILAN KELİMELER

Metnimizde iken, için ve ile edatları kendinden önceki kelimeye bazen bitişik bazen da ayrı yazılmıştır.

kerrâriçün	(كَرَّارِچُون)	6/2
ıkrâriçün	(اِقرَارِچُون)	6/3
hakkıçün	(حَقِّچُون)	5/9
yazmağıçün	(یازمَچُون)	125/5
itmegiçün	(اِتْمَچُون)	125/7
‘ummandayiken	(عُمَانْدَ بَیْکَن)	15/12
variken	(وَارَکَن)	16/8
eldeyiken	(اَلْدَیْکَن)	17/3
olmuşiken	(اُولْمُشْدَ)	45/12
dilile	(دِلِلَه)	72/5
küfrile	(کُفْرَه)	73/5
hırşile	(حِرْشَه)	75/3
luţfile	(لُطْفَه)	75/12

İmek yardımcı fiilinin birleşik çekimlerinde i- fiili bazan i’li bazan da i sesi düşürülerek yazılmıştır.

iderseñ	(اِدْرَسْک)	72/4
iderlerse	(اِدْرَلْدَسَه)	83/7
getürdiyse	(گتُورْدِیْسَه)	106/6
gönderürse	(گُندُرْدَسَه)	110/8
sorarsañ	(سَوُرْسْک)	11/8
buyurursa	(بُوُرْسَه)	110/8
diriseñ	(دِرِیْسْک)	72/2

eylediyse (اَيْلَدِيْ) 85/13

Metnimizde bazı kelimeler bitişik yazılmıştır.

böyle	(بُوَيْلِدِ)	15/11, 28/13, 78/2	< bu + eyle
gendüzi	(كَنْدَنْزِي)	106/8, 120/2, 116/5	< kendi + öz
neyleyecegin	(نَيْلَهَ بِيَكْرِنِ)	31/11	< ne + eyle-
nidüp	(نِدُوْبِ)	31/11	< ne + it-
niçün	(نِيْچُونِ)	6/6	< ne + için
nola	(نَوْلَا)	119/12, 316/1, 320/5	< ne + ol-
şol	(شَوْلِ)	135/2, 320/13, 6/8	< uş + ol
şöyle	(شَيْلَهَ)	98/1, 98/9	< şu + eyle

1.5. TAMLAMALARIN YAZILIŞI

Arapça ve Farsça tamlamaların yazılışında şu özellikler görülmüştür.

1. Arapça tamlamalarda Arapça yazım kurallarına uyulduğu görülür.

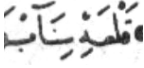
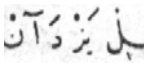
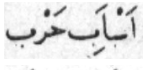
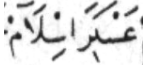
Rabbi'l-âlemîn	(رُبُّدَرْبِ الْعَالَمِينَ)	19/1
°abdu'l-rab	(عَبْدُ الرَّبِّ)	51/3
°abdu'l-māl	(عَبْدُ الْمَالِ)	52/4
Âhîru'l emir aleminler	(آخِرُ الْأَمْرِ مِنَ الْعَالَمِينَ)	52/5
reşidü'l-melik	(رَشِيدُ الْمَلِكِ)	54/10

2. Farsça vasıf terkiplerinde terkibi oluşturan kelimeler arasında izafet kesresi kullanılmamaktadır.

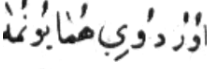
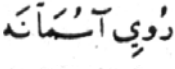
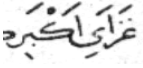

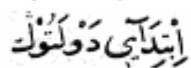
ser- âgâz	(سَرَازِ)	16/7
kâr-dânsın	(كَارِدَانِ)	87/8
hemân-dem	(هَمَانِ)	100/8
kişver-güşâsini	(كِشْوَرِ گُشَايِ)	101/1
sâz-kârı	(سَازِ كَارِ)	104/1

3. Bazı Farsça izafet tamlamalarında muzafın sonundaki ses ister ünlü ister ünsüz olsun izafet kesresi esre ile gösterilmiştir.

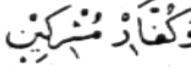
sultân-ı °âlem	(سُلْطَانِ عَالَمِ)	120/9
halk-ı °âlem	(حَلْقِ عَالَمِ)	121/3
şah-ı dîn	(شَاهِ دİNِ)	121/4
hûn-ı bülbül	(هُونِ بُلْبُلِ)	121/8
şâh-ı nuh	(شَاهِ نُوحِ)	126/9
zulmat-ı şeb	(ظُلْمَتِ شَبِّ)	127/2
mâr-ı ejder	(مَارِ اَزْدَرِ)	128/2
şâh-ı mu°azzam	(شَاهِ مُعْظَمِ)	128/6

kal ^{ca} -ı Sināb	()	129/4
zıll-ı Yezdān	()	133/12
esbāb-ı harb	()	135/2
asker-i İslām	()	135/2

4. Farsça tamlamalarda birinci kelime sonunda ā sesi veren elif (ا) veya u sesi veren vav (و) bulunan kelimelerin sonuna izafet kesresini karşılamak için esreli ye (يَ) kullanılmıştır

ordu-yı hümāyunuma	()	135/5
rū-yı āsumāne	()	138/11
ğazā-yı ekber	()	316/4
fezā-yı salṭanata	()	316/6
ibtidā-yı devletūñ	()	16/5

Atıf vavı yerine çoğunlukla izafet kesresi kullanılmıştır.

küffār-ı müşrikīn	()	124/6
-------------------	---	-------

2. SES BİLGİSİ

2.1. ÜNLÜLER

Metnimizde Türkçenin diğer dönemleri ve diğer Eski Anadolu Türkçesi dönemi ürünlerinde olduğu gibi a, e, ı, i, o, ö, u, ü ünlüleri kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesinin diğer metinlerindeki è konusunda Mustafa Özkan şöyle der: “Bunların dışında bir kapalı e (è) ünlüsünün varlığı söz konusudur. Ancak i/e’ nin durumu metinlerdeki yazılış yönünden hemen daima i tarafındadır.”³⁵

Metnimizde de Mustafa Özkan’ın belirttiği gibi i/e’ nin yazılışı daha çok i yönündedir.

Di- “demek”, gice “gece”, vir- “vermek”, biş “beş”

2.1.1. Ünlü Değişmeleri:

1. Daralma:

e > i : Eskiden beri Türkçede çok yönlü (i>e, e>i, i>é, e>é, é>e) değişmelerin olması, bu meselenin kesin olarak ispatını güçleştirmiştir.³⁶ Değişmeye esas olan sesin hangisi olduğu kesin değildir.

É’nin tesbitini gösteren en önemli husus yazıda bu sesi gösteren belirleyici bir işaretin bulunmayışıdır. Bu bakımdan bazı araştırmacılar Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde i ile yazılan sesi e (é) olarak okumayı benimserken, bazı araştırmacılar da böyle mühim bir meselede kuvvetli delilin bulunmayışı yüzünden, metinlerde i ile yazılan bu sesi yazılışına bağlı olarak i şeklinde okumayı tercih etmişlerdir.³⁷ Metnimizde bazı kelimelerde e ünlüsü Eski Türkçede olduğu gibi devam etmektedir.

gey- 25/13, 119/4, 133/6, 80/5 < ked-

geyür- 13/4 < kedür-

eyü 27/9, 245/7, 321/12, 56/11 < edgü

Bazı kelimelerde ise Eski Türkçe devresinde e olan ses i şeklinde gelişme göstermiştir.

işit- 27/11 < eşit- “işitmek”

imdi 27/11 < emti < amtı “şimdi”

nice 27/11 < neçe

³⁵ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e. , İstanbul 2000, s.99.

³⁶ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e. , İstanbul 2000, s.99.

³⁷ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e. , İstanbul 2000, s.99.

Metnimizde aynı kelimenin hem e' li hem i'li şekillerinin birlikte kullanıldığı da görülmektedir.

biş 53/11, 60/2, 43/5, 49/2, 198/5

beş 19/1

yig 130/11, 307/1

yeg 52/12, 262/7, 37/6

yedi 18/1, 52/3

yidi 74/7, 134/1, 44/5

vir- 2/6, 134/4, 159/6, 183/12, 243/5

ver- 22/12, 158/11

Metnimizde çoğunlukla sözcüklerin i'li şekillerinin kullanıldığı görülmektedir. Günümüzde bu sözcükler e' li biçimleriyle kullanılmaktadır. Bu da bir daralma eğilimini göstermektedir.

idesin	9/11	edesin
irüşüb	11/1	erişip
ī	14/9, 2/1, 233/13, 219/4, 284/7	ey
gice	129/3, 136/6, 182/3	gece
dirlər	101/13	derler
girü	103/2, 23/11, 257/8, 109/1, 221/11, 231/8	geri
yir	22/1	yer
yimiş	67/11, 237/6	yemiş (meyve)
it-	134/4, 241/7, 268/12	et-
ir-	82/2, 144/8, 245/1, 290/3	
di-	146/2, 199/5, 161/5	de-

Metnimizde o, ö geniş ünlüleri ile u, ü dar ünlüleri aynı işaretlerle karşılandığı için kesin olarak bir daralmadan söz edemiyoruz. Biz okuma sırasında daha çok dar vokalli şekillerini tercih ettik.

2. Düzleşme:

Günümüze kadar gelen düz kullanımlar dışında metnimizde bazı kelimelerin kök ve gövdelerinde düzleşme görülmektedir. Ancak günümüz sesleriyle kıyaslayınca düzleşme gibi görülen bu kullanımlar, örneklerindeki eklerin sadece düz ünlülü şekillerde kullanılması da sayılabilir.

-u- > -ı- :

oldı	322/5	olmuş	2/3
yolında	3/1	kurmuş	118/7
bulunur	138/13	oturmuşdu	115/12
suyı	11/6	doğruyu	123/3
yumdı	126/11	yuyıldı	126/11
soñucu	42/3		

-ü- > -i- :

dürtişüp	105/3	büyüğine	77/7
gördi	124/1	çözildi	63/8
yürisinler	66/8	üstinde	82/13
özin	95/10	sözine	28/10
gülđi	122/3	güci	123/5
yürisün	66/8		

3. Yuvarlaklaşma:

-ı- > -u-, -i- > -ü- : Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde görülen yuvarlaklaşma olayı metnimizde de görülmektedir.

Bazı kelimelerdeki yuvarlak ünlüler Eski Türkçedeki gibi aynen devam ettirilmiştir³⁸.

gendü	25/2	ılduz	127/1
yanķu	99/5	berü	38/13
altun	93/7		

³⁸ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e. , İstanbul 2000, s.101.

Bir kısım kelimelerdeki yuvarlaklaşmaya ise, Eski Türkçede birden fazla heceli kelimelerin g-ğ ünsüzlerinin Batı Türkçesine geçerken düşmesi sebep olmuştur.³⁹

kapu 40/2

Bunun yanında g-ğ ünsüzü düştüğü halde yuvarlaklaşmamış kelimeler de vardır⁴⁰.

diri 110/6

katı 9/9

Bazı yapım eklerindeki ünlüler Eski Türkçe döneminde olduğu gibi metnimizde de yuvarlak ünlü olarak kullanılmıştır.

açuk 81/7 yapdur- 39/8

artuk 67/4 ayruk 2/9

belür- 141/6 getir- 37/8

itdür- 39/6 düzdür- 46/8

indür- 47/13 sevgülü 97/3

irgür- 5/1 niçün 6/6

yatur- 119/6 yitür- 92/12

Yuvarlak ünlü taşıdığı halde Eski Türkçe döneminde görülmeyen bazı kelimeler de metnimizde yer almıştır⁴¹

degül 98/12

delü 57/12

4. İncelme:

-a- > -e-, -ı- > -i- : Aşağıdaki Türkçe kelimenin yazımında ünlü incelmesi söz konusudur.

kardeş 52/4 < karındaş

³⁹ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e., İstanbul 2000, s.102.

⁴⁰ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e., İstanbul 2000, s.102.

⁴¹ Prof.Dr. Faruk K. Timurtaş, Eski Türkiye Türkçesi, İst. Üniv. Edep. Fak. Yay. İstanbul 1994, s.31. Ahmet Caferoğlu, Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü, TDK, İstanbul 1968.

2.1.2. Ünlü Düşmesi:

Ünlü düşmesi daha çok orta hece ünlüsünün kelime ek aldığı zaman düşmesi şeklinde görülür. Türkçe kelimelerin iç sesinde meydana gelen ünlü düşmeleri:

-ı- > Ø :

ağzın	14/1	< ağız
burnı	131/2	< burun
boynı	138/9	< boyun
bağrı	93/12	< bağır
eydur-	36/12	< eyit-
yügrük	291/13	< yügürük

-i- > ø :

beñzinüñ	13/4	< beñiz
egnine	88/10	< eginine
birbirine	38/9	< biribirine
çevre	242/9	< çevire

-u- > ø :

oğlı	20/9	< oğul
oynamağa	198/3	< oyun
uğramuş	193/8	< uğur

-ü- > ø :

göñli	318/4	< gönül
eylük	57/1	< eyülük
götrülüp	231/2	< götür-

-e- > ø :

üzre	3/3	< üzere
------	-----	---------

Türkçe kelime birleşimleri ve eklerde meydana gelen ünlü düşmeleri:

İçin, iken ve ile sözcükleri bazan kendinden önceki kelime ile bitiştilerle yazılmıştır. Bu yazım esnasında bazan kelimelerin başındaki i sesi düşmektedir.

senüñçün	7/10	olduğıçün	67/5
olmuşken	10/9	iderken	46/1
olmuşken	47/1	otururken	117/1
dururken	138/6		
anuñla	23/2		

İmek yardımcı fiilinin birleşik çekimlerinde imek fiilinin i sesi bazan düşmektedir.

iderdi	13/1	eylemişdi	36/1
döşemişdi	36/2	götürmüşdi	36/3
öylese	316/11	iderlerse	140/6
dirlermiş	43/11	idermiş	43/12

Metnimizde Eski Uygur Türkçesinde yer alan ilt- şeklindeki fiil için Faruk Kadri Timurtaş, “İlt- şekli öbürünün (ilet-) orta hece vokal düşmesi sonunda ortaya çıkan değişik hali olarak kabul edilebileceği gibi bunlar iki ayrı şekil olarak da telakki edilebilirler.”⁴² diyerek bu fiilin e ünlüsünün düşmesi ile ortaya çıkmış olabileceğini belirtmektedir.

iletmezler	84/6, 90/6	ilteler	98/6
ilter	13/6	ilte	22/10

Kelime başında vokal düşmesi hadisesi için metnimizde örnek sayısı çok azdır. Yuku kelimesinin uyu-ku < udi-ku şeklinden metatez yahut daha kuvvetli bir ihtimalle baştaki vokalin düşmesi suretiyle meydana geldiği ileri sürülebilir.⁴³

yuh <u>u</u>	88/12
--------------	-------

Arapça ve Farsçadan Türkçeye giren bazı kelimeler ek aldıkları zaman kelimenin Türkçede kullanılan şeklinde bulunan ünlü düşer.

‘akl	87/4	‘akıl	seyr	87/11	seyir
fıkr	88/6	fikir	zıkr	88/6	zikir
vaq̄t̄	55/12	vakit	nefs	78/4	nefis
hük̄m	25/2	hüküm	faşl	78/9	fasıl
feth̄	78/9	fetih	şekl	44/12	şekil
q̄avm	83/10	kavim	resm	35/4	resim

⁴² Prof.Dr. Faruk K. Timurtaş, a.g.e., İstanbul 1994, s.41.

⁴³ Prof.Dr. Faruk K. Timurtaş, a.g.e., İstanbul 1994, s.40.

2.1.3. Ünlü Türemesi:

Eski Anadolu Türkçesinde Türkçe kelimelerde ünlü türemesinin örnekleri fazla değildir.⁴⁴ Metnimizde bazı yabancı asıllı kelimelerde ünlü türemesi görülmektedir. Türkçe kelimelerde bu duruma rastlanmamıştır.

Arapça ve Farsçadan Türkçeye girerken içinde bir ünlü türetilen kelimeler:

-ı- :

°akıl 117/5

-i- :

fikir 24/13

vaķit 70/1

şekil 35/3

-ü- :

hüküm 42/12

°ömür 74/11

2.1.4. Ünlü Birleşmesi:

Türkçede iki ünlü yanyana gelmez. Bu nedenle ünlü ile biten bir kelime ünlü ile başlayan bir kelime ile birleştiğinde ünlülerden biri düşer. İki kelimenin birleşmesiyle meydana gelen kalıplaşmış kelimeler metnimizde de bulunmaktadır. Bu birleşme sırasında ünlülerden biri ya düşer ya da iki ünlü birleşerek başka bir ünlüye dönüşür.

nit	76/4, 127/11, 89/6	< ne + it
böyle	15/11, 28/13, 78/2	< bu + eyle
gendözi	106/8, 120/2, 116/5	< kendü + özi
neyleyecegin	31/11	< ne + eyle-
nidüp	31/11	< ne + it-
niçün	6/6	< ne + içün
nola	119/12, 316/1, 320/5	< ne + ol-
şöyle	98/1, 98/9	< şu + eyle
nesre	141/9	< ne + ise + ne
birle	34/4, 177/9	< bir + ile
ancaķ	167/3, 313/4	< an + ça + ök

⁴⁴ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e., İstanbul 2000, s.105.

neyle 40/12 < ne + eyle

u- iktidar fiilinin ekleşmesinden görülen ünlü birleşmesi:

idemez 90/12 < ide + umaz
 bulmaz 170/10 < bulı + umaz
 bilimediler 152/5 < bili + umadılar
 göremez 139/7 < göre + umaz

2.1.5. Ünlü Uyumları:

2.1.5.1. Kalınlık – İncelik Uyumu:

Eski Türkçe döneminde kuvvetli bir ses uyumu vardır.⁴⁵ Bu ses uyumu Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde de çok kuvvetlidir.⁴⁶ Bu uyum kelime kök, gövde ve eklerinde tam olarak sağlanmıştır.

anda	10/12	taşra	21/12
ortada	58/3	aña	76/9, 110/12
başına	88/10	yılında	89/11
katında	96/6	baş	108/9
yolında	108/11	ola	117/13
şoñra	116/11	dürlü	73/4
düşdi	90/9	bağdılar	61/2
dutmuş	61/4	oldılar	32/3
urdılar	32/3	durmağ	32/8
didiler	32/8	düşmek	32/8
ilinde	50/11	idicek	50/13
girdügi	57/1	degürler	57/5
dönerdi	57/9		
atalu	28/4	başlu	59/1
ķuru	62/11	ķutlu	65/6
ķamu	108/5	ķapu	120/3
suçumuz	5/1	ķoma	5/7
urmuş	23/1	idelim	27/2

⁴⁵ A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.41.

⁴⁶ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e., İstanbul 2000, s.101

geçmege	39/1	isteyelüm	57/1
görmesün	92/3	almış	93/10
döşemişdi	36/2	senden	2/7
toprağına	15/7	kulağını	17/11
dutdılar	18/12	itmişdi	40/6
gözlerinden	39/11	ikisin	51/13
yürüyüş	84/10		

Metnimizde iken zarf fiil eki daima ince ünlüdür.

olmuşken	10/9	iderken	46/1
olmuşken	47/1	otururken	117/1
dururken	138/6	olmuşiken	45/12

Metnimizde –imek fiilinin (günümüzde sadece ince şeklinin yer almasına karşılık) hem ince hem kalın biçimiyle karşılaşmaktayız.

-imek 272/12, 230/3, 50/11

2.1.5.2.Düzlük - Yuvarlaklık Uyumu:

Türkçenin diğer devirlerinde olduğu gibi metnimizde de tam bir düzlük-yuvarlaklık uyumundan bahsetmek mümkün değildir.

Mustafa Özkan bu konuda uyumsuzluğun kendisini köklerde ve eklerde olmak üzere iki şekilde gösterdiğini belirtmektedir⁴⁷. Metnimizde de bu şekilde bir inceleme yaptık.

a. Kelime Kök ve Gövdelerinde:

Kelimelerdeki yuvarlaklaşma çeşitli sebeplerle ortaya çıkarak bu uyumun işlerliğini bozmuştur. Bu sebepleri öyle sıralayabiliriz.

1. Eski Türkçede olduğu gibi kelime kökündeki düz ünlüden sonra yuvarlak bir ünlü bulunduranlar.

gendü	25/2	ılduz	127/1
yanğu	99/5	berü	38/13
altun	93/7	karşu	38/9

⁴⁷ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e., İstanbul 2000, s.101.

sevgü	105/4	eyü	319/1
ķayı	85/5	aķu	101/9
ayru	155/7	azuķ	266/13
ķarañu	267/11	ķetük	31/11 “kedi”
enük	244/2	girü	257/8
güvegü	47/6 “güveyi”		

2. Bir kısım kelimelerde ise b, m, p, v dudak ünsüzlerin tesiri ile yuvarlaklaşma meydana gelmiş ve bu uyumu bozmuştur.

sebük	62/2
ķavuş	88/12

3. Bazı kelimelerdeki yuvarlaklaşma ise Eski Türkçede birden fazla heceli kelimelerin g – ğ ünsüzlerinin batı Türkçesinde düşmesi nedeni ile oluşmuştur.

ķapı	70/13	< ķapıĝ
saru	28/9	< sarıĝ
tapu	287/9, 37/4, 89/5	< tapıĝ “huzur, hazret”

Ancak bazı kelimelerde g – ğ ünsüzü düştüğü halde yuvarlaklaşma gerçekleşmemiştir.

dirilenler	56/10	< tirig (canlı, diri)
ķatı	9/9	< katıĝ (sert, çok, katı),

Kelimelerdeki bu yuvarlaklaşma olayı sözcüklerin hem düz hem yuvarlak şekillerinin kullanımına sebep olmuştur.

yazı	29/11	yazu	240/1
ķurı	53/8	kurı “toprak”	202/5

b. Eklerde Uyumsuzluk:

Eski Anadolu Türkçesinde düzlük – yuvarlaklık uyumuna aykırı pek çok ek vardır. Bunlardan bir kısmı yuvarlak ünlü taşıyan ekler bir kısmı ise düz ünlü taşıyan eklerdir.

Yuvarlak ünlülü eklerin bir bölümü Eski Türkçe döneminden beri yuvarlak olan eklerdir bir bölümü ise Eski Anadolu Türkçesi döneminde yuvarlaklaşmıştır.

Düzlük – yuvarlaklık uyumunu bozan ekleri yuvarlak ünlülü ekler ve düz ünlülü ekler olmak üzere ikiye ayırarak incelemek mümkündür.

1. Yuvarlak Ünlü Taşıyan Ekler:

Metnimizde düz ünlülü kelime kök ve gövdelerine yuvarlak ünlü taşıyan pek çok ek gelmektedir. Bunların bir bölümü Eski Türkçeden beri yuvarlak ünlülüdür bir bölümü ise sonradan yuvarlaklaşmıştır. Bu ekler şunlardır:

Eski Türkçeden Beri Yuvarlak Ünlülü Olan Ekler:

Bazı yapım eklerindeki (-uk / -ük ; -garu / -gerü v.b.) ünlüler Eski Türkçe devrindeki yuvarlaklığı korumuşlar bu nedenle de bazı sözcükler uyum dışı kalmıştır.

-dUr bildirme eki:

vardur	37/10	yokdur	41/2
kılmışlardur	42/6	yapamamışdur	43/2
buyırmışdur	49/12	özünüdür	8/3
katredür	8/6	diyenüüdür	9/3
eylemişdür	11/3	itmişemdür	15/7
değüldür	19/8	dimişlerdür	31/13
erlikdendür	31/13	irişdür	71/12
gidiserdür	77/10		

Ancak metnimizde bu ekin dar vokalli şekillerine de rastlanmıştır.

geydirür	147/5
----------	-------

-sUn emir eki: Teklik üçüncü şahıs emir eki Eski Türkçede –zun, -zün; -sun, -sün; -zu, -zü; -su, -sü; -sunı, -sünü; -çun, -çün şekillerinde kullanılmıştır. Batı Türkçesine bunlardan –sun, -sün şekli geçmiştir.⁴⁸

şağlasun	140/10	doysun	317/13
olsun	318/1	alsun	10/1
olmasun	17/1	kılsun	39/13
eylesün	51/1	yürisün	66/8
itsün	66/9	görmesün	86/3
yerinmesün	20/9		

⁴⁸ Prof. Dr. Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi, İstanbul 1998, s.306.

-ArU (< - gArU) yön gösterme eki:

dışaru	99/13	< dış-ğaru
yuğaru	37/11	< yoğ-ğaru
ilerü	220/7	< il-gerü, (İleri şeklide vardır, 30/9.)
üzerü	31/6	< üz-erü

-Uk fiilden isim yapım eki:

açuk	81/7	artuk	8/5
ayruk	33/2	uyanuk	140/13
eksük	279/13	esruk	99/8
şınuk	167/9	gedük	204/11
yıkuk	51/1.		
yaraşuk	105/11	(Bu kelimenin uyuma tâbi şekli de vardır. yaraşık 170/6)	

-kU > - hu fiilden isim yapım eki:

uyhu	80/9
yanqu	99/5
uyqu	140/13

-dUk sıfat fiil eki:

didük	100/12	başduğ	31/1
itdük	101/9	varduğ	220/4

Aynı ekin metnimizde dar ünlü şekline de rastlanmıştır.

itdigüni, gitdigüni 145/12

-Up / -Ub , -UbAn zarf fiil eki:

varup	92/2	alup	92/4
idüp	96/12	işidüp	97/5
diyüp	98/13	donanub	130/3
bağlanub	10/3	girüben	109/6

verüben	34/12	idüben	92/3
kesüben	102/5	eyleyüben	104/7
gelüben	122/1	kıyuben	136/5

Bu ekin metnimizde düz ünlülü şekline de rastlanmıştır.

gelipdür	150/1	virilipdür	274/6
----------	-------	------------	-------

-dUr fiilden fiil yapım eki:

yıkdur-	22/2	yapdur-	24/6
kıaldur-	30/12	yağdur-	38/12
itdür-	39/6	indür-	47/13
irişdür-	56/5	bindür-	59/11

-Ur fiilden fiil yapım eki:

yatur-	119/6	yitür-	93/1
bitür-	93/1	geçür-	95/6

-gUr fiilden fiil yapım eki:

irgür-	318/7
--------	-------

Eski Anadolu Türkçesi döneminde iyelik eklerinden önceki yardımcı ünlü genellikle yuvarlaktır.

-(U)m; -(U)muz iyelik eki: Metnimizde daima yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır. Eski Türkçede eklendiği kelimeye göre her iki şekilde de kullanılmıştır.

hümāyunuma	118/1	günāhlarımız	20/1
cānumuz	20/2	hālumuz	32/9
kıılıcum	38/6		

-Uñ; - ñUñ ilgi hali eki: Metnimizde devamlı yuvarlak ünlülü şekli kullanılmıştır. Eski Türkçe döneminde sadece yuvarlak ünlülü tabanlara geldiği zaman yuvarlak ünlü taşımıştır.

aħaduñ	131/2	iñşāsınuñ	132/8
iflākuñ	137/12	atınuñ	138/7
zamānuñ	140/1	kal°asınuñ	314/3

halkuñ	316/2	ravzasınuñ	316/2
anuñ	316/7	islāmuñ	318/5

-IU isimden isim yapım eki: Eski Türkçede -lıg, -lig; -lug, -lüg şeklinde düz ve yuvarlak şekilleri olan bu ekin Eski Anadolu Türkçesinin diğer metinlerinde⁴⁹ ve yalnızca yuvarlak ünlülü şekli kullanılmıştır. Metnimizde ise bu ekin ince ünlülü şekilleriyle de karşılaşmıştır.

agulu	101/9	ķutlu	65/6
gecimli	128/5	eksikli	103/8
cirāhatlu	71/13	adlu	82/12
dürlü	94/9	ķazıklı	140/8
varmaķlı	188/5	sa°ādetlü	28/10
devletlü	100/2		

-sUz isimden isim yapım eki: Bu ek olumlusu olan ıU ekinin etkisiyle ve analogi yoluyla yuvarlaklaşmıştır.⁵⁰

cañsuz	140/12	yolsuza	25/12
dermānsuzlar	70/5	danesüz	19/7

-U fiilden isim yapım eki:

dolu	158/11	örtülü	71/3
tolu	128/3		

-dU görülen geçmiş zaman eki: Görülen geçmiş zaman ekinin 3. şahsı her zaman düz ünlü taşımaktadır. 1. şahıstaki yuvarlaklığın dudak ünsüzü sebebiyle ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.⁵¹

-dum 1.Tekil Şahıs Eki:

ķıldum	96/8	diñledüm	13/11
eyledüm	69/1	girdüm	71/2
itdüm	74/5		

⁴⁹ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e., İstanbul 2000, s.103.

⁵⁰ Faruk K. Timurtaş, a.g.e., İstanbul 1994, s.34.

⁵¹ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e., İstanbul 2000, s.103.

-dün 2.Tekil Şahıs Eki:

eyledün	2/5
virdün	2/6

-duk 1.Çoğul Şahıs Eki:

olduğ	100/1
-------	-------

-Ur geniş zaman eki: Eski Türkçede –ar, -er, -ır, -ir, -ur, -ür şeklinde kullanılan bu ek, Eski Türkiye Türkçesi ve metnimizde –ar, -er, -ur, -ür şekilleriyle kullanılmıştır. Ancak metnimizde –ır, -ir şekillerine de rastlanmıştır.

alur	13/2	çağırur	13/8
olur	13/13	kıılır	15/9
varur	30/4	virürse	40/13
söylenür	41/8	girürse	43/8
begenürler	43/11		

-AlUm (çokluk) birinci şahıs emir eki:

idelüm	23/12	eyleyelüm	50/10
sürelüm	50/10	gülelüm	50/11
olalum	50/12	ölelüm	50/11
isteyelüm	57/1	gidelüm	57/1
söyleyelüm	79/6		

-vUz 1. şahıs eki (istek):

olavuz	72/4	alavuz	108/12
idevüz	135/9	olmayavuz	111/11
ķullanavuz	108/13	durusavuz	262/6
geçirevüz	108/13		

-Uñ, -ñUz emir 2. çokluk şahıs eki:

bilün	30/1	gelün	319/3
dürişün	206/2	bilñüz	78/1

-duğınca- -düğince zarf fiil eki:

geldüğince	23/12
varduğınca	220/7

+k / +uk / +ük fiilden isim yapım eki:

açuk	81/7	artuk	8/5
uyanuk	140/13	büyük	44/10

-dukça, -dükçe zarf fiil eki:

geldükçe	97/4	eyledükçe	290/1
itdükçe	207/10	kıldukça	290/2

-mur fiilden isim yapım eki:

yağmurları	46/3
------------	------

-U zarf fiil eki:

diyü	70/12
çağırü	37/1

-cUk isimden isim yapım eki:

küçücük	215/9	ķāfirucuk	235/10
şirretcük	25/7		

Ancak bu ekin düz şekillerine de rastlanmıştır.

aydıncık	43/1
----------	------

2. Düz Ünlü Taşıyan Ekler:**-I; - (s)I iyelik eki:**

mülkinde	86/9	yüzi	121/6
derüsine	32/2	cümlesi	34/1
cāmesini	35/7	nāmesini	35/7
kubbesi	48/5	odından	90/8
üsti	151/12	oğlı	48/11
hüsnine	214/1		

-dIn ayrılma hali eki:

öñdin	29/7
içmedin	94/1

-I -(y)I belirtme hali eki: Eski Türkçede -ığ, -ig, uğ, -üg, şeklinde olan bu ek; zamanla -ğ, -g seslerinin düşürerek -ı, -i- -u, -ü biçimini almıştır. Eski Türkiye Türkçesinde de dar ünlülü şekliyle kullanılmıştır.

şāhı	4/1	Қılıcı	18/11
güci	25/5	İşi	25/4
nefsümüzi	20/3	bunı	172/8
boynı	321/2		

-nI belirtme hali eki:

tahtını	20/5	kökini	18/6
atālarını	2/5	bunı	99/13

-mI soru eki: Bu ekin vokali Eski Türkçede döneminde yuvarlak, Eski Türkiye Türkçesi döneminde ise düzdür.

tañ mıdur	13/3	revāmıdır	211/7
adı mı	121/5	alur mısın	162/12

-AyIn teklik 1. şahıs emir eki:

olayın	15/13	diyeyin	26/9
ideyin	27/5	diyeyin	27/11
nideyin	36/11		

-sIn teklik 2. şahıs eki:

şanasın	41/2	irmeyesin	71/8
idisersin	71/13	bulasın	75/5
idesin	75/4	yirsin	193/3
bilesin	75/5	göresin	112/12
olasın	246/13		

-dI görülen geçmiş zaman 3. şahıs eki:

diledi	115/2	girdi	115/4
itdi	35/8	degdi	35/9
açdı	35/9	döküldi	220/9
oldı	163/9		

-IsAr gelecek zaman eki:

olısar	83/8, 121/12	iriser	83/10
giriser	83/10	dökiser	92/10
idiser	23/2	çekiser	296/11

-mİş anlatılan geçmiş zaman eki: Bu ek Eski Türkçe döneminde ünlü uyumuna tâbidir. Metnimizde daima düz vokallidir.

itmiş	25/3	olmuşdı	25/6
gelmişler	25/10	eylememiş	35/3
döşemişdi	36/2	almış	36/4
yağmış	93/8	açmış	93/9
görmüşem	269/13		

-ğıl, -gil teklik 2. şahıs emir eki:

sunğıl	17/7	sağlağıl	248/9
eylegil	71/9	olğıl	139/6

-sIz çokluk 2. şahıs eki:

dirsiz	79/9, 238/9
idesiz	243/6

-cI isimden isim yapım eki:

yalancıdur	104/10	topçılara	253/5
aķıncı	141/7	ilçi	267/8

-llk; -lğ isimden isim yapım eki: Eski Türkçe döneminde vokal uyumuna tâbidir. Metnimizde hem düz hem yuvarlak şekilleri görülmüştür.

ğavvaşlık	17/10	yıllık	24/2
erlikdendir	31/13	temāşalık	42/1
şādılıklar	91/7	pehlevānlık	102/4
esānlığ	131/2	rūşenlğı	318/5
dilāverliğ	54/8	buseliği	72/3
sultānlığ	106/7	ķulluķ	146/13
günlük	129/6	temerüdlük	165/1
yavuzlğı	238/12		

-ncl isimden isim yapım eki: Bu ek Eski Türkçede –ınç, -inç şeklinde kullanılmıştır.

birinci	108/8	beşinci	19/1
yidinci	20/12	ikinci	19/10
yigirminci	55/11	altmışıncı	89/11
onıncı	107/9	dördüncü	272/10
tokuzuncı	304/6		

-I fiilden isim yapım eki:

egri	123/3
------	-------

-IcI fiilden isim yapım eki:

yağıcı	137/5	eyleyici	70/2
işidici	87/9	öldürücü	269/9

-IcAk zarf fiil eki:

varıcaķ	19/11, 111/2	olıcaķ	86/10,208/1
işidicek	31/9	idicek	50/13
gidicek	53/6	göriccek	53/9
dönicek	77/4	diyicek.	98/11

-IncA zarf fiil eki: Eski Türkçede –ğınca, -gince şeklindedir.

olınca	15/4, 141/6, 171/12	alduğınca	16/3
varduğınca	26/6	olmayınca	113/11
geydüğince	16/3	geldüğince	23/12
itdüklerrince	25/8	idince	41/12

-mAdIn zarf fiil eki:

başmadın	31/4	varmadın	130/1
içmedin	94/1	geçmedin	104/9

-In dönüşlülük eki: Metnimizde hem düz hem de yuvarlak ünlü şekillerine rastlamaktayız.

bulın-	79/4, 43/11	urınup	180/3
görin-	77/3, 173/2	olına	252/9
urunup	137/1	olundı	131/3
görünürdi	205/7, 238/10	ķılunsun	245/2

-II edilgenlik eki: Metnimizde hem düz hem de yuvarlak ünlü şekilleri görölmektedir.

ķoyılup	158/4	boğılur	54/2
dutılup	198/8	düzildi	63/8
götrilüp	201/11	urulmuş	119/8
dögüldi	204/2	döküldi	253/11
surulmuşdur	307/4		

-Iş işteşlik eki:

dürtişüp	105/3	urışurlar	87/1
urışan	105/3	dürişen	105/3

Bu ekin yuvarlak şekilleri de metnimizde kullanılmıştır.

buluşup	141/13	degüşüp	140/13
buluşdılar	230/9		

2.2. ÜNSÜZLER

İmlâdan hareketle metnimizde gördüğümüz ünsüzler şunlardır.

b, c, ç, d, f, g, ğ, h, ħ, h, k, ḳ, l, m, n, ñ, p, r, s, ş, ṣ, t, ṭ, ş̣, v, y, z, ẓ, ž, ẓ̌.

c, f, h, v ünsüzleri değişim yoluyla Batı Türkçesi içinde ortaya çıkmıştır. Arapça ve Farsça sözcükler için Türkçede bulunmayan bazı harfler kullanılmıştır. ħ ve h ise günümüz yazı dilinde kullanılmaz. Eski Anadolu Türkçesinin bugünkü yazı dilimizden ayrılan en önemli yönü, bünyesinde ñ damak ünsüzü ile sızıcı gırtlak ünsüzü olan h ünsüzünü bulundurmasıdır.⁵²

Metnimizde ñ ve h Türkçe kelime ve eklerde çokça kullanılmıştır.

2.2.1 Ünsüz Değişimleri:

1. Tonlulaşma: ç, k, p, t > c, g, b, d

a. ç > c değişimi:

Eski Türkçe döneminde Türkçe kelimelerin başında, ortasında ve sonunda c kullanımı yoktur. Ancak sonraki dönemlerde Arap – Fars yazı geleneği sonucu bazı ç' li kelimeler c' li olarak yazılmıştır.

Metnimizde Türkçe ve alınma kelimelerde ç harfi için (چ) in yoğun bir şekilde kullanılmıştır.

çok	2/2	çünkü	4/11
şuçumuz	5/1	niçün	6/6
kılıç	25/8	geçe	30/10
çıkma	31/8	çiçekleri	85/5
açup	88/2	saçılmazdı	139/8
çeksün	317/10	hiç	320/12
birkaç	36/4	içinde	37/10

Aşağıdaki örneklerde ç > c değişimi Arap Fars yazı geleneğinin bir sonucu olarak ortaya çıkmış, imlâ ile ilgili bir olaydır.

anca	117/3	ança
ancılayın	43/41	ançulayu
buncılayın	61/12	bunçulayu

⁵² Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e., İstanbul 2000, s.106.

güci	123/5	küç
nice	127/7	neçe

Tonsuz ünsüz ile biten bir kelimeye ünlü ile başlayan bir ek geldiği zaman tonsuz ünsüz, tonlu şekline dönüşür. Aşağıdaki örneklerde bu imla olayına bağlı olarak ç > c değişimi ortaya çıkmıştır.

ucında	123/4	acından	233/3
kılcı	18/11		

b. k / k̄ > g / ğ değişimi:

Kelime başındaki k- > g, değişimi Eski Türkçeden Batı Türkçesine geçince ortaya çıkmıştır. Bu ses olayı büyük ölçüde gerçekleşmiş olsa da tamamen bir değişimden bahsetmek mümkün değildir. Zira k'nin değişmediği örnekler de vardır. Metnimizde g harfini keften ayırmak için üç noktalı kef kullanılmıştır. Belli başlı örnekleri şunlardır (gel-, git-, gerçek, gerek, gönül, gün) Bugün de k- sesi taşımaları göz önünde bulundurularak aşağıdaki kelimelerde k- > g- değişimi olmadan k-' nin korunduğu söylenebilir.

kimi	55/1	kim	65/13
kimse	110/8		

Metnimizde kişi sözcüğü bazan günümüzdeki gibi kişi şekliyle bazan ise gişi biçiminde yazılmıştır.

kişi	113/11
gişi	113/7

Metnimizde geçen ve k-/ g- değişimine uğramış kelimeler şunlardır:

gerek < kergek	20/9
gendü/gendüz < kentü / kentü + öz	29/5
gümüş < kümüş	206/11, 58/1, 66/4
gün < kün	241/8, 55/11, 16/2
getür- < keltür-	186/9, 286/1, 111/3
gel < kel	16/6, 293/3, 8/10
gey < ked “çok”	277/1

gey- < ked- “giymek”	270/7, 25/13, 13/4, 80/5
göre < köre	270/12
göz < köz	244/2, 283/12, 13/2
götür- < kötür-	245/10, 251/10, 13/8
gez < kez “defa, kere”	42/1, 49/8
gez- < kez-	305/6
gişi < kişig	94/1, 176/2
git- < kit-	279/4, 26/3, 57/1
göç- < köç-	238/2, 103/1, 30/10
gök < kök	277/2, 17/8, 8/10
gökçek < kökçek	66/5
göñül < köñgül	281/3, 311/3, 56/6
gör- < kör-	176/6, 145/3, 8/8
göster- < köster-	212/10, 240/5, 13/6
gözet- < közet-	88/2
gice < keçe	243/1, 261/12
giçi < kiçig “küçük”	123/3
gir- < kir- “girmek”	279/3
güç < küç	243/11, 238/12
gül- < kül-	239/4, 244/12, 50/11, 12/10
gündüz < kündüz	215/4, 72/9

Son seste k / k̄ > g / ğ değişimi:

Metnimizde bazı kelimelere ünlü ile başlayan bir ek eklendiğinde kelime sonundaki tonsuz ünsüzlerin tonlularına dönüştüğü görülür.

sarhoşluğundan	88/12	olduğını	126/11
çalışduğını	319/6	kıldığı	5/10
urduğı	9/8	temāřalıęa	43/6
varlığı	45/12	hoşlığından	109/8
gördüği	11/12	oturmagile	108/9
çekdüğin	114/13	eyledüği	119/1
yoğsul	226/3	yoğıdı	139/12
dimeğle	148/2	sürmeğiçün	301/12

c. t > d değişimi:

Türkçe kelimelerde kelime başında t / d kullanımı Eski Türkçe ve Karahanlı Türkçesi döneminde çoğunlukla t'li şekiller yönündedir.⁵³ Fakat Eski Türkçe dönemindeki kelime başı t'li olan şekillerin sonradan d'li biçimleriyle ortaya çıktığı görölmektedir. Kelime başı t / d sesi ile ilgili Dede Korkut Kitabı ve metnimizde her iki harfin de kullanıldığı görölmektedir.

Eski Türkçede kalın ve ince sıradan bütün kelimelerin başında t / d ayrımı yapılmaksızın hep t'li şekiller bulunmaktaydı.⁵⁴ Eski Anadolu Türkçesi ve diğer metinlerinde olduğu gibi metnimizde de Eski Türkçenin son dönemlerinde başlayan t > d değişimi, kelime ve eklerde görölmeye başlamıştır.

Ön seste t -> d- değişimi: Eski Türkçe döneminde t'li olup metnimizde d şeklinde kullanılan kelimeler.

dürlü < türlüğ	94/9	depüp < tep	94/10
düzül- < tüzül	43/4	düş- < tüş-	265/8
ditre- < titre-	106/9	dirildi < teril	110/6
duz < tuz	220/3	dutsak < tutsak	53/4
değüşüp	140/13	dile- < tile-	6/8
doķın- < toķın-	202/9	don < ton "elbise"	138/8
deñiz < tiñgiz	37/13	deg < teg	42/12
dirlik < tiriglig	233/9	diñle- < tiñgla-	319/13
di- < ti-	7/7	dirnegi < tirin(ek)	32/3
demir < temür	237/10	degül < tegül	173/4
dilinde < til	76/6	dile- < tile-	81/5
dip < tüp	98/6	dilek < tilek	183/13
diz- < tiz-	36/5	düz- < tüz	103/11
deve < tevi	212/6	diken < tiken	164/13
doysun	317/10	döğmege	98/4
dök- < tök-	102/6	dört < tört	6/3
damar < tamar	94/1	dahı < taķı	173/6

⁵³ Ahmet Caferoğlu, a.g.e., İstanbul 1968.

Besim Atalay, Divanü Lügat-it-Türk IV.Dizin, Ankara 1999.

⁵⁴ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e., İstanbul 2000, s.106.

döşe- < töşe-	36/2	dün < tün	139/13
dürtiş- < tortüş-	105/3		

Şu kelimelerde Eski Türkçede olduğu gibi t- ünsüzünün korunduğu görülmektedir.

tağda	25/5	tañ	13/3
taşları	59/1	tozdı	64/2
tañrı	70/2	toplar	84/5, 284/3
tüfekleri	90/5	tabāğı	119/3
tavar	120/9	toprağına	129/8, 232/1
tapu	244/9	toqsan	55/7
toğdı	126/13	toquz	46/11

Aşağıdaki kelimelerde d- ve t-' nin karışık olarak kullanıldığı görülür.

tutunur	125/7	dut-	93/3
tabanca	235/9	dabanca	300/7
taş	237/2	daş	130/6
taş “dış”	281/9	daş	76/12
tatlu	283/7	datlu	193/3
tağılur	46/10	dağılur	46/4
toğ-	240/6	doğ-	240/7
toğru	184/7	doğru	186/5
tol-	135/13	dol-	191/1
toldur-	46/7	doldur-	289/1
tuma	210/9	çuma	209/13
tut-	218/3	dut-	116/5
tap-	69/4	dap-	69/7
tardağan	32/3	dartağan	99/8
tolu	159/2	dolu	158/11
toy-	207/3	doy-	317/13
tuğaq	31/9	dudaq	118/10
toldı	99/4	dolmuş	36/6
tışra	21/12	daşra	53/10
tonını	137/11	donlar	99/7

Son seste -t > -d değişimi:

Kelime sonundaki -t' ler bazan eksiz bazan da kelimeye ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde -t- > -d- değişimi gerçekleşir.

gidelüm	57/1	iderseñ	72/9
işidicek	31/9	kuşadurlar	52/5
ögredeler	29/11	ayda	2/9

Eklerde -t > -d değişimi:

Bazı ekler kalıplaşmış olarak d'li şekilleriyle kullanılmakla birlikte tam bir t>d değişimi gerçekleşmemiştir. -dA (bulunma hali), -dAn (ayrılma hali), -dUr (bildirme hali), -dI (görülen geçmiş zaman eki), -dUk (sıfat fiil), -dUr (ettirgen çatı eklerinin örnekleri aşağıdadır:

itmekde	71/6	virmekde	98/9
virmemekde	98/9	itdükde	101/6
yoğdan	70/1	toprağdan	125/5
açlığdan	53/11	ölmekden	130/12
gümişden	66/4	kılıçdan	95/6
Çekdi	95/10	diledi	115/2
girdi	115/4	kuşanmışdı	93/10
irişdi	94/7	gitdi	34/7
itdi	35/8	değdi	35/9
açdı	35/9	dirdi	37/1
didük-	100/12	itdük-	101/9
vardur	37/10	yokdur	41/2
kılmışlardur	42/6	yapamamışdur	43/2
idenler	269/5	işidicek	52/1
kuşadurlar	52/5	gidenler	269/12
buyırmışdur	49/12	özünüdür	8/3
ęatredür,	8/6	diyenünüdür	9/3
eylemişdür,	11/3	itmişemdür	15/7

Fiilden fiil yapım eki –t- / -d- metnimizdeki örneklerde karışık kullanılmıştır. Bu nedenle değişimin nasıl oluştuğunu belirlemek zordur.

bağladmasa	15/13
şölmütmez	133/3
çağırtısunlar	132/4

d. p > b değişimi:

Eski Türkçe döneminde, kelime başında b- olan ses metnimizde de aynı şekilde kullanılmıştır. Ancak metnimizde “bakırdan, 47/13” şeklinde yazılan kelime Ahmet Caferoğlu’nun Eski Uygur Türkçesi Sözlüğünde p-’li şekliyle⁵⁵ yer verilmiştir.

Kelime içi –p- > -b- değişimi daha çok kelimenin –p ile bittiği ve ünlü ile başlayan bir ek aldığı durumlarda görülür.

dibine	98/6	(Dede Korkut Kitabı dip)
--------	------	--------------------------

2. Tonsuzlaşma:

a. b > p değişimi:

Metnimizde b’ler Eski Türkçede olduğu gibi genellikle b’li şekilleriyle kullanılmışlardır. Ancak birkaç Türkçe kelime ile Arapça ve Farsçadan alınan bazı kelimeler Türkçeye geçerken b > p değişimine uğramıştır.

b- harfinin korunduğu kelimeler:

bilmek	2/1	bulmaz	3/7
bilür	4/6	bulıcağ	7/8
bağlanub	10/3	başına	16/3
başdı.	18/7	bağına	26/11
bağar	36/8	biçdiler	99/7
bindüğü	23/5	boğazda	38/9
boğılır	54/2	bozup	69/10

3. Süreklileşme:

a. b > v değişimi:

Eski Türkçedeki bazı kelimelerin ön, iç ve son ses durumundaki b’leri v olmuştur.

⁵⁵ Ahmet Caferoğlu, a.g.e., İstanbul 1968.

Ön seste b- > v- değişimi:

Eski Türkçenin bazı kelime ve fiillerdeki b-'ler Batı Türkçesinde daha ilk zamanlardan itibaren v-'ye dönmüşlerdir.⁵⁶ Metnimizde de kelime başında b- olan bazı kelimeler v- şekli ile kullanılmıştır.⁵⁷

vardur < bar	3/13	varlığı < bar	45/11
varmaz < bar-	108/9	virüp < bir-	67/7
virmişlerdi < bir-	105/12		

İç ve son seste -b- > -v- değişimi:

Kelime içi ve sonu bazı v'ler –b- sesinden değişme yoluyla oluşmuştur.

avlatmağ	24/10	sevdiler < seb-	68/2
sevgülü	97/3	sevindiler < seb	129/11
tavar	120/9	yavuz < yabız	40/4
evinde < eb	49/11		

Eklerde -b > -v değişimi:

Eklerde de –b- / -v- değişikliği görülmektedir. Fiil çekimi 1. şahıs ekleri olan ve zamirden gelen –ben ve –biz Eski Türkiye Türkçesinde –ven ve -vüz şeklinededir.⁵⁸

olavuz	72/4	alavuz	108/12
ķullanavuz	108/13	geçirevüz	108/13
dilerven	37/12, 318/13	durursavuz	262/6

4. Sızıcılışma:

a. ķ > ħ değişimi:

Türkçe kelimelerde ön ses durumunda ħ sesi yoktur.⁵⁹ Türkçe kelimelerde iç ve son ses durumundaki ķ > ħ değişikliği ise Eski Anadolu Türkçesinde geniş ölçüde görülen bir değişikliktir. Ancak ķ'lı ve ħ'lı şekillerin yanyana ve karışık olarak kullanılmaları hadisenin düzenli olmadığını göstermektedir.

uyħu	81/10	uyķu
------	-------	------

⁵⁶ Faruk K. Timurtaş, a.g.e., İstanbul 1994, s.54.

⁵⁷ Ahmet Caferoğlu, a.g.e., İstanbul 1968.

Besim Atalay, a.g.e., Ankara 1999.

⁵⁸ Faruk K. Timurtaş, a.g.e., İstanbul 1994, s.55.

⁵⁹ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e., İstanbul 2000, s.107.

kor <u>h</u>	93/5	kor <u>q</u>
da <u>h</u>	51/13	da <u>q</u> (dahi, de)
ko <u>h</u>	159/8	ko <u>q</u>
yo <u>h</u> sul	280/4	yo <u>q</u> sul

Son seste $q > h$ değişimi:

o <u>h</u>	128/3	o <u>q</u>
------------	-------	------------

b. ñ > g, ğ değişimi:

Metnimizde kelime ortasında ñ ve g için aynı işaret kullanıldığından tam bir değişimden söz etmek mümkün değildir. Eski Türkçede ñ ve g'li olarak her iki şekli bulunan eñin⁶⁰ > egin “sırt, omuz”, Eski Anadolu Türkçesinde genellikle egin⁶¹ biçimiyle kullanıldığı için bizde metnimizde egin şeklinde okumayı uygun gördük.

eginlerine	125/8	eñin
egirt-	52/8	eñirt-

2.2.2. Ünsüz Uyumu:

Kelime içinde karşılıklı konsonantlardan ancak sedalılar sedalılarla, sedasızlar da sedasızlarla yan yana gelebilirler. Sedasız konsonantlar sedasız karşılıkları olan sedalı konsonantlarla yan yana bulunamazlar. Eski Türkçede ve Eski Anadolu Türkçesinde de köklerin içinde bir dereceye kadar bu uyum varlığını hissettirmektedir. Fakat bu tam bir uyum değil bütün dile hakim olmayan mahdut genişlikte bir benzeşme idi.⁶² Metnimizde de bu uyum gerçekleşmemiştir. Bu durum belki de bazı eklerin imlâsının kalıplaşmış olmasından kaynaklanmaktadır. Aşağıdaki eklerin başındaki ünsüzler bu kurala uymamaktadır:

-dA (Bulunma hali):

itmekde	71/6	virmekde	98/9
virmemekde	98/9	itdükde	101/6

⁶⁰ Ahmet Caferoğlu, a.g.e., İstanbul 1968, s.69, 72.

⁶¹ Cem Dilçin, Yeni Tarama Sözlüğü, TDK, Ankara 1983.

⁶² Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.76-77.

-dAn (Ayrılma hali):

yoğdan	70/1	toprakdan	125/5, 245/10
açlığdan	53/11	ölmekden	130/12
gümişden	66/4	kılıçdan	95/6

-dI (Görülen geçmiş zaman eki):

çekdi	95/10	itdi	35/8
açdı	35/9	yaratdı	11/7
ayıtdı	18/8	dutdılar	18/12
akıtdı	40/9	donatdılar	60/5

-dUk (Sıfat fiil):

itdük-	101/9
gitdügi	57/1
yatduğ	51/8

-+dUr (Bildirme hali):

yokdur	41/2	hoşdur	67/3
öküşdür	132/9	uzağdur	23/10
çokdur	119/13		

-dUr (Ettirgen çatı):

irişdür	71/12	yığdurdı	207/6
itdüre	39/6	açdurmazdı	253/1
yapdurdı	39/8		

2.2.3. Ünsüz Türemesi:

Sesler gramer birlikleri içinde yan yana düşerken bazan birbirleriyle doğrudan doğruya birleşemez ve aralarına bağlanmayı sağlayacak ilave bir ses alırlar.⁶³ Yardımcı ses durumundaki y ve n sesleri yaygın olarak kullanılmaktadır. Metnimizde ünsüz türemesi çeşitli şekillerde görülmektedir.

⁶³ Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.51.

1. -y- türemesi:

Ünlü ile biten bir kelimeye ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde araya –y- sesi girer.

olmaya	9/5	bolmaya	16/5
şaklaya	20/3	komaya	22/2
doğunmaya	24/7	kırtarmaya	30/6
kılmaya	56/6	bulınmıya	72/10
bağlaya	76/11	kıruya	53/9
kıruya	96/12	şuyı	136/7
ilteydi	21/10		

Ünlü ile biten bir kelimeye ile ve ise edatları getirildiğinde edatların başındaki –i- sesi kaybolup yerine –y- sesinin türemesidir:

diliyle	2/8	turreyle	65/4
kılıcıyla	39/5	bangıyla	99/5

2. -n- türemesi:

Eski Anadolu Türkçesinde ve metnimizde 3. tekil kişi iyelik ekinin yanına hâl eki getirildiği zaman arada bir n sesi türer. Bu durum aynı şekilde Türkiye Türkçesinde de devam etmektedir.

Üçüncü şahıs iyelikten sonra hiçbir ek gelmediği halde iyelik eki, sı+n (sın) biçiminde de görülmektedir. Bu n sesi esasen iyelik üçüncü şahsın üzerine hâl ekleri getirildiğinde ortaya çıkmakta ve zamir n'si olarak adlandırılmaktadır. Yine iyelik üçüncü şahıstan sonra belirtilmiş bir belirtme hâli varsa bu +sı+n biçiminin n'si belirtme hâli eki olarak kabul edilmektedir.⁶⁴

Bu ses olayı ile ilgili olarak Gürer Gülsevin şu bilgileri verir: “Yapılan bütün çalışmalar, sonuçta, bu ekin +(s)I(n)+ olduğunu, ünlü ile biten kelimelerde, başta s'nin, isim çekim eklerini alıncada ekin orjinalinde bulunan sondaki n'nin ortaya çıktığını göstermektedir. Yani, ekin sonundaki n, ancak arkasına bir çekim eki gelmesi durumunda ortaya çıkar.”⁶⁵

⁶⁴ Prof. Dr. Ahmet Buran, Anadolu Ağzlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri, Ankara 1996, s.38.

⁶⁵ Prof. Dr. Gürer Gülsevin, Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, Ankara 1997, s.14.

añı	2/10	bunlar	52/13
bunda	52/13	ağzında	128/2
andan	58/13	kılcından	69/8
yolından	69/11	sarhoşluğundan	88/12
karşusunda	62/11	ağzını	67/11
gitdüğünü	76/4	şunlar	67/12

İşaret zamiri bu, şu ve o' nun çoğulunda bazan n sesi kullanılmamaktadır.⁶⁶

bular	103/6	bunlar	52/12
şular	87/1	şunlar	67/12
olar	87/2	onlar	85/6

Şu kelimesinin genitifli şekli günümüzde tersine y' li değil n' li yazılmıştır.

şu – n – uñ	157/6, 251/8
-------------	--------------

2.2.4. Ünsüz Düşmesi:

1. b- > Ø :

Kelime başındaki hem bol- hem de b sesi düşürülerek ol- şeklinde kullanılmıştır.

olmuş	2/3	olan	4/3
olduñ	4/9	olup	6/4
olsavüz	7/7	olanlaruñ	76/5
bolmağa	9/7	boldılar	10/6
bolsun	11/4	boldı	12/10

2. l- > Ø :

Eski Türkçe ve Orta Türkçe dönemlerinde iç seslerinde l sesi yer alan bazı kelimelerin, metnimizde bu l seslerinin düşürüldüğü görülür.

getürmişler	43/5	< (dlt. keltür-)
getürürler	44/9	< (dlt. keltür-)
getürmiş	57/12	< (dlt. keltür-)
getürdi	79/1	< (dlt. keltür-)
oturup	81/2	< (dlt. Oltur-)

⁶⁶ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e., İstanbul 2000, s.109.

o	43/7	< (ol)
Ancak bunun ol biçimleride kullanılmıştır.		
ol ağaç	218/13	
oldur kim	239/3	

3. y- > Ø :

Günümüzde kelime başında bulunan y seslerinin metnimizin bazı kelimelerinde düşürüldüğü görülür. Eski Türkçe döneminde kelime başında y sesi bulunmaktadır.

ılduzlar	127/1	< (EUTS. Yıldız)
ırağa	139/1	< (EUTS. Yırak)
ağaç	157/11	< yığaç
ağla	290/12	< yığla
armağan	267/8	< yarmağan
ırla-	233/8,	< yırla

4. g- > Ø :

Eski Türkçede birden fazla heceli kelimelerin sonunda yer alan g / ğ ile yapım ve çekim ekleri başındaki g / ğ' ler Eski Anadolu Türkçesine geçerken düşmüştür.

diri-	19/11	< tirik
katı	102/8	< katıg
kapu	40/2	< kapıg

-an, -en < -ğan, -gen (sıfat fiil eki):

olaldan	79/3	kopan	31/1
görenler	101/10	olan	282/10

-aru, -erü < -garu, -gerü (zarf fiil eki):

üzerüne	31/6, 49/1
---------	------------

-ınca, -ince < ğınca, -ğince (zarf fiil eki):

idince	41/13
olmayınca	214/8

-alı, -eli < ğalı, -geli (zarf fiil eki):

duraldan	30/2
olaldan	79/3

Bunların dışında;

eyü	319/1, 321/12	< edgü
gerek	195/5	< kergek
yalan	104/11, 271/13	< yalğan
kulak	145/4, 187/7	< kulgak
suvar-	181/7	< suwğar-

5. r, w- > Ø :

bekle-	52/5	< berkle-
su	11/6	< suw

6. -v- > Ø :

Eski Türkçede içerisinde v bulunan ama metnimizde v' siz yazılmış olan bir örneğe rastladık.

utan-	187/5	< uvtan
-------	-------	---------

2.2.5. Hece Düşmesi:

Bir gramer birliğinde arka arkaya gelen ve ses bakımından birbirine benzeyen iki heceden birinin bazan eridiği, düştüğü görülür.⁶⁷ Metnimizdeki en önemli hece düşmesi tur- fiilinden gelen bildirme eki durur'un -dur şeklinde kullanılmasıdır.

yoğdur	41/2	öküşdür	132/9
uzağdur	23/10	çoğdur	119/13
durur	322/3	durur	320/5

Kardeş kelimesinde de bir hece düşmesi olayı vardır.

karındaş (EUTS. 168)	>	kardeş	54/1, 52/4
----------------------	---	--------	------------

⁶⁷ Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.52.

2.2.6. Metatez:

Ünsüz yer değiştirmesi yaygın olarak “gibi” kelimesinde görölmüştür. Metnimizde birçok yerde gibi, bigi biçiminde yazılmıştır.

divâne bigi	37/1	hûmâ bigi	64/4
pervîn bigi	158/3	yağmur yağar bigi	256/8

2.2.7. Ünsüz İkizleşmesi:

issi (ıssı)	< isig “sıcaklık, hararet”;	
issi (ıssı)	< isig	41/7
issi (ıssı)	< ısığ “sahip”;	
mürüvvet issi		198/11, 291/5
elli	< elig;	
sekiz yüz elli altıdaydı		34/11
elli		54/4

3. SEKİL BİLGİSİ

3.1. İSİM ÇEKİMİ

A. Çokluk Eki

Türkçenin temel çokluk eki +lar, -ler'dir. Ekin önceki yüzyıllar Türkçesinden ve bugünkü yazı dilinden farklı bir durumu yoktur.⁶⁸

+lAr			
göñüller	17/9	yüzler	32/6
eller	32/8	ayaklar	32/8
direkler	47/11	tüfekler	63/3
geceler	70/4	yirlerden	70/13
kapular	70/13		

Türkçe kelimelerde olduğu gibi bazı Arapça ve Farsça kelimelerde çoğul eki olarak +lar / +ler kullanılmıştır.

diñler	13/5	zālimler	18/5
mü'ezzinler	22/3	‘imāretler	22/6
vilāyetler	24/5	mescidler	24/6
memleketler	38/7		

Metnimizde Arapça ve Farsçada kullanılan çokluk şekilleri de kullanılmıştır.

maḳāmāt	71/10	nebātāt	81/6
mu‘cizāt	8/12	peykān	13/6
devrān	18/9		

B. İyelik Ekleri

İyelik ekleri ismin karşıladığı nesnenin bir şahsa veya bir nesneye ait olduğunu gösteren çekim ekleridir.⁶⁹ İsimlere ekelenerek onların kime ait olduklarını belirtirler. Metnimizde 1. ve 2. tekil ve çoğul şahıslar yuvarlak ünlülü, 3. tekil ve çoğul şahıslar ise düz ünlülüdür. Ancak nadiren de olsa bunun istisnalarıyla karşılaşabilmekteyiz.

⁶⁸ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e., İstanbul 2000, s.111.

⁶⁹ Prof. Dr. Muharrem Ergin, Türk Dili, İstanbul 1992, s.281.

1. Teklik Şahıs: +m / +(u)m / +(ü)m ekleri getirilerek yapılır.

yidüğüm	15/10	hālüm	15/6
fīkrümde	15/9	kullarumdan	68/12
maḳāmum	69/1		

2. Teklik Şahıs: +ñ / +(u)ñ / +(ü)ñ ekleriyle yapılmaktadır.

şıfātuñ	2/1	zātuñı	2/1
birliğüñe	2/8	‘ıškuñuñ	3/1
tevḥidüñile	6/10	yüzüñdür	7/3
özüñdür	7/3	içüñ	245/12
nedimüñ	196/1	yüzüñ	288/13

3. Teklik Şahıs: +ı / +i ; +sı / +si ekleriyle yapılmaktadır. Ancak bazan –u, –ü şekilleriyle de karşılaşmaktayız.

çeşmesi	2/3	anḳāsı	14/10
fezāsı	19/7	ḳohusı	21/1
birisi	83/12	anısı	86/1
ādı	86/2	şonı	86/10
köküni	181/6, 238/4	özünü	80/11

Kendisinden sonra ek gelmeyince ünlü ile biten 3. Teklik kişi iyelik eki +(s)I’nın hâl ekini alırken normalde ‘y’ ile bağlanması beklenirken n’ nin görülmesi, buradaki sesin (yani n’ nin) koruyucu veya bağlayıcı bir ünsüz olmadığını gösterir. Yalnızca ünlü ile değil, ünsüz ile başlayan hâl ekleriyle dahi n’ nin kullanılması da dikkate değerdir.⁷⁰

başından	23/2	sarāyından	27/13
bağından	37/8	bināsından	61/10
ḥoḳḳasından	9/8		

1. Çokluk Şahıs: +muz / +müz ; +(u)muz / +(ü)müz ekleriyle yapılmaktadır.

şuçumuz	5/1	cānumuz	20/2
ḥālumuz	32/9	ḳamumuz	111/10
meskenümüz	6/9	zūhdümüz	11/8

⁷⁰ Prof. Dr. Gürer Gülsevin, a.g.e., Ankara 1997, s.13.

yükümüz	11/8	gönlümüz	20/2
sözümüz	75/9		

Ancak bazan ekin yardımcı vokalinin kök ile uyum içine girdiği de görülür.

iş-i-müz	176/10
----------	--------

Çıkma hâlinde sonra ekin +uz şeklinde kullanıldığı da görülmektedir.

yanmışlardanuz	9/9
----------------	-----

2.Çokluk Şahıs: + ñuz / + ñüz ; +(u)ñuz / +(ü)ñüz ekleriyle yapılmaktadır.

biriñüz	28/4	(Ancak ekin örnekte olduğu gibi (ı)ñuz şekline de rastlamaktayız.)
---------	------	--

atañuz	28/4	şevkuñuz	56/4
--------	------	----------	------

3.Çokluk Şahıs: +ları / leri ekleriyle yapılmaktadır.

atları	23/5	yağmurları	46/3
vücûdları	46/3	pehlevānları	58/10
kadırgaları	62/9		

İyelik Eki Yığılması

Türkçede 3. tekil iyelik eki almış kelimeler taban haline gelerek tekrar 3. şahıs iyelik eki alabilirler. Bu olaya iyelik eki yığılması⁷¹ denir.

birisi	105/10
kimisi	106/1

C. Hâl Ekleri

1. Yalın Hâl (Nominative)

Yalın hâl isimlerin başka unsurlara bağlı olmayan şekilleridir. Yalın hâldeki bir isim, karşıladığı nesne ve kendisine tabi olan isim dışında hiçbir münasebet ifade etmez.⁷² Türkçede yalın hâl için ayrı bir ek yoktur. Bu konuda Prof.Dr.Ahmet Buran şu

⁷¹ Prof. Dr. Gürer Gülsevin, a.g.e., Ankara 1997, s.15.

⁷² Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.277.

bilgileri verir: “Türkçede yalın hâl eksizdir. Kelimelerin kök ve gövdelerinden başka, çokluk ve iyelik eki almış şekiller de yalın hâlde bulunurlar.”⁷³

a. Kelime kök ve gövdelerinde yalın hâl:

yir	33/6	baş	33/6
kuş	39/1	söz	41/10
işit	41/10	at	101/1

b. Çokluk eklerinde yalın hâl:

gönüller	17/9	yüzler	32/6
eller	32/8	ayaklar	32/8
direkler	47/11	tüfekler	63/3
geceler	70/4	kapular	70/13

c. İyelik almış kelimelerde yalın hâl:

kohusu	21/1	adı	86/2
ağzın	14/1		

d. Zamirlerde yalın hâl:

bunlar	103/9	anlar	25/8
şunlar	67/12		

2. İlgi Hâli (Genitive)

Konu ile ilgili olarak Prof.Dr.Ahmet Buran şu bilgiyi vermektedir: “Hâl eklerinin temel fonksiyonu, ismi içinde bulunduğu duruma göre fiile bağlamaktır. Ancak tamlama (genitive) hâlinin böyle bir özelliği yoktur. Bu hâl ismi isme bağlayarak tamlama kurar.”⁷⁴

İsmin bu hâli bazan eksiz çok defa da ekli olur.⁷⁵ İlgi hâli ekli ve eksiz olmak üzere iki şekilde kullanılır. Ünsüz ile biten kelimelerde +uñ / +üñ; ünlü ile biten kelimelerde +nuñ / +nüñ ekleriyle kurulur. Bu ekin ünlüsü her zaman dar yuvarlaktır.

Eksiz ilgi hâlinin bir eki yoktur. Kendisinden sonra gelen iyelik eki almış kelimelerle birliktelik oluşturarak belirtisiz isim tamlaması kurar.

⁷³ Prof. Dr. Ahmet Buran, a.g.e., Ankara 1996, s.37.

⁷⁴ Prof. Dr. Ahmet Buran, a.g.e., Ankara 1996, s.61.

⁷⁵ Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.228.

şām halkı	51/10	yüzi suyu	121/6
deñiz yüzi	53/8	şām vilāyeti	54/6
şubh vaqti	55/12	‘izzet gögi	317/3
muradı oқи	169/9	cāmı nûrı	223/12
gazā yolu	319/1	cān kulağı	17/11
dil hazinesi	17/11	memleket harācı	17/12
sa‘adet burcı	18/13	fesād āteşi	28/1

Ekli ilgi hâli: +uñ / +üñ ; +nuñ / +nüñ

a. Kelime kök ve göndelerinde:

evliyānuñ yolu	19/10	oğlınuñ ayağı	32/11
hikmetüñ deryāsınuñ	2/2	şāhrasınuñ meydānı	2/2

b. Çokluk eki almış kelimelerde ilgi hâli:

müsülmānlaruñ intikāmlarıñ	29/2	müşriklerüñ başı	21/6
ķullaruñ ħali	15/6	ağaçlaruñ eġnine	80/4
cānlaruñ zaħmına	96/2	ķullaruñ işi	114/5

c. İyelik eki almış isimlerde ilgi hâli:

resûlinüñ sözinden	77/3
cān meclisinüñ nağme-sāzı	132/5
ravzasınuñ bāġubānı	316/2

d. Zamirlerde ilgi hâli:

anuñ ahdunda	24/6	anuñ varlığı	45/12,
bunuñ emsāli	61/1	anuñ ādı	77/12
anlaruñ yerleri	68/13	bunlaruñ ħālindeñ	112/6

Teklik ve çokluk 1. şahıs zamirlerinin genetifi –um, -üm eki ile yapılmaktadır.

benüm maķamum	69/1
---------------	------

3. Belirtme Hâli (Accuzative)

İsmin geçişli fiillerin doğrudan doğruya tesiri altında olduğunu ifade eden hâlidir.⁷⁶

Belirtme hâli eki Eski Türkçede +ğ, +g, +iğ, +ig, +uğ, +üg; iyelik eklerinden sonra +n, işaret ve şahıs zamirlerinden sonra ise +nı, +ni şeklindedir. +nı biçimi daha sonraları normal isim tabanlarında da kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesi döneminde bir yandan eski şekiller devam ederken bir yandan da Oğuz Türkçesinin kendine has özelliği olan +ı, +i (+yı, +yi/ +nı, +ni) şekilleri ortaya çıkmıştır.⁷⁷ Metnimizde bu hâl için +Ø (eksiz) ve +I / +(y)I / +(n)I ekleri kullanılmaktadır.

Eksiz belirtme hâli:

ķarasın	35/6	ikisin	51/13
olduğın	51/13	ķapusın	89/5
hişşesin	92/9	ķal'asın	97/9
cümlesin	101/6	gāzasın	107/9

Bu kullanım metnimizde oldukça yaygındır ve genellikle 3. şahıs iyelik eklerinden sonradır.

Ekli belirtme hâli:

a. +ı / +i ; +(y)ı / +(y)i :

Metnimizde ünlü ile biten kelimelere +(y)ı / +(y)i şeklinde ; ünsüz ile biten kelimelere +ı / +i şeklinde eklenir. Bu ek ismin yalın hâline eklenir.

doğruyı	123/3	gāziyi	129/1
deryāyı	129/3	şuyı	136/7
tunāyı	136/11	dünyāyı	35/10
cihānı	36/1	zenciri	37/1
yiri	115/11	sözi	77/4

b. +(n)ı / +(n)i

şehrini	39/5	meydānı	2/2
atālarını	2/5	ırmağın	9/7
yüzlerini	11/2	kökini	18/6
suçlarını	34/2	düşmenlerini	34/10
bunı	261/2		

⁷⁶ Prof. Dr. Tuncer Gülensoy, Türkçe El Kitabı, Ankara 2000, s.387.

⁷⁷ Prof. Dr. Tuncer Gülensoy, a.g.e., Ankara 2000, s.389.

4. Yönelme Hâli (Dative)

Dativ eki -a, -e'dir, Eski Türkçenin -ğa, -ge'sinden inkişaf etmiştir. Vokalle biten bir kelimeye geldiği zaman araya yardımcı -y- sesi gelmektedir.⁷⁸ Metnimizde dativ eki olarak +a / +e; +(y)a/ +(y)e; +(n)a/ +(n)e şekilleri kullanılmıştır.

+a / +e :

imāna	48/8	meydāna	100/1
göklere	102/2	deşre	53/10,
göge	53/13	sarāya	83/12

+(y)a / +(y)e :

bināya	38/11	ķaraya	53/9
gemiye	54/1	havaya	99/4
dünyaya	48/5		

+(n)a / (n)e : 3.Teklik şahıs iyelik ekinden sonra yönelme hâli kullanıldığı

zaman araya bir n sesi girer.

tahtına	34/7	dergāhuña	50/10
vilāyetine	109/2	ķalbine	108/3
üzerine	62/13	atına	30/12
otağına	66/1		

5. Bulunma Hâli (Lokative)

Bulunma hâli ismin kendisinde bulunma ifade eden fiillerle münasebette olduğunu gösteren hâldir.⁷⁹ Eski Türkçede +da / +de; +ta / +te biçiminde olan ek, bulunma-çıkma hâli fonksiyonlarını birlikte üstlenmiştir.⁸⁰ +dIn ve +tAn şekillerinin çıkma hâli olarak ayrılması ve bu hâlin fonksiyonunu üstlenmesiyle, ilk şekil artık sadece bulunma hâli fonksiyonunu ifadede kullanılmıştır.⁸¹ Metnimizde ve genel olarak Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde ekin d'li şekilleri kullanılmıştır. Bulunma hâli metnimizde +da / +de biçimindedir. Bu ek bir yerde bulunma anlamı yanında zaman bildiren isimlere eklenerek zaman zarfı da yapar.

⁷⁸ Prof.Dr. Faruk K. Timurtaş, a.g.e., İstanbul 1994, s.69.

⁷⁹ Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1992, s.284.

⁸⁰ A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.64,

⁸¹ Prof. Dr. Tuncer Gülensoy, a.g.e., Ankara 2000, s.390.

a. Kelime kök ve gövdelerinde bulunma hâli:

dünyāda	11/5	cihānda	23/6
yolda	26/10	boğazda	38/9
pahāda	57/5	bağda	51/5
cennetde	51/2	cengde	51/13

b. Çokluk eki almış kelimelerde bulunma hâli:

yirlerde	70/7	göglerde	139/3
köşelerde	22/8	memleketlerde	24/5

c. İyelik eki almış isimlerde bulunma hâli:

vaşfında	4/4	yoluñda	6/4
odlarında	9/9	‘ahduñda	14/10
lafzunda	15/5	yılında	19/1

Bulunma hâli zaman ifade eden kelimelere eklendiği zaman, zaman zarfları yapar.

günde	67/7	zamānda	44/12
anda	66/11		

Metnimizde bulunma hâlinin bazan dativ eki görevinde kullanıldığı tesbit edilmiştir.

mejdānda giren	283/3
----------------	-------

6. Çıkma Hâli (Ablative)

Kelime guruplarında ve cümlede fiilin gösterdiği hareketin kendisinden uzaklaştığını ifade etmek için isim ablatif hâlinde bulunur.⁸² Çıkma hâli, iş, hâl ve hareketin başlangıç noktasını gösterir.⁸³ Eski Türkçede bulunma hâli aynı zamanda çıkma hâli de ifade eder. Bu nedenle çıkma hâli için +da / +de; +ta / +te ve +tın/ +tin,

⁸² Prof. Dr. Muharrem Ergin a.g.e., İstanbul 1998, s.235.

⁸³ Prof. Dr. Ahmet Buran, a.g.e., Ankara 1996, s.202.

+dın/ +din kullanılmıştır.⁸⁴ Eski Anadolu Türkçesinde genel olarak +dan/ +den bazan da +dın/ +din kullanılmıştır.⁸⁵ Metnimizde de çıkma hâlinin +dAn, +tan, +de ve -dIn şekilleri kullanılmıştır.

a. Kelime kök ve gövdelerinde çıkma hâli:

yoğdan	70/1	toprağdan	125/5
açlığdan	53/11	ölmekden	130/12
gümişden	66/4	kılıçdan	95/6
gögden	8/10	öñdin	29/7
taftan	28/6		

b. Çokluk eki almış isimlerde çıkma hâli:

gâzilerden	100/12	beglerden	102/12
sözlerden	133/10	yirlerden	70/13

Eski Türkçede olduğu gibi bu ekin –de şekline de metnimizde rastlamaktayız.
günlerde bir gün 306/11

c. İyelik eki almış isimlerde çıkma hâli:

3.teklik şahıs iyelik ekinden sonra kullanıldığı zaman araya n ünsüzü girer.

içinden	26/4	sarâyından	27/13,
kıllarından	28/11	bağından	37/8
maşrığından	63/12	göglerinden	77/8

d. Zamirlerde çıkma hâli:

senden	9/10	gendüden	31/10
bundan	70/6	sizden	96/4

7. Eşitlik Hâli (Ekvative)

Temel vazifesi eşitlik, gibilik, kadarlık ve benzerlik bildirmektir.⁸⁶ Eski Türkçede +ça şeklinde sadece tonsuz ünsüzle kullanılmıştır.⁸⁷ Batı Türkçesinin ilk devrelerinde de yalnızca +ça biçimi kullanılan eşitlik hâli ekinin Osmanlı Türkçesi içinde daha çok

⁸⁴ A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.64,

⁸⁵ Prof.Dr. Faruk K. Timurtaş, a.g.e., İstanbul 1994, s.72.

⁸⁶ Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.239-240.

⁸⁷ A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.65,

tonsuz şekliyle kullanıldığı görülmektedir.⁸⁸ Metnimizde –ca, –ce, –çe şekilleri görülmektedir.

niçe 241/4

a. Kelime kök ve gövdelerinde eşitlik hâli:

yolca 57/1

b. İyelik eki almış isimlerde eşitlik hâli:

yanınca 82/6

ardınca 141/4

mu^ccibince 286/1

öğince 81/9

8. Yön Gösterme Hâli (Direktive)

Bu ek Eski Türkçede +garu / +gerü şeklindedir.⁸⁹ Ek başındaki g sesi düşerek +aru / +erü biçimini almıştır. Bu kullanılıştaki ek, bir hâl eki olmaktan çok kalıplaşmış bir zarf yapma ekidir. Yön gösterme hâli eki kendisinden sonra başka bir hâl ekini alabilmektedir.⁹⁰ Metnimizde yön gösterme hâli eki +ra / +re; +aru / +erü şeklindedir.

şoñra 47/9

daşra 74/2

üzre 119/8

ileri 130/9

yuğaru 37/11

içre 10/2

üzeri 130/3

9. Vasıta Hâli (İnstrümental)

Fiilin ne ile, kim ile, ne zaman ve nasıl yapıldığını ifade etmek için isim vasıtası hâli alır.⁹¹ Vasıta hâli Eski Eski Türkçede +n'dir.⁹² Eski Anadolu Türkçesinde asıl ek +n biçimindedir ancak +la, ile edatının ekleşmesinden oluşan +lla (<ile) ve +birle şekilleri de kullanılmıştır.⁹³

a. Kelime kök ve gövdelerinde vasıta hâli:

⁸⁸ Prof.Dr. Faruk K. Timurtaş, a.g.e., İstanbul 1994, s.72-73. Osmanlı Türkçesine Giriş İstanbul 1993, s.113.

⁸⁹ A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.65.

⁹⁰ Prof. Dr. Ahmet Buran, a.g.e., Ankara 1996, s.287.

⁹¹ Prof. Dr. Ahmet Buran, a.g.e., Ankara 1996, s.235.

⁹² A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.64.

⁹³ Prof. Dr. Gürer Gülsevin, a.g.e., Ankara 1997, s.68-69.

+n : Eski Türkçede işlek bir hâl eki olarak kullanılan -n, Batı Türkçesine geçince işlekliliğini kaybetmiş, sayılı misallerde klişeleşmiş olarak kalmıştır.⁹⁴ -n instrumental ekinin canlılığını kaybederek kelime bünyesiyle kaynaştığını gösteren misaller Türkçede eskiden beri karşımıza çıkar (içün gibi).

yirin	43/13	yayan	256/3
içün	49/3 (uç-u-n)		

+la ; +(y)lla :

dille	7/6	anuñla	23/2
ķoyunla	24/7	ķılıcumla	38/6
birle	73/11	ķırşile	75/3
luşfıla	97/6		

b. Çokluk eki almış isimlerde vasıta hâli:

°āķıllarla	24/11
parnıķlarla	61/9

⁹⁴ Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.237.

3.2.YAPIM EKLERİ

A. İsimden İsim Yapım Ekleri

İsim kök ve gövdelerinden yeni isimler yapmak için kullanılan eklerdir.

+IIk / +IUk: Eski Türkçe döneminden beri varlığını sürdüren bu ekin tarihi seyri içerisinde tek hadise bir devrede vokal uyumu dışında kalmış olmasıdır. Eski Türkçede vokali düzlük yuvarlaklık uyumuna tabi olmuş olup ekin bugünkü gibi dört şekli vardır. Sonradan Eski Anadolu Türkçesinde ek vokal uyumu dışında kalmış ve ekin yalnız düz şekilleri kullanılmıştır. Osmanlıca içerisinde tekrar vokal uyumuna bağlanmış, bugüne kadar dört şekilli olarak kullanılmıştır.⁹⁵

3.3.İsim ve sıfatlardan soyut isimler yapar:

Yāğılık	117/2	yıllık	24/2
dirlik	130/11	aylık	133/8
çoklık	140/11	esānlık	131/3
hoşlıgından	109/8	birliğüne	2/8
varlığı	45/12	açlık	52/10

3.4.Belirli bir devreyi gösteren isimler yapar.

erlikdendir 31/13

3.5.Meslek isimleri yapar:

sultānlık 106/7

3.6.Yabancı dillerden giren kelimelerden sonra da kullanılmıştır:

pehlevānlık	102/4	müslemānlık	113/13
ğavvaşlık	17/10	şehlik	18/8
rahzeñglik	25/6	temāşālık	43/1
temerrüdlük	130/8	rûşenlığı	318/5
dilāverlig	54/8	sarhoşluğ	88/12
tufeylügdür	71/10		

⁹⁵ Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.156-157.

+cİ / +çİ: Eski Türkçede bu ekin sadece –cı, –çi şekilleri kullanılmıştır.⁹⁶ Eski Anadolu Türkçesi döneminde çoğunlukla Eski Türkçede olduğu gibi ç’li şekilleri kullanılmış ancak c’li şekillerinede rastlanmıştır.⁹⁷

Genellikle meslek isimleri yapar.

elçi 53/3

topçılara 253/5

Bazan bir işi yapan kişiyi gösteren kelimeler yapar.

aķıncı 141/7

yalancıdur 104/10

+IU: Eski Türkçede ek –lġ, –lig, –luġ, –lũġ şeklinde kullanılmıştır.⁹⁸ Eski Anadolu Türkçesinde yalnız yuvarlak olarak –lu, –lũ şeklinde kullanılmıştır.⁹⁹ Ünlüsü yuvarlak olan bu ek isimden sıfat yapmak için kullanılır. Ancak bazan ünlülü şekliyle de karşılaşmaktayız.

cirāhatlu 71/13

başlu 74/7

adlu 82/12

aġulu 101/9

ķullu 130/5

ķanlı 137/10

ķazıķlu 137/12

baġlu 321/2

dũrlũ 3/8

yũzlũ 11/3

sa°adetlũ 28/10

şāhibli 286/8

eksikli 103/8

+sUz: Eski Türkçede bugünkü gibi dört şekilde kullanılır.¹⁰⁰ Eski Anadolu Türkçesinde sadece yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır.¹⁰¹ İsimden olumsuz sıfat yapar.

a. Yokluk bildiren sıfatlar yapar:

dermānsuzlar 70/5

b. Eklendiği ismin yokluğunu bildiren isimler yapar:

⁹⁶ A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.157.

⁹⁷ Prof.Dr. Faruk K. Timurtaş, a.g.e., İstanbul 1994, s.77.

⁹⁸ A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.44.

⁹⁹ Prof.Dr. Faruk K. Timurtaş, a.g.e., İstanbul 1994, s.78.

¹⁰⁰ A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.45.

¹⁰¹ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e., İstanbul 2000, s.119.

yolsuza	25/12
cānsuz	45/11

+kI: Eski Türkçede bu ekin –ki, -kı olarak iki şekli vardır.¹⁰² Eski Anadolu Türkçesinde –kı şekli de görülür. Hatta ekin kalın şeklinin başındaki konsonantın sedalılışıp yumuşadığı bile olmuştur. Ancak ekin umumiyetle tek şekilli olarak kullanıldığı görülür.¹⁰³ İlgi ekidir.

içindeki	6/6
şimdiki	114/1

+cIk / +cUk: Eski Türkçede bu ek yoktur. Ekin –cak, -cek ekinden türemiş olduğu anlaşılmaktadır. Eski Anadolu Türkçesinde ekin bazan c’li bazan ç’li yazıldığına bakarak önce yalnız ç’li olduğunu, c’li şekillerin ancak devrenin sonunda ortaya çıktığını söylemek yanlış olmaz.¹⁰⁴ Bu devrede ekin yuvarlak vokalli şekli kullanılmış ancak metnimizde düz vokalli şekli tesbit edilmiştir.

aydıncık	43/1	kâfırcuğ	235/10
şirretcük	25/7		

+cAk: Eski Türkçede bu ek –çak, -çek şeklinde kullanılmış.¹⁰⁵ C’li şekilleri Eski Anadolu Türkçesinden sonra ortaya çıkmıştır.¹⁰⁶ Metnimizde –cek’li biçimine rastlanmıştır.

gökcek	11/11
güççek	77/7

+CA: Eski Türkçede sadece ç’li şekliyle kullanılmıştır.¹⁰⁷ c’li şekilleri Eski Anadolu Türkçesinden sonra ortaya çıkmıştır.¹⁰⁸

Ardınca	48/3	nice	33/2
mu ^c cibince	70/12		

¹⁰² A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.47.

¹⁰³ Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.163.

¹⁰⁴ Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.164.

¹⁰⁵ A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.43.

¹⁰⁶ Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.165.

¹⁰⁷ A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.43.

¹⁰⁸ Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.167.

+dAş: Eski Türkçede +daş, +deş; +taş, +teş şekli kullanılmıştır.¹⁰⁹ Eski Anadolu Türkçesinde +daş, +deş şekilleri kullanılmıştır.¹¹⁰

yoldaşlar 58/11

kardeşi 54/1

+(I)ncI: Eski Türkçede –nç şeklinde olan ek sonradan –nçi şeklini almış. Eski Anadolu Türkçesinde yeni şeklinin yanında bir müddet eski şekilde kullanılmış, daha sonra ç'nin iki sedalı arasında sedallılaşması ile –nci şekline geçmiştir.¹¹¹

yidinci 20/12

yigirminci 55/11

altmışıncı 89/11

birinci 99/2

onuncı 107/9

+şAr: Eski Türkçede bu ek +ar, +er; +rar, +rer şeklindedir. Batı Türkçesinde ek +ar, +er; +şar, +şer şeklinde kullanılmıştır.¹¹²

yidişer 44/5

+sI (<+sıĝ / +sig): Eski Türkçede mana ve şekil bakımından buna benzeyen bir –sıĝ, , -sig eki vardır. Batı Türkçesindeki –sı ekinin ğ ve g'nin düşmesiyle bu –sıĝ, sig'den gelmiş olduğu anlaşılıyor. Ayruĝ-sı Eski Anadolu Türkçesinde ekin yalnız düz şekli olduğunu gösteriyor.¹¹³

ayruĝsı 130/8

+cIIAyIn: Eski Anadolu Türkçesinde bir müddet ek ç'li olarak kullanılmış. Sonradan c'li olmuştur. Ekin –layın, -leyin ile ilgisi açıkça görülmektedir. Baştaki –cı, -ci önceleri –çı, -çi Eski Türkçe döneminde ise Ançulayu örneğinde olduğu gibi –çu, -çü şeklindedir. Bununda –ça, -çe eki ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır.¹¹⁴

ancılayın 62/10

buncılayın 62/11

¹⁰⁹ A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.46.

¹¹⁰ Prof.Dr. Faruk K. Timurtaş, a.g.e., İstanbul 1994, s.77.

¹¹¹ Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.168-169.

¹¹² Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.170.

¹¹³ Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.170.

¹¹⁴ Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.174.

+An: Eski Türkçede¹¹⁵, Eski Anadolu Türkçesinde ve daha sonraları hep aynıdır.¹¹⁶

oğlanlar 85/2

erenler 89/7

+gA: Bu kelimedede ekin kökün dışındakini ifade fonksiyonu olduğu görülmektedir.¹¹⁷

özge 11/4

+mAn: İşlek olmayan bir ektir. Mübalağa ve benzerlik ifade eder.

ķaraman 26/2

+l: İşlek olmayan bi ektir. Bu -l eki -sıl, -sil' den gelmektedir.¹¹⁸

ķızıl 125/13 kız-ı-l

yeşil 194/3

+In:İsimlerden zarf yapar ünlü uyumuna girer.¹¹⁹

yaķın 112/9

uzun 19/10

+Aru: İstikamet bildiren kelimeler türetir.

yuķaru 37/11

dışaru 99/13

+dA: Aslında bulunma hâl ekidir. Zaman bildiren isimlere eklenerek zaman zarfı yapar.¹²⁰

günde 67/7

zamānda 44/12

anda 66/11

¹¹⁵ A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.44.

¹¹⁶ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e., İstanbul 2000, s.118.

¹¹⁷ Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.175.

¹¹⁸ Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.177.

¹¹⁹ Prof. Dr. Güner Gülsevin, a.g.e., Ankara 1997, s.117.

¹²⁰ Prof. Dr. Güner Gülsevin, a.g.e., Ankara 1997, s.116.

+k: İlgı anlamı verir.

acıķ 52/1

+dın:

a. İsim yapar:

aydıncıkda 43/1

b. Aslında ayrılma hâli şeklİdir. Bazı kelimeleri zarflaştırır.

öñdin 29/7

+düz: Zaman zarfı yapar.

gündüz 55/3, 215/4

+kek: Kuvvetlendirme görevinde kullanılır.

erkek 163/13

+mlş: Altı ve yedi sayı isimleri üzerinde kalıplaşmış olarak görülür. Çok eskiden ‘on’ anlamını taşıyordu.¹²¹

altmış 44/3

yitmiş 44/5

+rA: Yön gösteren zarflar ile zaman zarfları yapar.

sonra 47/10

daşra 74/2

üzre 119/8

+sul:

yoğsul 284/12

B. İsimden Fiil Yapım Ekleri

İsim kök ve gövdelerinden fiil yapmak için kullanılan eklerdir.

+IA-: Türkçede eski devirlerden beri hep aynı şekilde kullanılmıştır.¹²²

¹²¹ Prof. Dr. Güner Gülsevin, a.g.e., Ankara 1997, s.118.

¹²² A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.49.

başlayalım	23/11	ırlasan	72/9
topla	103	bağışla	12/3
bağlamışdı	139/5	diñledük	150/4
şağlasun	222/3		

+(A)l-:

diril-	50/1
añıl-	23/7

+A-:

қанамadı	131/2	uzatmış	118/8
oynayalar	29/10		

+Ar-: Renk isimlerinden fiil türetir. Eski Türkçede bu ekin yanında bir de –ğar, -ger eki vardı. Batı Türkçesinde g ve ğ düşerek ek, -ar, -er hâline geçmiştir.¹²³

bozardı	31/9	қарarmış	80/11
ağartdı	136/1	sararup	80/12, 213/7

+dA-: Eski Türkçede ekin hem d'li, hem t'li şekilleri vardı.¹²⁴

aldandılarsa	68/1	(al 'hile')	aldamışdur	6/1
istemeg	110/11	(iz 'iz')		

+r: İşlek olmayan, sayılı kelimelerde görülen bir ektir.

belürmez	24/5	çağıru	37/1
delürüp	137/5	қарarmışdı	80/11

+lAn-: +lA ekinin –n- çatısı ile genişletilmiş şeklidir.¹²⁵

bağlana	38/10	yankulandı	99/5
egerlendi	110/2		

¹²³ Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.182.

¹²⁴ A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.50.

¹²⁵ Prof. Dr. Gürer Gülsevin, a.g.e., Ankara 1997, s.121.

C. Fiilden İsim Yapım Ekleri

Fiil kök ve gövdelerinden isim yapmak için kullanılır.

-(u)m:

uçurum	32/3
ölüm	179/2

- **ķ**; - **(U)ķ**: Eski Türkçede -ķ, -k, uķ, -ük şeklinde kullanılmış.¹²⁶ Aynı şekilde Eski Anadolu Türkçesinde de kullanılmaya devam etmiştir.¹²⁷

büyük	44/10	ulak	117/11
yıķuķ	51/1	tutuķlar	125/13
ırağı	244/11	budağın	219/5
ayruķ	33/2	açuķ	81/7
yaraşuķ	105/11	uyanuķ	140/13

-aķ :

yatağın	231/10	bıçaķsuz	307/5
ķonađa	237/12		

-e :

çevre	242/9
-------	-------

-(ı)n:

uzun	19/10	yaķına	244/11
şatun	212/12		

- **ğU** / -**ķU**: Eski Türkçede bu ekin sadece -ğU, -ğU şekli kullanılmıştır.¹²⁸ Eski Anadolu Türkçesinde ekin iki şekli de kullanılmıştır.¹²⁹

sevgülü	97/3
uyķuda	140/13

¹²⁶ A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.54.

¹²⁷ Prof.Dr. Faruk K. Timurtaş, a.g.e., İstanbul 1994, s.79.

¹²⁸ A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.52.

¹²⁹ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e., İstanbul 2000, s.120.

- ğun :

bozğun 240/10

-ġA: Seyrek olarak kullanılan bir ektir.

tapğalara 46/2

-KIn: Eski Anadolu Türkçesinde daha çok –ġun, -gün şekilleri kullanılmıştır.¹³⁰Eski Türkçede –ġın, -gin; , ġın, -kin; –ġan biçiminde kullanılmıştır.¹³¹

başkının 140/2

keskin 103/11

-IcI: Bir işi hünlerle ve alışkanlık hâlinde yaparı göstermek üzere isimler türetir.Ekin, Eski Türkçedeki –ig-çı, -ig-çi birleşik şekilden geldiği kabul edilmektedir.¹³²

eyleyici 70/2

işidici 87/9

yaķıcı 137/5

öldürici 269/9

-ı; -u:

Ķohusu 93/5

tolu 99/7

ölüm 99/7

sayu 41/2

ayruķ 33/2 < ayır-ı-k

-mur:

yağmurların 38/12

yağmurları 46/3

-mIş:

yimişin 67/11

-sAk:

dutsaķ 53/2

¹³⁰ Prof.Dr. Faruk K. Timurtaş, a.g.e., İstanbul 1994, s.80.¹³¹ A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.52.¹³² Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.191.

-t :

geçit 250/12

D. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

Fiil kök ve gövdelerinden fiil yapmak için kullanılan eklerdir.

-mA- : Eski Türkçe döneminde de aynı şekilde kullanılan bu ek olumsuzluk bildirir. Bundan sonra sadece isim fiil yahut zarf fiil teşkil eden ekler gelebilir.¹³³ Bu ek Türkçede eskiden beri iç değişmemiştir. Günümüz Türkçesinde bu ekten sonra ancak fiilden isim yapma ekleri ile çekim ekleri getirilebilir.¹³⁴

kıma	6/7	olmaya	9/5
kılmayalum	9/9	şanma	13/13
bağladmasa	15/13	urmasa	18/12
doğunmaya	24/7	başmadın	31/4
çıkıma	31/8	yapama-	43/2
itmeyesin	56/4	getürmeye	59/2

-(İ)n: Dönüştü ve edilgen çatılı fiiler türetir.¹³⁵ Bu ek Eski Türkçe döneminde de dönüştülük yapmakta kullanılmıştır.¹³⁶ Bu ekin metnimizde hem düz hem yuvarlak şekillerine rastlanmıştır.

sığınmak	4/9	bağlandı	319/11
sevindiler	129/12	sarındığı	119/4
salınmak	36/10	urundı	88/11
bulunmamışdı	79/4	bezendi	82/1

-(İ)I- : Eski Türkçe döneminde dönüştülük yahut edilgenlik ve meçhullük bildirir.¹³⁷ Eski Anadolu Türkçesinde pasif yapma eki olarak kullanılmıştır.¹³⁸

kırıla	10/10	saçılmazdı	139/8
üzülüp	138/9	götürülüp	231/2

¹³³ A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.59.

¹³⁴ Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.201-202.

¹³⁵ Prof. Dr. Güner Gülsevin, a.g.e., Ankara 1997, s.140.

¹³⁶ A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.59.

¹³⁷ A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.59.

¹³⁸ Prof.Dr. Faruk K. Timurtaş, a.g.e., İstanbul 1994, s.118.

şacılmışdı	138/11	çökeldi	136/7
yuyıldı	126/11	açıldı	121/8
anılır	121/5	düzilmiş	43/4
yıkılır	45/5	boğılır	54/2
urulmuş	119/8		

-(ı)ş: Eski Türkçede karşılıklılık ve tekerrür bildirir.¹³⁹ Eski Anadolu Türkçesinde de aynı şekilde kullanılmıştır.

irişdiler	21/2	urışan	105/3
bulaş-	93/11	dürtişüp	103/3
söyleşelüm	154/6	çağırışdılar	63/8

-Ur-: Ettirgen çatı ekidir. Eski Türkçede de yaptırma eki olarak kullanılmıştır.¹⁴⁰

yaturdı	119/6	uçurum	32/3
geçürmek	51/11	uçurmışdı	118/8
bitüreler	93/1	yitüreler	93/1

- T-: Eski Türkçede yaptırma ve edilgenlik bildirir.¹⁴¹ Eski Anadolu Türkçesi döneminde de ettirgenli eki olarak kullanılmıştır.¹⁴²

bagladmasa	15/13	şolutmaz	133/3
çağırtsunlar	132/4	ayıtdılar	24/4
oқыtmaq	24/6	avlatmaq	24/10

-dUr- / -dIr : Eski Türkçede –tur-, -tür-; nadiren –dur-, -dür-: -t-’ ye göre daha belirli bir yaptırma manası taşır.¹⁴³

ıoldurup	136/13	indüre	9/1
güldürmek	11/5	ıoldurmağa	315/11
yıııdurmaq	22/2	yıııpdura	22/2
düzdüre	24/6	aydırdı	36/12
itdüre	39/6	geydirüp	147/5

¹³⁹ A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.60.

¹⁴⁰ A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.60.

¹⁴¹ A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.60.

¹⁴² Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e., İstanbul 2000, s.134.

¹⁴³ A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.60.

sındırmañ 41/6

-der-: Eski Anadolu Türkçesinde ve bugün bazı ağızlarda görülür. Bu ekin –dur-, -dür-‘ün düzleşmesiyle ortaya çıkmış olduğu düşünülebileceği gibi gönder- fiilinin Eski Türkçedeki Köndger- (< Kōn-d-ger-) şekline bakılarak eski -ğar-, -ger- faktitif ekinin ğ ve g’ sinin düşmesiyle meydana gelmiş olduğu da düşünülebilir.¹⁴⁴

dönderür 317/2

gönderürse 110/8 (gön- “yola çıkmak”)

-Ar-: Ettirgen çatı ekidir.

çıkarmış 118/8

çökerüp 160/11

-ğur- / -gür- : Eski Türkçede -ğur-, -gür-; -ğur-, -kür- biçimlerinde yaptırma eki olarak kullanılmıştır.¹⁴⁵ Eski Türkçede işlek olan bu ek Eski Anadolu Türkçesinde birkaç misalde -ğur-, -gür- şekliyle kullanılmıştır.¹⁴⁶

irgürsünler 318/7

-y- :Eski Türkçedeki d’ler Batı Türkçesinde y olduğu için bu ek de y’ye çevrilmiştir.¹⁴⁷

doy- 317/12 (do- < to- “doymak”)

ğoy- 119/13

yuydı 219/10

¹⁴⁴ Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.213.

¹⁴⁵ A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.59.

¹⁴⁶ Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.214.

¹⁴⁷ Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.215.

3.3. FİİLİMSİLER

Fiilimsiler fiillerin isim şekilleridir. Fiilimsiler hareket kavramı taşımakla ve fiil soylu kök ve gövdelerde türmekle fillere; cümlede isim, sıfat, bağlaç ve zarf gibi kullanılmakla isimlere benzerler. Masterlar zarf fiiller ve sıfat fiiller fiilimsi adı altında birlikte zikredilirler.¹⁴⁸

A. İsim Fiiller

Fiillerin karşılıkları hareketleri şahıs ve zamana bağlı olmadan gösteren fiil ismi¹⁴⁹ olarak tanımlanır. Türkçede –mek/-mak; -me/-ma; -ış/-iş/-uş/-üş şekillerinde master ekleri görülür.¹⁵⁰ Metnimizde de yoğun olarak –mek / -mak isim fiil eki kullanılmış. Bunun yanında –me / -ma ve –İş eklerinede yer verilmiştir.

-mek / -mak: Türkçede masdar diye ayrı bir kelime çeşidi kabul etmeye lüzum yoktur. Gördüğümüz bu şekiller fiillerden –mek, -mak eki ile yapılmış isimlerden başka bir şey değildir.¹⁵¹ Eski Türkçede –mek, -mak şeklinde kullanılmıştır.¹⁵² Eski Anadolu Türkçesinde de günümüzde olduğu gibi kullanıldığı görülmektedir.¹⁵³

bilmek	9/4	itmek	16/2
bilmek	24/11	yürümek	24/13
göstermek	25/12	görmeğe	26/3
düşmek	32/9	eylemek	79/6
kırmak	82/7	çıkmağ	82/8
varmak	97/10	urmak	98/13
olmak	113/12	durmağ	132/12
dimege	14/1	itmegi	15/1
sürmegi	16/1	geçmege	39/1
dögmege	98/5	durmağ	108/8
oturmağ	108/8	çıkarmağa	116/3
irmege	128/8	kurtamağ	176/11

¹⁴⁸ Doç.Dr. Ahad Üstüner, Anadolu Ağızlarında Sıfat-Fiil Ekleri, Ankara 2000, s.9.

¹⁴⁹ Zeynep Korkmaz, Gramer Terimleri Sözlüğü, Ankara 1992, s.109.

¹⁵⁰ Doç.Dr. Ahad Üstüner, a.g.e., Ankara 2000, s.10.

¹⁵¹ Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.185.

¹⁵² A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.53.

¹⁵³ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e., İstanbul 2000, s.120.

-me / -ma: Eski Türkçede ve Eski Türkiye Türkçesinde aynı şekilde kullanılmıştır.¹⁵⁴

gelmesidür	15/2	almasın	103/8
varması	117/3	yalvarmayıla	100/6

-İş: Eski Türkçede ek –ş biçimindedir.¹⁵⁵ Eski Anadolu Türkçesinde hem -ş’li, hem de -ış, -iş’li biçimleri kullanılmıştır.¹⁵⁶

yüriyüş	85/10	şığışsuz	139/3
duruş	112/11		

B. Sıfat Fiiller (Participles)

Sıfat fiiller, fiillerin cümle içinde isim olarak kullanılan şekilleridir. Bu isimler geçici isimlerdir. Çoğunlukla bir ismi niteleyen sıfat olarak kullanılırlar. Sıfat fiil ekleri bütün fiillerin sonuna gelerek onların cümle içinde sıfat veya isim olmalarını sağlayabilirler.¹⁵⁷ Sıfat fiiller taşıdıkları zaman ifadesine göre üç guruba ayrılırlar.¹⁵⁸

3.4.Geçmiş zaman ifadeli sıfat fiiller

-dUk:

Eski Türkçeden beri yuvarlak ünlülü olarak kullanılan bu ek metnimizde de yuvarlak ünlülüdür. Genellikle iyelik eki ile birlikte kullanılmaktadır.

itdükleri	6/3	çalışduğımı	319/6
geldük	111/2	dögdüklerinden	90/8
kıldukça	74/8	didükleri	25/1
itdüklerince	25/8	dürdükleri	47/2
itdükde	101/9		

-mİş:

Metnimizde seyrek olarak kullanılmış bir anlatılan geçmiş zaman sıfat fiil ekidir. Kalıplaşarak kalıcı isimlerde yapmaktadır.

yimişin	67/11 (Meyve)
---------	---------------

¹⁵⁴ Prof.Dr. Faruk K. Timurtaş, Eski a.g.e., İstanbul 1994, s.81.

¹⁵⁵ A. Von Gabain, a.g.e., Ankara 1988, s.55.

¹⁵⁶ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e., İstanbul 2000, s.121.

¹⁵⁷ Doç.Dr. Ahad Üstüner, a.g.e., Ankara 2000, s.20.

¹⁵⁸ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e., İstanbul 2000, s.149.

yaradılmışdır	7/10	(Canlı cansız bütün varlıklar)
ķurumış yaprāĝ	118/11	

3.5.Geniş zaman ifadeli sıfat fiiller

-(y)An:

Metnimizde sıkça kullanılmış bir sıfat fiil ekidir. Eski Türkçedeki – ĝan / -gen ekinin başındaki g / ĝ sesleri düşerek bu ek meydana gelmiştir.

koyan	27/10	duyanlar	67/1
boyanup	67/8	olmayanlara	80/1
diyenler	131/7	eyleyenler	319/2
olan	30/6	ķopan	31/1
gelen	38/4	duyanlar	67/1
alanlar	120/11	iden	68/5
basan	71/2	gören	72/12
ķeken	112/3		

-Ar:

yarar	124/12
uçar	127/13

3.6.Gelecek zaman ifadeli sıfat fiiller

-(y)AcAK:

uracak ĥaşım	31/11
--------------	-------

-AsI:

Oĝuz ve Kıpçak lehçelerine ait bir özellik olan ve tarihi devir Orta Asya yazı dillerinde yer almamış olan bu ek ilk defa Eski Anadolu Türkçesinde ortaya çıkmakla bu devir için bir yenilik sayılır. Kesin gelecek zamanı gösterir.¹⁵⁹

yanası dil	112/1
------------	-------

C. Zarf Fiiller (Gerundium)

¹⁵⁹ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e., İstanbul 2000, s.151.

Cümlede yüklem anlamını çeşitli yönlerden etkileyen, fiilden bazı eklerle yapılmış, şahıs ve zaman belirtmeyen zarf görevindeki kelimelerdir.¹⁶⁰ Birkaçı kalıplaşarak edat durumuna geçmiştir (göre, öte, doğru, ötürü v.b.).¹⁶¹

-A:

gele	33/3	bula	34/6
ola	35/3	yapa	22/6
bile	35/4	şavuralar	31/8
geçe	30/10	vere	30/11
ura	30/11		

-(y)U:

diyü	31/8
çağırü	37/1

-AlI:

“-dığından beri” anlamını vermektedir. Fiillin hareket başlangıcını bildirmektedir.

olalı	316/7	alalı	317/1
yağduralı	317/10	eyleyeli	317/7

-dUkçA:

-duk, -dük sıfat fiil ekine -ça / -çe eşitlik ekinin eklenmesiyle oluşmuştur. Günümüz Türkçesinde de kullanılmaktadır. “...ınca, -dığı zaman, -dığı sürece” anlamlarını verir.

durdukça	103/13	kıldukça	74/8
geldükçe	40/10	itdükçe	81/1

-dUğInçA:

aldüğınca	16/3	vardüğınca	26/6
geldüğince	72/11	geydüğince	16/3

¹⁶⁰ Zeynep Korkmaz, a.g.e., Ankara 1992, s.178.

¹⁶¹ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e., İstanbul 2000, s.151.

-dUkdA:

-duk / -dük sıfat fiil ekine –de / -da bulunma ekinin getirilmesiyle oluşmuştur. “-diktan sonra, -mesinden sonra” anlamını verir.

itdükde 101/9

-dUğIndAn:

-duğ / -düg sıfat fiil ekine iyelik ve ayrılma hâlinin eklenmesiyle oluşmuştur.

gitdüginden 55/6

-(y)IcAğ:

varıcağ	19/11	olıcağ	86/10
basıcağ	31/12	kalıcağ	46/13
oқыıcağ	72/12	işidicek	31/9
gidicek	53/6	göricek	53/9
dönicek	77/4		

-(y)IncA:

Eski Türkçedeki –gınça / -ginçe; kınça /-kinçe zarf fiil ekinden başta ünsüz düşmesiyle gelişen bir ektir.¹⁶² “-dıkta, -dığı zaman, -incaya kadar, -dığı sırada” anlamlarında kullanılır.

geydügince	16/3	itdüklerince	25/8
idince	41/12	yenince	110/3
itmeyince	113/10	olınca	15/4
aldüğınca	16/3	vardüğınca	26/6
ardınca	48/3	olmayınca	113/11

-mAdIn:

Eski Türkçede –matın / -metin; -matı / -meti; -mayın / -meyin ekleri ile yanyana kullanılmıştır.¹⁶³ “-madan önce, -maksızın” anlamlarını verir.

başmadın	31/4	içmedin	94/1
----------	------	---------	------

¹⁶² Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e., İstanbul 2000, s.154.

¹⁶³ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e., İstanbul 2000, s.154.

geçmedin 104/9

-(y)Ub:

Eski Türkçede –p zarf fiillinden gelişmiştir. Ünlü ile biten kelimelere eklendiğinde araya –y- yardımcı sesini alır.

oturub	88/5	durişub	91/9
idüb	10/9	yitişüb	48/2
dizüb	118/1	örtünüb	125/13
bürinüp	125/13	sürünüb	126/1
çekinüb	126/1	düşüb	314/2

-(y)UbAn:

Bugünkü –arak / -erek zarf fiilinin yerini tutar. –up / -üp zarf fiil ekinin genişletilmiş biçimidir. Tarz, zaman ve şart ifade eder.

inüben	8/10	idüben	21/12
öpüben	33/6	verüben	34/12
girüben	73/7	ölüben	86/6
kesüben	102/5	görüben	102/7
dönüben	102/8	eyleyüben	104/7
düzüben	107/11	gelüben	122/1

-iken; -ken:

i- fiilinin zarf fiil şeklidir. Eski Türkçede ekin kalın şeklide de bulunuyordu. Eski Anadolu Türkçesinde ve bugün ekin kalın şekli yoktur.¹⁶⁴

olmuşken	10/9	variken	16/8
iderken	48/4	dururken	138/6

¹⁶⁴ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e., İstanbul 2000, s.154.

3.4. ZAMİRLER

Ardında bir nesne veya kimse kavramı olan dolayısıyla bir adın yerini tutan kelimeye zamir denir.¹⁶⁵

A. Şahıs Zamirleri

Şahıs zamirleri ben, sen, ol, biz, siz, anlar, olar şeklinde görülür. Türkçede zamirlerin çekiminde kökleri değişmektedir. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde şahıs zamirlerinin bini, sini, binüm, sinün şekilleride bulunmaktadır. Bunlar Eski Türkçede de kullanılmıştır.¹⁶⁶

1.Şahıs (Ben, Biz, Men);

1. teklik şahıs zamiri ismin e hâl ekini alınca kalıplaşmış olarak baña biçiminde kullanılır. 1. teklik şahıs zamiri ben'in yerine men'li şekillere de rastlanmıştır.

ben	15/9, 16/1, 34/5
benden	18/11, 56/1, 96/6, 17/11
baña	16/1
benüm	69/1
bende	103/6
men	30/3, 150/9, 221/6

1. Şahıs çokluk

biz	4/12	bizi	5/7
bize	11/5		

2.Şahıs (Sen, Siz, Sin);

2. teklik şahıs zamiri ismin e hâl ekini alınca kalıplaşmış olarak saña biçiminde kullanılır. 2. teklik şahıs zamiri sen'in yerine sin de kullanılmıştır.

senden	2/7	seni	2/7
sen	4/1	senüñ	7/6
sende	7/7	seni	9/4
sinüñ	247/8	saña	9/5

¹⁶⁵ Tahsin Banguoğlu, Türkçenin Grameri, Ankara 1990, s.356.

¹⁶⁶ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e., İstanbul 2000, s.122.

2. Şahıs çokluk

size	40/10
sizden	96/4

3.Şahıs (O, Ol, Olar, Anlar)

3. şahıs zamiri ol ve olar hâl eklerini alırken aşağıdaki şekillerde değişikliğe uğrar.

aña	2/5	añı	73/11
andan	6/11	anuñ	10/5
anda	10/12	anı	104/10
o	75/2, 75/11	ol	75/9, 75/9
olar	106/4, 150/5		

3. Şahıs çokluk

anlaruñ	10/7	anlar	25/8
anlara	96/11		

B. İşaret Zamirleri

Varlıkların yerini işaret yoluyla tutan kelimelerdir.

bunda	8/3	bu	8/7, 9/4
bunuñ	18/10	bunu	20/7
şu	51/2	şol	97/9 (< uş + ol)
ol	5/9		

bular	10/8	bunlara	81/4
bunlaruñla	83/1	bunları	103/5
şunlar	67/12	şular	50/1

C. Dönüşlülük Zamirleri

Yapılan işin yine yapan kişiyi etkilediğini belirtir. Metnimizde “gendü, gendüzi, öz” dönüşlülük zamirleri bulunmaktadır.

gendü	69/3	gendüm	117/8
gendüleri	69/11	gendüvi	138/5

gendüdiñ	4/2	gendüden	31/10
gendüye	44/12	gendüzi	106/8
gendüzine	116/5		
özin	95/10	özini	50/4
özine	56/11		

Metnimizde hod dönüşlülük zamirinin hoz biçiminde yazıldığı görülmektedir.

hoz 25/12, 138/13

D. Belirsizlik Zamirleri

Varlıkların yerini belirsizlik yoluyla ifade eden zamirlerdir.

kimini	55/2	kimi	81/10
kimse	110/8	kimesne	136/9
kişinüñ	121/5	kişi	321/13
kiçi	123/3	her ne ki	85/1
her ne kim	131/1	her kim	107/6
niçeler	251/8	nesne	141/9
қанқısı	287/3	degmesi	145/2
ba°zısı	249/3	ne ise	208/3
her birisi	105/10	her biri	17/12
birbirisine	319/10	hiç kimseye	19/8
hiçbir	58/13	cümle	132/1
biri	82/10	bir şey	247/6
bir niçesi	72/11	hıç birisi	210/2
cümlesine	132/3	kamusın	119/6
қamu	319/10	қamulardañ	4/11
ayruқsı	130/8	özge	126/10
birbirisine	319/10	ne kim	116/9
тамısı	138/10	şu kim	51/2

E. Soru Zamirleri

Varlıkların yerini soru yoluyla tutan zamirlerdir. Metnimizde kim, ne soru zamirleri kullanılmıştır.

Dir idi kumrı dāyim nideyin dōst	
Elüñden kime feryād ideyin dōst	36/11
Ve buyurdi ki: “ Ne dirsiz? Ve ne işi şavāb görürsiz?”	79/9
<u>Hüdā</u> bilür ne olısar çü hālūñ	121/11
Elinde fi‘il nedür hem dilinde	76/6
İşid imdi nedür anda sözini	77/5
Nedür maqşūd anı söyleyelüm	78/6

F. Bağlama Zamirleri

Metnimizde kullanılan bağlama zamirleri “kim” ve Farsçadan gelmiş olan “ki” dir.

Andan şoñra tedbîr itdi. Bunu şevāb gördi **kim** Vara Anaçolı diyārında Tarabuzon didikleri kal‘a-ı darb-ı dest kılıcı ile fetḥ eyleye... 124/1-2

şöyle rivayet iderler **kim** Nûşîn revân-ı ‘ādiluñ taḥtı idi daḥi dirler. Lā airem sultān Muḥammed Ğāzi Hān şöyle istedi **kim** vara ol kal‘a-ı daḥi cüñdi şeyāḥin’il-l‘aîn ve küffār-ı müşrikîn elinden. Bî ‘avn-i ‘ināyeti-üllāhe yürüyüş birle fetḥ eyleye.. 124/5-6-7

Meger bir yıl ki bahār eyyāmıydı	125/1
Çamer bildi ki toğdı şem‘i <u>hāver</u>	126/13
Velî şol şartıla ki el çaldurasın	128/11

G. İlgî Zamirleri

Metnimizde ilgi zamiri ki’dir.

Nola ḥālî içindeginüñ anuñ	119/12
berü taraftağı	241/1

3.5. SIFATLAR

Bir varlığı vasıflayan, veya belirten kelimeye sıfat (adjectif) denir.¹⁶⁷ Sıfatlar isimlerin önünde kullanılırlar.

A. Niteleme Sıfatları

Nitelik bildiren bir çok kelime niteleme sıfatı olarak kullanılmaktadır.

kara toprak	2/4	gökcek ko <u>h</u> u	11/11
siyeh rü	15/13	yeni bir şehir	21/13
taze gül	20/13	uzun �omr�n�	19/10
ho <u>ş</u> Şekil	35/3	t�ze g�lŐen	35/9
ey� s�z	41/9	b�y�k m�l	44/10
yidi başlu ejderh�	44/10	ulu beyler	45/3
mu�azzam kelisa	46/8	yarar yoldaşlar	58/11
ulu donanma	60/5	mu�azzam kal�a	61/1
kuru yir	62/9	g�kcek liŐ�lar	66/5
�ali medreseler	70/3	ho <u>ş</u> geceler	70/3
�ac�yib ve g�r�ib mermer	70/12		
kurşun �rtil� k�bbeler	71/3		
yig s�z	77/2	g��cek g�z�	77/7
aÇ mişe	80/7	Őehl� g�z	80/9
kesk�n kılı�lar	82/5	kara atlas	88/1
zerr�n k�l�h	83/7	aĒır iş	95/3
kara c�bbe	115/4	g�zel iş	116/5
ak �im�me	119/4	al duv�klara	125/13
kızıl tutu�lar	125/13	kanlu ton	137/10
Şeker s�z	316/9	ey� �d	319/1

B. Belirtme Sıfatları

Varlıkları işaret, sayı, belirsizlik ve soru yoluyla belirten sıfatlara denir.

1. Belirsizlik Sıfatları

Adları kabataslak, yetersizce belirten sıfatlara belir iz sıfatlar denir.¹⁶⁸

d�rl� ma�l�k�t	3/8	�ok ker�met	3/9
----------------	-----	-------------	-----

¹⁶⁷ Tahsin BanguoĒlu, a.g.e., Ankara 1990, s.341.

¹⁶⁸ Tahsin BanguoĒlu, a.g.e., Ankara 1990, s.352.

cümle evliyā	6/4	her dem	23/5
hiç kimse	19/7	çok memleket	42/12
nice yıl	43/5	kanķı pādīshāh	43/9
bir nice gün	43/11	her hücre	44/5
niçe yıllar	44/9	nice biñ kāfirler	45/3
niçe cānlar	246/2	berü	243/1
dürlü ni°met	50/5	gemi kāfirleri	53/7
nice biñ esîr	54/8	bir kaç hayālāt	56/3
hiçbir	292/11	özge	113/13
hiç demler	57/12	her taraf	62/8
degme	223/11	ekser	63/4
ķamu derdlü	68/9	nice hamām	73/3
ķamu yirler	121/3	dürlü semerler	121/10
fulān yir	124/10	ķamu °ālem	321/6
sāyir tīmār	189/7		

2. İşaret Sıfatları

Nesneyi göstererek belirtirler ve ona mekânda zamanda veya tasavvurda uzaklığına göre bir yer tayin ederler.¹⁶⁹ Metnimizde bu, şu, o, ol, şol, ve işbu sözcükleri işaret sıfatı olarak kullanılmıştır.

bu resme	3/12	şol dem	3/8
bu fırsat	17/3	bu yol	26/10
bu sözi	23/10	o sulţān	27/7
ol dem	34/4	şu resme	35/4
o yir	40/6	şol temāşā	43/1
şol Uzun Hasan	214/16	iş bu devlet	293/1
ol şanem	43/5	ol tamāşalık	44/8
ol zamānda	44/13	ol deyre	45/4
ol ayamlarda	45/6	bu du°āya	51/2
bu ğazāda	51/4	bu bāğa	67/10
bu sözlerden	74/4	şu kāfir	78/4
işbu söz	86/13	şol nesnelere	124/11

¹⁶⁹ Tahsin Banguoğlu, a.g.e., Ankara 1990, s.351.

şu şulţan 308/8

3. Sayı Sıfatları

Sayı sıfatları, varlıkların sayılarını, sıralarını, eşit bölümlerini, parçalarını belirten sıfatlardır.¹⁷⁰ Metnimizde asıl sayı ve sıra sayı sıfatları sıkça kullanılmış ancak üleştirme sayı ve kesir sayı sıfatlarına rastlanmamıştır.

1. Asıl sayı sıfatları

on sekiz biñ †ālem	3/11	bir pirāhen	3/11
iki yüz yigirmi dört biñ enbiyā	6/3		
bir deste	17/7	yedi ata	18/1
iki ferseng	37/11	ķırk altun	43/4
beş on gün	43/8	yüz biñ er	43/8
on yıl	43/13	üç yüz altmış yir	44/3
on biñ hücre	44/4	bir deñîz	47/4
iki oğlı	51/11	otuz ay	52/8
üç yüz pāre	53/12	yitmiş bir gün	54/13
yitmiş iki millet	61/5	on bir meclisüñ	114/10

2. Sıra sayı sıfatları

sekiz yüz elli beşinci yılı	19/1
on yidinci gün	20/12
yigirminci güninde	55/11
sekiz yüz elli †okuzuncu yılında	79/11
sekiz yüz altmışıncı yıl	89/11

3. Soru Sıfatları

Ya Habibullah ne dille ideler medħuñ senüñ	7/6
Ne işi şevap görürsüz	24/11
Ne yire gitdüğini	76/4
“Resü lullāh ne yire ğidiserdür	
Ġazāyı hem ne yirde idiserdür”	77/10
Ķankı diyār-ı küfrü zulumātından ħalās idüp	79/10

¹⁷⁰ Haydar Ediskun, Türk Dilbilgisi (Ses Bilgisi-Biçim Bilgisi-Cümle Bilgisi), İstanbul 1993, s.134.

Muhabetden ne dil kalırsa dūr	112/8
Ḳankı tarafa gitdügi belürmedi	141/6
Hünerdür Ḳankı ‘ asî şeh begense	320/5
Ḳankı diyāradur	272/11
Ne iş kim dutsa	268/2
“ Ne iş kimse buyurur idelüm	
Ne yire gönderürse hep gidelüm”	110/8

3.6. ZARFLAR

Fiillerin ya da fiilimsilerin, sıfatların, zarfların anlamlarını zaman, yer ve yön, durum, nicelik, soru kavramlarıyla belirleyen ya da kısip sınırlayan kelimelere zarf denir.¹⁷¹ Prof. Dr. Muharrem Ergin bu konuda: “Zarflar yer, zaman, hal ve miktar isimleridir.”¹⁷²

A. Zaman Zarfları

Metnimizde Türkçe olan ve yabancı dillerden gelmiş pek çok kelime zaman zarfi olarak kullanılmıştır.

Ahır şındılar rüsvây oldılar.	28/11
Ol eyyâmlarda faşl-ı bahâr vâkı° olmuş idi	124/13
Çünkü° asker cem° oldu	228/8
Sa°adet gülleri fi'l-ḥâl açıldı	291/3
Hemîşe dîn çırâğını yağanlar	142/5
Hergiz binâyı devletüñe irmesün halel	290/3
Çaçan bir cîfe görseler inerler	209/5
Dahı kara Boğdan üzerine revâne oldu	228/9
Meğer günlerde bir gün .	45/2
Tamam bir yıl ḥişarı kuşadurlar beklerler.	52/5
Çapunda bir eñ adna kemterünem	107/5
Bu bezmün çün bugün gûyendesisin	132/7
Dâyim enisi ravza'da hür-ı cinân ola	278/13
Şefkâtün deryâsına yarın bizi maḥşerde yu	11/7
Ki dün başkının itdi geldi a°dâ	140/2
Açıldı nâgehân şubḥ-ı sa°adet	291/1
Niçe bir cürm ü tuğyân eyleyevüz	295/11
öñürdi ḥişarı iḥâta eyleye	250/2
Bir gün ol dahı vefât ider	48/8
Dahı hem °âleme öñdin gelenler	41/6
İşitdüñüzdi anuñ öñ gazâsın	248/6
Añıla ḥaşra dek dünyâda adı	23/7
Meger bir gice çerhüñ gülsitâni	174/1

¹⁷¹ Haydar Ediskun, a.g.e., İstanbul 1993, s.273.

¹⁷² Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.258.

Heman-dem beglerine emir kıldı	136/7
Evvel vara Beytullah'a giden hacıların...	26/3
Ol gice Ayasşofyanın kubbesi yıkılır yire geçer.	48/5
Bir nice gün gice gündüz cenk iderler.	55/3
Otuz ay kal'a-ı Egridür.	52/8
Otuz kırk gün iki taraftan muqātele ve muhārebe vaqıe oldı.	63/3
Üzerinde nice yaz u kış geçer	52/9
girü askerine emr eyledi ki	109/1
Bir nice gün gice gündüz cenk iderler	55/3
Çalışur idi her yıl ol gazāda	191/6
Kimi bir lahza kılsa şād u handān	270/8
Gice vü gündüz işi āh u efgān	104/3
Keosantın kayser kıznuñ vefātından sonra buyurur	47/9
Anı şimdi ye dek erbāb-ı vilāyeti şaqlarlar idi.	51/5
İlāhi şimdiki ef'āl halkı	114/1
Bugün ağlarsak yārın gülelüm	50/11
Soñ ucı geldi çünkim şāh-ı kevneyn	73/8
Gāzā itmekde idi fikri her gāh	108/3
Geh eyyām-ı bahār olur müzeyyen	119/9
Henüz dahi şāh-ı ālem mezkūr kal'anuñ üzerine varmadın	130/1
yevmen fe yevmen her taraftan (2) varduğınca cenk ziyāde oldı	63/1
Yüridi yiyü içe irte gice	136/6
Ya Hābībullāh ne dille ideler medħuñ senüñ	7/6
Derhāl İslām askerî cem' oldılar	59/3
Lebi, ölmüş fi'l-hāl ider ihyā	283/13
"Meger bir şubh-ı dem şāh-ı nuh-eflāk	
Seher bezminüñ itdi perdesin çāk"	126/9
Nā-gāh bir şubh ki...	63/7

B. Miktar Zarfları

Bir sıfatın, fiil yada fiilimsinin veya başka bir zarfın anlamını azlık-çokluk bakımından belirleyen, sınırlayan zarflardır.

Çeken çerhûñ elinden çok cefâlar	112/3
“ Öküsdür kışşası bu dâsitānuñ Ki derdi çok durur fāni cihānuñ”	122/7
Adûyı eylediler key katı māt	102/8
Görürem key ‘acep bu kâyinatı	121/12
Çılcı birle nice memleketler	127/7
Biraz girüye çekilüp küffâr hisârdan dışaru çekeler. 99/13, Baħr-i cûduñdan senüñ bir katredür ‘ummān u Nîl 8/6,	
İki kerre geldüğine ‘ār ider	52/9
Müslümānlara hayli güç oldı	29/12
Ki artuğ doğunurdu zenberekden	240/12
biraz meydāna geleler	100/1
işidicek gayet açık gelür	52/1
İdelüm yine bir kaç hoş rivāyet	312/9
Çayşer on kez yüz biñ er ile ‘asker çeker	47/3
Şu deñlü buldılar bî-hadd ü pâyān	66/6
‘İmāretler yapa ide çoğ i‘nām	22/6
hayli yoldaşlık itdi	216/11
Ne kânlar var ve lîkin özi penhān	170/8
Ne kadar varısa didi kedirgā	200/1
Şu resme çok durur kim hiç had yok	41/3
niçe biñ cān uçurur	306/10
Niçe me îdevüz dürlü hayali	122/13
Allah şaklasun çokluk ‘asker üzerine	140/10

C. Tarz Zarfları

Bir fiilin ya da fiilimsinin nasıl ya da niçin yapıldığını belirleyen zarflardır.

Gel imdi böyle olıcağ hikāyet	78/2
ancılayın kal‘a-ı üstü vār bu ola	61/10

āheste ve āheste cenge başladılar	242/11
bir bir beyān idelüm	198/9
bu resme ķurduñ kārīgāh	3/12
Şöyle ki yarāğ-ı ğazā ve esbāb-ı ħarb	90/1
Gördüm nice olduğın ħikāyet	133/11
Olurdu ħalk öñinde pāre pāre	134/6
Girü gendü sözüümüz söyleyelüm	145/7
Buncılayın hısn-ı pāyidār ve hisār	61/11
Görelim nice olduğın ħikāyet	133/11
Ser-ā-ser nūr oldu rüy-ı eflāk	308/7
Bu deyrüñ içinde toptolu olalar	44/7
Din pādişāhı Sultan Muĥammedġa yine deġdı.	18/2
işidicek ġayet açık ġelür.	52/1
Bu işüñ yikregi oldur kim ağır başıcaķ	130/11
vilāyetin yaķup yıķup tārāce virdiler	141/10

D. Yer Yön Zarfları

Yer-yön zarfları, fiilleri ya da fiilimsileri yer ve yön bakımından belirli duruma koyan zarflardır.¹⁷³

Ķaramanoĝlınuñ ara yirde hiç şirreti saķıtı olmadı	28/12
Kimi öĝince ve kimi ardınca kimi...	81/11
Ki olur cān u diller anda rüşen	119/9
Gelibolı şehrinden aşıġa Aķdeñiz'e revāne oldılar	149/1
Bir niçe fersenk ardınca ġāzīler ķodılar	141/5
Dāşları berü taraftan orta tarafa öte taraftan berü tarafa perrān iderler	38/13-39/1
... birbirine ķarşu iki ħişār yapalar	38/9
Ki düşmez ħalk içinde hiç dilden	41/8
İstanbul'dan yege cenk yerāĝın görür	52/12
yir yir topları ķuralar	182/7
ķal'a, şunda ķaldı	249/3
Aluben dışra dökdi küffār-ı zehrīn	74/2

¹⁷³ Haydar Ediskun, a.g.e., İstanbul 1993, s.276.

Damarlar içre kanlar cûş iderdi	94/1	
... idecek olursağ işimiz ileri varmaz	130/9	
Dahı hem ʿāleme öñdin gelenler	41/6	
İçinden tışra döküp küfr-i zehrîn	21/12,	
Varup ʿaskerle ırağa vü yakına	120/12	
Şehr-i Kostantiniyenüñ yuğaru yanında deryâ kenârında boğazda...	39/9	
Uçları fevka l-ʿulâde iki tarafı arğalarını nehre virmiş	61/3	
... şag kıoldan ʿaskere girüp ...	141/2,	
... nice bin kâfir kubbe-i sahrânuñ altında kalur...	45/8	
Öñünde bir mil düzdürür ...	46/8	
Üzerinde tuğdan bir mil itdürür dahı üstine kendünüñ...	46/8	

E. Soru Zarfları

Bir sıfatı, bir fiili, fiilimsiyi ya da bir zarfı soru yoluyla belirten zarflardır.

... niçün layık gördi ki	108/10
Hüdâ bilür ne olısar çü hâlün	121/11
Ne denlü söylerisen bu kelâmı	122/8
Ğanı ol hükm idenler şarğ u ğarba	133/7
Ğanı ol memleketler fetğ idenler	133/8

3.7. EDATLAR

Edatlar tek başlarına mânâları olmayıp ancak cümledeki diğer kelime ve kelime grupları arasında çeşitli münasebetler kurmaya yarayan âlet sözlerdir, vasıtalar¹⁷⁴.

Metnimizde Eski Türkçe döneminden beri mevcut olan edatların yanı sıra yabancı dillerden giren bazı sözcükler de edat olarak kullanılmıştır.

1. Çekim Edatları

Çekim edatları isimlerden sonra gelerek, bağlı olduğu isimle cümlenin diğer unsurları arasında zaman, mekân, cihet, tarz, benzerlik, başkalık v.b. gibi akımlardan çeşitli ilgiler kuran kelimelere çekim edatı adı verilir.¹⁷⁵

Metnimizde kullanılan belli başlı çekim edatları şunlardır: bigi, gibi, çü, çün, hem çün, nitekim, vār, veş, içün, birle, bile, ile, yaña, üzre, dışra, iken, öte, dek, tā, özge.

a. Benzerlik ifade edenler.

... cān u zārker bigi ürkdiler	32/2
... karga dırnağı bigi tardoğan oldılar.	32/3,
Oda düşmiş gibi girü ters yüzine...	141/1
Nitekim Mekke şehrin naql iderler	73/6
Ṭāvûs vār per u pāl açûp cevelān kıldı	94/13
Veya ṭāvûs- veş şaḥn-ı semāda	64/7

b. Sebep bildirenler

... tecdīd-i İslām içün memleketler fetḥine ...	25/8
°Arş idindi hāk-i pāyuñ kıble çün ta°zimile	9/6
Bu meclisde çü ḥatm itdūñ kitābı	319/3
Yanınca °askeri hem çün sitāre	65/1

c. Vasita ve beraberlik bildirenler

Varduğınca mu°āveneti birle dīn-i İslām...	26/6
---	------

¹⁷⁴ Necmettin Hacıeminoğlu, Türk Dilinde Edatlar, İstanbul 1971, "Giriş" s.IV.

¹⁷⁵ Necmettin Hacıeminoğlu, a.g.e., İstanbul 1971, s.1.

Bir niçe eşrâf-ı nâm bile gelürler	49/3
İdün haşdur sözün cân ile taşdıķ	49/10

d. Yer yön ifade edenler

Ve bir tarafı sînesini yerden yaña dutmuş	61/4,
Ayağ üzre dururdu serv-ı car car	94/3
Aluben dışra dökdi küffâr-ı zehrîn	74/2
... berü deñizden öte deñize kuru yir üzerinde yürütdiler	62/9
Çoğ itmişüz cihân içre günâhı	202/7

e. Sınırlandırma ve bitim ifade edenler

Çü bolmaz haşre dek hergiz tamâmı	122/8
Tâ ki İslâm ‘askeri üzerinden yürüyüp geçeler	62/13
Senden özge yokdurur çün haşreti ‘izzetde hâş	11/4

2. Bağlama Edatları

Necmettin Hacıeminoğlu “Bunlar yapıları bakımından eskiden beri edat olarak kullanılanlar, kelime gruplarından kalıplaşmış olanlar ve yabancı asıllı olanlar diye üç grupta incelenmektedir.”¹⁷⁶ der. Prof. Dr. Muharrem Ergin ise bu konuda şu bilgileri vermektedir: “Bağlama Edatları kelimededen küçük dil birliklerini, kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri biçim ve anlam yönünden birbirine bağlayıp, onlar arasında bir irtibat kurarlar.”¹⁷⁷

Metnimizde Türkçe ve yabancı asıllı pek çok bağlama edatı kullanılmıştır.

a. Şart ifadesi taşıyanlar

Ki dāyim şala bāri ola gāzi	91/2
Eger tedbiri bozmazısa taķdır	27/2
Disün ger ‘avn ide faẓl-ı İlāhī	75/12
Seni gerçi alupdur sūz u hayret	92/4
Kaçankim hicret-i Resūl-i Rabbi’l ‘ālemünūñ iki yüz elli toķuza irişür.	54/6
“ Meger bir gice bu çarḥ-ı muķarnes	

¹⁷⁶ Necmettin Hacıeminoğlu, a.g.e., İstanbul 1971, s.114.

¹⁷⁷ Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998 s.352.

Gayuben eġnine bir ara atlas”	88/1
“ Meġer kim āfitāb-ı arh-ı devlet	
Sa‘adet ahteri vü māh-i ‘izzet”	64/10
Cirāhatlu gōñül tā bula merhem	71/13
Velī bir nicesini fikr idelüm	72/11

b. Zıtlık anlamıyla sınırlama ifadesi taşıyanlar

Ammā buna ne adar ki cidd ü cehd itmişler. Hi rāh-ı fethine zafer bulamamışlar. 62/4,

Eger Allāh ü Ta‘ālā’nuñ tadīrinde varısa fetih müyesser olmuş ise hoş ve **illa** takdīr-i

Rabbānīde fetih müyesser olmuş ise emir Allāh’uñdur 98/7

Susen olmuş pür-zürbān illāki diñler kimse yok 13/5,

“**Velākin** şöñuci vardur cefāsı

Firāına anuñ deġmez şafāsı” 75/1

“Geri ‘işıyān baħrına müstaġrauz

Līk lütfuñdan umaruz şub u şām” 7/1

“**Līki** girü işbu ħālıla recā’yı kesmezüz

Āb-ı raħmetden umaruz idevüz ġusl u vuzū” 11/9

“**Velī** nefsine eyleyen cezāyı

Ol ider biliñüz ekber-i ġazāyı” 78/1

Anuñ dōstluġına yaratdı anca 167/3

c. Sebep bildirenler

“ılıdur **ün** kemerleri bilinde

Ki dāyim cehd iderler dīn yolında” 86/4

İdesin raħmet ü sensin Raħmeten-lil-‘Ālemīn 9/11

“Bu resme olıcak lā-būd ne ġamdur

ü amu nesnenüñ şöñi ‘ademdür” 86/10

Gice irişıdi: ārām kıldılar **ünkim** şabā oldu 102/13

“Mora vilāyetinüñ ba‘zı yirleri temerrüdlük idüp yāġılık şüretīn gösterür” diyü. **Zirā ki**

Mora vilāyeti ħaylī memleket ve nie pāre ħişırlar idi. 117/2

Bu ħāle cemī‘i İslām ‘askeri şād ve ħurrem oldılar. **Zirā** müslümānlarla ħarb u arb u kıtāl olmaduġına sevindiler. 129/10

d. İstisna bildirenler

“ Meger ol gice otırmuşdı hurrem Melekler olmuş idi aña maħrem”	115/12
Süsen olmuş pür-zübân illâki diñler kimse yoğ	13/5

e. Mutlak ile ifadesiyle yardımcı cümleleri ana cümleye bağlayanlar

Çamer bildi ki toğdı şem’i hāver	126/13
şāh-ı ‘ālemüñ ayāđı toprađına teslim ve emrine tevfiż itdi.	129/8
Bu işüñ yigregi oldur kim ; “Ağır başıcağ yeyhi çalkar.	130/11

f. Sıralama ve atıf bildirenler

“Muħammed bin Murād ol devlet-i dīn Ki anuñla bile idi nuşret- i dīn”	101/12
“Çü yokdur şāhidi ömrüñ vefāsı Bina-yı devletüñ dahı bekāsı”	104/11
“Eyledüñ aña atālarını ‘adad İdicek feryād hem irdüñ meded”	2/5
“Virile mûminlere cennāt ü ğılmān ile hur İdeler kâfirlere nār-ı cehennemde ‘azāb”	10/11
Varup ‘askerle ırağa vü yakına	120/12
Ya ‘aşık ola yaħūd ola ğāzi	105/1
Ne gülşenden öter ne dille söyler	67/2
cebe ve cevşen, gürz ve çalkar ve tiğ-ı bürrān nīze ve peykān	117/12

3. Ünlem Edatları

Prof. Dr. Muharrem Ergin bu konuda: “Bunlar, his ve heyecanları sevinç, keder, ıstırap, nefret, hayıflanma, coşkunluk, v.s. gibi ruh hallerini; tabiat seslerini, seslenmeleri; tasdik, red, sorma, gösterme gibi beyan şekillerini ifade eden edatlardır.”¹⁷⁸ şeklinde bir açıklama yapmıştır.

a. Doğrudan doğruya hitap ifadesi taşıyanlar

¹⁷⁸ Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.349.

İ şifātuñ vaşfin itmeklik hayāl	2/1
Yā laṭif u ya ḥabīr u ya mu‘in	6/7
“Hay mürüvvet ḥanum, mürüvvet ḥanum” diyü	221/5

b. Teessür ifade edenler

Kumru feryād eyleyüp dildār elinden āh ider	13/9
Ḳurtulmağ olmazımış ecelden dirīg vāh	275/13
Dirīgā, yoğ bināsınuñ beğāsı	293/3
şāh-ı cihāna ḥayf	277/4
“Bilinmez eldeyiken kıymeti āh İdersin çıksa elden āh ile vāh”	75/6
Didü reyid ‘ahdında anuñ vay	123/2
Zehî lütfu ve zehî iḥsān zehî ād	96/9

c. Gösterme ifadesi taşıyanlar

Didiler geldi düşmān uş koyıldı	139/13
işde fulān yirde ‘askerile durur	215/8

3.8. FİLLER

Fiiller hareketleri karşılayan kelimelerdir. Hareketler ise nesnelere zaman ve mekân içindeki yer değiştirmeleri; oluşları, kılışları, duruşları; hülâsa her türlü faaliyetleridir.¹⁷⁹

A. Şahıs Ekleri

Bir işi, oluşu, hareketi zamana bağlayarak anlatan kelimelere çekimli fiil denir. Fiillerin çekimi için kullanılan şahıs ekleri ikiye ayrılır. Zamir kökenli şahıs ekleri ve iyelik kökenli şahıs ekleri. Emir kipi çekiminde ise bunlardan farklı ekler kullanılmıştır.

1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Zamir kökenli şahıs ekleri öğrenilen geçmiş zaman, istek kipi, geniş zaman, gelecek zaman çekiminde kullanılır.

Metnimizde kullanılan zamir kökenli şahıs ekleri şöyledir:

Teklik 1. Şahıs

-m; -am, -em; -ın, -in;

olam	12/9, 15/10	söyleyem	15/6
düşmişem	15/1	olmuşam	96/9
iderem	37/10	görürem	121/12

Teklik 2. Şahıs

-sın, -sin

durursın	31/5	bilürsün	13/12, 132/13
idersin	75/6	idesin	7/2, 12/8, 75/4
olasın	7/9	şanasın	41/2, 57/4

Teklik 3. Şahıs

Bunun için ayrı bir ek yoktur. Bazan şekil ve zaman ekinden sonra “-dur” kuvvetlendirme eki kullanılır.

bilür	4/6, 121/11	irgür	5/1
ider	9/4, 13/5, 105/8	bular	10/8
almışdur	8/9	görmüş	9/1

¹⁷⁹ Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.280-281.

eylemişdür	11/3	indüre	9/1
ola	10/9,71/1	ķona	10/10

Çokluk 1. Şahıs

-uz, -üz; -vuz, -vüz.

“-vuz, -vüz” ekinin ortaya çıkışı ile ilgili olarak Zeynep Korkmaz bu ekin biz zamirinin b- > v- ses değişimine uğraması ve diş-dudak ünsüzü v’nin etkisi ile ünlünün yuvarlaklaşması sonucu ortaya çıktığını belirtir.¹⁸⁰

dilerüz	6/8	umaruz	7/1, 11/1
eylerüz	11/10, 12/6	idevüz	11/9, 108/1, 122/1
olavuz	72/4, 114/6	alavuz	108/12

Çokluk 2. Şahıs

Metnimizde 2. çoğul şahıs kullanımına rastlanmamıştır.

Çokluk 3. Şahıs

-ler, -lar. Bazan -ler, -lar ekinden sonra -dır, -dur kuvvetlendirme eki de kullanılmaktadır.

dimişlerdür	31/13	bilürler	19/7
dilerler	34/1	iderler	13/6, 108/1
dirler	13/13, 40/9		

2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

Görülen geçmiş zaman ve şart çekimlerinde kullanılan şahıs ekleridir.

Teklik 1. Şahıs

-m.

diñledüm	13/11	girdüm	71/2
itdüm	74/5	ķıldum	96/8
eylesem	43/8		

¹⁸⁰ Zeynep Korkmaz, “Eski Anadolu Türkçesindeki -van, -ven, -vuz, -vüz Kişi ve Bildirme Eklerinin Anadolu Ağızlarındaki Kalıntıları”, TDAY-B. 1964, Ankara 1989, s.43-65.

Teklik 2. Şahıs

-ñ.

kılduñ	2/4	yaratduñ	2/4
eyledüñ	2/5	irdüñ	2/5
itseñ	16/1	dirseñ	23/10

Teklik 3. Şahıs

Ayrı bir ek kullanılmamıştır.

kıldı	3/6	açıldı	26/12, 90/12
kıyadı	28/1	didi	9/5
itdi	10/3	güldi	11/5
begense	76/1, 320/5	kılsa	86/2
dinse	320/5		

Çokluk 1. Şahıs

-k.

sıgındık	4/9	geldük	20/4
urduķ	319/3		

Çokluk 2. Şahıs

Metnimizde 2. çoğul şahıs kullanımına rastlanmamıştır.

Çokluk 3. Şahıs

-lar, -ler.

açdılar	60/5	işitdiler	60/11
getürdiler	60/13	oķudılar	78/10
ayıtdılar	81/7	buldılar	82/2
itseler	46/2	bisleseler	96/12

3. Emir Kipi Şahıs Ekleri**Teklik 1. Şahıs:**

-ayın, -eyin.

diyeyin	26/9, 72/5	ideyin	27/5, 36/11, 38/6
---------	------------	--------	-------------------

alayın	29/8	nideyin	36/11
--------	------	---------	-------

Teklik 2. Şahıs:

Eksiz ve –gıl, -gil.

ķoma	5/7	ķıl	6/7, 9/8
it	11/4	dinle	26/9, 96/5, 128/10
bilķil	17/3	ķogil	47/9
eyleķil	71/9	digil	114/9
olma	68/8	olmaķıl	78/3
ķormeķil	75/3		

Teklik 3. Şahıs:

-sun, -sün.

alsun	10/1	bolsun	11/4
olsun	40/1, 72/10, 17/2	ķurtulsun	40/4
ķeksün	317/11	virsün	111/1
eylesün	103/4, 121/1, 131/9, 134/12		

Çokluk 1. Şahıs.

-alum, -elüm.

ölelim	50/11	bulalum	56/3
isteyelüm	57/1	gidelüm	57/1
ķörelüm	114/10, 115/1	olalım	50/12, 122/9, 322/2
ķalmayalum	9/9	itmeyelüm	133/10

Çokluk 2. Şahıs.

-ñ, -ñuz, -ñüz.

bilüñ	30/1	gelüñ	17/10, 40/10, 319/2
dutuñ	17/11	depreşmeñüz	140/2

Çokluk 3. Şahıs.

-sunlar, -sünler.

eylesünler	51/1, 120/13	yürisünler	66/8
------------	--------------	------------	------

disünler 322/3 varsunlar 117/7

B. Şekil ve Zaman Ekleri

Basit çekim ikiye ayrılır: Haber (bildirme) kipleri ve dilek kipleri.

1. Haber (Bildirme) Kipleri

a. Görülen Geçmiş Zaman

Eski Türkçede -tı, -ti, -dı, -di şeklinde idi. Eski Anadolu Türkçesinde esas itibarıyla -dı, -di şeklinde görülür.¹⁸¹ Metnimizde görülen geçmiş zaman eki -dı, -di'dir. Bu ek ünsüz benzeşmesine uğramaz. Tekil ve çoğul 1. ve 2. şahıslarda ekin ünlüsü daima yuvarlak; 3. şahıslarda ise düzdür.

Teklik 1. Şahıs:

diñledüm	13/11	girdüm	71/2
itdüm	74/5	kıldum	96/8
sevindüm	97/4		

Teklik 2. Şahıs:

kılduñ	2/4	yaratduñ	2/4
eyleduñ	2/5	irduñ	2/5
itduñ	2/7, 96/4	virduñ	3/1
ķurduñ	3/12	düzdüñ	3/12

Olumsuz Çekimi

gelmedin	8/10
----------	------

Teklik 3. Şahıs:

ķıldı	3/6	açıldı	26/12, 90/12
ķaytadı	28/1	didi	9/5
itdi	10/3	güldi	11/5
yaratdı	11/7	oldı	12/8
irdi	12/9	boldı	12/10
eyledi	13/3, 81/12	geçdi	18/3, 35/5
verdi	22/12	düşdi	24/3, 24/9

¹⁸¹ Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.299.

geldi	25/11	depserdi	31/9
başladı	35/10	yürüdi	60/8
dökdi	66/11	getürdi	79/1
yanşulandı	99/5		

Olumsuz Çekimi

bilmedi	31/11, 101/5		
---------	--------------	--	--

Çokluk 1. Şahıs.

sıgındık	4/9	geldük	20/4
urduş	319/3		

Çokluk 2. Şahıs.

söyledüñüz	238/13		
------------	--------	--	--

Çokluk 3. Şahıs.

idindiler	31/2	ürkdiler	32/2
oldılar	32/3, 109/5, 95/1	itdiler	32/6
geldiler	32/13	söylediler	33/7
dutdılar	18/12	gördiler	18/13
irişdiler	19/12, 21/2	kaşandılar	24/3
didiler	24/8	şaldılar	38/8
itdiler	39/3	ağladılar	39/11
bindürdiler	59/11	yıkdılar	84/9
açdılar	60/5,	işitdiler	60/11
getürdiler	60/13	okudılar	78/10
ayıtdılar	81/7	buldılar	82/2
sevdiler	68/2		

b. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Eski Türkçede ekin yalnız –mış, -miş olarak düz şekilleri vardı.¹⁸² Metnimizde öğrenilen geçmiş zaman eki –mış, -miş'dir. Ünlüsü her zaman düzdür.

Teklik 1. Şahıs:

gitmişemdür	15/8	düşmişem	15/1
olmuşam	96/9		

Teklik 2. Şahıs:

Metnimizde 2. tekil şahıs çekimine rastlanmamıştır.

Teklik 3. Şahıs:

almışdur	8/9,	görmüş	9/1
eylemişdür	11/3	olmuş	13/4, 13/5, 37/4
götürmüş	13/8	itmiş	36/8
dizilmiş	38/13	çıkarmış	118/8

Olumsuz Çekimi

eylememiş	35/3
kalmamışdur	19/5
itmemiş	96/1

Çokluk 1. Şahıs.

kalmışuz	111/10
itmişüz	111/10

Çokluk 2. Şahıs.

Metnimizde 2. çoğul şahıs çekimine rastlanmamıştır.

Çokluk 3. Şahıs.

dimişlerdür	31/13	söylemişler	41/8
olmuşlar	225/11	komuşlar	86/5

¹⁸² Prof. Dr. Muharrem Ergin, a.g.e., İstanbul 1998, s.300.

Öğrenilen geçmiş zamanın –ıp, ip, -up, -üp ekleriyle de yapıldığı görülmektedir.

Düşüpdür cânlarına bunlaruñ od	104/4
Olupdur cümle ‘Oşmānlu’ya düşmen	30/3
Kimi ‘āşık kimi ma‘şūk olupdur	144/9

c. Gelecek Zaman

Eski Anadolu Türkçesinde ve metnimizde –ısar, -iser eki gelecek zaman için kullanılmıştır. Bu ek Eski Türkçe döneminde ve günümüzde kullanılmamaktadır. Eski Türkçe döneminde gelecek zaman için –gay, -gey, -taçı, -teçi ve –çı, -çi ekleri kullanılmıştır.¹⁸³

Metnimizde 3. tekil şahıs dışında gelecek zaman kullanımına rastlanmamıştır. Günümüzde kullanılan –acak, -ecek gelecek zaman eki metnimizde çoğunlukla sıfat fiil olarak kullanılmıştır.

Teklik 1. Şahıs:

Metnimizde rastlanmamıştır.

Teklik 2. Şahıs:

idisersin 7/13

Teklik 3. Şahıs:

bulısar	27/10	viriser	34/3
yapıser	23/2	iriser	96/11
geliserdür	96/11	gidiserdür	77/10
idiserdür	77/10	olıser	83/8, 97/1-2, 121/11
giriser	83/10	şunıser	92/9
dökiser	92/10		

Gelecek zaman eki bazan –a, -e şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu ek Eski Türkçedeki gelecek zaman eki –gay, -gey’ den oluşmuştur.

helāk olam dimedi 138/9

Ki ḥasret ilt-e-y-idi görse Şeddād 21/10

¹⁸³ Faruk K. Timurtaş, a.g.e., İstanbul 1994, s.125.

d. Geniş Zaman

Eski Türkçede genellikle –ur, –ür bazan –ar, –er çok az olarak da –ır, –ir biçiminde idi. Vokalle biten bir kelimeye getirildiği zaman -(y)ur, -(y)ür, nadiren de –r şeklinde bulunuyordu.¹⁸⁴ Eski Anadolu Türkçesinde ise –ur, –ür; –ar, –er; –r eklerinin tamamı kullanılmıştır.

Teklik 1. Şahıs:

iderem	37/10
görürem	121/12

Olumsuz Çekimi

itmezem	16/1
---------	------

Teklik 2. Şahıs:

durursın	31/5	idersin	75/6
bilürsün	13/12, 132/13, 133/2		

Teklik 3. Şahıs:

bilür	4/6, 121/11	irgür	5/1
ider	9/4, 13/5, 105/8	bular	10/8
eyler	26/10	ķılur	27/1, 15/9
ķalkķar	31/12	döker	13/1
alur	13/2	geyür	13/4
gösterür	13/6	iñler	13/9
virür	14/10	baķar	36/8
söylenür	41/8	yapdurur	46/8
yıķılur	48/6	düşer	54/11
dökilür	53/8	diler	64/12
ķatar	67/4	bitürür	92/12
yitürür	92/12	durıķur	95/7
ditrer	106/9	gider	46/4,
dutar	57/10	ķılmaz	3/13, 67/6

¹⁸⁴ Faruk K. Timurtaş, a.g.e., İstanbul 1994, s.122.

Olumsuz Çekimi

bulmaz	3/7	bilmez	96/7
irişmez	57/12		

Çokluk 1. Şahıs.

dilerüz	6/8	umaruz	7/1, 11/1
eylerüz	11/10, 12/6	iderüz	100/3

Olumsuz Çekimi

kesmezüz	11/9
----------	------

Çokluk 2. Şahıs.

görürsüz	24/11
----------	-------

Çokluk 3. Şahıs.

dilerler	34/1	iderler	13/6, 108/1
dirlər	13/13, 40/9	bilürler	19/7
düşerler	48/11	dirilürler	50/1
gelürler	51/8	beklerler	52/5
kalıklarlar	52/7	kalurlar	72/8
binerler	82/8	kıurlar	83/5
begenürler	43/12	idünürler	44/9
taparlar	44/9	geçerler	45/6

e. Şimdiki Zaman

Metnimizde –r, -ur geniş zaman ekinin şimdiki zaman fonksiyonunda kullanıldığı görülmektedir.

Şimdi maķāmı kabrile tābūt olup yat-ur	278/7
Toprağ içinde kara yire kūt olup yat-ur	278/8
Dile-r-ven kal'alar yutyaz idem ben	37/12

Şimdiki zaman eki olarak –yorur şekline de rastlanmıştır.

İslām 'askerinüñ öñine düşüp geli-yorur didiler	254/5.
---	--------

2. Dilek (Tasarlama) Kipleri

a. İstek Kipi

Bu konuda Tahsin Banguoğlu, istek kipinin konuşan kimsenin kılış ve oluş hakkında ki açık eğilimini¹⁸⁵ gösterdiğini söyler. İstek kipi eki –a, -e’dir. Eski Türkçede ki gelecek zaman eki durumundaki –ga, -ge Eski Anadolu Türkçesinde ön sesde ki ğ / g ünsüzlerinin eriyip kaybolması ile –a, -e şekline dönüşmüştür.¹⁸⁶

Teklik 1. Şahıs:

olam	12/9, 15/10	söyleyem	15/6
idem	37/3, 37/12	alam	38/1
dökem	38/1	ötiyem	41/10
varam	117/8	çalışam	117/8
diyem	40/13, 41/11, 76/3, 76/5		

Teklik 2. Şahıs:

idesin	7/2, 12/8, 75/4	olasın	7/9
şanasın	41/2, 57/4	bulasın	75/5
göresin	112/12, 113/1	işidesin	113/1
kaldurasın	128/11	añasın	128/11
kılasın	134/11		

Olumsuz Çekim

itmeyesin	56/4
irmeyesin	71/8

Teklik 3. Şahıs:

indüre	9/1	ola	10/9,71/11
kona	10/10	ide	11/2, 64/6
ire	11/11	duta	21/5
vire	13/2	yıkdura	22/2

¹⁸⁵ Tahsin Banguoğlu, a.g.e.,Ankara 1990, s.469.

¹⁸⁶ Prof.Dr. Mustafa Özkan, “a.g.e., İstanbul 2000, s.139.

yapdura	24/6	irişe	58/7, 114/7
çıkara	65/2	çoya	65/3
bula	66/10	bulına	71/9
kese	103/3	yitişe	114/7
göstere	115/2		

Olumsuz Çekim

kırtarmaya	30/6	görmeye	15/4
olmaya	12/5, 16/2, 66/2	bolmaya	16/5
getürmeye	59/2	yerinmesün	20/9
kıomaya	76/10		

Çokluk 1. Şahıs.

idevüz	11/9, 108/1, 122/13	olavuz	72/4, 114/6
gelek	97/6	alavuz	108/12
kıullanavuz	108/13	geçirevüz	108/13

Olumsuz Çekim

olamayavüz	111/11
------------	--------

Çokluk 2. Şahıs.

göresiz	245/8	idesiz	243/6
olasız	269/6		

Çokluk 3. Şahıs.

ideler	40/5, 59/1, 95/3	ideler	7/6, 10/11
bileler	9/1	yuyalar	11/2
geleler	29/4	oynayalar	29/10
öğredeler	29/11	yapalar	22/7, 38/10, 70/5
uralar	22/10, 63/1	dökeler	58/13
donadalar	60/2	göstereler	64/13
yazalar	83/4	varalar	84/2
bitüreler	93/1	yitüreler	93/1

çekeler	99/13	gideler	131/8
olalar	10/10, 38/9, 69/12, 320/3		

Olumsuz Çekim

olmayalar	97/3.
-----------	-------

b. Gereklilik Kipi

Gereklilik kipi için kullanılan ayrı bir ek yoktur. Diğer Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi metnimizde de bu kip “gerek, -a gerek, -e gerek, -mak gerek, -mek gerek, -sa gerek, -se gerek” şekillerinde kullanılmıştır.

... ve memâliki ara cem° idüp yürümek gerekdür didi	24/13
Gerekdür °ârif olan duta bir kâr	104/12
Yalvarup yaçarup ellere ve ayaklara düşmek gerekdür .	32/9
Gerekdür isti°ânet ola dîne	77/7
Gerekdür idevüz bir hoş hikâyet	105/9
Gördikim şahib-ķırân devrân olsa gerekdür	18/9

Gereklilik kipinin olumsuz çekimi –me, -ma ekleri ile yapılmaktadır.

Bir pâdişâh urmasa gerekdür didi	8/12
---	------

Günümüzde olduğu gibi –meli, -malı şeklinde kullanımına da rastlanmıştır.

Ta°accüb itmelidür kâyinâtı	292/10
-----------------------------	--------

c. Emir Kipi

Emir kipinde her şahıs için ayrı ekler kullanılmıştır.

İstek ile emir arasında bugün olduğu gibi dün de bir mâna yakınlığı vardır. Arada büyük fark yoktur. Her iki sığa, hemen hemen aynı mahiyeti kazanmıştır.¹⁸⁷

Teklik 1. Şahıs:

diyeyin	26/9, 72/5	ideyin	27/5, 36/11, 38/6
alayın	29/8	nideyin	36/11
diyeyüm	97/7		

¹⁸⁷ Faruk K. Timurtaş, a.g.e., İstanbul 1994, s.129.

Teklik 2. Şahıs:

kıoma	5/7	kııl	6/7, 9/8
eylegil	6/9	it	11/4
dinle	26/9, 96/5, 128/10	yu	11/7
eyle	16/7	şunğıl	17/7
bilğıl	17/3	bağışla	12/3
koğıl	47/9	gel	56/2, 71/10, 78/2
eylegil	71/9	göster	71/10
kılgil	71/11	işit	107/9
eylen	40/10	digil	114/9

Olumsuz Çekimi

şanma	13/13	görmez	15/1
olma	68/8	olmağıl	78/3
işitgil	27/2	bititmegil	114/2
görmeğıl	75/3		

Teklik 3. Şahıs:

alsun	10/1	bolsun	11/4
olsun	40/1, 72/10, 17/2	kıurtulsun	40/4
disün	75/12	kıılsun	86/1
gelsün	100/3, 103/3	doysun	317/12
çeksün	317/11	virşün	111/1
eylesün	103/4, 121/1, 131/9, 134/12		

Olumsuz Çekimi

görmesün	86/3
almasın	103/10

Çokluk 1. Şahıs.

çıkaralum	33/3	başlayalum	23/11
sürelüm	50/10	gülelüm	50/11

ölelim	50/11	bulalum	56/3
isteyelüm	57/1	gidelüm	57/1
diyelüm	78/5	girelüm	97/6
gönderelüm	117/6	söyleyelüm	78/5, 119/13
görelüm	114/10, 115/1	olalım	50/12, 122/9, 322/2
idelüm	23/12, 33/5, 56/3, 72/11		
köyalum	23/10, 23/11, 119/13, 122/9		

Olumsuz Çekimi

qalmayalum	9/9
itmeyelüm	133/10

Çokluk 2. Şahıs.

bilüñ	30/1	gelüñ	17/10, 40/10, 319/2
dutuñ	17/11	bilüñüz	78/1
dürişüñ	97/4		

Olumsuz Çekimi

depreşmeñüz	140/2
şanmañuz	282/4

Çokluk 3. Şahıs.

eylesünler	51/1, 120/13	yürisünler	66/8
disünler	322/3	varsunlar	117/7

d. Dilek – Şart Kipi

Esas cümledeki oluş ve kılışı şarta bağılı olarak gösteren şart kipi –se / -sa eki ile kurulmaktadır.¹⁸⁸ Şart kipi içerisinde dilek anlamı da bulunmaktadır.

Teklük 1. Şahıs:

eylesem	43/8
---------	------

Teklük 2. Şahıs:

¹⁸⁸ Prof.Dr. Mustafa Özkan, a.g.e., İstanbul 2000, s.143.

itseñ	16/1	dirseñ	23/10
gelsen	102/11		

Teklik 3. Şahıs:

olsa	12/4, 15/6	eylese	12/5, 76/12
urmasa	18/12	itse	34/5
begense	76/1, 320/5	kılsa	86/2
dinse	320/5		

Olumsuz Çekimi

bağladmasa	15/13
------------	-------

Çokluk 1. Şahıs.

olsavüz	7/7	iletsevüz	239/7
itsek	185/11	yağsağ	239/5

Çokluk 2. Şahıs.

Metnimizde 2. çoğul şahıs çekimine rastlanmamıştır.

Çokluk 3. Şahıs.

itseler	46/2	ursalar	181/5
bisleseler	96/12	eyleseler	128/4

C. Fiillerin Birleşik Çekimleri

Türkçe de fiil çekiminde dört tarz vardır: 1. Basit tarz, 2. Hikâye tarzı, 3. Rivayet tarzı, 4. Şart tarzı.¹⁸⁹

Eski Anadolu Türkçesinde fiillerin birleşik çekimlerinde bugünkünden farklı bir durum yoktur. Metnimizde de aynı şekilde kullanılmıştır.

1. Hikâye Birleşik Zaman

Hikâye birleşik zaman çekimi için imek fiilinin görülen geçmiş zaman çekimi kullanılmaktadır.

¹⁸⁹ Faruk K. Timurtaş, a.g.e., İstanbul 1994, s.132.

a. Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Metinde yer alan çekimleri şunlardır:

Teklik 3. Şahıs:

didiydi 36/12

Çokluk 1. Şahıs.

didük idi 188/3

Çokluk 2. Şahıs.

İşitdüñüzdi 248/6

b. Anlatılan Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Metinde yer alan çekimleri şunlardır:

Teklik 3. Şahıs:

itmiş idi	10/5	idmiş idi.	28/3
olmuş idi	25/7, 79/13	urmuş idi	23/1
götürmüşdi	36/3	almış idi	36/4, 93/10
dolmuş idi	36/6	yaymış idi	40/6
itmişdi	40/6	urmuşdı	49/8
yaqmış idi	93/8	eylemişdi	93/8, 93/9
kuşanmışdı	93/10	kesmişdi	107/1
virmişdi	107/1	koymuş idi	107/3
oturmuşdı	108/1	olmuşdı	44/1, 94/2, 123/4
komuşdı	123/6	kılmışlar idi	125/9
oturmuş idi	125/11	dökmiş idi	57/8, 82/9
dökdürmüşdi	59/4	çözmüş idi	80/7
kalmışdı	85/7		
olmuşdı	34/13, 25/6, 36/1, 37/2		

Olumsuz Çekimi

gelmemişdi	134/2	gülmemişdi	134/2
bulınmamışdı	79/4		

Çokluk 1. Şahıs.

dimişdük	75/10
----------	-------

Çokluk 3. Şahıs.

itmişlerdi	69/3, 69/6	komışlardı	106/13
çekmişler idi	105/13		

c. İstek Kipinin Hikâyesi

Metinde yer alan çekimleri şunlardır:

Teklik 1. Şahıs.

alaydum	212/13
---------	--------

Teklik 3. Şahıs.

olaydı	115/10, 134/6
gideydi	116/2
ideydi	116/2

Çokluk 3. Şahıs.

idelerdi	224/12
----------	--------

d. Gereklilik Kipinin Hikâyesi

Metnimizde 3. teklik şahıs dışında bir kullanıma rastlanmamıştır.

Teklik 3. Şahıs:

gitmeli idi	123/5
-------------	-------

e. Geniş Zamanın Hikâyesi**Teklik 1. Şahıs:**

çekerdüm	218/3
virürdüm	212/13

Teklik 2. Şahıs:

olurduñ	113/5, 140/5,
---------	---------------

kılurduñ 113/5.

Teklik 3. Şahıs:

olardı	10/7	bozardı	31/9
dizerdi	36/5	şalınurdı	36/10
aydurdı	36/12	dirdi	37/1, 59/9
getürdi	49/11, 91/5	eylerdi	57/3, 95/13
dönerdi	57/9	yürürdi	58/3, 80/8
görünürdi	59/6	işidilürdi	59/7
yağdırurdı	59/8	uçurdı	65/4
olurdi	74/8	çıķardı	74/9
gösterdi	78/9	götürdi	81/13
gözedürdi	88/2	dutardı	93/6, 102/3
dururdi	94/3, 82/13	otururdi	95/9
bilürdi	108/2	ururdi	115/7
girürdi	115/8	ķılurdi	116/1
yaturdı	119/6	ditrerdi	123/1
ķorkardı	123/1	inerdi	128/4
giderdi	128/9		
iderdi	13/11, 36/7, 59/10, 82/10, 94/1, 80/2, 106/10, 107/11, 128/9		

Olumsuz Çekimi

bilmezdi	115/9
itmez idi	123/3

Çokluk 1. Şahıs.

uruduķ	212/1
--------	-------

Çokluk 3. Şahıs.

taparlar idi	69/4	yağdururlardı	81/1
iderlerdi	126/2, 73/7		

f. Dilek-Şart Kipinin Hikâyesi

Metinde yer alan çekimleri şunlardır:

Teklik 3. Şahıs.

öpsedi 289/5

Çokluk 3. Şahıs.

gitselerdi 224/13

uçsaldı 209/8

2. Rivayet Birleşik Zaman

Rivayet birleşik zaman çekimi için imek fiilinin anlatılan geçmiş zaman çekimi kullanılmaktadır.

a. Gelecek Zamanın Rivayeti

Teklik 3. Şahıs.

olıarmış 271/3

ölisermiş 271/3

b. Geniş Zamanın Rivayeti

Metnimizde teklik ve çokluk 3. şahıslar dışında bir kullanıma rastlanmamıştır.

Teklik 3. Şahıs:

idermiş 42/12 sindürmüş 106/11

eyler imiş 114/13

Çokluk 3. Şahıs.

dirlermiş 42/11 dirler imiş 46/6

çıkar ımış 276/7

c. Anlatılan Geçmiş Zamanın Rivayeti

Metnimizde sadece teklik 3. şahıs kullanımı görülmektedir.

Teklik 3. Şahıs:

kalmış imiş 44/13 almış imiş 45/7

olmuş imiş 45/10 gitmiş imiş 46/6

3. Şart Birleşik Zaman

Şart birleşik zaman çekimi için imek fiilinin şart çekimi kullanılmaktadır.

a. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı

Teklik 1. Şahıs:

Bağladumsa 15/13

Teklik 2. Şahıs:

Metnimizde 2. tekil şahıs çekimine rastlanmamıştır.

Teklik 3. Şahıs:

eyledise 25/13

oldıyısıa 263/4

Çokluk 1. Şahıs.

bildükse 187/4

Çokluk 3. Şahıs.

aldandılarsa 68/1

b. Anlatılan Geçmiş Zamanın Şartı

Metnimizde teklik 3. şahıs dışında bir kullanıma rastlanmamıştır.

Teklik 3. Şahıs:

olmuş ise 98/7

c. Geniş Zamanın Şartı

Teklik 1. Şahıs:

kurtarurısam 231/7

Teklik 2. Şahıs:

sorarsañ 11/8 diriseñ 72/2

ırlarsañ 72/3 iderseñ 72/4

olursañ 86/8 söyler iseñ 122/8

giderseñ 24/2

Teklik 3. Şahıs:

olursa 34/6

virürse 40/13

girürse 43/9

iderse 56/7, 128/3

gönderürse 110/8

kalırsa 112/8

bulınursa 138/13

Çokluk 1. Şahıs.

olursak 130/10

dirisek 302/8

Çokluk 2. Şahıs.

Metnimizde çokluk 2. şahıs kullanımına rastlanmamıştır.

Çokluk 3. Şahıs.

iderlerse 83/7

3.9. BİRLEŞİK FİLLER

Birleşik fiiller bir isimle bir fiilin ve bir fiille yine bir fiilin birlikte kullanılmasıyla meydana gelir.

A. Bir isim ile bir fiilden oluşan birleşik fiiller

Bu tip bileşik fiiller genellikle, “it-, eyle-, kıl-, ol-” yardımcı fiilleriyle kurulur.

‘afv id-	5/1	hareket it-	26/1
ķahr it-	33/1	seyr it-	34/9
ġarķ it-	35/8	feryād id	36/11
feth id-	38/7	beyān it-	42/8
hüküm id-	42/12	defīn it-	43/6
‘inād it-	8/7	icrā id-	8/8
tevāfuķ id-	100/3	el id-	100/3
vaşf id-	90/12	Temāşa it-	90/13
iĥāta it-	89/4, 95/5	secde ed-	45/4
fīkr ed-	34/11	ķahr it-	66/9
seyrān kıl-	19/4, 31/1	meşveret kıl-	38/4, 32/13
nazar kıl-	26/11	sefer kıl-	27/7
himmet kıl-	28/4	hor kıl-	39/13
feth eyle-	24/5	taĥşīl eyle-	26/10
cem° eyle-	42/4	meşveret eyle-	62/7
nasīb eyle-	79/4	şükürler eyle-	85/1
şād eyle-	91/1	İrşād eyle-	91/1
ķabul ey-	50/10	rūşen eyle-	110/13
emr eyle-	26/1, 38/9, 50/5, 28/13, 31/12, 75/13		
süvar ol-	24/8	teslīm ol-	26/8
ķul ol-	37/4, 40/2	muşāhīb ol-	92/1
meşġul ol-	58/10	hazır ol-	38/9
haber ol-	39/4	helāk ol-	45/9
ķadrüñ bil-	9/4	aġzın aç-	37/9
haber vir-	42/8		

B. Bir fiil ile başka bir fiilden oluşan birleşik fiiller

Fiillerin, zarf fiil şekillerine bazı özel fiiller getirmek suretiyle yapılır.

1. Süreklilik Fiilleri

Fiillerin zarf fiil şekline dur-, gel- gibi yardımcı fiiller getirilerek yapılır.

urup dur-	29/12	ide gel-	42/6
kese gel-	103/3	götürüp dur-	94/2
şükr idüp dur-	108/8	durugör-	231/8
yapadur-	235/6		

2. Yeterlik Fiilleri

Yeterlik fiili bil- yardımcı fiiliyle yapılmaktadır. Eski Anadolu Türkçesi ve metnimizde yeterlik fiilinin olumlu ve olumsuzunda çoğu zaman -a, -e yerine -ı, -i şekilleri kullanılmıştır.

irişi bil-	101/8	başaru bil-	246/10
idebil-	185/4		

3. Tezlik Fiilleri

Tezlik fiili vir- yardımcı fiiliyle yapılmaktadır.

alıvir-	29/2	kıla vir-	21/13
şalıvir-	265/13		

C. Anlamca kaynaşmış birleşik fiiller

Bu bileşik fiillerde sözcüklerden biri veya ikisi anlamını kaybeder.

haberın aldılar	230/4	cân atdı gitdi	221/2
bulalar fırsat	142/8		

II. BÖLÜM
METİN

-2-

1. Ī şifātuñ vaşfın itmeklik hayāl
Vī ki künh-i zātuñı bilmek muḥāl
2. Hikmetüñ deryāsınuñ pâyānı yok
Kudretüñ şahrāsınuñ meydānı çok
3. Lütfüñüñ ser-çeşmesi olmuş sebīl
Şānki kevşerdür veyāhūd selsebīl
4. Kudretüñle halk kılduñ ʿālemi
Kara toprakdan yaratduñ ādemi
5. Eyledüñ aña ʿaṭālar bī-ʿaded
İdicek feryād hem irdüñ meded
6. ʿAql virdüñ rūḥ virdüñ ber-kemāl
Eyledüñ yer şāhidi şāhib-cemāl
7. Fitne-i eflākiyān itdüñ anı
Tā ki cehd ide bile senden seni
8. Birligüñe ide tā ikrār ol
Cān dilile zıkr idüp tekrār ol
9. Eyde Lā-İlāhe İllāllāh hem
Senden ayruḳ yoḳdurur Allāh hem
10. Birligüñden ol vire tā kim haber
Kamūlardan anı kılduñ muʿteber

-3-

1. Nuṭṭ virdüñ anı güyā eyledüñ
ʿİşkuñuñ yolında şeydā eyledüñ
2. Kimini hāş eyledüñ kimini ʿām
Kimini mevlā vü kimisin ḡulām
3. Kimini taht üzre kılduñ pādişāh
Kimini bir nāna muḥtāc ider āh
4. Kimini hor u kimin kılduñ ʿazīz
Kimini pāk u kimisin bī- temīz
5. Kimini maḡfūr u merḥūm eyledüñ
Kimini maḳḥūr u maḥrūm eyledüñ

6. Kimine ĩmān virüp kılduñ  atā
Kimi sehv ü küfrile kıldı ha a
7. Őan atuñda  aciz ü  ayrān  u ul
 udretuñ sırrına bulmaz kimse yol
8. D rl  ma l k t  kılduñ aŐik r
D rl  maŐn  at   oduñ y dig r
9. C mleden ins n  ekmel eyled n
 o  ker m t la efd l eyled n
10. Őa Őını hoş kevn-i c mi  eyled n
D rl   ilmile cev mi  eyled n
11. On sekiz biñ  alemi bir pirehen
Eyley p egnine vird n ad  ten
12. Yo iken bu resme  urduñ k rig h
Yo iken bu resme d zduñ b rig h
13.  ikmet nden kimesne kılmaz suv l
Ne saña vardur naz ri ne miŐ l

-4-

1. On sekiz biñ  alem n All h'ı sen
Yirde g gde c mle halkuñ Ő h  sen
2. K n did n ic d kılduñ  alemi
Yo iken var eyled n hem  demi
3. Evvel  evvel olan sensin ya ın
İbtid  v  intih  sen y  Mu in
4.  ikmet n vaşfında  acizd r bey n
 udret n h nında  aŐırdur lis n
5. Aña kim kılduñ  in yet y  İl h
Aña kim vird n hid yet y  İl h
6.  azret nde her kimi kılduñ  ab l
Aña red yo dur bil r c mle  uk l

G FT R-I TERC -  BEND DER M N C T-I B R  TA  L   İZZ    AL 

7. Y  il h  sensin ol  ayy    ad m

- °Alim u Settār u Ğaffār u Raḥīm
8. Bi-nihāyet şükür kim mü°minlere
Hoş naşib itdüñ şırāt-ı müstaķim
 9. Aña kim hādī sen olduñ yok zevāl
Hep şıgındık saña min şerri'l-racīm
 10. Vir hidāyet eyle tevfiķüñ refiķ
Va°fu'annā Rabbenā sensin kerīm
 11. Muştafā ḥaķķıçun kim eyledüñ
Ķamulardañ anı efđal yā °Alim
 12. Ķıl °ināyet biz ğünāhkār ümmete

-5-

1. Şuçumuz °afv idüp irĝür devlete
2. Yā ilāhī Muştafā ḥaķķıçun
Yā ilāhī müctebā ḥaķķıçun
3. Yā ilāhī enbiyā ḥaķķıçun
Yā ilāhī evliyā ḥaķķıçun
4. Yā ilāhī etkıyā ḥaķķıçun
Yā ilāhī aşfiyā ḥaķķıçun
5. Yā ilāhī bi-riyā ḥaķķıçun
Yā ilāhī bi-ḥaṭā ḥaķķıçun
6. °Āşık olan mübtelā ḥaķķıçun
Şādık itdügi du°ā ḥaķķıçun
7. Bu biz a°māya °aṭāñ it reh-nümā
Ķoma bizi şöyle ğümrāh ü °amā
8. Yā ilāhī ğirye'-i Yahyāıçun
Yā ilāhī ḥande'-i °İsāıçun
9. Yā ilāhī ḥūt-ı Yūnus ḥaķķıçun
Hem gözinden ol aķan deryāıçun
10. Ehl-i sözüñ itdügi sevdāıçun
Ehl-i rāzuñ kılduĝı inşāıçun
11. °Işķ baḥşinde olan ğavĝāıçun
Derd zaḥmından ölen şeydāıçun

12. °Arş u ferş u Cennet'ül-Me'vâiçun
Levh ü Kürs ü zînet-i °uqbâiçun

-6-

1. °Acizüz biz Va°fu°annā yā Ğānī
Aldamışdur bizi dünyā-yı denī
2. Yā ilāhī Aḥmed-i Muhtāriçun
Yā ilāhī Ḥaydar-ı Kerrāriçun
3. İki yüz yigirmi dört biñ enbiyā
Cān diliile itdükleri ikrāriçun
4. Hāk olup yoluñda cümle evliyā
°Işkuñıla itdüği bāzār için
5. Şevkuñuñ bağındağı gül-nār için
°Işk bostanındağı gül-zār için
6. Cennetüñ içindeki enhār için
Sendegi niçün olan dīzār için
7. Şerr-i şeytāndan bizi sen kııl emīn
Yā laṭīf u ya Habīr u ya mu°in
8. Yā ilāhī dilerüz senden müdām
Bize şol dem kim ola va°de tamām
9. Hem-reh it imānı Qur'an'ı bile
Meskenümüz eylegil dārü's-selām
10. Şakla cān nez°inde şeytāndan bizi
İdevüz tevḥīdüñile intikām
11. Raḥmetüñden ḥāşa nev-mīd olavuz
Çünkü vardur ḥişşe andan ber°avām

-7-

1. Gerçi °işyān baḥrına müstağrakuz
Liki luṭfuñdan umaruz şubḥ u şām
2. İdesin rahmet °Ala Rağm-i °Adū
Yā Ğānī settār u yā Ğaffār u Hū

**GÜFTĀR-I TERCİ'İ BEND-İ DİĞER DER NA'AT-I SEYYİDÜ'L MÜRSELİN-
ALEYHİ'Ş-ŞALĀTU VE'S-SELĀM**

3. Ī resūl-i sırr-ı vaḥdet mazḥar-ı zāt-ı Hüdā
Vī şefi'î-i cürm-i ümmet nūr-ı çeşm-i enbiyā
4. Faḥr-ı 'ālem h'ace' -i kevneyn imāmü'l-mürselin
Şahib-i Qur'an-ı mu'ciz mürşid-i rāh-ı hüdā
5. Zīnet-i taht-ı risālet pādişāh-i kün-fekān
Gerd-i hāk-i yoluñuñ ervāḥ-ı cümle evliyā
6. Ya Ḥabībullāh ne dille ideler medḥuñ senüñ
Dāyimā çünkim senüñ medḥuñ iden Allāh ola
7. Ḥaḳ didi çün yā Muḥammed sendedür hulk-ı 'azīm
Nola küstāḥ olsavuz şānuñdurur ehl-i 'aṭā
8. Sensin ol kim Qābe kavseynüñ maḳāmın bulıcaḳ
İstedüñ Ḥaḳdan günāhın ümmetüñ ĩ zü'l-'ulā
9. Yā Ḥabībullāh çü sen ümmetçün olasın şefi'
Pes niçün itmeye ümmet yoluña cānlar fidā
10. Çün senüñçün yaradılmışdır cinān u selsebīl
İdisersin ümmete yarın kıyāmetde sebīl

-8-

1. Yā Ḥabīballāh çü sensin Ḥazretullāh-ı Halīl
Hāk-i pāyuñ aşfiyā hādım yoluñda Cebrāil
2. Limu'llāh tahtına sulṭān olan sensin yaḳīn
Sırr-ı ekbersin bedi'î-ı fiṭratullāhi'l-celīl
3. Qıble-i imān yüzüñdür raḥmet-i Raḥmān sözüñ
Ma'den-i iḥsān özüñdür bunda yoḳdur qāl u qīl
4. Mürşid-i rāh-ı hüdāsın pertev-i nūr-ı liḳā
Ḥaḳḳ yolında dīde' -i ervāḥa şerrüñdür delīl
5. Aḥmed-i mürselsin ismile Muḥammed Muşṭafā
Müctebāsın senden artuḳ Ḥaḳḳ'a yoḳ maḥzā-yı cemīl
6. Mefḥarisin kāinātuñ mümkinātuñ efdāli
Baḥr-ı cūduñdan senüñ bir ḳaṭredür 'Ummān u Nīl
7. Uyup iblīsī'l-la'ine oldı merdūd-ı ebed

- Çün 'inād itdi senüñ şer'üñde Bū Cehl-i baḥīl
8. Yoḳdurur şer'üñ esāsına senüñ aşla zevāl
Şer'üñi icrā idenler göreler nūr-ı cemāl
 9. İ yüzüñ şānında nāzil sūre'-i ve's-sems-i nūr
İki 'ālem şu'le'-i nūruñdan almışdur sūrūr
 10. Gelmedin sen 'ālem-i milke şehādet itdiler
İnüben gögden yire Tivrāt İncil ü Zebūr
 11. Kim sen ol Mahmūd-ı Aḫmed'sin Resulullah olup
Viresin ḥalka ḥaber kim ḥaşr olup nefḥ ola şūr
 12. Mu'cizāt izḥār idesin bi-'aded 'ālem göre
Vaḫy ide nāzil semādan saña Allāh-ı Ğafūr

-9-

1. Bir kelām indüre mişlin kimsene görmüş degül
İde ḥaḳḳuñda şehādet līki ḥalk ide 'ubūr
2. Şoñra bir bir cevher-i zātī olanlar bileler
İdeler taşdıḳ cāndan kim odur ḥayr'ul-umūr
3. Saña şādıḳdur diyenüñdür muḥaḳḳaḳ yā Resül
Mecma'-ı Kübrāda yārın cennet ü ḡılmān-ı ḥūr
4. Sensin ol sulṭān ki ḳadrüñ bilmek olmışdur muḥāl
Ḳanda fehm ider seni bu 'aḳl u fikr ü yā ḥayāl
5. Ḥāḳ didi çüñkim saña levlāk ī Fahr-ı cihān
Olmayaydı ḥalk bu eflāk, ī Fahr-ı cihān
6. 'Arş idindi ḥāk-i pāyuñ ḳible çün ta'zimile
Oldı a'lā itdi ḥoş idrāk ī Fahr-ı cihān
7. Nüş-ı cān bulmaḡa ümmet Kevser ırmaḡını ḥaḳ
Luṭf idüp didi ki a'taynāk ī Fahr-ı cihān
8. Mār-i zenb urduḡı zaḥma ḳıl meded rüz-ı cezā
Ḥoḳḳasından şefḳatüñ tiryāk ī Fahr-ı cihān
9. Biliñ 'işyān odlarında ḳatı yanmışlardanuz
Ḳalmayalum teşne vü gam-nāk ī Fahr-ı cihān
10. Cümle 'ālem milkine şāhid mübeşşir hem nezīr
Eyledi Ḥāḳ çüñkim erselnāk ī Fahr-ı cihān

11. Umaruz maḥşerde senden yā şefî[°]ul-müznibîn
İdesin raḥmet çü sensin Raḥmeten-lil-[°]Ālemîn

-10-

1. Yā Resûl-i girdigâr olsun ilâ yevmi'l-kıyâm
Saña vü evlâduña aşḥābuña her dem selâm
2. Hem huşûşâ Ḥazret-i Bu Bekr'e kim Şiddik idi
Anuñıçun [°]âlem içre şıdķıla oldı benâm
3. Hem [°]Ömer ḥazretleri kim dîn yolında bağlanup
Biline muḥkem kemer a[°]dāya itdi intikâm
4. Ḥazret-i [°]Osmân kim kân-ı ḥayâ vü ḥilmidi
Ḥâķ kelâmın ḥıfz idüp cem[°] itdi Ḳur'an'ı tamâm
5. Ḥazret-i şâh-ı [°]Alî kim ol idi şîr-i Hudâ
Zü'lfikârı itmişidi Ḥâķ anuñ emrine râm
6. Hem Hüseyinle Ḥasan Ḥazretleri kim oldılar
Kerbelâ'da hoş şehîd ü buldılar [°]âlî maķâm
7. Ḥâķ Te[°]âlâ rāzî olsun cümlesinden anlaruñ
Pes olardı dîn yolında hem hümâm u hem imâm
8. Şer[°]-i a[°]lâ ḳadrini dāyim bular gūyāyıldı
Dünyî vü [°]uķbî degül añduķları mevlāyıldı
9. Yā şefî[°]a'l-müznibîn şol dem ki ola yevmü'l-ḥisâb
Girü iḥyâ idüb Allâh ḥalkı olmışken türâb
10. Ḳona kürsiyyi'l-ḳazâ mîzân ḳurıla hem şîrât
Cümle eşyâ cem[°] olalar açıla dar'ul-[°]iķâb
11. Virile mü'minlere cennât ü gılmânıla ḥür
İdeler kâfirlere nâr-ı cehennemde [°]azâb
12. Cem[°] olıcaķ bir yire anda güneḥkâr ümmetüñ
Bürinüp yüzlerine ḥaclet niķâbından ḥicâb

-11-

1. Umaruz vallâhi senden kim nesîm-i şefķatüñ
İrişüb ref[°] eyleye ol ḳara yüzlerden niķâb
2. Āb-ı raḥmetden yuyalar yüzlerini aĝ ola

- Ravza şahnından çağırıp ide Rıdvān fetḥ-i bāb
3. Ya Ḥabīballāh kara yüzlü Kıvāmī'nüñ dahı
Nār-ı 'iṣyān eylemişdür bağrını muḥkem kebāb
 4. Şefkat it aḥbābı ile bulsun ol gün hep ḥalāş
Senden özge yokdurur çün ḥazreti 'izzetde ḥāş
 5. Yā Resūlallah bize dünyāda güldi çün 'adū
Umaruz güldürmeye 'uḳbāda ol Settār-ı hū
 6. Sen Ḥabīb'üñ yüzi şuyı ḥürmetine 'afv ide
Ḳahr idevüz cānına tevḥīdile idüp ğulū
 7. Ḥāḳ Ta'ālā çün seni raḥmet yaratdı 'āleme
Şefḳātüñ deryāsına yarın bizi maḥşerde yu
 8. Yok şalāḥ u zühdümüz hep yüzleri ḳaralaruz
Yükümüz 'iṣyān metā'idur şorarsañ toptolu
 9. Liki girü işbu ḥālıla recā'yı kesmezüz
Āb-ı raḥmetden umaruz idevüz ğusl u vuzū
 10. Eylerüz tevḥīde şıdḳıla şehādet dāyimā
Hem saña kim Ḥāḳ Resūlisin ilāhuñ gey ulu
 11. Kim ki tevḥīde saña şıdḳıla iḳrār eylese
İre imān ravzasından cānına gökçek ḳoḥu
 12. Yiri firdevs uçmağı vü gördüğü didār ola

-12-

1. Bulup imān lezzetini cāndan dahı bīzār ola
2. İlāhī gerçi 'iṣyān ehliyüz biz
Yüzi kara vü tuğyān ehliyüz biz
3. Muḥammed yüzi şuyı ḥürmetine
Bağışla çünki imān ehliyüz biz

GÜFTĀR-I RUBĀ'İ DER MÜNĀCĀT

4. İlāhī biz ḳuluñ cürmile mezmūm
Olup bu ḥalk içinde olsa gey şūm
5. Şehādet eylese şıdḳıla bir gez
Senüñ tevḥīdüñe olmaya maḥrūm

GÜFTĀR DER HAĶĶ-I TAŞDĪĶ-İ TEVĦĪD-İ BĀRĪ TA°ĀLĀ CELLE ZĪKREHU

6. Şehādet eylerüz vallāhi muṭlaḳ
Ki senden ğayrı yoḳdur bir dahı Hāḳ
7. Muḫammed'dür Resūlüñ hem Ḥabībüñ
Pes āmennā vü şaddaḳnā muḫaḳḳaḳ
8. Senüñ fazluña lazım oldu lā-bud
Cehennemden idesin bizi mu°taḳ

GÜFTĀR DER MEDH-İ SULTĀN MUḫAMMED ĞĀZĪ ḤAN CE°ALE'L-CENNETE MEŞVĀHU

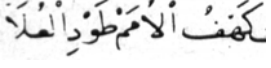
9. Şāḳiyā şun cām-ı mey demdür kim olam dilgüşā
Gitdi çün faşl-ı şitā irdi bahār-ı cān-fizā
10. Ḥāşa kim eyyām-ı nevrüz u gül ü °ahd-ı şebāb
Bāḡ u rāḡı °ālemüñ buldı girü neşv ü nümā

-13-

1. Serv-i cū üstinde beñzer rāst ḳadd-i dilbere
Anuñıçun yüz urup yaşlar döker payına mā
2. Nūr alur nerges gözinden °āriyet pervīn-i çerḫ
Şemi° cem° olup vire tā meclis-i mehde ziyā
3. Ḥūn-ı dil nüş eyledi nīsānda çün °aks-i hilāl
Ṭañ midur cānına düşse şūret-i ḳalb-i şitā
4. Alı al olmuş şaḳāyık beñzinüñ medhüş u mest
Aḡı aḡ olmuş geyür hem yāsemen sīmīn ḳabā
5. Sūsen olmuş pūr-zübān illāki diñler kimse yoḳ
Neydüḡin bir bir çemende °arz ider hep mācerā
6. Ğonca ḫūn-ālūde peykān gösterür bülbüllere
Ya°nī cān raḫmın yayup feryād iderler dāyimā
7. Yaş içinde ḡarḳ olup nīlūfer olmuş zerd-rū
Dil virüp ḫūsnine ābuñ beñzler olmuş mübtelā
8. Nā-revan °ar °ar şanavber cāndan āmīn çağırur
El götürmiş serv-i ḳadd-i yāriçun eyler du°ā

9. Çumrı feryāđ eyleyüp dildār elinden āh ider
Dehr elinden fāhite inler olup ehl-i °anā
10. Hār elinde gördüğiçün dāmenin gül şāhidi
Gülsitān içinde kanlar derleyüp ider hayā
11. Diñledüm bostān-serāyı rüzigār içinde kim
Dāsitānlar nağl iderdi bülbül-i destān serā
12. Kem degülsin lāleden dir dut çemende cām-ı mey
Çün bilürsin yok fenā milkinde bünyād-ı beğā
13. İhtiyārī şanma nerges dil-güşā olduğını
Sīm ü zer hāşiyetini dirler olur dil-güşā

-14-

1. Ebr yördü müşgile her sā°at ağzın lālenüñ
Tā leb açup şāh medhin dimege ola serā
2. Āfitāb-i çerh-ı devlet mah-ı burc-i saltānat
Asumān-ı memleket 
3. Manzar-ı luğf-ı ezel sultān-ı °ālem şāh-ı milk
Dāfi°-i küfr ü zālāl u mürşid-i rāh-ı hüdā
4. Çible°-i erkān-ı devlet devlet-i dünyā vü dīn
Nāşır-ı İslām-ı Ahmed pertev-i nūr-ı Hudā
5. Şāh-ı a°zam Hān Muhammed sāye°-i fazl-ı ilāh
Menba°-ı mihr ü vefā vü mağla°-ı şığ u şafā
6. Hüsrevā ol şāhsın kim ğadrüñe mesken için
Başı üzre ğurdı gerdün bārığāh-i kibriyā
7. Çāğ-ı eyvān-ı celālüñdür muhallī āsumān
Hāğ-ı dergāh-ı refi°üñdür havaşş-ı kīmiyā
8. Şalsa küh üstine pertev °aks-i tığüñ gevheri
Yurdu ol dem la°-ı ğanıla yüzini kehrübā
9. İ cihān-ı cāha fikrūñ āfitāb-ı nūr-bağş
Vī sipihri° adle rayuñ nağş-ı hağı-ı istivā
10. Fāhite °ahduñda yir minğār-ı şāhından ğa°ām
Himmetüñ °anğası güncüşge virür perr-i hümā

11. Püşt-i ʿadlũñ birle āhũ çeşmine bebrũñ girür
ʿAvnuñıla rübeh eyler kâmetin şîr'ũñ düta
12. Rıfʿatuñ kaşırnuñ î şeh perdedârıdur güneş
Bârıgâh-ı kibriyānuñ sâybânıdur semâ

-15-

1. Şehlerini ʿâlemũñ sen şâha nisbet itmegi
Hiç bir vech ile ʿaql-ı nüktedân görmez revâ
2. Çün keyākâr-ı kiyâdan gelmesidür mümteniʿ
Gerçi kim birdür kitâbetde keyayıla kiyâ
3. Şöyle muzmerdur sehâ nurıla tabʿ-ı himmetũñ
Nitekim müdrec durur hurşîd cirminde ziyâ
4. ʿÖmür şemʿin setr ider olursa hıfzun dâmeni
Nefh-i şûr olunca hergiz görmeye bād-ı fenâ
5. Müştemil lafzuñda tevzîhat-ı minhâc u necât
Münderic tabʿuñda külliyyât-ı kânûn-ı şifâ
6. Pâdişâhâ dem durur tapuña hâlüm söyleyem
Kullaruñ hâline vâkıf olsa nola pâdişâ
7. Niçe müddetdür ki işigũñ toprağına yüz urup
İtmişemdür gerd-i râhuñ çeşmüne kühl-i cilâ
8. Baş u cân terkin uruban gitmişemdür şıdķıla
İtdügũnce rıfʿat-ı İslâmiçun ʿazm-i ğazâ
9. Dil kıılır fikr-i daķıķı ʿâcizem fikrümde ben
Rûz u şeb nâlân u sergerdân çü devr-i ʿâsiyâ
10. Nâfeʿ-ı müşğîn demem hûn-ı cigerdür yidügüm
Bülbül-i bostân serâyem niçe olam bî-nevâ
11. Şâhuñ ihsân ile ʿâlem cümle mālâmaliken
Bu ʿacebdür kim ben andan düşmişem böyle cüdâ
12. Saħil-i ʿummāndayiken minnet-i saķķâ neden
Sofraʿ-ı sulţāndayiken ķedyeʿ-ı nân-ı gedâ
13. Olayın şâhâ siyeh rû çün şebah ʿömrümde ger
Bağladumsa ğazretũñden ğayrıya dürr-i şenâ

-16-

1. Āsitān-ı şāha ben yüz sürmegi terk itmezem
İ felek yüz vechile her cevri kim itseñ baña
2. Zerre'yi günden ayırmağ ola zıllı kühdan
Olmaya ben hāki itmek āsitānuñdan cüdā
3. Geydügince şah-ı ğonca başına yāķūt-ı tāc
Alduğınca şāhidi gül egnine la'lin ķabā
4. Zer-fişān olduğça nerges bāğ içinde mest olur
Raķş urduğça çemende bād-ı şubh-ı misk-i sā
5. Rüz-ı nevrūzuñ mübārek ola vü °ömrüñ mezid
İbtidā-yı devletüñ bolmaya hergiz intihā

**GÜFTĀR-I EVVEL DER CÜLŪS-I SALŤANAT-I SULTĀN MUĤAMMED HAN
ĠAZĪ ENĀRALLĀHU BURHĀNEHU**

6. Gel ĩ güyende'-i sırr-ı ma°ānī
Müşerref eyle bir dem bezm-i cānı
7. Ser-āğāz eyle kim nāzūk zübānsın
Oķı cān ķışşasın şirīn dehānsın
8. Şeker yi söz yirine cānı toyla
Mecālūñ variken °ışķıla söyle
9. Oķı bir dāsitānı hālķ-ı °ālem
İşidüp candan olsun cümle hurrem
10. Fiğānlar eyle girü cān dilile
Hem āvāz oluban dil bülbülile
11. Ma°ānī dūrlerinden diz cevāhir
°Arūs-ı nazm u nesre eyle zāhir

-17-


1. Ki bikt olsun °arūsān-ı sūhēnde
Nazīri olmasun Baħr-ı °Aden'de
2. Ŗamu sāmī°ler andan lezzet al sun
Ki her meclisde °izz ü ħūrmet olsun

3. Gel imdi eldeyiken şimdi fırsat
Dahı bu fırsatı bilgil ganîmet
4. Hüner destiyile bir dürr-i şehvâr
Zamâne gūşına dağ şöyle kim var
5. Velî sözüñde göster sūz u hālāt
Şaķın kim olmaya ķuru maķālāt
6. İşidenler ola cānıla °aşıķ
Ki lezzet alalar cümle halāyık
7. Yine bir deste gül bāğ-ı hünerden
Zamâne destine şunğıl haberden
8. Sa°adet gögi üzre düz serîri
Yine bedr eyle bir māh-ı münîri
9. İşidüp cānlar andan hurrem olsun
Dahı ğamġin göñüller bî-ġam olsun

GÜFTĀR DER NEŞİR

(10) Gelüñ imdi î söz deryālarına ğavvaşlık idüp ma°anî dürlerine t̄alip olanlar. (11) Bir dem cān ķulaġını benden yaña dutuñ t̄a kim üzerüñüze dil hazînesinden bî-şemen söz (12) gevherlerin nişār idem. Ki her biri bir memleket harācına deġer ola. Çünkim Āli Sultān °Osmān Hān'dan.

-18-

(1)  t̄a yedi ataya gelicek devr-i hilāfet, Sultān-ı İslām (2) ve'l-müslimîn din pādişāhı Sultān Muħammed Ġāzi'ye deġdi. Dāru'n-naşrı ve'l-ķarār şehr-i Edrene'de tahta (3) geġdi. Fezā-yı salţanata devlet haymesin ķurdu. Hāķ Ta°ālā'nuñ (celle zikrehu) °avnı (4) °ināyetile ol haymenüñ zafer sütünü ve fetih tanānları oldu. °Alem halkı anuñ sāye'-i °adlinde (5) emn ü emānet nurıla müstaġraķ oldu. Ne ķadar eşirrä ve müfsidiñ ve ķaţı°ān tarik zālimler (6) ve düzdler varısa hep ķatl eyleyüp köķünü kesdi. Şöyle kim ol sa°adet güneşinüñ (7) eyyām-ı devletinde halk-ı °ālem rahat ve dil-ġuşā oldu. Ol dem ki serîr-i salţanata ķadem başdı. (8) Serîr-i salţanat hāl dilile şükr idüp, eyitdi kim: Bi-ħamdillāhi ve'l-minneti, şāhlık t̄acın Hāķ sübhānehü (9) ve Ta°ālā bir sultāna lāyık ġördi kim şāhib-ķırān-ı devrān olsa ġerekdür. Resülüñ (10) yolında,

bunuñ itdügi ğazāları her pādīşāh itmese gerekdür, didi. Ve hem Hāk Ta‘ālā’nun (11) Hābībi Aḥmed-i muḥtār’uñ düşmenlerine, kāfirlere ve müşriklere bunuñ urduğı kılıcı bir pādīşāh (12) urmasa gerekdür, didi. Ve ehl-i nücüm kāmilleri ferḥunde ve ḥuceste tālī‘in dutdılar. (13) Sitāresini sa‘ādet burcında mes‘ūd gördiler. ‘Acebdür İskender-i Zü’l-ḳarneyn bigi āfāḳa

-19-

(1) ḥükm itmezse didiler. Tārīḥ-i hicret-i Resül-i Rabbi’l-ālemīn’uñ sekiz yüz elli beşinci yılında, merḥūm (2) ve mağfūr Sulṭān Murād Hān Ğāzī (Enārallāhü burhaneḥü) bu fānī bāğdan ol bākī rāḥat (3) ravzasına intīḳāl itdi. Bu fānī milki ḳoyup emlāk-i beḳāya rıḥlet itdi. Bu ḥākī (4) ḳafesden pervāz idüp ḥümā bigi Firdevs-i a‘lā ravzasına seyrān ḳıldı.

BEYT:

5. İlāhī eylegil cānına raḥmet
Maḳāmın eyle anuñ bāğ-ı cennet
6. Enīsin ḥūr u yirin nūr eyle
Günāhın ‘afv idüp mağfūr eyle

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(7) Lā-cirem ‘ārif olanlar bilürler kim bu dünyā fezāsı, bir mezra‘a’-ı dānesüz (8) ve bir tīyere deşt-i güzergāhdur ki hiç kimseye bākī ḳalmamışdur, ḳalası daḥı (9) degüldür. Bu menzilden ‘āḳıbet girü sefer maḳām-ı aşladur. Ölüm Hākḳ’uñ işidür, enbiyānuñ (10) ve evliyānuñ yoludur. Uzun ‘ömrüñ āhiri fenā olmaḳdur. Hurrem ol cānlardur ki bugün (11) bu bī-şebāt fānī evde, eyü dirlik dirildiler. Yarın anda ebed milkine varıcaḳ devletlere (12) ve sa‘ādetlere irişdiler. Allāhu Ta‘ālā’nuñ bī-nihāyet raḥmetinüñ deryāsına vāşıl oldılar. (13) Hāk Subḥānehü ve Ta‘ālā inşā’allāh cemī‘imüze şoñ demde imānı ve Ḳur’ān’ı, tevbe’i ve tevfiḳi yoldāş

-20-

(1) eyleye. Günāhlarımızı Hāzret-i Hābīb-i Muḥammed Resülullāh’uñ (‘Aleyhi’ş-şalāvātu ve’s-selām) yüzi (2) şuyı ḥürmetine ‘afv ide. Hidāyet şem‘ini cānumuz meclisinde uyara, tevḥīdi nūrıla göñlümüz (3) cāyığāhın münevver eyleye. Nefsümüzü

şeytân şerrinden şaklaya. (Âmîn yâ Rabbe'l-âlemîn) (4) Biz girü geldük evvelki kışşamuza. Çünkim Sultân Murâd Hân Gâzî (Revvehallâhu Muzci'ahu) (5) âlem-i âhirete intikâl eyledi, ravza vü rıdvân bezendi. Tahtını Firdevs ravzasında (6) kodı. Hür u ğilmân me'nüsü oldu. Bu milki dahı ki uezlet tahtıgâhı idi, (7) bunu dahı bir pâdişâha ısmarladı kim Allâhu Ta'âlâ'nuñ ve Resûlinuñ düşmenlerine anuñ (8) itdügi intikâmı ve yir yüzün tîğ-i Muhammed'ile eyle pâk itse gerekdür kim hiç bisâṭ-ı zemînde (9) bir pâdişâh ne itdi ve ne itse gerekdür.

BEYT:

10. Yerinmesün yirine kâlân oğlu

Huşuşâ kıtı kıabil ola oğlu

Hâliyâ çünkim Rûm kışverine Sultân Muhammed Hân (11) Gâzî pâdişâh oldu. Salṭanat tahtına geçdi. Hicret-i Resûl-i Rabbi'l-âlemîn'üñ sekiz (12) yüz elli beşinci yılında mübârek muḥarrem ayınuñ on yidinci güninde, eşref-i evkâtda ve es'ad-i (13) sâ'atde, hümâ-yı sîmîn per ve tāvûs-ı cilveger bigi yine sa'âdet ravzasında bir taze gül

-21-

(1) açıldı kim kıoḥusı ma'ânî ehline cânlar bağışlar. Yine nihâl-i devlete bir hümâ kıondı kim cihân halkı, (2) sâye'-i 'adlînde devletlere ve sa'âdetlere irişdiler bî-nihâyet ve bî-şumâr her vechile.

NAZİM:

3. Tûlû' eyledi çün mâh-ı sa'âdet
Bu resme oldu hâkķında şehâdet
4. Budur ol âfitâb-ı burc-ı devlet
Budur ol mâh-ı gerdün-ı sa'âdet
5. Budur ol şâh-ı a'zam Hân Muhammed
Duta 'ahdında kıuvvet şer'-i Aḥmed
6. Vura a'dâ-yı dîne tîğ-i bürrân
Kesüb müşriklerüñ başın döke kıan
7. Dahı şehir-i Kıoştanṭîn'üñ î yâr
Kılıcı birle ala şöyle kim var
8. Buyura ideler rızķını yağma

- Berāh-ı dīn-i Aḥmed ʿiṣṣ-ı Mevlā
9. Daḥı emr eyleye iḥyā ideler
İçin mü'minlere me'vā ideler
 10. Daḥı dürlü binālar ide bünyād
Ki ḥasret ilteyidi görse Şeddād
 11. Şeh-i ferḥunde ṭāli' Hān Muḥammed
Sa'ādet aḥteri Sulṭān Muḥammed
 12. İdüben fetḥ Kōstantīn şehrin
İçinden tıṣra döküp küfri zehrīn
 13. Kılup İslām nūrıla münevver
Ki bir şehiri kıla vire zīver

-22-

1. Ki yir yüzinde mişli olmaya hiç
Nazīrin hem kimesne bulmaya hiç
2. Kelisālar ḳomaya yıḳdura hep
Yirine cümle mescid yapdura hep
3. Menārāt ola şehir içi ser-ā-ser
Mü'ezzinler diye Allāhu Ekber
4. Ola evḳāt-ı ḥamse hem ri'āyet
ʿİbādet ideler ehl-i hidāyet
5. Daḥı dürlü medārīs ide bünyād
İçinden şuḡl ide ʿubbād u sa'dād
6. ʿİmāretler yapa ide çoḡ in'ām
Ki ḥoş giçe ḡarīb u cümle eytām
7. Buyura yapalar divān u eyvān
Sarāy u ḳaşr u envā'ıla eyvān
8. Daḥı her gūşelerde ide iḥsān
Ki ehl-i derd olanlar bula dermān
9. Özine mesken-i me'vāyıçun hem
Serīr-i devlete meşvāyıçun hem
10. Buyura uralar bünyād-ı şāhī
Felek farḳına ilte farḳ-ı rāhı

11. Ola etrāfi bāğ u būsītānlar
Ki reşk eyleye hüsine cinānlar
12. Müzeyyen serv ü şimşād ü şanavber
Tolu verd ü reyāhīn birle ʿapher
13. İçinden çok aқа enhār u çeşme
Hayāt abı bigi cān vire cisme

-23-

1. Binā-yı kaçırına gerçi ki Şeddād
Zerr ü sīmīle urmuşıdı bünyād
2. Bu Şeddād' uñ başından hışt idiser
Sarāy u kaçırın anuñla yapısar
3. Dahı Cimşid ü Keykāvus' uñ ĩ yār
Bulup t̄ābūtların hep şöyle kim var
4. Çıkarup çeşmesine ide ahur
Saʿādet birle ola şād u mesrūr
5. Ğazāya bindügi atları çün hem
Şuya yakmağa mevziʿ ola her dem
6. Bu resme dahı ide niçe bünyād
Ola ʿādil cihānda eyleye dād
7. Aña fazl eyleye Allāhu Hādī
Añıla haşra dek dünyāda adı
8. Tarīķ-ı Muştafā' da ola şadıķ
Dahı hem cān u dilden Hāķķ' a ʿāşık
9. Çü vaşfına anuñ yokdur nihāyet
Dahı ihsānına hem hadd ü gāyet
10. Ne kim dirseñ anuñ vaşfında haķdur
Koyalum bu sözi kışsa uzakdur
11. Hikāyet çok durur nazmı koyalum
Girü lütfile neşre başlalyalum
12. Münāsib geldüginçe zikr idelüm
Göñülde mühr-i mihrin berkidelüm

GÜFTAR DER NEŞİR:

(13) Hâliyâ çünkim Rûm kişverine Sultân Muhammed Hân Gâzi pâdişâh oldu.

-24-

(1) Öngürüs vilâyetine ve Firengistân'a, Bulgar'a ve İflâk'a, Ençâz'a, Deşt'e ve Kıfçağ'a, (2) Bosna'ya ve Arnavud'a, 'Arab'a ve 'Acem'e tâ bir yıllık yoldan, dehşetinden ve heybetinden (3) od düşdi. Küffâr ve müşrikîn, havfdan kanlar kaşandılar. Ve cemî-i 'âkıllar ve kârdânlar (4) ehl-i taqvîm ve ehl-i tevârîh ittifâk idüp eyitdiler: Hâk Subhânehu ve Ta'âlâ yine Rûm kişverine (5) bir pâdişâh viribdi kim vilâyetler komaya, fetḥ eyleye ve dîn diyânet belürmez memleketlerde (6) mescidler yapdura ve menberler düzdüre, adına huḫbeler oqıda; cemî-i fesâdât, anuñ 'ahdinde (7) nâ-bedîd ola, kırt koyunla yürüye, hiç biribirine ziyânı doḫunmaya, yir yüzinde benâm pâdişâh (8) ola, didiler. Lâ-cirem çünki sa'âdet atına süvâr oldu. Eline devlet şâhinin aldı. (9) Felek gâşiyedârı olup oñine düşdi. Saltânat fezâsında devlet şâhinine, memâlik (10) tıyurların avlatmaḫ tedârükine başladı. Dâyim yanında olan vüzerâ-yı nîkrây ve kârâzmâyı (11) 'âkıllarla meşveret idüp eydür idi kim: Ne dirsiz ve ne işi şavap görürsiz? Bilmek gerekdür, (12) zulumât-ı küfürden kanḫı vilâyeti İslâm güneşinüñ nûrıla rüşen idüp 'asâkir-i kişvergüşâ (13) ve memâliki ārâ cem' idüp yürümeḫ gerekdür, didi. Bu fikirdeyiken nâgâh havâdis-i rûzigârdan

-25-

(1) bir haber istimâc olındı, ki sol Qaraman oḫlı didükleri İbrâhim Beg, ki Qaraman iḫlîminüñ begi (2) olup ḫükm-i ḫükûmete ve memlekete gendüyi mâlik bilüp, yanına ne kadar eşirrâ ve müfsidîn (3) ve kâḫi'ân, ḫariḫ düzdiler varısa ve Taşili'nüñ uḫrı Varsaḫlar'ın yanına cem' itmişidi. (4) Ve ḫac seferin iden ḫâcılara zahmet virüp, dürlü dürlü bedîhâne fi'illerile, işi (5) ve güci her ḫâ'ife'-i maḫlûblara, galebeyile izâ'en fesâdlar idi. Taḫdan taḫa yürüyüp, (6) rahzenglik idüp bilâ nihâye şenâ'atlerle muttaşif olmuşdi. Ve hem neslinden (7) daḫı sâbıḫâ bu şirretcük vârid olmuşdi. Ki bu ḫaraftan İslâm pâdişâhları gâzâya teveccüh (8) idüp, küffâra kılıç urup tecdîd-i İslâm için memleketler fetḫine 'azm itdüklerince, anlar gelüp (9) ehl-i İslâm bilâdlarına duḫûl idüp, nâ-meḫârimlerinden taşarruf idinüp, mescidlere od koyup, (10) kâfirâne ve melâhidâne, ceberiyâne ve revâfizâne, ef'âl-i ḫabîḫ ide gelmişler idi. Çünkim (11) devr-i ḫilâfet dîn pâdişâhı Sultân Muhammed Hân Gâzi'ye geldi. Bu bî-aşıl şenâ'atlere

(12) ve eḫāllere vākıf olıcağ eyitdi: Bu hod meşhūr meşeldür ki, yolsuza yol göstermekçe, (13) yetıme pırehen geydürmekçe şevābı vardur, didi. İmdi bir gişi ki müsülmān dirile, bunuñ bigi

-26-

(1) hareket itmek ne revādur? Didi. Dahı ʿaskerine emr eyledi. Her taraḫa hūkümler yazdılar (2) ve ulağlar irsāl idüp, cemīʿ-i esbāblarıla hāzır olalar. Tā kim Çaraman memleketine (3) sefer eyleye. Evvel vara Beytullāh'a giden hācıların ve Muḫammed Resüllullāh nūrın görmege (4) arzū iden ʿāşıqların yollarından dikenlerin menʿ eyleye. Müsülmānların içinden (5) fitne'i ve kāsāveti tarḫ ide. Andan soñra devlet ve saʿādetile gele, küffāra kılıç ura. (6) Ğazālar eyleye ve memleketler fetḫ ide, ğanimetler ala. Varduğınca muʿāveneti birle dīn-i İslām (7) rıḫat bulup, şerʿ-i şerīf-i nebevī kuvvet duta. Müsülmānlar eyyām-ı devletinde mütemettiʿ (8) olalar. Teveccüh-i tām ile şenā-yı devletine dāyim ve kāyim emr-i şāha teslim olalar.

GÜFTĀR-I DUVOM DER MECLİS-İ SEFER-İ ÇARAMAN, Bİ-ʿAVNİ ʿİNĀYETİ MELİKİ'L-ʿĀLİ

9. Gel ī ehl-i maʿānī diñle bir söz
Diyeyin cān dilile yine pür-söz
10. İñit bu yolda ī üstād-ı kāmil
Neler taḫşīl eyler merd-i ʿāqıl
11. Maʿānī bağına bir dem nağar kıl
Dahı ḫikmet reyāzından haber bil
12. Açıldı gülşen-i cān içre bir gül
Ne söyler diñle gel vaşfında bülbül

-27-

1. Ne eḫānlar kılur hār-ı belādan
Ne kanlar ağlar ol renc-i ʿanādan
2. İñitgil şerḫ idelüm anı bir bir
Eger tedbiri bozmazısa tağdır
3. Saʿādet afitābı Hān Muḫammed
Serīr-i devlete sultān Muḫammed

4. Olıcağ Rūm iklīmine sultān
Ne milke evvel itdi vardı seyrān
5. Anı naql ideyin bir bir işitgil
Aña göre varup sen de iş itgil
6. Çü devlet burcina irişdi ol mäh
Çıķup oldu sa'adet tahtına şāh
7. Eñ evvel kim sefer kıldı o sultān
Çaraman ellerine kıldı seyrān
8. Varup ehl-i fesādı ide teskīn
Ki rāhat ola cümle bāy u miskīn
9. Cihān halkına ide 'adl u dādı
Çoya hem 'ālem içre eyü adı
10. Eyü adı koyan dünyā evinde
Bulısar 'izzeti 'uķbā evinde
11. İşit imdi diyeyin şāh ğāzī
Nice kıldı Çaramanıla bāzı

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(12) Hāliyā çünkim Karaman oğlu İbrāhīm Beg didükleri, merhūm (13) Sultān Murād Hān' uñ dünyā sarāyından Āhirete intikāl itdüğünü işidicek, dürlü dürlü

-28-

(1) şenī° hareketler itmege başladı. Fesād āteşini ölçerüp, fitne çömlegini kaynatdı. (2) Aydın oğlu ve Mentese oğlu ve Saruhan oğlu ve Tekke oğlu didükleri (3) bir niçe boy beglerin yanına cem° idüp, aşhāb ve ensāb idinmişidi. Her birine (4) merhamet göz ile nazar idüp, himmet kıldı ve emr itdi ki, her biriñüz girü atalu atañuz (5) ocağına varuñ, vilāyetüñüze hüküm idüñ, didi. Tā kim Anaṭolı gendü hükminde ola. (6) Bu hamākatıla bī-aşıl şenī° ef'āller itmege başladı. Bu taraftan haberi yok kim, sa'adet (7) maşrıķından bir āfitāb tūlū° itdi kim heybet-i nūrnuñ suzişine Cihān doymaya. Eger (8) Rüstem-i Zāl yüzün görse, havfdan bīdveş lerzān ola. Lā-cirem Aydın oğlu (9) ve Şaruhan oğlu ve Mentese oğlu ve Tekke oğlu didükleri biçāreler, Çaraman oğlu (10) müfsidüñ sözine uyup horūslanmağa başladılar. Sa'adettü pādışāhuñ (11) kâbil kullarından, haylī beglerle cenk itdiler. Āhir şındılar, rüsvāy oldılar. Ammā (12) Çaraman oğlu'nuñ ara yirde hiç

şirreti sâkıt olmadı. Müsülmānlara haylī güç oldu. (13) Bu taraftan Sultān Muḥammed Hān Gāzī işitdi kim ḥāl böyle. Fi'l-ḥāl beglerine emr eyledi.

-29-

(1) ʿAsker, ārāste oldu. Mübārizler ve pehlevānlar cemʿ oldılar. Diledi kim yūriye, Ḳaraman memleketine (2) çıka. Tā kim şerīr Ḳaramanlulardan ve düzd Varsaḳlardan, müsülmānlaruñ intikāmlarıñ alıvire.

NAZIM:

3. Buyurdi ʿaskerine cemʿ ola şāh
Ḳaraman iḳlīmine ilteler rāh
4. Geleler Rūm ili ğāzīleri hep
Yarağ u hem silāhıla müretteb
5. Atı kacimli vü gendü çuḳallu
Mübāriz pehlevānlar kadı bellü
6. Işıḳ başında vü egninde ḳalkān
Belinde tīğ elinde başıla cān
7. Çeküp tīr atsalar bir ḳatı yadan
ʿAdūya öñdin irişür ḳazādan
8. Birisi at depüp dönerse nīze
İde ḥaşmuñ alayın rīze rīze
9. Ki çāpük olalar meydān içinde
Bahādurlar ḳāmu devān içinde
10. Biri birine şābāş oynayalar
Şehūñ öñinde cān baş oynayalar
11. Ḳaramānlu'ya bāzı öğredeler
Daḥı hem at u yazı öğredeler
12. Bular dīn ʿışḳına küffāra dāyim
Kılıc urup dururlar yolda ḳāyim
13. Çü ʿāşī olup itdiler ḥıyānet
Bular daḥı varup ider ihānet

1. Nifāk ehlinde bilũñ ‘ār olmaz
Dahı hāyında berhürdār olmaz
2. Meşeldür işbu söz dünyā duraldan
Çaramānlu kamu ‘an ced ezelden
3. Olupdur cümle ‘Oşmānlu’ya düşmen
İderler dāyimā ceng ü sen ü men
4. Çü ‘azm itdi varur şāhı cihānuñ
Kesüp kökin qurıda Çaraman’uñ
5. Mezār-ı evliyāyı eyleye pāk
Giderse ne kadar varısa hāşāk
6. Eşirrānuñ kese başın dōke qan
Ki hem qurtarmaya müfsid olan cān
7. Ne deñlü varısa hem düzd ü Varşak
Kese başların ura tiğ-i berrāk
8. Fesād u fitneden halk ola imin
İdeler haşre dek sultāna taşsin

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(9) Lā-cirem bu taraftan Rüm pādīşāhı Sultān Muḥammed Hān Gāzī (dārü’n-
(10) naşrı ve’l-ķarār) şehr-i Edrene’den, bī-‘ad ‘asker cem’ eyledi. Diledi kim, yūriye
Anatoli’ya geçe, (11) vara Çaraman memleketine od ura ve harāba vire. Eşirrānuñ ve
mifsidīnuñ başlarına toprak qoya (12) ve ocaqlarına şu şala. Derhāl sa‘adet atına süvār
oldı. Buyurdtı, ‘izzet livāsını qaldurdılar. Harb-i (13) sa‘adet kōslerine nuşret zahmelerin
urdılar. Fetih, gaşiyedārı olup oñine düşdi.

(1) Āfitāb-ı ‘ālem tāb bigi, devlet burcına seyrān kıldı. Atı ayağı başduğı yirden
qopan (2) tozı, gökyüzinde mihrile māh, gözlerine tütıyā idindiler. Ol sebebden ki,
cihān bīn oldılar. (3) Henüz ser-tācidārān, server-i şāhān, luḫf-ı ezeliñ manzarı, sa‘adet
milkinuñ rehberi, İslām (4) pādīşāhlarınıñ mihteri Sultān Muḥammed Hān Gāzī; dahı
Çaraman ḫaddına qadem başmadın, (5) Çaramanoğlu İbrahim Beg’e casuslar haber
virdiler kim: Ne durursın, başuñ yarağın gör! İşde (6) Rüm sultānı Sultān Muḥammed

Han'dur, deryā bigi bî-^cad ^casker-i kesîr çeküp üzerüne geldi. Şöyle kim (7) muķābil olup, cenk itmek tedārükün idecek olursañ, biñ ^cOsmanlu'ya bir Qaramānlu degmeye (8) ve ^caskeründen bir dil çıkıma. Seni ve ^caskerüni tozudup külünü göge şavuralar, diyü haber virdiler. (9) Qaraman oğlı İbrāhim Beg, bu haberi işidicek, endāmına lerze düşdi, tudağı depserdi, beñzi bozardı, (10) serāsime olup bî-hoş oldu, gendüden vardı. Sultān-ı ^cālemün dehşetinden ve heybetinden (11) cānına od düşdi. Nidüp, neyleyecegin bilmedi. Gördi ki gendü pençe uracaķ haşım degül. Elbette (12) bu meşhūr meşeldür ki “ağır başıcaķ yeyni qalkar”. Hemān sāt ^caskerine emr eyledi ve eyitdi: Cihāna bizden (13) öñürdi gelenler bu sözi dimişlerdür ki, buñ deminde kaçmak dahı erlikdendür, didi. Dahı cemî^c

-32-

(1) aşhābıla ve ensābıla ne kadar çepel cemāt varısa, sultān-ı ^cālemün havfindan arşlan (2) boyından cānavar ürker bigi ürkdiler. Qaramān'ın ol yüce tağlarına ve ol muhāleke ... bigi (3) yalım yalım qayalar başına ve uçurumlar dorusına qarğa dirnegi bigi tardağan oldılar, (4) pervāz urdılar. ^cOsmanlı şahinlerinün havfindan, kergez bigi qaya qaya sengi hārālar qovuğlarına girdiler. (5) Başlarına qıyāmet qopdı. Bu yaña il vilāyet hep sultān-ı ^cāleme muṭî^c oldılar. Qonya halkı ve Akşehir (6) halkı sultān-ı ^cāleme istiķbāl itdiler. Hāk-ı pāyine yüzler sürdiler, devām-ı(7) ^cömri ve izdiyād-ı devletine duālar itdiler. Bu taraıdan Qaraman oğlı İbrāhim Beg dahı, cemî^c-i (8) Qaraman begler ile ittifaķ itdiler: “Durmağıla olmaz” didiler. “Yalvarup yaçarup ellere ve ayaklara (9) düşmek gerekdür; yoħsa hālumuz harāb oldu.” Didiler. Dahı bülbül-ı gülzār-ı haķiķat-ı sīmurġ-ı (10) küh-ı Qāf-ı vağdet, çāpük süvār-ı meydān-ı tarīķat, abdāl-ı ışķ-ı Mevlānā hazret-i Celāle'd-dīn (11) (nevverallāhu qabrehu ve serāyire qudsihi) neslinden ođlınıñ ayağına düşdiler. Yalvardılar, (12) yağardılar, Qaraman fāzıllarından bir nice kārđan ^cāķıllarıla, Hazret-i Hudāvendigār oğlıla (13) meşveret qıldılar. Derhāl ^cazm idüp sultān-ı ^cālemün ordu-yı hümāyünına geldiler. Vüzerānuñ

-33-

(1) ve fūzelānuñ ^culemānuñ ve ümarānuñ ayaklarına düşdiler. Tazarruclar itdiler, şahı ^cālemden aman dilediler. (2) Emr-i pādişāha muṭî^c oldılar, ayıtdılar: Ayruķ efāl-i qabā yiha mübāşir olamayuz, sen şahuñ (3) sāye'-i ^cadlinde bāķi bendelerünle hem cāme olup

bir giriyebāndan baş çıkaralum, itā'at (4) sem'ini emrūne rām idüp aḥkām-ı şerifūne ittibā' idelüm, didiler.

GÜFTĀR DER NAZİM

5. Mürüvvet menba'ı şāh-ı cihānuñ
Zamānuñ Husrevī şāhib kırānuñ
6. Yir öpüben öñinde qodılar baş
Didiler devletüñe saña şābāş
7. Haber bu resme söylediler ĩ şāh
Ḥaqq'a hamd irdi çün naşru minellāh
8. Ezelden askerüñ maşur olupdur
Dahı düşmānlaruñ maḥhūr olupdur
9. Saña ḥak fetḥi rehber eylemişdür
Seni 'ālemde server eylemişdür
10. Sa'ādet hem demüñ nuşret-i nedimüñ
Mu'āvīn lutfi hem Ḥayy u Qadīm'üñ
11. Hemīşe düşmenüñ qahr itsün Allāh
Hemīşe nuşret olsun saña hem rāh
12. Hemīşe yir yüzinde saña ĩ Hān
Müyesser ide maḥşūduñı Raḥmān
13. 'Adūlar itdi emrūne itā'at
Umārlar kim ide luḥfuñ şefā'at

-34-

1. Dilerler cümlesi senden amānı
Ki terk eyleyeler yoluñda cānı
2. Keremden suçlarını 'afv iderseñ
Dönüp devletle taḥtuña giderseñ
3. Birine biñ viriser saña Allāh
Mürüvvet ıssı sulḫānsın çün ĩ şāh
4. İşitdi bu sözi çün şāh-ı 'ālem
Tereḥḥüm birle şefkat itdi ol dem
5. Didi kim emrūme itse itā'at
Aña ben dahı eyleyem şefā'at

6. Dahı kim hüküme olursa rāzī
Bula ol nār-ı qahrumdan halāsı
7. Didi vü döndi andan şāh-ı ʿālem
Geçüp tahtına gitdi şād u hurrem
8. Hemīşe Hıyy u Qayyum u Tuvānā
Hakīm u Qādir u ʿAllām u Dānā
9. Ne milke ʿazm idüp seyr itse sulţān
Vire fetḥ u zafer eyleye iḥsān
10. İde düşmenlerini hūr u maḫhūr
Dahı aḥbābını merḥūm-ı maḡfūr
11. Resūlüñ hicretinden fikr ederler
Sekiz yüz elli altıdaydı dirler
12. Qaraman'a sefer kılduğı dem şāh
Varuban bulduğı dem ol ile rāh
13. Rebī'in ay içre olmışıdı
Haberde iş bu resme gelmişıdı

-35-

**GÜFTĀR-I SĪVOM DER MECLĪS-İ SĀHTEN-İ HİŞĀRHĀY-I NEV, DER
NĀHĪYYE-İ QOŞANTĪNIYYE**

1. Gel ī naḫḫāş-ı elfāz-ı maʿānī
Yine göster bize naḫş-ı beyānı
2. Gözinden hāmenüñ kanlar revān it
Yolında şanʿatuñ cānlar revān it
3. Qalem ur eyle bir hoş şekil tāsṽir
Ki kimse eylememiş ola taḫrīr
4. Velī ḫüsninde ḫālātıla anı
Şu resme ola kim reşk ide mānī

SIFAT-I RŪZ

5. Meger bir şubḥ mihr-i āsumān ġīr
Sifida açıla geçdi levḫe taḫrīr
6. Qarasın yudu yüzinden cihānuñ

- Mücellā kıldı saḥn-ı āsumānuñ
7. Eline aldı zerden cāmesini
Açup yazdı zamānuñ nāmesini
 8. Kılup rüşen bisāt-ı āsumānı
Tamāmet nūra ğarḳ itdi Cihānı
 9. Ufuḳdan nur dekdi açdı revzen
Yine dünyāyı kıldı tāze gülşen
 10. Zemīn yüz şavkıla pes geldi cūşa
Yine ıışḳ ehli başladı ħurūşa
 11. Çü diller oldı yine ğamdan āzād
Ser-ā-ser şehr-i cān oldı girü şād

-36-

ŞIFAT-I BAHĀR

1. Bahar olmışıdı ezhār-ı nev-rūz
Cihānı eylemişdi heç ü birūz
2. Döşemişdi çemen ħādrā bisātı
Besemişdi dehir dürlü sumātı
3. Götürmişidi nerges bāşı yirden
Halāş olup ħumār-ı derd-i serden
4. Eline almışıdı cām-ı lāle
Diler kim nūş ide birkaç piyāle
5. Semen ħaddine jāle dürr dizerdi
Şabā meşşātası kāfūr ezerdi
6. Şaḳāyık ħoḳḳası pür- misk-i ʿanber
Gülüñ hem dāmeni dolmışıdı zer
7. Dutup çinī şurāḥi elde süsen
İderdi seyr sebz ü şaḥn-ı gülşen
8. Özin nılüfer itmiş ğarḳ āba
Benefşe ser nigün baḳar türāba
9. Oluben dehr elinden ğonca dil teng
Bulaşup ḳana ider ħārile ceng
10. Dururdu ayağ üzre serv-i ḫayrān

- Şanavber şalınurdu hoş hırāmān
 11. Diridi umrı dāyim nideyin dost
 Elūñden kime feryād ideyin dost
 12. Dahı yüz derdile eydürdi türşac
 Gözüñi aldı ğaflet hāb-ı durāc

-37-

1. ırup zencīri dīvāne bigi Şu
 Revān olup ağıru dirdi hū
2. Zemīn ezhārıla olmişdı tezyīn
 Görenler Halıķ'a eylerdi taħsīn
3. Meger ol Őubħ-dem sultān-ı ālem
 OturmiŐdı taħtı üzre hurrem
4. Sa'adet maħrem olmiŐ apusına
 Dahı devlet ul olmiŐ apusına
5. Güher dürcinden açdı ufl-ı yāķūt
 Didi bir söz cānlara olur ūt
6. Ne söz kim lezzeti Őīrīn Şekerden
 Ki yegdür kadir ıymetde güherden
7. ılurdu nükteler āb-ı ğayāta
 İriŐinceydi biri biñ memāta
8. Getürüp fikir bāğından semerler
 Biri biñ cān degir Őīrīn ğaberler
9. Baķup maħremlerinden yaña derħāl
 Mübārek ağzın açdı ıldı bir āl
10. Didi kim iderem vardur bir avüm
 Cihān içinde ıķa tā kim avüm
11. Sitanbul'dan yuķaru iki ferseng
 Ki deryādur o yirde gey atı teng
12. Dilerven al'alar bünyād idem ben
 Ki tā dūŐmen yolnā Őād idem ben
13. İki yanında baħruñ ufl idem tā
 Deñiz yüzün adūdan berkidem tā

-38-

1. Alam cengile Qoştantın şehrin
İçinden daşra dökem küfr ü zehrin
2. Ki daru'l-feth ola hem dāru'l-İslām
İçinde hoş geçeler hāşıla ʿām

GÜFTĀR DER NEŞİR

(3) haliyā çünkim sultān-ı ʿālem Qaraman seferinden devlet ve saʿadet ile geldi. (4) Derhāl vezīrleri ile meşveret kıldı ve eyitti: Dūnyā sarāyında cemīʿ gelen pādīşāhların (5) her biri bir ād ıla yād olunır. Ben dahı dīn-i Muḥammed Resūlullah (şalavātu'lahi ʿaleyhi) yolında cān ve baş (6) ortaya koyup ğazālar ideyin. Haḫ Taʿālā'nun ʿadūları elinden (biʿavn-i ʿināyetillāhe) kılıcumla (7) memleketler feth ideyin. Tā ki dāru'l-ḫarb dāru'l-İslām ola didi. Dahı ʿaskerine emr eyledi. Girü (8) her tarafa hükümler yazdılar ve ulaqlar şaldılar. Cemīʿ beglere haber oldu ki, cemīʿ esbāblarıla hāzır (9) olalar. Şehr-i Qoştantiniyye'nün yukarı yanında, deryā kenārında, boğazda birbirine karşı iki hişār (10) yapalar. Tā kim yukarı deñizden şehr-i Qoştantiniyye'nün yolu bağlana tā kim zebūn ola derhāl mühendisler (11) ve üstādlar cemīʿ oldılar. Bināya āġāz itdiler. Bir nice eyyām içinde hişārlar yaptılar ki her birünün (12) burçları evc-i āsumānda her taraftan kazā göginden āfet yağmurların yağdururlar ve önlerinde (13) iki taraftan ejderler bigi toplar dizilmiş küh-ı Elburz ve Elvend bigi dāşları berü taraftan orta tarafa,

-39-

(1) öte taraftan berü tarafa perrān iderler. Şöyle kim aralarından uçar kuş geçmege mümkün olmaya. (2) Kadırğa ve göge ve sāyir gemiler kanda kaldı. Çünkim bi ʿavni ʿināyeti yezdānī ve be luḫfi ḫimāyeti (3) şemedānī eşref-i evḫātde ve esʿad-ı sāʿatde hişārları yaptılar tamām itdiler. Şehr-i (4) Qoştantiniyye'nün gücünü kurutdılar. Tekfūru'l-laʿinā haber oldu ki, İslām pādīşāhı Sultān (5) Muḥammed Hān Ğāzī şöyle ister ki, Qoştantiniyye şehrini darb u dest kılıcıyla feth eyleye (6) ve dīn ḫabībi Rabbi'l-ʿālemīn ʿışkına (ʿAleyhişʿselāvāte ve's-selām) tārāc itdüre. Zulumāt-ı (7) küfürden kurtara. İslām çirāġının nurla münevver eyleye. Haḫḫ'un lutfila saʿy cemīl eyleye. (8) Daru'l-ḫarb iken daru'l-İslām eyleye. Anuñçundur ki işde ḫalʿalar yapdurdı. Deñiz yüzünden (9) rāh-ı ḫaḫʿ eyledi didiler. Hemān sāʿat ki bu haberi tekfūru'l-laʿin işitti āh

eyledi, (10) düşdi bî hūş oldu. Cemî° küffāruñ ve müşrikinüñ cānlarına od düşdi. Mātem dutdılar, (11) yaslar idüp ağladılar, yaş yirine gözlerinden kanlar revān itdiler.

GÜFTĀR DER NAZIM

12. Hemīşe düşmeni şāh-ı cihānuñ
Zamānuñ Husrevi şāhib kırānuñ
13. Hudā mātem içinde hor kılsun
İşini dāyim āh u zār kılsun

-40-

1. Hemīşe devleti rıfāatde olsun
Özi hem dāyimā izzetde olsun
2. Qul olsun qapusında naşr u izzet
Nedim u maḥremi hem fetḥ u nuşret
3. Yiri aḥbābınuñ fevk'al-ulāde
Daḥı a^cdāsınuñ taḥte's-serāda
4. Anā yavuz şanān qahr u belādan
Qaçup qurtulsun renc ü anādan
5. Sikender itdi gerçi seddi bünyād
Ki tā adın cihānda ideler yād
6. O yir üstinde yapmışıdı ānı
Emin itmişdi milk-i cihānı
7. Velī sultān-ı alem şāh-ı gāzī
İşit ne resme qıldı bunda bāzı
8. Ki baḥr üstünde yaptı sedd-i muḥkem
Ola yec'ūc-ı fitne tā ki epsem
9. Anı dirler aḥıtdı gerçi deryā
Qomadı yol bu deryā üzre qaḥ^cā
10. Gelüñ güş eyleñ imdi cān u dilden
Ki naḥl idem size geldükçe elden
11. Cihānuñ şāh-ı Gāzi Hān Muḥammed
Süleymān-ı zamān Sultān Muḥammed
12. Nice fetḥ itdi Qostanḥin şehrin

°Adūnuñ neyledi hem hem batnu ve zehrīn

13. Diyem bir bir nice oldı hikāyet
Mu °in olup virürse haq hidāyet

-41-

GÜFTĀR-I ÇEHĀROM DER MECLĪS-İ BĪNĀYI ŞEHİRİ QOŞTAŇTĪNĪYYE

1. Gel ī baħr-i ma°ānı içre ğavvāş
Nişār it yine bir kaç gevheri hās
2. Çü yokdur hamselerüm elfāza pāyān
Şanasın fi'l-meşeldür baħr-ı °ummān
3. Daħı söz dürlerine hem °ad yoq
Şu resme çoqdurur kim hiç had yoq
4. Eyüsi yiğdurur söziñ güherden
Daħı şīrīndurur şehd u şekerden
5. İştüm pend iderdi halka bir pīr
Ki şındırmañ sözisiñ gevher-i dürr
6. Daħı hem °āleme öñdin gelenler
Şovuk ıssı eyü yavuz bilenler
7. Simañ haq sözi diyü söylemişler
Uçar kuşuñ kanadun şīñ dimişler
8. Meşeldür söylenür dünyā duraldan
Ki düşmez halk içinde hiç dilden
9. Eyü söz ehli hayr ile olur yād
Bir eyü söz ile biñ dīl olur şād
10. İşt bir söz ki taqrīr idem ānı
Ötiyem yine bir hoş dāsītānı
11. Diyem kim şehri QoştaŇtīn evvel
Yayup hisnini kim kıldı mükemmel
12. Daħı kimden kime degdüğini hem
Diyem tā fetħ idince şāh-ı °ālem

-42-

1. Daħı kaç kez harāb oldı vü ma°mūr

- Olubdur gerçi târih içre mezkûr
2. Dahı üstinde kaç ker oldığın ceng
Nice cânları kılduğın dil-i neng
 3. Soñ ucı şâh-ı Gâzî Hân Muhammed
Selâtin serveri Sultân Muhammed
 4. Çeri cem° eyleyüp bi hadd u pâyân
Urup a°dâ-yı dîne tiğ-i bürrân

GÜFTÂR DER-NESİR.

(5) Râviyân-ı ahbârı ve muhaddisânı asar ki mâ'ikaddemden söz deryâlarında (6) gavvâşlık ide gelmişlerdür. Dürlü dürlü tevârih kitâblarına mutâla'a kılmışlardur.(7) Tâ Adem nebî °aleyhi's-selâm zamânından berü ahvâli °âlemden nice olduğunu silsileyle (8) haber virüp ve hezâr nev ile beyân itmişlerdür. Şehr-i Konstantiniyye haqqında dahı (9) şöyle rivâyet iderler ki, Süleymân nebî °aleyhi's-selâm zamânından niçe soñra eyyâm-ı (10) rûzigâr içinde bir kâfir begi zâhir olur. Râvîler şöyle rivâyet iderler ki, (11) adına Yankubin Mâdiyân dirlermiş. Şedâd'ın °aduñ siyeh salar imiş. Gâyet habbâr, (12) ehl-i dünyâ ve hazînesi vâfir, çok memleketlere hüküm idermiş. Önkürüs ve Frengistân ve deşt (13) ve Kıfçâk ve Bosna ve Arnâvud ve İflâk tâ haddi mağribe dek berü nehr ve il ve şehir cemî° hükminde,

-43-

(1) râvîler şöyle rivâyet iderler ki: °Aydıncıkda sol temâşalık didükleri binâ Süleymân (2) nebînuñ °aleyhi's-selâm kaşr idi dirler. Ve hem ânı ins yapamamışdur, cîn kavmi yapmışdur, (3) dirler. Ve hem zamânı evvelde, kâfiruñ bir mu°teber şanemi varımış. Adına Şemse dirlermiş. Şahşı (4) kırk altundan ve gözleri la°liden ve dişleri cevâhirden düzülmüş ve küffâr (5) kavmi nice yıllar ol şaneme perestiş itmişler. Âhîr bir zamânda getürmişler. Temâşalıkda (6) anı defin itmişler. Nâgâh bir zamânda yankuben Mâdiyânuñ yolu temâşalığa uğrar, (7) o binâyı temâşâ kılar. Derhâl hâtırına huñtur ider ki, ben dahı bu diyârda bir binâ (8) bünyâd eylesem. Bir °âlî hisâr yapsam. İçi bir mu°azzâm sehr olsa beş on gez yüz biñ er ile (9) kanķı pâdişâh içine girürse şığına. Tâ ki °âlemden bir yâdigâr ola kıla dimiş. Derhâl (10) buyurmuşki mühendisler ve üstâdlar cem° olalar. Teftiş ideler. Bu diyârda ancılayın (11) mu°azzâm kal°a yapılmığa münâsib yir kıanda bulna. Bir nice gün cust ü cû ideler. İstanbul'ıñ (12) yirin begenürler, Yanku

bin Mādiyānuñ kırk kez yüz biñ eri varmış. Sanemi cem° idüp gelür on (13) yıl çalışur, İstanbul'uñ yirin begenür. Bir °alī qal°a bināsın urup İstanbul'ı yapar.

-44-

(1) Yapar tārīh-i Ādem nebī °aleyhi's-selām zamānından soñra, üç biñ biş yüz yıl olmuşdı. (2) Dirler ki İstanbul'uñ bināsını tamām iderler. Ve andan soñra buyurur, İstanbul'uñ qal°ası (3) içinde üç yüz altmış yirde mīller yapdurur. Tā ki üzerinde çāñlar çalina. Ve andan soñra (4) emr eyler. Bir deyr-i mu°azzām yapdurur. Dāiresinde tamām ma°dūd on biñ hücre si ola (5) ve her hücrenün içinde yidişer kıyyıs murdārlar ola. Cümlesi tamām yitmiş biñ olur (6) ve hem dünyāda ne deñlü ehl-i dālālet ve cehālet cünd-i şeytān ve melā°in bed tārīkler ve ruhbānlar (7) varısa geleler. Bu deyrüñ içinde toptolu olalar. Ve bundan soñra emr eyler, varurlar. (8) Ol tamāşalıqda defn olan Şemse nām şanemī çıkarırlar. Dürlü dürlü fezāhat ile iblisül-la°in öñlerine (9) düşer, getirürler. Bu deyrüñ içinde qorlar. Ma°būd idünürler. Niçe yıllar aña tıparlar. Ve dahı emr eyler (10) bu deyrüñ öñinde, bir büyük mīl yaparlar. Üzerinde yidi başlu ejderhā düzerler. (11) Tuhdan üzerinde Yanķū Bin Mādiyān gendü ve şeklini taşvīr itdürür. Ve bundan soñra (12) buyurur şehrüñ içinde niçe yirlerde sarāylar qasırlar ve bünyād ideler. Tā kim gendüye mesken ola (13) ve hem ol zamānda Mūsā neb'i (°aleyhi's-selām) zamānından bir pīr ruhbān kalmış imiş yaşı

-45-

(1) biñden ziyāde imiş. Dāyim deyrüñ içinde işi güci şanemlere hizmet itmek imiş. Meger (2) günlerde bir gün bin Yanķū bin Mādiyānı cemī beglerle varur, deyre da°vet eyler. Yanķū bin (3) mādiyānı dāhı üç yüz seksān adlı ulu beglerle dahı nice biñ kāfirler ile cem° (4) olurlar. Ol deyre gelürler. Şanemlere secde ederler. Nāgāh hikmet-i Rabbi'l-ālemīn (5) qahrı Rabbānī irişür. Bir °azīm zelzele vāki° olur. Bu deyr yıqılır, yere geçer. Yanķū bin Mādiyānı (6) cemī°i begler ile dahı nice bin küffār yire geçerler. Ve hem ol eyyāmlarda Frenk Frengistandan (7) gelüp Kudsī almış imiş ol gün ittifakile Kudsde dahı bu zelzele vāki° (8) olur Qahr-ı rabbānī irişür dahı altmış biñ ruhbānile nice bin kāfir kubbe-i şahrānuñ altında kalur, (9) helāk olur. Meger ol günlerde ve ol zamānda ehl-i tehvidden kimse qalmamış imiş. (10) Aralık vāki° olmuş imiş. Ol sebebden haq subhānehu ve Ta°ālā qahr ider. Gendüye imān (11) getürmeyüp, cānsuz °amid şanemlere tıpan kāfirleri helāk eyler. Lā-cirem çünkim anuñ varlığı (12) nūri

azhāru mine's-şems zerāt-ı Cihānda °ayān olmışiken aḥcār u eṣcār, (13) cemādāt ve nebātāt, zemīn ve āsumān, °arş-u fers, levḥ-u kalem on sekiz biñ °āleme ānuñ

-46-

(1) vaḥdāniyyetine ḳāl u ḥāl dil ile güyā olup, şehādet iderken, anuñ bigi sultānı ḳoyup
 (2) °ibadet itseler, gendü eller ile dürdükleri şanemlere ḫaparlar, anlaruñ bigi ḫapğalara
 lāyıḳdur (3) ki, ḳaza göğinden ḳahr yaḡmurları yaḡup, vücūdları nefsini Cihān
 levḥinden yuya (4) gidere nā-bedīd olalar. Çünkim ḳışşa böyle vāki°olur. İçinden halk
 daḡılır. Şehr-i (5) harāba gider. Kırḳ yıl tamām vīrān betür. Meger Yanḳu bin
 Mādiyanuñ bir oḡlı var imiş adına (6) Bezenḫin dirler imiş. İttifaḳ ol eyyāmlarda
 Bezenḫin Ferengistāna gitmiş imiş. Bu hikāyat (7) işidicek, Ferengistān'dan sefer ider.
 Gelür il sürer, yine şehri ḫoldurur. Ma°mūr eder. Ol daḡı (8) bir mu°azzam kelisa
 yapdurur. Öñünde bir mil düzdürür. Üzerinde tuḡdan bir mil itdürür (9) daḡı üstine
 gendünüñ şeklini taṣvīr itdürür. Tārīḡ yazar çok dürlü fitne ve fesādlar (10) ider nāḡāḡ
 ḳahr-ı Rabbānī vāḳī° olur. Tā°ün gelür, bunları daḡı ḳırar helāk ider. Yine il (11) ḫaḡılır,
 şehri-ı harābe varur. Tamām ḫoḫuz yüz yetmiş üç yıl virān yatur. Āḡir āḡir zamān
 peyḡamberi (12) Muḡammed Muṣṫafa (°aleyhi's-selāvātu-ves-selām) mevlidine iki yüz
 atmış yıl ḳalıcaḳ, İskender-i (13) zu'l-ḳarneyni şāha mensüb bir dilāver ḳopar. Adına
 Hilāne oḡlı Ḳoṣṫanḫin dirler imiş.

-47-

(1) Niçe yüz biñ asker cem° ider. Gelür İstanbul'ı harāb olmuşiken yapar. Girü ma°mūr
 ider, (2) adını Ḳoṣṫanḫiniyye ḳor. Ol daḡı il sürer şehri tekrar ḫoldurur. Nāḡāḡ ol
 eyyāmlarda (3) Ḳayşer, on kez yüz biñ er ile °asker çeker. İstanbul'uñ üzerine gelür.
 Ḳoṣṫanḫin Ḳayserden (4) havf ider. Gemiye bir deñize ḳaçar, Mısr'a varur. °İsā nebi
 (°aleyhi's-selām) ahabından (5) havāriyyuna yitişür. İslāma gelür, soñ ucu Ḳaysar ile
 şulḡ ider barışur. Ḳayserüñ kızını (6) alır, güye göyni olur. Rivāyet iderler ki: Ḳoṣṫanḫin
 aldığı kızınıñ adı (7) Āşifiye idi, derler. Nāḡāḡ Ḳoṣṫanḫin zamānında, ol kız vefāt ider.
 Mübāla°a rızḳı ve bīḫad cansız (8) ḳalur. Ḳoṣṫanḫin'e vaşiiyet ider ki ol cāhizi ve māli
 ḫarc ide. “Bir mu°azzam kelisā yapdur, (9) adını Aşifiyye ḳoḡil” dir. Lā-cirem Ḳoṣṫanḫin
 Ḳayser kızınıñ vefātından soñra buyurur. (10) Üstādlar ve mühendisler cem° olurlar,
 kānları bulunduḡı memleketlerden mermerler getürdür (11) ve hem rāvīler rivāyet
 iderler: Hind memleketinden aña mermer direkler gelmişdür, dirler. Cemī°i (12)

esbâbını cem° iderler. Tamâm altmış üç yılda Ayaşofyâ'yı yaparlar. Ayaşofya yapılp (13) tamâm olıcağ. Kōstanṭin emr ider, öñünde bir mîl yapdurur. Üzerinde bir bakırdan at indürür.

-48-

(1) Üstinde gendünüñ şeklini taşvîr itdürür. Rivâyet iderler: “Ayaşofyâ’nuñ mihrâbı kıbleye (2) mâil olduğına sebep olur ki, Kōstanṭin Mısr’a varup havâriyyuna yitişüb İslâm’a (3) geldiği, ğalibâ vâki°dur dirler. La-cîrem onuñ ardınca Kōstanṭin daḥı vefât ider. (4) Berta Hirkil adlu oğlu kalur. Ol pâdişâh olur. İstanbul’a Hirkil ḥükm iderken âḥir zamân (5) peygamberi Muḥammed Resûlullâh (şalavâtullâhi °aleyhi) dünyaya gelür. Ol gice Ayaşofyaniñ kubbesi (6) yıkılur yire geçer. Henüz yiri bellüdür. Temâşâ idenler görürler Hirkil ğâyetde °adil ve inşâf ehl-i (7) ḳopar. Râviler rivâyet iderler ki. Habîb-i Rabbi’l-°âlemîn Muḥammed resûlullaha (şalavatu°llahi °aleyhi) (8) zamânında nâme yazup Resûlullahi taşdik idüp imâna daḥı geldi, dirler. Bir gün ol daḥı (9) vefât ider. Yirine Cintin nâm oğlu ḳalur. Cintin zamânında, hicreti Resûl-i Rabbi’l- °âlemin (10) zamânınıñ kırk ikinci yılında Beşîr bin Vârtât kırk biñ er cem° idüp gelürler. İstanbul’uñ (11) üzerine düşerler. İstanbul’uñ içinden Hirkil oğlu daḥı °asker cem° ider. Çıkar Beşîr ânıları (12) sîr-ı süyâğrağ ider. Âḥir şâm ḳavmi bu ḥâli işidür. Hicret-i Resûl-i Rabbi’l-°âleminün elli (13) ikinci yılında, aşḫabu resûldan Ebû Eyyübî enşarı Ḥâzretleri raḥmetullâhi °aleyhi, tamâm elli

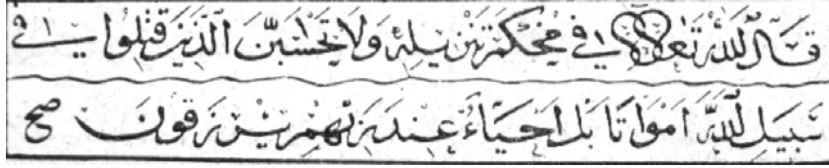
-49-

(1) biñ ehl-i islâm cem ider. Gelürler, gemilere girürler, deñizi geçerler. Biş ay İstanbul’uñ (2) üzerinde ceng iderler. Aşḫâb-ı resûlden Zübeyr oğlu °Abdullah ve °Abbâs oğullar ile bir niçe (3) eşrâf-ı nâs bile gelürler. Dîn yolında iştiḥar-ı İslâm için ğazâlar iderler. Bir (Rıdvânu°llahi °aleyhim (4) ecma°in) ñâğâh ol ğazâdan Ebu Eyyubu Ensarı ḥâzretlerini ḥişârdan zenberekle (5) bir mel°ün kelb-i cehennem urur, şehîd ider. Ḥâḳ Ta°âlânuñ raḥmeti deryâsına vâşıl olur (6) î ḥoş ol °âşîḳ ve şâdik ki °iydi vaşl için kurbân ola.

GÜFTÂR DER NAZİM

7. Çün aşḫâbından idi Muştafâ’nuñ
Risâlet ma°deni kân-ı vefânuñ

8. Yüz urmuşdı dāyim sohbetinde
Niçe gez diñlemişdi hāzretinde
9. Şehīd olanlara dünyā evinde
Neler inʿām olur ʿuqbā evinde
10. Buyırmışdur Resūlullāh taḥḳīk
İdün ḥaḳdur sözİN cān ile taşdıḳ
11. Getürdi Cebrā'il dir baña Qurān
Didi Ḥaḳ ümmetüñe itdi iḥsān



-50-

1. Şular kim didi Ḥaḳ yolda olurlar
Ölür sanmañ oları dirilürler
2. Bulurlar Ḥaḳ ḳatında dürlü niʿmet
Zehī ḥani kim ḳona başına devlet
3. İde Ḥaḳ yolına gendüyi ḳurbān
Ebed milkinde varup ola sulṭān
4. Bunı bilüp Ebū Eyyüb sulṭān
Özini Ḥaḳ yolında itdi ḳurbān
5. Varup seyr eyledi cenneti ʿadn'ı
Varup seyr eyledi revzāt-ı ʿadn'ı
6. Oluben hem demi hem hūr u ğılmān
Olup ol taḥta şah dīvān-ı vildān
7. İlähi enbiyā nūri ḥaḳḳı için
Daḥı hem evliyā nūri ḥaḳḳı için
8. Ḥabībüñ yüzi şuyı hürmeti için
Daḥı āli şehābı ʿizzeti için
9. Bu biz ʿāsilere ʿafv it günāhın
Ḳula ağızlāyı vir tevfiḳ rāhın
10. Ḳabul eyle duʿālar eyleyelüm
Senüñ derġāhuña yüzler sürelüm
11. Bugün ağlarsaḳ yārın gülelüm

- Ġazāda kāfir ilinde ölelüm
12. Yoluñda şıdkıla ħurbān olalum
Ebed milkinden hoş sultān olalum
13. Bizi yād eyleyeler idicek yād
Ki tā cānlarımız andan ola şād

-51-

1. Şehīd adı ile yād eylesünler
Yıkuğ göñlümüzü şād eylesünler
2. Şu kim āmīn diye iş bu duāya
Anı cennetde irişdür ġnāya

GÜFTĀR DER NEŞİR.

(3) Lā-cirem Ebu Eyyūb Ensārī ħazretleri (rahmetüllāhi †aleyhi) oğlı †Abdu'l-Rab bu (4) bu ġazāda nice aşġāb ile bileyidi (rıdvānu'llāhi †aleyhim ecma†in) Şehr-i Ķoştāntīnūñ (5) yanında, bir mevzi†i bir şerīfde defin eyleler. Anı şimdiye dek erbāb-ı vilāyeti şağlarlar idi. (6) Amma şimdi zāġir itdiler. Ĥuşūsā sultān Muġammed Ġāzi devrinde †ālī ziyāretġāh olmuşdur. (7) Bir †ālī ħalender ġāne ve bir ulu cāmī† ve bir şerīf medrese ve bi mişil türbe ve envā†(8) teferrüġāhlar ve ġarib binālar şöyle ki †Arab†dan ve †Acem†den gelürler, ziyāret iderler. Yatduğı (8) yir nur ve uçmāk ve dāyim himmeti üzerümüze ġāzır olsun. Lā-cirem bundan soñra İstanbul (9) üzerinden Şām halkı kalğar. Şāma teveccüh iderler. Nāġāh deñizden küffār gemisi yolların (10) alur ġağ ceng iderler. †Āfet küffārı şırlar. Tamām on biñ firengi ħılıçdan geçürürler. (11) Ol zāman İstanbul'un tekfūrı Yorgi adlu kāfir imiş. Ol cengde iki oğlı bile bulunur, (12) ehl-i İslām dönerler. İkisın daġı ħatlı iderler. Yorgi tekfūr, ođullarınıñ ħatlı olduġın

-52-

(1) işidicek ġayet acığ gelür. Hemāndem ġağcerin çığarur urur, gendüyi helāk eyler. (2) Māyesteġiğ cān cehenneme ısmarladı. Anuñ daġı Koştāntīn adlu bir oğlı ħalur. Anı (3) tekfūr idinürler. Ķaçankim tārīh hicreti Resūli-†ālemin toğşana irişür. Ümeyye kavmi (4) Süleymān bin †abdu'l-māl kardaşı †Ömer oğlıyla yitmiş biñ er cem† ider. Ġazāya gelür. (5) İstanbul'uñ ilini ġarāba virürler. Tamām bir yıl ġışarı ħuşadurlar beklerler. Āġiru'l emir (6) aleminler ħalğarlar. Üzerinden giderler. Ķaçankim hicreti nebevi

toğsān yediye irişür. (7) Girü Süleymān bin ‘Abdu’l-māl yüz biñ daħı yigirmi biñ er cem° ider. Deñiz yüzinden (8) daħı gemiler donadur. Yirden ve nehirden ‘azīm ‘askerle gelür. Otuz ay kal‘a-ı Egridür. (9) İki kerre geldüğine ‘ār ider. Ğayrete düşer, koyup gitmez. Üzerinde nice yaz u kış geçer. İstanbul (10) üzerinde bir mertebede қаһtılıқ olur ki içinde küffār na‘ūzu bi’llah açlıқdan it etin yirler. (11) Müslümānlar deşre ot otlarlar. Ehl-i İslāmdan ‘Abdul-azīz oğlı ‘Ömer daħı Bağdād tarafından (12) tamām yüz biñ er ile gelür. Ol daħı İstanbul’dan yege cenk yarāğın görür. İstanbul’a yerişür (13) iderler. Muħken neberd-i ‘azīm olur. Frengi ğayetde zebūn iderler. Bunlar bunda ğazā iderken ñāğāh

-53-

(1) bir haber işidülür ki; deñizden gemi kāfiri çıkmış. Diyār-ı Mısrı ve Ba‘libeki harāb itmiş, (2) yıkmış, yakmış, dirler. Bī had kız gelin dutsaқ eylemişler. Süleymān bin ‘Abdullah bu haberi işidicek (3) ğayet melül olur. İstānbul’dan elli biñ filuri harāc alır. Elçi gönderür ol müslümānlar (4) dutsaқların girü hep kāfer elinden çıkardur. Andan soñra İstanbul üzerinden (5) kalkar Şam’a müteveccih olur. Bundan soñra deñizden freng haşım olur. Dāyim İslām (6) ‘askeri İstanbul üzerinden kalkup gidicek, er kırı yollarına varup ceng iderler. (7) Āħir İstanbul tekfur ile daħı gemi kāfirleri ñāğāh aralarında husūmet vāki° olur. Gemi kāfiri (8) deñizden қuriya dökilür. Muħayil adlu bir kāfir begi deñiz yüzünüñ kapıdanı imiş. Қaraya çıkup (9) alāy bağlar. İstanbuluñ üzerine yürür. İstanbul tekfurı daħı bu hāli göricek derhāl (10) ‘asker’in cem° ider hişārdan deşre çıkar. Alayını bağlar. Muққabil olur ‘azim ceng iderler. (11) Ahir mihāyil şırlar. Tamām biş yüz freng beglerin dutarlar. Muhāyil ol biş yüz begleri (12) қatl ider. Tamām üç yüz pāre қadırğāların oda urur yakar külini göge şavurur. Girü (13) hişāra kirür. Bundan soñra ol tekfura daħı bir zahmet vāki° olur, helāk eyler.

-54-

(1) Yirine bir kardeşi kalur. Anı tekfūr idinürler. Nāğāh bir gün gemiye biner deryā yüzine çıkar. (2) Bir muhālif rüzgār çıkar қаzāyı āsumānı irişür gemisi ğark olur suya boğılır. (3) Ol daħı helāk olur. Yirine İlyān adlu bir oğlı kalur. Anı tekfūr idinürler. Hāliyā (4) çünkim hicret-i Resūli Rabbi’l-‘ālem’in yüz toğsān yediye irişür. Mervān tamām yüz elli (5) biñ er ile gelür. İstanbul’uñ üzerine düşer. Egridür küffārı ğayet zebūn eyler. Āħir (6) küffārdan yitmiş fuluri harāc alır. Döner Şām vilāyetine gider.

Kaçankim hicret-i Resül-i (7) Rabbi'l 'âlemünün iki yüz elli toktuza irişür. Mâlâtiyya'dan guzzât cem° olur. Nehiye bin Haydar (8) tamâm elli biñ er ile İstanbul'uñ üzerine gelür dilâverlig ider. Bî had mâl alur. Nice biñ esir (9) dutarlar. Tamâm on biñ kâfiri kılıçdan geçürürler. Varurlar ğınâyimle girü vilâyetlerine giderler. (10) Kaçankim sâl-i hicret-i iki yüz yitmiş olur. Reşidü'l-melik tamâm yüz biñ er cem° ider. Gelür İstanbul'uñ (11) üzerine düşer. Küffârî gâyet zebûn ider. Âhîr hârâca muṭî° ider. Ve hem bir rivâyetde şöyle (12) dirler ki İstanbul'uñ içinde mescid yapar Müsülmânlar qor hârâcın alur. Gendü döner girü Bağdâd'a (13) müteveccih olur. Ol zamânda İstanbul'uñ tekfûri Muḥâl nâm bir kâfir begi imiş. Bir gün müsülmânlara

-55-

(1) kaşd ider, kırmağ diler. Müsülmânlar duyarlar. Ğulu iderler. Gâyet 'azîm cenk vâki° olur. Âhîr kimi (2) cenginde kırılır kimini dutarlar kırarlar, kimini esir iderler. Reşid'ül-melike haber olur. Girü bî hadd (3) bî 'ad 'asker cem° ider, gelür hisâruñ üzerine düşer. Bir nice gün, gice gündüz cenk iderler. (4) Küffârî gâyet zebûn ider. Râvîler bir rivâyetde: "Hişârî aldı, şehri fetḥ itdi. İçinde (5) olan küffârî kılıçdan geçürdi." dirler. Ve bir rivâyetde: "Alımadı, döndi gine vilâyetine gitdi." dirler. (6) Reşid'ül-melik İstanbul'uñ üzerinden kałkup gitdüğinden soñra tamâm arada biş yüz (7) tokşan yıl geçer. Üzerine 'asker çeküp kimse gelüp ceng itmez. Hâliya çünkim hicret-i Resül-i (8) Rabbi'l-âlemînden sekiz yüz elli yidinci yılında mübârek rebî°ul-evvel nişfinda dîn pâdişâhı (9) zıllı sübhân sultân Muḥammed gâzî bî hadd ve bî'ad 'asker cem° idüp, İslâm sancâğın kaldurup (10) gelür. İstanbul'uñ üzerine düşer. Mübârek rebî°ül-evvel âyınıñ nişfindan mübârek cümâdiye (11) el-ahîr âyınıñ nişfina dek ceng ider. Âhîr mübârek cümâdı ya°ul-âhîr âyınıñ yigirminci güninde (12) sih-şenbe gün şubḥ vaḫtında, Hağ Ta°âlâ (celle zikrehu) yol virür darb u dest kılıcıyla fetḥ ider. (13) Amma yerden ve baḫirden ne resm ile 'asker cem° olup niçe ceng olup ahir ne vech ile fetḥ oldığın

-56-

(1) cân kulağın benden yege dutuñ. Tâ bir bir beyân idelüm. (inşâ'allâhu'l-muvaffıq ve'l-muste°ân)

GÜFTÂR-I PENÇOM DER MECLİS-İ FETḤ-İ ŞEHR-İ KOŞANTİNIYYE

2. Gel iy sâķî berü şun câm-ı ma°ni

- Düzelt sen daḥı sāzuñ ĩ muḡanni
3. Bulalum ŧevkiñuzdan vecd-i hālāt
İdelüm biz daḥı bir kaç hayālāt
 4. Çün itmez kimseye hiç nuḥl-i feyyāz
Saḡın kim itmeyesin ḥaḡdan i°rāz
 5. Yani ḡalib idinse bil ki maḡşūd
İrişdürür aña elbetde ma°būd
 6. Eger şādık ola ḡalib yolında
Göñülde sa°y ide ḡalmaya dilde
 7. Ne kim ḥaḡdan iderse ol tevaḡḡu°
Anı ḥāşā ki ḥaḡ ide temennu°
 8. Bilüñ ḥaḡḡuñ °aḡāsın bi nihāyet
Ki yoḡdur luḡfına hiç ḥadd u gayet
 9. Ḳuluñ istedüğine göre eyler
Cihānı luḡf-ı hūnī ile ḡoylar
 10. Dirilenler bu yolda ayu dirlik
Nihāyetsiz görürler ḥaḡdan eylik
 11. Ne kim gişi şānursa öz özine
Neyi lāyık görürse gendüzine
 12. Eger ḥayr ister olursa ve ger şer
Bulunur nuḥul yoḡdur aña rehber

-57-

1. Gelüñ biz hakdan eylük isteyelüm
Eyüler gitdüğü yolca gidelüm

ŞIFĀT-I ŞEB

2. Meger bir gice kim vecḡ-i semavāt
Olupdı şāf-ı rūşen hem cü mirāt
3. Nücüm-ı āsumān olmışdı tezyīn
Görenler ḥālīḡa eylerdi taḡsīn
4. Sanasın āsumān baḡr idi ḥazrā
İçi pür dür idi şāfi mücellā

5. Yāhud bir kân idi toptolu gevher
Pahāda her biri ʿālem degürler
6. Veyā bir ʿālī meclisdi müzeyyen
Uyarmışlar niçe biñ şemʿ-i rüşen
7. Yayılmışdı summātı āsumānuñ
Oқunmışdı Cihān hunına ānuñ
8. Ögine nuқul dökmiş idi pervīn
Kitā güñ şofrasını ide tezyīn
9. Қomışdı māh öginde Kurʿan eflāk
Dönerdi raқş uruben cüst ü çalāk
10. Dutar merrīh elinde tīgi bürrān
Diler kim eyleyeydi sūr-ı қurbān
11. Zuhāl hem delü burcında oturmuş
Cemāl ögine hoş bir yānı getürmiş
12. ʿUtārid defter açmış қurar femler
İrişmez bu deme dir hiç demler

-58-

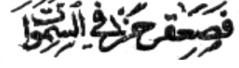
1. Daniʿi çerhūñ elinde müşteriyunuñ
Gümişden miḥdi içi çenberinūñ
2. Elinde zehranuñ sāzı dizilmiş
Öginde ʿıyş esbābı dizilmiş
3. Olup sākī mah ortada yürürdi
Felek girmiş semāʿa raқş ururdi
4. Meger kim şāh-ı aʿzam hān-ı Muḥammed
Cihānuñ hüsrevi sultān Muḥammed
5. Oturup ḥāliķi hoş zīkr iderdi
Daḥı hem cān u dilden fikr iderdi
6. Aña keşf itti ḥaқ bir hūb maʿnī
Durup ʿazm-i gāzā eyleye yaʿni
7. Vere şehr-i Қostañtinūñ ala
İrişe kāfiruñ ḥāli zevāle
8. Kemāle irişe tā şerʿ-i İslām

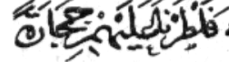
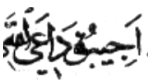
İrişe sâyesinde halka in'âm

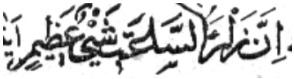
GÜFTÂR DER NEŞİR.

(9) Hâliyâ çünkim şâh-ı 'âlem İstanbul üzerinde boğaz-ı hişârları yaptı. (10) Andan şöñra İstanbul'ũñ fethi tedârükine meşgûl oldu. Buyurdu ki Anaṭoli pehlevânları ve (11) Rûmeli gâzîleri mirânı 'alemkeşler ve zücamâlar her biri yarar yoldaşlarıyla şöyle kim (12) cebede ve cevşende, kılıçada ve kalķanda, müretteb yarağ-ı gâza ve esbâb-ı harbdan hiç bir vech ile (13) kuşûrları olmaya. Deryâ bigi 'asker cem' ola ve daḫi emr itti ki toplar dökeler.

-59-

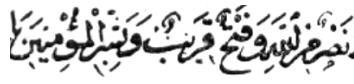
(1) Her biri yidi başlu ejderhâ bigi mehîb ola. Ağzından t̄ağ bigi taşları perrân ideler. (2) Şöyle ki darplarına Sedd-i İskender t̄aḫat getürmeye. Eger Kûh-ı Elburz'a birinũñ darbu irişe, (3) t̄arumâr eyleye. Derḫâl İslâm 'askeri cem' oldılar. Şâh-ı 'âlem şehr-i Ḳoştañṫin fethiyiçün(4) (dâru'n-asr-ı ve'l-ḫarâr) şehr-i Erdene'de, bir ulu ṫop dökürmüşdi. Adı Eniklü Ayu dimegle (5) meşhûr idi. Mûsâ Nebî'nũñ ('aleyhi's-selâm) 'aşâsı bigi küffârũñ gözine, ejder-i ḫeft-(6) ser görünürdi. Biline ḫazâ kemerin bağlanmış, ḫulağına ḫader ḫalkasında daḫmış. Şöyle ki (7) şâ'ıḫa'-i zübânından  işidilürdi.

Ḳazâ göginden kâfirlerũñ ve müşriklerũñ (8) başına  yağmurların yağdururdu. Kaçan ki sũziş-i derũnden (9) derdile âḫ eyleyüp, na'ra ura  diridi. Ve daḫı iki fersenk yirden meşvâ-yı (10) müşrikine

 ayetini tesfir iderdi. Sulṫân-ı 'âlem emr eyledi (11) ki ol ṫopı bu 'azametle ve heybetile ḫızaḫlara bindürdiler. Tekbîr ve tehlîl ve gülbāng çekdiler. (12) - Dâr'un-nasr-ı ve'l-ḫarâr-şehr-i Edrene'den Şehr-i Ḳoştañṫin'ũñ üzerine getürdiler ki küffâr ve müşrikîn (13) görüp bî hoş olalar, gündülerden gideler. Andan şöñra şulṫân-ı 'âlem buyurdu ki, meşhûr

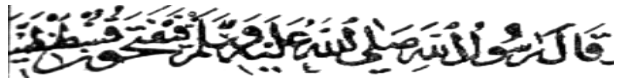
-60-

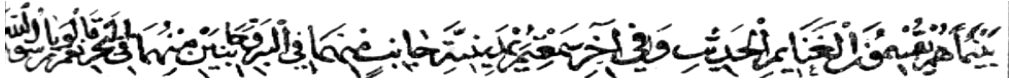
(1) āfāk, cezīre'-i 'uşāk, merķadı űhedā ve mesken-i fuķarā, melce'-i ğurabā dāru'l-ġuzzāt ve'l-mücāhidīn (2) űehr-i Gelibolī'dan, dōrt biű yūz pāre gemi donadalar, deñiz yūzinden űehr-i űoűtanġin'ūñ (3) űzerine geeler. Derġāl sa'ādet āfitābımuñ ķābil ķullarından bir niķe adı bellū begler ve niķe (4) biñ 'azab ve niķe biñ yeniķeri ve re'īsler, müretteb yarāġ-ı ġazā ve esbāb-ı ġarb, bi ķuűur (5) bir ulu donanma donatdılar. Fetih bādbānların aķdılar, nuűret yilinūñ űniñe dūűdiler. İstanbul (6) űehr-inūñ űzine geldiler. Kūffārun ve mūűrikinūñ cānlarına od dūűurdiler. Bu űarafdan dīn (7) pādiűāhı Sulġān Muġammed Hān Ġāzī āfitāb-ı 'ālem-tab bigi sa'ādet atına sūvār oldı.(8) Encüm-i semā bigi bī-ġad ve bi-'ad 'askeri kiűver ġūűā ve memālik-i ārā cem' idüp yūrūdi. (9) űehr-i űoűtanġinūñ űzerine geldi. İslām sancāġın ķaldurdi. Lisān-ı ġaybıla cān (10) dilinden.

Münādiler ser-āġaz idüp eyitdiler ki  yā Muġammed! (11) İslām 'askeri daġı (naűrun minellahi) cān ķulaġı ila bu beűāret haberīn ki iűitdiler, Allah'a űükūr (12) itdiler. Ve Muġammed Resullullāhuñ ('aleyhi'ű-űelāvatu ve's-selām) mūnevver ve muġahhar ruġına űalavāt (13) getürdiler. Ve merķad-ı mūnevverinden istimdād teveķķu' itdiler. Derġāl ġiűārı ķevre ķuűatdılar

-61-

(1) Gōrdiler ki bu mu'azzam ķal'a hiķ yiryūzinde bunuñ eműālī bir ķal'a daġı kimse ġōrmīű deġil. (2) űandaķımuñ iķine baķdılar, gōrdilerdi dibi űaġte'ű-űerāda ve yuķaru burc ű bārūlarına baķdılar. (3) Uķları fevķa'l-'ulāde iki űarafı arķalarını baġra virmiű ve bir űarafı sīnesini (4) berden yaña dutmiű. İķi űoġġolu cūnd-i űeyāġin ve melā'in Firenk ve Rūm, Arnāvud, (5) Bulġar ve Cinviz ve űatalan ne ķadar ki yitmiű iki milletūñ eűirrās, müfsidīn ve mūnāfiķin (6) varısa Allāhu Te'ala'nuñ ve Resūlūniñ dūűmenleri varısa iķinde cem' olmiűlar. űazā-peykerler (7) ve ķader endāzlar, űöyle ki ġiűāruñ her burc u bārūlarından, parnıķlarla ve zenābereklerle, (8) tūfeklerle bir iki fersenk yirden. Ādem oġullarını ġiűār yöresine iltmezlerdi. (9) Ve daġı ġaķķında hadīs-i űahīn nebevīde

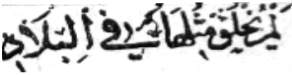
gelmiűdür: 

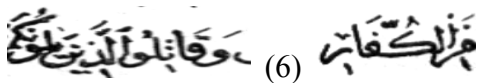
(10)  (11)

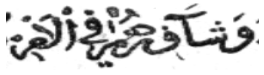
Lā-cirem ol buķ'a-i nāmudār ve ancılayın kal'a-ı űstü vār bu ola. Tā ibtidā-yı bināsından bu zamāna (11) dek meűvā-yı mūűriķin ve mā'vā-yı űeyāġin olmiűdur. Buncılayın ġiűān-ı

pāyidār ve hışār, (12) hem ʿaşr-ı rūziġār. rû-yı zemînde kimesne görmüş degül. Görenler de haqqında anuñ

-62-

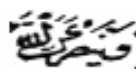
(1)  dirler. Gūyā ki bünyān-ı merşüş, divārları ve sengleri (2) sebūke zebercetden yapılmış. Eslāf-ı selāṭin-i ʿizām, aqṭār-ı memālik, memālik-i küffārda (3) ne kadar kılāʿ-i şīʿāb varısa fetḥ idüp taḥt-ı ḥükümetlerine getürmişler. Ammā buna ne kadar (4) ki cidd ü cehd itmişler. Hiç rāh-ı fetḥine zafer bulamamışlar. Dāyireʾ-i memālik-i islāmī içinde çün (5) pāy-ı perkār-ı şābid-ka-dem ve müstahkem

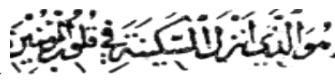
kalmış. Lā-cirem sultān-ı ʿālem ber-ḥesab  (6) eşref-

hāṭır birle  mücibile vüzerā-yı nīk-rāy ve kar-āzmāy (7) ʿākıllarla ve ʿülemāʿ-i şavāb-nümay fāzıllarla meş veret eyledi. Her ṭarafdan ṭoplar (8) ḳurdurdu. Bir niçe ġün āfetdaşlarına dögdiler. Her ṭarafdan burc-ı bārūlarını yıkdılar, (9) yire beraber eylediler. Ve donanma kadirġaları berü deñizden öte deñize, ḳuru yir üzerinde (10) yürütdiler. Cemīʿ esbābıyla server-i şāḥān ʿālem Sultān-ı Muḥammed Ġāzīʾnüñ dīn-i Muḥammed-i Resūlullah (11) yolında saʿy-i cemīlin ġörüñ kim, İslām ʿaskerile gemi donadur. Müşrikünüñ ḳarşusunda ḳuru yir (12) üzerinde yürüdür. Tā ki küffār-(demmerehumuʾllahī) İslām nūrınıñ heybetinden dehşet āla ve andan (13) şoñra deñiz üzerine köpri yapdurur. Tā ki İslām ʿaskeri üzerinden yürüyüp geçeler, varalar

-63-

(1) aʿdā-yı dīne ḳılıç uralar, başlar keseler, ḳanlar dökeler. Lā-cirem yevmen fe yevmen her ṭarafdan (2) varduġınca ceng ziyāde oldu. Küffār ve müşrikīn, ḳaza-peyker ve kade-endāzlar, parnıḳalar(3) ve ḍarb-ı zānler ile tüfekler ve zenberekler ile muḥārebe ve muḳāteleye başladılar. Otuz kırḳ ġün (4) iki ṭarafdan muḳātele ve muḥārebe vaḳiʿi oldu. Bi-ʿavn-i ʿināyetiʾillahe ekşer yirden yürüyüşe (5) ḳolay gedükler eylediler. Köslerden

āyet-i mansūr ve derice-i ġaybdan āvāze-i  (6) işidildi. Ve daḥı ġüş-i hüş

ehl-i İslāmʾa  sadāsı (7) irişdi. Nā-ġāh bir şubuh ki sene sebʾa ve hamsīne fe-şemānehe māye cümādeynüñ yigirminci ġününde (8) şişenbe-i ġüni münādiler çağrışdılar. Alaylar düzildi. Şāflar düzildi, ʿalemler çözildi ve (9) sancaḳlar

kağkđı. Berü baħır tarafından küffāruñ üzerine. ‘asker-i islām hemçün nücüm-ı semā (10) hücūmin gösterdiler. Her tarafından neberd-i ‘azīm kopdı. Küffār ü müşrikīn (demmerhüm’ullah) niçe ki (11) def’ idelüm didiler. Sa’y itdiler hiç mümkün olmadı. Hemān sā’at dīn pādişāhı sultān (12) Muħammed Hān Ğāzi ‘āfitāb-ı ‘ālem -tāb bigi heft-kişveri tīğ-i zerrīnile fetħ itmege, sa‘adet (13) maşrıķından tūlū’ itdi. Derħāl devlet atına suvār oldu. Buyurđı köslere nuşret

-64-

(1) zaħmelerin urdılar. ‘İzzet livāsını kağdurdılar, tekbīr ve tehlīl ve gülbağ-ı Muħammed’i çekdiler. (2) Şanāsın ki yir kopdı, hevāya tozdı. İslām ‘askerinūñ na‘ralarından, Allāh Allāh āvāzesi ile (3) Cihān toptolu oldu. Cūşāne na‘ralardan ra‘dūñ şadā-yı mehībi maħv oldu.

GÜFTĀR DER NAZİM:

4. Meger bi şubħ hurşīd-i Cihān-tāb
Ufuğdan nūrını eyledi per-tāb
5. Açup kufli zeberced dökdi gevher
Cihānuñ yüzini eyledi pür-zer
6. Hümā bigi per açdı oldu perrān
Ki tā afāķı ide cümle seyrān
7. Veya tavūs-veş şaħn-ı semāda
Yürür cilve ile sehperler hevāda
8. Veyā bir kāse-i nūr idi şāfi
Olupdı dehre hoş saķı-yi sāfi
9. Tūlū’ eyledi maşrıķdan bulup yol
Varup tā ğarb ilini fetħ ide ol
10. Meger kim āfitāb-ı çarh-ı devlet
Sa‘adet aħteri vü māh-i ‘izzet
11. Ferīdūn-fer müeyyed-yed muzaffer
Süleymān kağri şanı-yi Sikender
12. Şeh-i Ğāzi Muħammed bin Murād ol
Diler dehr içre kim koşa bir ād ol
13. Buyurđı kim sa‘adet atına zīn

Uruban göstereler dürlü āyīn

-65-

1. Suvār olup güneş bigi şikāre
Yanınca ʿaskeri hem çün sitāre
2. Tuyūr-ı memleketden ala bir āv
Fezā-yı salṭanatda çıkara çāv
3. Yüridi at depüp meydān içinde
Diler kim ād kıoya devrān içinde
4. Urup ṭurrayle nuşret tabl-ı bazīn
Uçurdu yiryüzinden fetḥ-i kazīn
5. Revān devlet toğanın şaldı derḥāl
Yitişdi urdı murğ-ı şayda çengāl
6. Mübarek sâ'at ü kıutlu demidi
Dahı hem şāha nuşret hem demidi
7. Hemān fetḥ itdi Kıoşantīn şehrin
Şunup aʿdāya cām-ı kıahr-ı zehrīn
8. Buyurdu, ideler rızkıını tārāc
Ağnī ola ğarīb ü ac u muḥtāc
9. Yürüdi, ʿasker-i İslām ol dem
Kılıçlar urdılar aʿdāya muḥkem
10. Kesuben başların aʿdā-yı dīnūñ
Urup gerdenlerini müşrikīnūñ
11. Şu resme tīgler olmışdı ʿüryān
Ki bir bulaydı yüz biñ başile cān
12. Temāmet şehri ğark-ı hūn iderler
Ki her biri yolını ceyḥūn iderler
13. Kıırıldı çün gereğü bigi küffār
Budur ḥālī kim itse Ḥakḳ'a inkār

-66-

1. Dönüp otağına devletle sulṭān
Revān oldu be-ğāyet şād u handān

2. Nice olmaya cān-ı dille hurrem
Çü feth eyledi bir şehir-i mu^cazzam
3. Şu resme oldu ol günde ganimet
Ki her şeye irişdi māl u ni^cmet
4. Zer ü sīm ü fulūri dürr ü gevher
Gümişden çok şalibile şanemler
5. Dahı çok akmeşe birle çuqālar
Semen-ten hūblar gökcek liqālar
6. Şu deñlü buldılar bī-ḥadd ü pāyān
Ġināya irdiler çok halk-ı devrān
7. Hemīşe devletinde pādīşāhuñ
Mürüvvet ma^cdeni zıll-ı İlāh'uñ
8. Cihān halkı ğani olsun temāmet
Yeyüp içüp yürisünler selāmet
9. Hemīşe düşmanın qahr itsün Allāh
Hemīşe nuşret olsun aña hem-rāh
10. Dahı niçe bunuñ bigi kıllā^c
Alup feth ide bula irtifā^ci
11. Şu dem kim şehir-i Qoştantīni Sultān
Alup feth itdi dökdi anda çok kān
12. Meger kim sāl-ı hicret ol zamānda
Sekiz yüz elli yidideydi anda
13. Qılıcı birle anı şāh ğazī
Alup kāfirlere gösterdi bāzı

-67-

**GÜFTĀR-I ŞEŞOM ĠMARET-ŞODEN-İ ŞEHR-İ QONSTANINIYYE BA'D EZ
FETHİ, MU^cAVENT-İ HAQ**

1. Gel ī cān bāğını seyr eyleyenler
Ma^cāni sözlerinden sır duyanlar
2. Görüñ bu bülbül-i āşufte neyler
Ne gülşenden öter ne dille söyler
3. Egerçi āşüftedür bülbül-i Cihānda

- Veli gülbānıñ hoşdur gülsitānda
4. Devā bulmağıçun vaşf itse verdi
Dağı artuğ qatar derdine derdi
 5. Zahım-nāk olduğıçün hār-ı gamdan
Şikāyetler ider her dem elemden
 6. Egerçi hüsne mağrūr olup gül
Nedür teşhīş kılmaz hāl-i bülbül
 7. Anı dağı bir iki günde devrān
Yile virüp ider hākile yeksān
 8. Ne hüsni gül qalur ne hüzn-i bülbül
O yile varur olup boyanup gül
 9. Şebātı yoğdurur devrān işinüñ
Görinmez luţfi hergiz cünbişinüñ
 10. Şu kim bu bāga geldi kıldı seyrān
İder bülbül bigi elbetde efgān
 11. Yimişin yiyenüñ ağızını yağdı
Ki qanı bağırınüñ gözinden ağıdı
 12. Dağı şunlar ki dünyā devletine
İrişüp dürlü nāz u ni‘metine

-68-

1. Eger mağrūr olup aldandılarsa
Bize bāki kalısār şandılarsa
2. Be-ğāyet kıldılar sehv ü hatāyı
Fenāyı sevdiler qoyup beqāyı
3. Gel imdi işit ol Hāyy ü Qadīmi
Bize gönderdi Kur’ān-ı ‘azīmi
4. Ki mağza nūr-ı muţlağdur çü Kur’ān
Odur hem ‘āqıbet her derde dermān
5. Dağı hem qabrüñi büstān iden ol
Enīs ü mağremüñ Rıdvān iden ol
6. Şu kim Kur’ān’ı sevdi Hağğ’ı sevdi
Başından düşmenüñ şerrini şāvdi

7. Çü yokdur zahma anuñ bigi tiryāk
Var imdi ʿarifisen eyle idrāk
8. Hābībine bu resme didi Allāh
Gel imdi işit ānı olma gümrāh
9. Kim oldur naşş-ı kıātiʿ hük-m-i Sulṭān
Kāmū derdlülerüñ derdine dermān



(10) Lā-cirem Hākk Subhānehü ve Taʿālā Kitāb-ı Kerīm'inde ve Kelām-ı Kadīminde şöyle buyurur kim: "Kullarımdan (11) şunlar ki tıği ve rāgi oldılar, dünyā hayāvtnı ihtiyar itdiler, taḥkik ben dahı anlarıñ yerlerini

-69-

(1) cehennem eyledüm. Ve dahı şunlar ki benüm maḥamum anup ḥavf itdiler, nefslerini hevādan yıglındurdılar, taḥkik ben dahı anlarıñ yirlerini cennet eyledüm" dir. İmdi çünkim küffār ve müşrikīn (demmerēhümü'llāh) (3) delālet yollarında azup ḥaqqı koyup bātıla meyl itmişlerdi. Kelisāler ile yapub, gendü ellerile şanemler ve (4) şalıpler düzüp, maʿbūd idinüp ṭaparlar idi. Hākk Subhānehu ve Taʿālā (celle zikrehu) İslām(5) pađişāhlarından bir gāzi pādişāh gönderdi. Geldi kılıçla şehir-i Koşantın'i feth eyledi. (6) Allāh ü Taʿālā'nuñ kelām-ı muʿcibince, anlar ki dünyā hayātını ihtiyār itmişlerdi, ḥaqq'ı koyup bātıla (7) dapmışlarıdı, tāgiler ve rāgiler idi. Lā-cirem yirleri, taḥkik, cehennem oldı; henüz dahı (8) dünyā sarāyındayiken gāzilerüñ kılıcından geçdiler, maḥhūr oldılar. Lā-cirem din pādişāhı ki (9) Sulṭān Muḥammed Gāziydi. Maḥām-ı Hākk'ı anup nefsinı hevādan menʿ eyledi. Buyurdı ki kelisāları (10) yıqalar, yirlerine mescidler yapalar ve deyirleri bozup yirlerine medreseler yapalar. Tā ki bātıllar (11) ibtāl olup (ezharü minʿeş-şems) Hākk zāhır ola ehl-i İslām hevā yolından kendülerini yıglındururlar. (12) İlme ve ibādete meşgul olalar. Kelām-ı kādīm muʿcibince yirleri taḥkik cennet ola. Lā-cirem (13) şāh-ı ʿālem buyurdı ki şehir-i Koşantınüñ şāhında bir mevzi'-i şerifde bir ulu cāmiʿ bünyād

-70-

(1) ideler. Şöyle ki rû-yı zemînde mişli olmaya. Tâ ki mü'minler içinde biş vaqıtde yokdan (2) var eyleyici 'âlemlerüñ bir Tañrısı'na, 'ibâdet ideler. Ve dañı buyurdi ki, ol câmi'üñ (3) yemininde ve yesârında sekiz 'âli medreseler yapalar. İçinde ehl-i 'ilmi şugullar eyleyeler, hoş (4) geceler dîn-i İslâm-ı rif'at bulup kuvvet duta. Ve dañı buyurdi ki ol medreselerüñ (5) öninde iki 'âli 'imâretler yapalar; tâ ki içinde ğurebâ ve eytâm ve dermânsuzlar rahat olalar,(6) huzûr ideler. Sulţan-ı 'âlemüñ devâm-ı devletine du'alar eyleyeler. Ve dañı bundan soñra (7) buyurdi ki, nice yirlerde câ'mi'ler ve 'imâretler ve medreseler ve hamâmlar yapalar; şehr-i Kõstantîn'üñ (8) içini ma'âmûr ideler. Ve andan soñra emr eyledi, her taraftan sulţân-ı 'âlemün gendü huzûruna (9) mesken olmağıçün, sârâylar ve kaçırılar ve dürlü binâlar ve bağlar ve bostânlar (10) bünyâd iderler, çevre yanına bir 'âli hişâr yapalar. Şöyle ki rû-yı zemînde yadigâr ola. Derhâl hemân (11) mühendisler ve üstâdlar cem' oldılar, binâlara başladılar. Tamâm yidi yıl çalışdılar. Evvel câmi'i (12) tamâm itdiler. Amma câmi' diyü cennete beñzer bir 'âli binâ bünyâd itdiler. 'Âli kubbeler içinde, 'acâyib (13) ve ğarâyib mermer direkler, yemininden ve yesârından niçe yirlerden kapular, bir ulû âsi'

-71-

(1)haram niçe yirlerden maħbûb revzeneler, şahnında bir 'âli havz, eţrâfından âb-ı hayât (2) bigi şular revân olup açar. Şöyle ki içine qadem başan hemân cennete girdüm şanur, (3) ve andan soñra medreselere bünyâd urdılar. Kârgir binâlar ve kurşun örtülü kubbeler (4) Ve ferşleri döşenmiş mermerler. Hücreleri cennete beñzer 'âli binâlar yaptılar şöyle ki rû-yı (5) zemînde yadigârlar qodılar. Ve andan soñra 'imâretler bünyâd urdılar. 'Imâretler (6) yaptılar ki leţâfetin zıkr itmekde beyân-ı 'âciz ve zübân-ı kaçır.

GÜFTÂR DER NAZİM

7. Gel iy meydân-ı 'ışk içinde şeydâ
Yüri şürîde vü ser-mest ü rüsivâ
8. Yine cân-sâzına ur tâziyâne
Bu yolda irmeyesin tâ ziyâne
9. Ser-âĝâz eylegil aheng-i Şehnâz
Ola kim bulına sırruna hem-râz
10. Tufeylündür senüñ çün her maqâmât

Hüner-bezminde göster gel maqālat

11. Maqām-ı rastda qılğil hoş ahenk
Ola tā meclis ehli valih ü denk
12. Di bir taşnîf-i muğlaq gel Nevādan
Hevā derdîne irişdür devādan
13. Fiğān it rāh-ı ʿuşşāq içre bir dem
Cirāhatlu göñül tā bula merhem

-72-

1. İdüp si-ğāhdan āvāzlar hüb
Dil u cān qaşrına aç dervāzeler hüb
2. Diriseñ nāle ile pençgāhı
Felekler farkına cān ilte rāhı
3. Dügāh-Büseligiile ʿIrākı
Bulur ırlarsañ cān ihtirākı
4. Büzürgile Hüseynide ser-āğāz
İdersen olavuz yolunda ser-bāz
5. İşit bir hoş maqāmuñ vaşfın imdi
Diyeyin cān dilile medħin imdi
6. Ki Qoştanğın şehrın şāh-ı ʿālem
Ne resme itdi ihyā kıldı muħkem
7. Ne resme yapdı dürlü yādigārı
Ne maʿmūr itdi şehri vü hişārı
8. Binālar kıldı bünyāđ anda sultān
Gören gözler qalurlar mest ü hayrān
9. Eger biñde birini fikr iderseñ
Daħı gice ve gündüz zıkr iderseñ
10. Qıyāmet günü ola ölmaya ol
Anuñ itmāmına bulunmıya yol
11. Velī bir nicesini fikr idelüm
Hem elden geldügince zıkr idelüm
12. Eşer qala Cihānda tā ki fi'l-bāb
Oқыıcaq duʿādan aña aħbāb

13. Çü evvel feth kıldı şehri sultān
Buyırdı yapıdılar çok dürlü eyvān

-73-

1. Sarāy ü kaşr u dürlü būsītānlar
Görenler dir budur bāğ-ı ʿinānlar
2. Pes andan yapıdı cāmiʿ hem ʿimāret
Aña Hakk fazlı kıldı hoş beşārāt
3. Dahı dürlü medāris itdi itmām
Hem andan soñra yapıdı nice hamām
4. Bulardan soñra yapıdı bir hişārı
Kodı şehir içre dürlü yādīgārı
5. Niçe biñ yılıdı bu şehir-i aʿzam
ʿİmād-ı küfrile olmışdı muhkem
6. Nitekim Mekke şehrin naql iderler
Tamām biñ yıl içi butgeydi dirler
7. Girüben bütlere içinde küffār
Perestişler iderlerdi çü her-bār
8. Soñ uci geldi çünkim şāh-ı kevneyn
Risālet göglerinde mäh-ı kevneyn
9. Muḥammed Muştafā kim oldur aʿlā
Muʿallādür müzekkādür muşaffā
10. Salāt olsun aña vü ʿaline hem
Olardur zübdeʼ-ı evlādı ādem
11. Kılıcı birle feth eyledi añı
Arıtdı küfri jenginden Cihānı
12. Ki şimdi ehl-i imān kıblesidür
Cemāl-i Aḥmedʼün cān kıblesidür
13. Anuñ haş ümmetinden Hān Muḥammed
Salātın-i serveri Sulṭān Muḥammed

-74-

1. Hemān ol resme kıldı bunda bāzı

- Cihān içinde oldu ādı gāzi
2. Kılıcı birle Kōstanṭīn şehrin
Aluben dışra dökdi küfri zehrīn
 3. Ki dāru'l-feth kıldı ehl-i İslām
İçinde hoş geçerler hāşıla ʿām
 4. Bu sözlerden budur maḫşūdumuz hem
Duʿā eyleyeler sultāna her dem
 5. Duʿā-yı devlet itdüm ben de şāha
Süleymān-ı zamān zıll-ı İlāha
 6. Enīsi hūr olsun yiri rıḍvān
ʿAceb sultānıdı ʿālemde ol hān
 7. Yidi başlu şanasın ejder idi
Mehābet birle ol gey-server idi
 8. Ğazāya ʿazim kıldukça o sultān
Olurdu bīd-veş küffār lerzān
 9. Kılıcı pertevinden od çıkardı
ʿAdūnuñ cānını ırup yaḫardı

GÜFTĀR-I HEFTOM DER MECLĪS-İ SİVRİCE HİSĀR VE FETH-İ KALʿA'İ AMÜL

10. Gel ī bülbül ki gülşen buldı zīnet
Daḫı naḫdını ʿömrüñ bil ḡanīmet
11. Çü yokdur ʿömür bigi şāhid-i hūb
Müşāhib olmaḡa mahbūb-ı mergūb
12. Ki vardur şoḫbetinde dürlü lezzet
Anuñla cānlar eyler ʿıyş u ʿiştet

-75-

1. Ve lākīn şoñ ucı vardur cefāsı
Fırāḡına anuñ degmez şafāsı
2. O hem dünyā bigi gey bi vefādur
Ki şoñ demde işi cevr ü cefādur
3. Gel imdi ʿömür naḫdın görmegil āz
Elüñden almaya tā hırşıla āz

4. Anı bir yire şarf it sūd idesin
Özüñden ʿālemi hoşnūd idesin
5. Bulasın ʿömr-i bākī ol Cihānda
Bilesin neydügin bu ʿömri anda
6. Bilinmez eldeyiken kıymeti āh
İdersin çıksa elden āh ile vāh
7. Bu hikmet sözlerine yok nihāyet
Gel imdi ī gōñül eyle hikāyet
8. Nedür sözüñ anı bir dem beyān it
Gülistān içre bülbül-veş figān it
9. Sözümüz oldurur sulṭān-ı aʿzam
Muḥammed bin Murād ol Hān-ı aʿzam
10. Bir iki meclis itdügi ğazādan
Dimişdük añuben anı duʿādan
11. O ʿarz olmuşdı şeh Bāyezīd'e
Saʿadet āfitābı nūr-i dīde
12. Buyurmuş luṭfıla tarīḥ-i şāhī
Disün ger ʿavn ide fazl-ı İlāhī
13. Anı emr eyledi çünkim ḥalīfe
Gerekdür kim ola işbu laṭīfe

-76-

1. Begense kaçkı ʿayb-ı şāh-ı aʿzam
Hüner olur ne yirde olsa muḥkem
2. Hüner oldı begendi çün anı şāh
Kıvāmī ger ʿināyet ide Allāh
3. Diyem sulṭān Muḥammed pađışāhuñ
Ġazāda nitdüki mīr ü sipāhuñ
4. Varup aʿdā-yı dīne nitdügini
Cihād idüp ne yire gitdügini
5. Nedür ğāzileruñ kaçlin diyem hem
Şehīd olanlaruñ fazlın diyem hem
6. Muḥammed ümmetinüñ dīn yolında

- Elinde fi'ıl nedür hem dilinde
7. Olan ümmet-i Muḥammed Muştafa'ya
Risālet ma'zeni kân-ı safāya
 8. Muḥakkaḳ serveridür kāyinatun
Daḥı ol efḍālidür mümkinātun
 9. Gerekdür ümmet olañ aña î yār
İde hak birliğine cāndan ikrār
 10. Dilinden ḳomaya tevḥid-i Ḥaḳḳ'ı
Gice gündüz ide temcīd-i Ḥaḳḳ'ı
 11. Bilin bağlaya rāh-ı dīnde muḥkem
Dilini fuḥşiyatdan ide epsem
 12. Daḥı pāk eylese dāşın u için
Eline ala tevḥidün ḳılıcın
 13. İde bu nefsi-kāfirle cihādı
Cihān içinde ola ğāzī adı

-77-

1. Dimişdür çün Resūlullāh bir söz
Kim ol söz içre vardur nice mermūz
2. Resūlullāh sözinden yig söz ancaḳ
Kelām-ı Ḥaḳdurur bilgil muḥakkaḳ
3. Kim Allāh Resūlinün sözünden
Niçe ma'ni görünür her yüzünden
4. Dimişdür bu sözi ol Faḥr-ı ālem
Ġazādan dönicek vallāh u ālem
5. Şıyuben ḳırıcaḳ a'dā-yı dīni
İşid imdi nedür anda sözini

فجهاذا الا اضغ الحجاذا لا كبة

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم

6. Ne dir diñle Resūlullāh î yār
Eger ümmetseñ aña göre yol vār
7. Dönüp güççek ğazādan büyüğine
Gerekdür isti'ānet ola dīne

8. Bu sözi diyecek ol şāh-ı kevneyn
Risālet göglerinden māh-ı kevneyn
9. Dönüp aşhāb kıldılar su'ālī
Didiler kim beyān idüñ bu hālī
10. Resūlullāh ne yire gidiserdür
Ġazāyı hem ne yirde idiserdür
11. O dem aşhāba eyledi hiṭābı
Bu resme virdi anda hem cevābı
12. Ki küffārıla eylemek cihādı
Cihād-ı aşgar oldı anuñ ādı

-78-

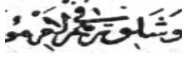
1. Velī nefsine eyleyen cezāyı
Ol ider biliñüz ekber-i ġazāyı
2. Gel imdi böyle olıcağ hikāyet
Bu resme olıcağ andan rivāyet
3. Ġazā küffāra itdüm diyü mağrūr
Olup yoldan igeñde olmağıldür
4. Şu kāfer nefsile eyle ġazāyı
Huḍāyı ol yolında gel Hüḍāyı
5. Gelüñ imdi diyelüm hālümüzden
Yine söyleyelüm aqvālümüzden
6. Nedür maqşūd anı söyleyelüm
Ġazālar itdüğün şāhuñ diyelüm

GÜFTĀR DER NESİR

(7) Hāliyā çünkim sultān-ı Muḥammed Ġāzi Koşantñiyye şehrini darb u dest (8) kılıcıyla fetḥ eyledi. Derice-i ġaybdan şāhid-i iḳbāl ve netice-i fasl-ı zü'l-celāl (9) ahsen-i takvīmi ile yüz gösterdi. Ve °arūs-ı nuşret zīneti faşl u fetḥ ile Ṭāvūs-ı cinān (10) bigi cilveler kıldı. Haḳḳ Ta°ālā'nuñ °avn-i °ināyetinde adını fetḥ-i Koşantñiyye okudılar. Şem'-i dīn-i Muḥammediyye münevver oldı. Şehr-i Koşantñiyye şahn-ı. Memleket-i İslāmiyye içinde, bir pāre (12) ebr-i siyāhdı. Bād-ı nuşret-i Rabbānī irdi. Ol hicābın ref' itdi. Elhāmdü'lillāhi °ala dinü'l-İslām (13) el-minnetülāhi yine fetḥ-i

gülşeninde bir taze gül açıldı. Yine bāg-ı devletde a°sān-ı nuşret

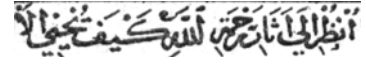
-79-

(1) gānīmet meyvelerin zūhūra getürdi. Yine sa°adet būsītānında enhār-ı siyādet cūsa geldi. (2) Görđi şāh-ı °ālem ki, Hāḫḫ Sübhānevü Ta°ālā’nuñ °avn-i °ināyeti gendü ile biledür. Zīrā dīn-i İslāmı (3) zāhır olaldan berü şehri-ı Ḳoştāntīniyye üzerinde çok cihād olmuşdı. Hiç rāh-ı fethine (4) zāfer bulunmamışdı. Āhır Hāḫḫ Sübhānehü ve Ta°ālā fethini sultān Muḫammed Hān Ğāzi’ye nasīb eyledi (5) Devlet aşārını ferhunde görđi. Tevfik-i Rabbānī ve nuşret-i şamedānī devletine hem-rāh iddükin (6) bildi. Dahı cān u gönülden kararı kılmadı. Fi-sebīl-illāh a°dā-yı dīn ile varup gāzālar eylemek (7) tedārükine başladı. Şāhīb-i tedbīr-i memleket ve umūr-ı tertīb-i salṭanat rusūmında kāmīl ve °āḳıl (8) kārđan ve kāmīrān, ve vüzerāyiñik rāy vee kār-āzmāy-ı fazılları ile  mucībi ile (9) meşveret eyledi. Ve buyurđı ki: “Ne dırsız? Ve ne işi şavāb görürsüz?” İslām çirāğının nūrı ile (10) ḳanḳı diyār-ı küfrü zulumātından ḫalās idüp münevver eylemek gerekdür? dedi. Dahı emr eyledi ki, yine (11) °asker-i İslām cem° ola. Nā-ğāh hicret-i Resūl-i Rabbi’l-°āleminden, Sekiz yüz elli toḳuzuncu yılında (12) mübārek rebī°ul-evvel ayında ki bahār eyyāmı idi.

SIFAT-I BAHĀR Fİ°N-NEŞİR:

Yine pertev-i envār Lutf-ı ilāhīyle (13) °ālem münevver olmuşdı. Yine envāt-ı nebātāt-ı, nesīm-i luṭf-ı Rabbānī mesīḫā-dem olup, ihyā itmiş idi.

-80-

(1) Yiñe ḫaşr-ı ecsāda ḳāyil olmayanlara nefes-i bād-ı şabā  (2) āyetini tefsīr iderdi. Yine eṭfāl-i çemen meşīme’-i imkāndan baş götürüp °adem (3) diyārından sefer idüp, vücūd cilveğāhına gelmişlerdi. Yine şahrāya ferāş-ı ḳudret, aḫzar-ı (4) bisāṭı şalmışdı. Yine ağaçlarıñ engine ḫazīnedār-ı çerḫ dürlü dürlü renk-amīz müzehheb ve (5) münāḳḳaş ḫil°at-ı nevrüziler giydirmiş idi. Yine °aṭṭār-ı şabā, gülistān şehrinde dükkān (6) açmışdı. Yine bezzāz-ı bahār, ordu-yı busitānda °adem vilāyetinden sefer idüp getürđiği (7) aḳmeşenüñ bir niçe ḳaṭārını çözmüş idi. Bād, sepük pāy-i dellāl-vār ḫoca’-ı bahāruñ (8) envā°-ı metā°ından, ḫırīdār olanlara °arz idüp yürürdi. Ve °arūs-ı lāle ve ālā pirāhen geyüp (9) sürmedānını kuḫlile ṭoldurup şahrā seyrin iderdi. Ve

nerges, şehlä gözini uyhudan (10) uyarup, eline altun ayāğı alup, şahn-ı çemende dil-rübâlar gözleri yâdına nüş-ı cām iderdi. Ve (11) benefşe gam micmerinde ilet-i sevdâyıla yanup kararımıydı. Ve nülifer, özünü āba ğarķ idüp, (12) yār izarına aşık olup sararup geçmişti ve yaħın yüzünü meşşâta-i şabâ isfidacıla (13) bezemiş idi. Ve nūmân u şakâyık, nigâr-ı gül-izar cemalinüñ hasretinden ciger-hün olmış idi.

-81-

(1) Ve ğoncalar şubħ-dem bülbüller figân itdükçe, ağsân kemânlarından hün-âlûde peykânlar yağdururlardı (2) Ve sultân-ı gül taht-ı zümüriddin üzerinde oturup çemen milkine hüküm iderdi. Ve karşusunda (3) serv-i āzād ve şimşād-ı ar ar ve şanavber ğulamân bālâ kad nazeninler gibi, edeple ve vaķarıla (4) dururlardı. Nāğāh bir şubħ peyk-i şabâ bunlara haber virdi. Kim sultân Muhammed Hân Ğāzi (5) diler ki, bu mübârek faşıda asker-i kişver-ğüşâ ve memâlik-i āra cem idüp, ğazâ eyleye. Kılıç ile (6) darb u dest ağâ-yı dîn elinden memleketler fetħ ide. Cem-i ezhâr ve nebâtât baş (7) açuķ hâl dili ile ğülbang çeküp, du'â itdiler ve ayıtdılar: “Nuşret pişvâsı ve fetħ-i hem-i rāhı (8) olsun” didiler. Hemân-dem şah-ı âlem ukkāba hüma bigi veya şire-i āfitâb bigi suvâr oldı. (9) İslâm askeriniñ öñince pişvâ olup yürüdi. Fetħ-i āsar ve nuşret-bâr-ı zerrin-ser âlemleri kaldurdılar. Gürüh ğürüh alaylar bağladılar. Kimi öñince ve (11) kimi ardınca kimi yeminide ve kimi yesârında şevket ile ve heybet ile ve azamet ile hemân yürüdi.

GÜFTÂR-I NAZİM

12. Meger bir şubħ kim şem-i semānuñ
Münevver eyledi yüzin Cihānuñ
13. Götürdi çarħdan zulmet-i hicābın
Cihān yüzine şaçdı rahmet ābın

-82-

1. Bezendi şahn-ı âlem oldı rüşen
Ki ser-ā-ser Cihānı kıldı ğülşen
2. Ferāħ buldılar ol dem cān u diller
Ki irmedi o şubħa niçe yıllar
3. Meger ol şubħ-den Sultân Ğāzi

Muhammed bin Murād ol Hān Gāzi

4. Buyurdu kim yine ʿasker temāmet
İdeler rāh-ı dīnde istiḳāmet
5. Ki ḥāş atlarıyla keskin ḳılıçlar
Bulıcaḳ er olan ki işler işler
6. Müretteb dürlü āyīnla ʿasker
Yanınca bind-i şāhuñ virdi zīver
7. Yüridi her biri meydān içinde
Dilerler ād ḳomaḳ devrān içinde
8. Binerler her biri bir bād pāya
Uçup çıḳmaḳ diler fevḳ-i semāya
9. Eline nīzeler kim almış anlar
ʿAdūdan nice kez dökmiş idi ḳanlar
10. Biri alsa ele tīr u kemānı
Reg-i aʿdāda cūş iderdi ḳānı
11. Birisi eylese tiḡini ʿüryān
Ṭolardı kūh-ı şāhra ser-be-ser ḳān
12. Varıdı nice adlu pehlevānlar
Ki cenk eylese aʿdāyıla anlar
13. Dururdu āsumān üstinde ḥāver
Temāşa ider idi anda dirler

-83-

1. Ḥuşūşa bunlaruñla ʿizz ü nuşret
Muʿāvīn bunlara her yirde Ḥazret
2. Bulardur eşref-i ümmet Cihānda
Bulardur ekmel-i millet Cihānda
3. Bulardur çün Habībullāh'a ümmet
Bularuñdur iki ʿālemde himmet
4. Ki dāyīm işleri oldu ḡazālar
Şevābın bunlaruñ kimler yazalar
5. Bular ʿadā-yı dīne intiḳāmı

- Kılurlar Hakk yolında çün müdāmı
 6. Eger gāzī olurlarsa zehi hūb
 Olurlar iki ʿālem içre maḥbūb
 7. İderlerse şehādetle dem-ihrāk
 Kıyāmet günü ola yüzleri āḡ
 8. Olaruñ olısar hūr u cinānlar
 Saʿādetde olısar yārın anlar
 9. Rivāyetdür Resūlullāh dimiṣdūr
 Bu sözi bil muḥaḡḡaḡ söylemiṣdūr
 10. Ki ʿAdn uçmaḡına üç ḡavm iriser
 Hemān ol cennete anlar giriser
 11. Biri ol ḡavümden bil enbiyādur
 Kim anlar hak yolında aṣfiyādur
 12. Birisi ʿāṣıḡ olan dur liḡāya
 Giriserdür o daḡı ol sarāya
 13. Şehīd olandurur biri daḡı hem
 Bu resmedür ḡaber vallāh u ʿālem

-84-

GÜFTĀR DER NESİR:

(1) Hāliyā çünkim Sulṡān-ı ʿālem İslām ʿaskerin cemʿ eyledi. Evvel buyurdı; (2) Anaṡolı askerin, Anaṡolı beglerle pehlevānlarla varalar Rūm ilinde, aʿda-yı dīnūñ (3) küffār u müşrikīnūñ taḡt-ı hükümetinde bir ḡalʿa varıdı, adı Sivrice Hısar dimeḡle meṣḡur (4) idi, ol ḡalʿa-i ihāṡa ideler. Vācibʿul-emrʿil-maʿāli, vardılar ihāṡa itdiler. Gördiler (5) bir ʿacāib ḡalʿa. Üç ḡat ḡıṣār birbirinūñ içinde içi ṡoṡtolu küffār ve müşrikīn (6) cünd-i şeyātin ve melāʿin Allāh ü Taʿālāʿnuñ ve Resūlüʿnün düşmenleri ṡoplar ve pernaḡılar ve ḡarbı (7) zanlar niçe fersenk yirden hisār daʿiresine ādam iletmezler. Derhāl her taraṡdan ṡoplar (8) ḡurdılar, harb u ḡarb u ḡitāle baṣladılar. Cān u ḡöñüldeṡ ḡalıṣdılar. Hakk Taʿālāʿnuñ ve Resūliʿnün düşmenlerine intikām itdiler. Bir nice gün döḡdiler. Āfet daṣlarla yıḡdılar, yire berabere itdiler.(10) Nā-ḡāḡ bir ṡubḡ tevfiḡ-i Rabbānī ve nuṣret-i ṡemadānī birle yürüyüş itdiler. Allāh ü Taʿālāʿnun (celle zıḡrehü) (11) ʿavnıla ḡıṣārı feth itdiler. Hakk subḡānehü ve Taʿālā ḡāzīlere māl-ı ḡanīmet ihsān eyledi. (12) Biṣ on biñ eṣir ellerine girdi. Sulṡān-ı ʿāleme ḡaber oldu. Sultan-ı ʿālemün münevver (13) kalbi

gayet şād oldu; devlet āşārını ferhunde gördi. Hāḫḫ Taʿālā ḫāzretine (celle zikrehü)

-85-

(1) çok çok şükürler eyledi. Ol ḡanīmetden ḫāşıl olan esīrleri her ne ki var ise hep İslām (2) ʿaskerine ve beglere mertebelü mertebesine maḫbūb oḡlanlar ve maḫbūbe cāriyeler ʿaṭā eyledi. (3) İslām ʿaskeri şāh-ı ʿalemüñ bu luṭfına göricek, cān u ḡoñülden yolına baş uyanmaḡı minnet dutdılar. (4) Nā-ḡāḫ bir şubḫ-ı saʿādet maşrıḫından devlet güneşi ṭulūʾ eyledi. Sulṭān-ı ʿālem Rūm ili ʿaskeri ile ve (5) begleri ile ve ḫapı ḫalkı yarar pehluvānlarıyla ve adlu ḡāzileri ile şevketü ʿazameti ile bahār çiçekleri bigi (6) yarāḡ-ı ḡazā ve esbāb-ı ḫarb ile yarar onlar ile ve keskin ḫılıçlarla geldi. Girü ol vilāyetde Amül (7) dimeḡle meşḫūr bir ḫalʿa daḫı vardı. Ol daḫı aʿdā-yı dīn elinden kalmışdı. Derḫāl (8) buyurdı ol ḫalʿa daḫı ihāta itdiler. Küffār ile her taraftan ḫarb u ḫarb u ḫitāle başladılar. (9) Bir nice ḡün āfetdeşleri ile döḡdiler. Aʿdā-yı dīni zebūn itdiler. Āḫirüʾl-emr yıḫdılar. Anı daḫı (10) yire berāber itdiler. Sulṭān-ı ʿālem buyurdı. Aña daḫı bir şubḫ yürüyüş itdiler. Hāḫḫ subḫāne ve Taʿālā (11) anı daḫı müʾminlere ʿaṭā eyledi fetḫ itdiler. Yine devlet ḡulistān-ı fetḫ ḡülleri ile müzeyyen oldu. (12) Sulṭān-ı ʿālem devlet ü saʿādet ile bu ḡazādan daḫı ḡanīmūn ve salīmūn döndi, taḫtına geldi .

NAZM:

13. Hemişe ʿasker-i İslāmʾa Allah
Kimi kim eyledise lutfıla şāh

-86-

1. Müdām-ı erzāni ḫılsun fetḫ u nuşret
Anısı her dem olsun ʿizz ü devlet
2. Ne yire ʿazm idüp kılsa cihādı
İlāḫī şāh-ı ḡāzi olsun adı
3. Daḫı ḫahr eylesün düşmenlerin hem
Hemişe şād olsun görmesün ḡam
4. ḫılıçdur çün kemerleri bilinde
Ki dāyim cehd iderler dīn yolında
5. Komışlar cānların Hāḫḫ yolda ḫurbān
Muʿāvīn bunlara her yırdē sübhān

6. Sa'adetlü şu cāndur kim Hudāyī
Oluban dāyim eyler ol ğazāyi
7. İkidēn ḥālī degül bunda çün iş
Gel imdi 'arīfiseñ çekme teşvīş
8. Ğazādan efdāl olmaya 'ibādet
Eger ğāzī olursañ zi sa'adet
9. Şehīd olurısañ devlet senüñdür
Ebed milkinde hem 'izzet senüñdür
10. Bu resme olıcak lā-būd ne ğamdur
Çü kamu nesnenüñ şonı 'ademdür
11. O yegdur kim kişi Hāḡ yolda öle
Makām-ı 'aḡıbet hem cennet ola
12. Hemīşe 'asker-i İslām Hāḡ hem
İki 'ālemde kılsun şād u hurrem
13. Sa'adet bunlaruñdur hem ne şübhe
Gerekmez işbu sözde hiç şübhe

-87-

1. Şular kim dīn yolında durişürler
Ğazāda durişuben urışurlar
2. Olardur efdāl-i ümmet olardur
Olardur ekmel-i millet olardur
3. Mu'īn olsun bulara dā'im Allāh
Ki onsun işleri her yirde her-ġāh

**GÜFTĀR-I HEŞTOM DER MECLĪS-İ FETH-İ NEVABİR, BE-HİMMET-İ
SULTAN MUHAMMED HAN**

4. Gel ĩ 'akl-ı mühendis pīr-i dānā
Mu'īn olsun saña Hāyy ü Tuvānā
5. Ne gevhersin ki şaḡsuñ nūr olupdur
Anuñla cān u dili ma'mūr olupdur
6. Sarāy-i fikreti ma'mūr iden sen
İçin dāşın kamū pūr-nūr iden sen

7. Çirāğ-ı şavksın ten halvetinde
Vezîr-i cānsın dil milketinde
8. Mu'abbirsın her işde kār-dānsın
Hākim u dehr-i dānā-yı zamānsın
9. Gerekdür yine şöhet-i ehl-i yārān
Naşihat işidici vü savandān
10. Müşerref ola bir dem sözlerüñden
İfāde ideler mermūzlarıñdan
11. Gerekdür şavk şahrāsında cevelān
İdesin seyr ide dānā vü nādān

GÜFTĀR-I ŞIFAT-I ŞEB

-88-

1. Meger bir gice bu çerh-ı muğarnes
Gayuben egnine bir kara ağlas
2. Urınub māh-ı nevdn şeb külāhi
Gözedürdi yüz açup şubh-l kāhı
3. Uyarmışlardı encümler çirāğın
Görürlerdi meger şöhet-i yarağın
4. Meger ol gicede şāh-ı mu'azzam
Dilir-i şaf-şiken sultān-ı a'zam
5. Oturub 'aqlıla şöhet iderdi
Ki her yüzden niçe 'işret iderdi
6. Umūr-ı memleketden zıkr iderken
Hezārān nev'i işler fikr iderken
7. İrişdi gaybdan ilhām nāgāh
Duru geldi hemānā ol sehergāh
8. Yine gönlinde bir hoş iş dutdı
'Aqıl tedbiriyle aynı utdı

DER NEŞİR ŞIFAT-I RŪZ:

(9) Meger bir sehergāh, maşrıq diyārından sultān-ı hāver tūlū° (10) idüp taq-ı felekde

taht-ı zümüridin üzerine geçdi; egnine zerrîn kıba geyüp başına (11) nürdan tâc urundı. Hüsn-i nurınuñ pertevinden Cihân yüzi münevver oldı. Şubhuñ (12) çavuşları, tğlar başına zerrînsar âlemler dikdiler. Halk-ı âlem, yuhu sarhoşlığından (13) ayıldı. Hemân-dem Sultân Muhammed Hân Gâzi vezîrlerle meşveret eyledi ve buyurdi:

-89-

(1) “Yine İslâm askerini atlanup âlem içinde adlana yine bir diyâra varup dîn yolundan gâzâ eyleye. (2) Allâh ü Taâlâ’nuñ ve Resûli’nün düşmenleri elinden çarb-ı dest kılıcı ile kalâlar ve memleketler feth eyleye.” (3) Dahı İslâm askerini ganîmet mâllarıla toplaya, devletinde halk-ı âlem muğtenem olalar.

NAZİM:

4. Sehvâvet eylese şeh askerine
Şadâkatlar kılurlar hep yolına
5. Sahîler açar cennet kapusın
Ki iderler daîma Hakk’uñ tapusın
6. Hakkı ister sahî uçmağı nitsin
Esîr-i dost olanlar bāğı nitsün
7. Sehvâvetle secâat er işidür
Ki dirler hem erenler cünbişidür
8. Sehvâvet mürşidi bāğ-ı İremdür
Sehvâvet sanatı ehl-i keremdür
9. Sehvâvet kula Hakk’dan bir atadur
Sehvâvet ehli alandur bahadur

GÜFTÂR-I DER NESİR

(10) Hâliyâ çün kim sultân-ı âlem Sivrice Hişârı ve Kalâ’-i Amûli (11) feth eyledi. Hicret-i Resûl-i Rabbi’l-âlemîn’den sekiz yüz altmışıncı yılında ki mâh-ı rabî’in idi, (12) Rûm ilinde Nevâbir dimegle meşhûr bir kalâ vardı. Azm eyledi, ol kalâ’ı dahı varup (13) Allâh u Taâlâ’nuñ ve Resûli’nün düşmenleri elinden bî-âvn-i inâyeti’llâhi kılıcıla feth eyleye, hemân

-90-

(1) dem buyurdu. Yine İslâm ‘askeri suvâr oldılar. Şöyle ki yarâğ-ı gazâ ve esbâb-ı harb müretteb ve (2) müzeyyen; sulţân-ı ‘âlemüñ yemininde ve yesârında bûsitân çiçekleri bigi zeyn oldılar. (3) Naşsarahumu’llah Sulţân-ı ‘âlem buyurdu, ol Nevâbir dimeğle meşhûr kal‘anuñ üzerine (4) geldiler. Gördiler bir kal‘a’-ı garîb; mesvâ-yı müşrikîn ve me’vâ-yı şeyâfîn içinde Allâh ü Ta‘âlâ’nuñ (5) ve Resûli’nuñ düşmenleri қаза-peykerler ve қader-endâzlar, şöyle ki darbızanıla ile tüfekleriyle (6) ve parnıklar ile bir ferseng yirden hişâr dayiresine âdem iletmezler. Hemân-dem İslâm ‘askeri (7) kal‘a’ı ihâta itdiler, her taraftan toplar құrdılar, âfetdaşlarıyla dögdiler. Bir niçe gün (8) dögdüklerinden sonra içinde küffârı gâyet zebûn itdiler. Sulţân-ı ‘âlemüñ қahrı odından (9) ve қılıcı қарһusından tenlerine lerze ve cânlarına tâb düşdi, amân dilediler. Sulţân-ı (10) ‘âlemüñ emrine muţic oldılar. Қal‘a’ı sulţân-ı ‘aleme teslim itdiler.

GÜFTÂR DER NAZM

11. Meger bir dem mübârekdi be-gâyet
Ki Hақ mü’minlere қıldı ‘inâyet
12. Yine gülzâr-ı fetîh içinde bir gül
Açıldı vaşf idemez anı bülbül
13. Temâşa itse şehler fetîh bâğın
Görürler yıl u ây fetîhüñ yarâğın

-91-

1. Ki göñli fetîh gâyet şâd eyler
Dahı Hақ yolına irşâd eyler
2. Yaraşur şâh elinde fetîh-i bâzı
Ki dâyim şala bâzı ola gâzi

GÜFTÂR DER NEŞİR:

(3) Lâ-cirem Sulţân-ı ‘âlemüñ göñli gâyet şâd oldı. Bu fetîh dahı Hаққ (4) қabilinden hoş gördi. Hақ Sübhânehü ve Ta‘âlâ hazretine bâş u cân dilile çok çok (5) şükürler eyledi. Yine nihâl-i devlet sa‘âdet bâğında, ferah mivelerin zuhûra getürdi. (6) Yine ayîne-i memleket nuşret sayқalıla mücellâ oldı. Yine şâh-ı ‘âlemüñ tîğ-i kişver-güşâsınıñ pertevinden (7) ‘âlem yüzi münevver oldı. Yine İslâm ‘askerinüñ cânlarına şâdılıklar irişdi. (8) Yine Hақ Sübhânehü ve Ta‘âlâ ümmeti Muһammed’uñ gâzilerine

mu'avenet eyledi. Yine dīn-i Habīb-i (9) Rabbü'l- 'ālemīn rıfat buldı. Yine ehl-i İslām dīn yolında cān u gönülden durişüp (10) çalışmağı minnet gördiler. Sulţān-ı 'ālem bu ğazādan dahı 'askerile şevket ve 'azamet birle, (11) ğanīmun ve sālīmūn birle döndi, tahtına geldi ve's-selām.

GÜFTĀR DER NAZİM:

12. Hemīşe şāh-ı dīnūñ işin Allāh
Onarsun her ne yirde olsa her-ġāh
13. Mu'īn-i fetḥ ü nuşret-yārı olsun
Bunuñ bigi nice bāzārı olsun

-92-

1. Ḥarīfī 'izzetü me'nūs-ı devlet
Muşāhīb olsun aña 'avn-ı Ḥazret
2. Ne yire 'azm idüp itse ğazālar
Varup a'dāya aba eylesün cezālar
3. Ğanīmet malıyıla 'askerin hem
İdüben muġtenem hiç görmesün ğam

GÜFTĀR-I NŪHOM DER MECLĪS-İ ĞAZĀ-YI BELĠİRAD MĀ VĀQİ'A'-İ

4. Gel ī söz bahrınuñ ğavvāşı fikr it
Seni gerçi alupdur sūz u ḥayret
5. Özüñden bī-ḥabersin mest ü meyhūş
Ezel bezminde kılduñ cām-ı çün nūş
6. Yine 'ışķıla ğir meydān-ı nazma
Sözün lezzet vire tā ehl-i bezme
7. Ki söz baḥrında dürlər vardur anı
Getürürler ele ehl-i me'ānī
8. Tabī'at bahr-ı dürdür gevher-i hāş
Ne dilde kim ola şıdkıla ihlāş
9. Şumiser ḥişşesin feyż-i ilāhī
Mu'īni olısar hem lütf-i şāhī
10. Ne söz kim söylese dürlər dökiser

- İşiden dilleri hep germ idiser
11. Bu sözi ehl-i ma'ni hoş dimişler
Sözün yahşısı cāna cān bağışlar
12. Niçe söz var durur işler bitürür
Nice söz vardurur başlar yitürür

-93-

1. Yiğ ol kim sözile iş bitüreler
Ne ol kim sehv idüp baş yitüreler
2. Naşihat kim kılurlar ehl-i hikmet
Kabul idenleründür bellü devlet
3. Naşihat dut bize ma'ni beyân it
Neler işledi gâziler 'ayan it

GÜFTÂR-I ŞIFAT-I BAHÂR

4. Meger bir yıl bahârûñ revnâkıñdan
Bu dehrûñ bağı oldu tâze gülşen
5. Çemen kıldı müzeyyen bağı u râğı
Benefşe köhusı dutdı dimâğı
6. Dutardı lāle la'lin cāmın elde
Be-gāyet suzı vardı cān u dilde
7. Geyüp zerrin külâhın nerges-i mest
Şunardı altun ayâğı dest-be-dest
8. Semen yakmışdı gülden çirâğı
Müzeyyen eylemişdi şahn-ı bağı
9. Sabâ açmışdı 'anber dükânın
Mu'athtar eylemişdi cān Cihânın
10. Kuşanmışdı biline tîğ-i süsen
Şu almışdı hem egnine cevşen
11. Bulasdurmuşdı gonca kına peykân
Dolupdı bağı andan bülbülün kıan
12. Ser-âgâz eyleridi murğ-ı hoş-gü
Dolupdı şahn-ı gülşen hâyıla hü

-94-

1. Damarlar içre kanlar cüş iderdi
Kesibi içmedin ser-hoş iderdi
2. Cihān bir nev-cuvān olmışdı tāze
Çınar el götürüp durmuş niyāze
3. Ayağ üzre dururdu serv-i ʿar ʿar
Cihānı cennet itmışti çiçekler
4. Olup Mecnūn bigi sürīd-i ʿālem
Gelerdi kūh-ı sahrā içre ādem
5. Yanınca pārı her bir nev-cuvānuñ
İderler zevkini cānu Cihānun
6. Meger bu fasl içinde ol şāh-ı dīn
Bu kudret-i sunʿine eyledi tahsin
7. Diline yine bir ilhām irişdi
Hudā’dan lütfila inʿām irişdi
8. Buyurdu cemʿ olalar ʿaskerine
Haber kıldı geleler beglerine
9. Müzeyyen dürlü bile ʿasker
Yanınca bindi şāhuñ virdi zīver
10. Dilinde dutdı bir hoş işi muhkem
Yüridi at depüp meydanda hurrem

GÜFTĀR DER NEŞİR.:

(11) Meger bir şubḥ āşiyān-ı maşrıkdan bir zerrīn ser şāhīn pervāz urur. (12) Zāg-ı seb-i şikār idüp minķārīna aldı. ʿAnķa bigi ʿālem ḫalķına nūrdan sāye şaldı. Tāvūs (13) vār per u bāl açup cevelān kıldı Şahn-ı suffa-ı Cihān münevver oldu. Ḫalķ-ı ʿālem her biri

-95-

(1) yine işlü işine meşgūl oldılar. Hemāndem dīn pādişāh-ı sulṭān Muḫammed Hān Gāzī vüzerā-yı (2) kārđānlarıyla meşveret eyledi. Ve buyurdu ki oñat vechile esbāb-ı gāzā ve ālet-i ḫarb cemʿ (3) ideler. Şöyle ki ulu ṭoplar dökeler, ağır iş dutalar. Silāḫ u selep bir müretebde ola ki hiç vechile cümle (4) ḫusuri olmaya. Ta ki ʿasker-i kişver güşāsıla vara

Öngürüs kâfiri ile gazâ ide, kal'alar ihâta (5) ide, afetdeşleri ile döge, yıka ve memleketler fetih ide. Allâh ü Te'alâ'nuñ ve Resûlinüñ düşmenlerine intikâm kıla. (6) A'dâ-yı dîni kılıçdan geçüre fi-sebîli'llâhi dîn ıışkına gazâlar eyleye.

GÜFTÂR-I DER NAZİM

7. Gazâ yolında anlar kim dürişür
Varup a'dâ-yı dînıla urışur
8. Rivâyetdür Muhammed Muştafâ'dan
Risâlet ma'deni kânî şafâdan
9. Ki bir gün otururdu aşhâbıla ol
Ki anuñ aşhâbıdur hazret de maqbûl
10. Habîbullah özin çekdi Huzûr'a
Temâmet gark olupdı gendü nûra
11. Anuñ nûrına hayretdeydi aşhâb
Yolına cümle kurbân cân-ı ahhâb
12. Meger kıldı Resûlullah tebessüm
O dem aşhâbıla itdi tekellüm
13. Tebessüm lütfile eylerdi gâyet
Şahîh olmuşdurur hem bu rivâyet

-96-

1. Cemi'i ʻömri içre qahqaha hem
Hiç itmemişdurur ol nûr-ı a'zam
2. Tebessüm itdi ol dem key ferâh-nâk
Ki irişdi cânlaruñ zahmına tîr-yâk
3. Dönüp aşhâb kıldılar su'âli
Didiler yâ Resûlallâh bu hâli
4. Beyân itdün ki cânlar ola hurrem
Ki sizden fahr ider evlâd-ı Âdem

وَقْتُ لَا يَسْغِيكَ مَقْرَبٌ وَلَا يَمِي مَرْسَلٌ

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي عِيَانِهِ

5. Resûlallah bu resme didi anda
Gel imdi ʻarifiseñ diñle sende

6. Didi bir vaqt vardur Həq qatında
Ki benden gəyri sığmaz sohbətində
7. Nebilər mürseli hem anda şığmaz
Muqarreb hem melekler anı bilmez
8. İrişdi anda ol dem başa müjde
Hemānā Həq'a qıldum anda secde
9. O resme olmuşam ol müjdeden şād
Zehi lütf u ve zehi ihsān zehi ād
10. .Hitāb eyledi Həq kim yā Muḥammed
Ki sensin hāmid u Maḥmūd u Aḥmed
11. Gelisərdür senüñ ümmetlerüñden
İriser anlara himmetlerüñden
12. Gemiler yapup atlar bisleyeler
Quruya yaşa əzm idüp gideler

-97-

1. Varup Həq yolda ideler cihādı
Olaruñ gəziler olısar ādı
2. Muḥaqqak bilgil anı yā Muḥammed
Olaruñ olısar cennet-i muḥalled
3. Olardañ sevgülü ḥalq olmayalar
Benüm yanuma şol dem kim geleler
4. Sevindüm işidicek cān u dilden
Gəzāya durisüñ geldükçe elden
5. Didi aşḥābine ol fahr-i əlem
İşidüp hāndan aşḥāb ol dem hürrem
6. Gelün imdi geledüm yine ḥāle
Girelüm lutfila evvelki qāle
7. Diyeyüm şāh-ı əlem Hān-ı Muḥammed
Zamānuñ hüsrevi Sulṭān Muḥammed
8. Ne resme itdi kəfirle gəzāyı
Ki dīn düşmenlerine hem cezāyı

GÜFTÂR DER NESİR:

(9) Hâliyâ çünkim sulţân-ı ʿâlem Nevâbir Qalʿasın feth eyledi. Andan soñra şol (10) Belğırad dimegle meşhûr hişâruñ üzeriñe varmağ tedârükine meşğûl oldı. Buyurdı, toplar (11) dökeler ve ʿazim yarâğ göreler. Tamâm Anaţoli pehlevânları ve Rûm ili ğâzileri ve kapu halkı bir ʿazım (12) ʿasker cemʿ oldı . Şâh-ı ʿâlem ʿazm idüp Belğrad’uñ üzerine vardı. Tamâm âyın üzere ʿasker (13) kındı. Hişarı ihâta itdiler. Ammâ gördiler bir ğârib ve ʿacaib qalʿa bir tarafı Tuna’ya vesâyir

-98-

(1) tarafları kurya. Şöyle ki esbâb-ı harb ve âlet-i darb içinde bi hadd ü bi kıyâs ne kadar (2) Öngürüs vilâyetünün haramzâdeleri, aʿdâ-yı dîn ve cünd-i şeyâtîn, küffâr ve müşrikîn, (3) kaşa peykerler ve kaderendâzlar, toplanıla ve parnikları ve zenberekiıla, hişâr dâyiyesine âdem (4) iletmezler. Lâ-cirem Sulţân-ı ʿâlem buyurdı ki; qalʿanuñ her tarafından toplar kurdılar, âfetdaşları ile (5) qalʿayı döğmege başladılar ve her taraftan Anaţoli beglerine ve Rûm ili beglerine ve kapu halkına (6) buyurdı ki qalʿa dibine meterizler itleler, cân u ğöñülde çalışup dürişeler. Eger Allâh ü Taʿâlâ’nuñ (7) takdîrinde varısa fetih müyesser olmuş ise hoş ve illa takdîr-i Rabbânide fetih müyesser olmuş ise (8) emir Allâh’uñdur. Zirâ virmek de virmemek de Allâh’dañdur. Fa’ili muhtârdur. Gendü kelâmı kadîminde (9) şöyle buyurur kim:

قَالَ تَعَالَى فِي حِكْمَتِهِ قَدْ لَمْ يَرَأِ الْمَلِكُ تَوْتِي الْمَلِكِ مَرْتَبَةً

(10) فَذَرَجَ الْمَلِكُ مَرْتَبَةً فَذَرَجَ مَرْتَبَةً سَيْدِكَ لِحَيْزَانِكَ عَلَى كُنْزِي قَبْلَهُ

(11) Hakk Subhānehu ve Taʿālā Kelām-ı Kadîminde ve Kitāb-ı Kerîminde böyle diyicek: “Ġâzilere başmağ ve başılmağ (12) ʿayb olmaz. Zirâ bu bir meydāndur kim iş kullar elinde degüldür Mevlā yed’indedür Heman tevekkeltü (13) tealallah diyüp, dahı pervâne bigi cānını ğâzilerdin şemʿine urmağ gerekdür”. O gerçi Allâh

-99-

(1)Lâ-cirem ğâziler yevmen-fe-yevmān her taraftan cenge ve harbe ve darbe ve kıtāle başladılar. Her taraftan barîd-i (2) ʿazım koptı. Bir nice gün çalışdılar, toplanıla döğdiler. Yıktdılar, gedükler eylediler. Nâĝâh bir şubh ki (3) sene ihdâ ve sittîn fe-semānehu niye nuñ cümādîn içinde dü-şenbe gün qalʿaya yürüyüş (4) itdiler. Yine zerrînsen ʿâlemleri kaldurdılar. Yine kösler ve nekkâreler âvâzında ʿâlemün içi toldı. (5)Yine şanāsın yir

koptı, havaya tozdu. Yine Allah Allah gülbanğıyla ʿālem yanqulandı. İslām ʿaskeri (6) yürüdiler geldiler. Hisār üzerine çıkdılar, küffārıla kılıç kılıca oldılar; Neberd-i ʿazīm oldu. Her taraftan (7) fenā sāķileri tolu tolu ölüm cāmların şundular; ecel hayātları donlar biçdiler. Her yanadan (8) memāt esrükleri başlar kesdiler, kanlar dökdiler. Toplar darbından nice serler dertağān (9) oldu. Ve parnıklar darbından niçe eller ve ayaklar perrān oldu. Şöyle ki savāş kızdı, (10) şanāsın kıyāmet kopdı. Lā-cirem ol halde takdir-i Rabbānī İslām ʿaskerine küffār ʿaskerine (11) (demmerahum’ullah) galebe eyledi. Cehd itdiler, İslām ʿaskeri hiç rāh-ı fethine zafer bulamadılar, zebūn oldılar. (12) Görđi şāh-ı ʿālem çünkü hāl böyle oldu, ʿāķıl ve kārđan vezīrleri ile meşveret eyledi. (13) Vezīrler bunu savāb gördiler kim biraz girüye çekilüp küffār hisārdan daşra çeküp.

-100-

(1)Tā ki küffār gālib olduk diyü germ olalar, biraz meydāna geleler. İslām ʿaskeri daħı küffārdan (2) intikamlarını alalar. Ammā rivāyet iderler ki şāh-ı ʿāleme vüzerādan baʿzısı, devletlü pādişāhdan (3) tevāfuķ iderüz. Kim luţfila bir pare girü çekilüp kāfire bir el idelüm. Tā ki elümüz irer yire gelsün (4) diyicek bir mertebede ğayret çekdi dirler ki, dillerle beyān olmaz. Zirā ki ğāzi pādişāhlara (5) ğayret galebe idicek ğāyet muţtarību’l hāl olurlar, huşuşā ğayret-i dīn ola. (6) Lā-cirem sultān-ı ʿālemi yalvarmayıla ile yakarmayıla ol yirden biraz girüye çekdiler. Hemān (7) küffār ve mūşrikīn (demmerāhumullah) mağrūr olup hisārdan daşra çıkup islām ʿaskeriniñ üzerine (8) ğulū itdiler. Tā hadda topları ve ordu-yı humāyūnı gelüp başdılar. Hemān dem ʿasker-i (9) İslām bu hāli göricek, ğayret-i dīn galebe idüp döndiler. Cān-u ğöñüldeñ Allāhu Teʿālā’nuñ ve Resülü’nuñ (10) düşmenlerine hücum itdiler. Anaţolı ve Rūm ili ʿaskeri ve kapu halkı bir olup (11) yürüdiler. Cemīʿ-i begler ğayrete gelüp kılıç kılıca oldılar. Öngürüs kıralı Yanķu didükleri kelb-i (12) cehenneme, anda bile idi. Ğāzilerden biri oķıla urup, şehīd-i kīrihar itdiler. Geberüp cān-ı (13) cehenneme ısmarladı. Hemān-dem sultān Muħammed Ğāzi (enara’llāhu bürhānehu) görđi ki hāl böyle oldu,

-101-

(1)ğayrete gelüp şecāʿati yüzi galebe itdi. Döñdi, gendü tiğ-i kişver-ğuşāsini ʿüryān idüp (2) meydānda at depdi, dilāverliğ eyledi; dīn şemʿiniñ şevķı ğazāsına pervāne var cān u baş (3) meydāna bırağup, raķş-ı cūşıla raʿdāne naʿralar urup, şecāʿat itdi.

GÜFTĀR DER NAZİM

4. Meger bir gün Cihān pür-nūr olupdı
Dil-ü cānlar kamu mesrūr olupdı
5. Ki dürlü sırlar oldı aşikāre
Çoyulmuşlariken varup hişāre
6. Cemi°-i beglere gelmişdi ğayret
Bu işde cümlesin almışdı ğayret
7. Ğazā üstinde idi °asker-i dīn
Ki gösterürleridi dürlü āyīn
8. Girü döndirdi kāfir oldı ğālib
İrişi bilmedi maṭlūba ṭālib
9. Ki tā ḥadde aĝulu itdükde küffār
Be-ĝāyet müşkil oldı anda bāzār
10. Rivāyet böyle kıldılar görenler
O bayrāma bile varup irenler
11. Sa°adet āfitābı Hān Ğāzi
Selātin serveri sulṭān ĝāzi
12. Muḥammed bin Murād ol devlet-i dīn
Ki anuñla bile idi nuşret- i dīn
13. Ki maĝlūp oldugı dem °asker anda
Bu sözi hep görenler dirler anda

-102-

1. Dönüp at depdi tiĝi kıldı °üryān
Girüp meydāna hem çün şīr-i ĝa°rān
2. Kılcı pertevinden cānlara od
Şu resme çıkdı düşdi göklere dūd
3. Göreydi cümlesini Rüstem-i Zāl
Dutardı lerze andamını fi'l-ḥāl
4. Girüp meydāna kıldı pehlevānlık
Ki gösterdi o dem şāḥib kırānlık
5. Nicesin ḳatlı idüp a°dā-yı dīnūñ

- Kesüben başların çok müşrîkînüñ
6. °Adunüñ dökdi anın aldı cānın
Yoğ itdi tā ki varsa hān u mānın
 7. Görüben cümle begler oldu hayrān
Didiler āferin olsun zī-sulţān
 8. Dönüben her arafdan şaldılar at
Adūyı eylediler key atı māt
 9. Şu resme şındı kāfir oldu rüsvāy
ırıldı her arafda alāy alāy

GÜFTĀR DER NESİR:

(10) Hāliyā çünkim İslām °askeri girü ve ayrete gelüp, dönüp küffāruñ üzerine (11) hücum idüp, kāferi şıyup, rüsvāy idüp; beglerden kimi sulţān-ı, °alem yolında (12) şehīd olup, bāıleri āzī olup, döndiler, geldiler. Girü °āyīn üzre °asker ondi. (13) Gice irişdi; ārām ıldılar. Çünkim şabāh oldu. Girü felek āyīnesi güneş nūrı ile mücellā oldu.

-103-

- (1) °Ālem halkınını albi sürür boldı. Şāh-ı °alem °askerine buyurdu, ol yirden göçdiler.
- (2) Bu seferden dahı- devletile ve sa°adetıla girü tahtına geldi.

GÜFTĀR DER NAZİM:

3. Hemīşe pādişāhı müslimīnuñ
Serīni kese gelsün müşrîkînüñ
4. Helāk eylesün a°dāsını Allāh
Ki ögsün işi her bir Sāl-u ve her māh
5. İlāhi şaqla bunları haardan
Selāmet girü döndür her seferden
6. Buları dāyima hem şād eyle
Cemī°i uşşadan azād eyle
7. ıyarılar çün bulap yoluñda cāne
Varıca yā ilāhī ol Cihāna
8. Buları toyla diāruñla anda
Bulardur haretüñde egsikli bende

9. Cem'î enbiyâ vü evliyānuñ
Dahı hem etķıyâ vü aşfiyānuñ
10. Bulardan himmeti hiç almasın dūr
Cihānda bunlar olsun şādu mesrūr
11. Dahı dīn 'askerine yüce Sübhān
Kimi kim eyledise şimdi sulţān
12. Oñarsun işi her yerde anuñ
Muṭi' olsun oña halk-ı Cihānuñ
13. Atı yügrük kılcı keskin olsun
Cihān durduķça ol şāh-ı dīn olsun

-104-

GÜFTĀR-I DEHOM DER MECLĪS-İ GAZĀ-YI VELAYET-İ MORA

1. İlahi bezm-i 'ıŝķuñ sāz-kārı
Rūmūz-ı ehl-i derdūñ rāz-kārı
2. Havādiş ğamlarından gey perişān
Gice vü gündüz işi āh u efgān
3. 'Acebdür ehl-i 'ıŝķuñ ḥālî î yār
Ki dürlü derde oldılar giriftār
4. Düşüpdür cānlarına bunlaruñ od
Ki āh itseler irer göklere dūd
5. Aķar gözlerinüñ yaşı olup sil
Sanasın Bahr-ı 'ummāndur yahūd Nîl
6. Çegerler çevrler devrān elinden
Yanarlar ateş-i hicrān elinden
7. Kıomıŝlar Ḥaķ yolında cān u başı
Bular saf eyleyüben içi ṭāŝı
8. Cihān bāğını kāhe almamıŝlar
Nażar bu gülşene hem salmamıŝlar
9. Çü bildiler ki olur soñı fāni
Bahārı geçmedin irer hazānı
10. Yalancıdur bu dünyā ehl-i hîle
Gerekdür 'ārif olan anı bile

11. Çü yokdur şahidi ʿömrüñ vefası
Bina-yı devletüñ dahı bekası
12. Gerekdür ʿarif olan duta bir kār
Cihāndan göz yumu ben ola bīzār

-105-

1. Ya ʿāşık ola yahūd ola gāzi
Koya nāzı ide Hakk'a niyāzı
2. Ğazādan efđal olmaya ʿibādet
Ki gāziler durur ehl-i saʿādet
3. Ğazā yolında cānıla durişen
Varup kāfirle dürtişüp urışan
4. Hüdā katında gāyet sevgülüdür
İki ʿālemde ol gāyet uludur
5. Hüşüşā ümmet-i Ahmed'den ola
Dahı hem eşrāf-ı milletden ola
6. Kemer yirine tığ ola bilinde
Şalavat ola dāyım hem dilinde
7. İde cānān yolunda cānı kurbān
Neler ihsān idiser aña Sübhān
8. Sözümüz güşuvārını dutan güş
ʿArūs-ı bākire ider der-āgüş
9. Bu sözler vaşfına yok hadd u gāyet
Gerekdür idevüz bir hoş hikāyet
10. Egerçi geldi çok şehler zamāne
Ki her birisi hükm itdi Cihāna
11. Dilir ü şaf-şikenler pehlevānlar
Yaraşuk şahlar şahib-i kırānlar
12. Ki virmişlerdi taht u tāca zīnet
Getürmişlerdiila çok māl u milket
13. Çeri çekmişleridi şarq u garba
Nice gez hāzır olup darb u harba

-106-

1. Kimi Efrāsiyāb u kim Sikender
Kimisi Keyķubād u kimi Ŗayser
2. Kimi Cimşīd ü kimisi Ferīdūn
Ki rām olmışdı olara hink-i gerdūn
3. Kimi İsfendiyār u kimi Behrām
Ki olara milk-i Haķ ķılmıŖa in‘ām
4. Kimi fağfur-ı Ŗin ü ve kimi hāķan
Ki hep dehre olar olmışdı sultān
5. Kimü Nuşīn-i revān kim heft-iķlīm
Cemī‘i emrine olmışdı teslīm
6. Veli sultān Muħammed bigi bir Ŗāh
Getürdiyse ‘acebdür iŖ bu dergāh
7. Hem bir Ŗāhıdı geldi vü gitdi
Cihān içinde hoŖ sultānlıĖ itdi
8. Cihān bir rūbe itdi gendüzi Ŗīr
Ki avcında anuñ olmışdı nāhcīr
9. İŖitse adın a‘dā ditrer idi
Mehābetle Ŗu resme server idi
10. Ne yire ‘azm idüp itse Ėazāyı
Varup a‘dāya iderdi cezāyı
11. Ne Ėāzī Ŗāhıdı iŖitgil anı
Nice sindürmüşıdı bu Cihānı
12. Ki tā haddā aña Hindū-sitān’dan
Gelür di ilçiler her bir mekāndan
13. Getürürlerdi dürlü armaĖānlar
ŖomiŖlardı yolında baŖ u cānlar

-107-

1. Ferengistānı kesmişdi harāca
Özi virmişdi zīnet taht u taca
2. Süleymanān-ı Nebiden bir rivāyet
Bu halk içinde eylerler hikāyet

3. Ki koymışdı dirler şişeye dīv
Zamānında bu resme eylemiş rīv
4. Ya bir dīvidi ya iki dirler anı
Bu resme kıldı rāvīler beyānı
5. Nice biñ dīvleri Sultān Muḥammed
Koyuban ḥabsine kıldı muḳayyed
6. Mışır sultānı dirdi çākerünem
Kıpunda bir eñ adna kemterünem
7. °Acem tahtında her kim olsa sultān
İşigindeydi segbān ile yeksān
8. Cihān içre şu resme şāhıdı ol
Semā-yı saltanatda māhıdı ol
9. Mezār-ı ravza olsun müunisi hūr
Ki rahmet cānına merḫūm-ı mağfūr
10. Onıncı meclisüñ işit ğāzasın
Anı tā ḥayırıla dāyim añasın

GÜFTĀR-I ŞIFAT-I ŞEB

11. Meger bir gicede bu çerḥ-i çinī
Pür itmiş nūr ile hem kāsesini
12. İderdi zūhre-i zehre ser-āġāz
Düzüben cenginde ahengi şehnāz

-108-

1. Felekler raḳş iderlerdi tarab-nāk
Oturmuşdı şeh ol gice feraḥ-nāk
2. Umūr-ı memleket fikrīn kılurdu
Ki devlet yarudığın hem bilürdi
3. Ğāzā itmekde idi fikri her gāh
İrişdi ḳalbine ilhām nāgāh
4. Dur-geldi seḫerde idi divān
Oturdu taht üzre şād u ḥandān
5. Buyurdu yine °asker cem° olalar

- Çamu begler yarāğıla geleler
6. Ğazā °azmine °askerle duta yol
Varup tā memleketler fetḥ ide ol

GÜFTĀR DER NESİR

(7) Hāliyā çünkim sulṭān-ı °ālem, Belğırad seferinden dönüp tahtına gelicek, birinci (8) gün tekā°üd itdi. Hağ Sübhānehu ve Ta°ālā Hazret'ine şükr idüp durdı. Bir nice eyyāmdan (9) şükre tedārük itdi: Gördi dek durmağıla olmaz, oturmağıla iş başa varmaz. (10) Derhal vüzerā-yı kardānlarıyla meşveret eyledi ve eyitdi: “Hağğ Ta°ālā (celle zıkrehu) bu milki bize anunçün (11) layık gördi ki, dīn yolında çalışup ğazālar idevüz. Dīn düşmenlerünün elinden çarḥ u dest (12) kılıcımızla memleketler fetḥ idevüz ve ḥışarlar alavuz, mallarını ğanīmet bilevüz ve ehl-i (13) °ayāllerini esİR idüp kullanavuz. Ve muğābele olup savaş idenleri kılıçdan geçirevüz. Tā ki dīn-i İslām

-109-

(1) rıf at bula ve kuvvet duta” didi. Dağı girü °askerine emr eyledi ki cem° olalar. Şöyle ki (2) esbāb-ı ḥarḥ ve ālat-ı çarḥ bir mertebede ola ki hiç vechıla kuşūrı olamaya. Diledi ki Mora (3) vilāyetine vara, Mora vilāyetini fetḥ eyleye, İslām °askerinün mübārek kağemleri ile ol yirleri (4) dağı müşerref kırup İslām nūrı ile çalālet-i küffārı envāra mübeddel ideler. Derğal °asker-i (5) müslimīn yarāğ-ı ğazāsıyla ve esbāb-ı ḥarḥıle müzeyyen oldılar. Şöyle ki vař olmaz.

NAZİM DER ŞIFAT-I ŞUBḤ

6. Meger bir şubḥ bu sāki-yi eflāk
Girüben bezm-i çarḥa cüst ü çalāk
7. Elinde dutuban bir cām-ı pür-nūr
Cihān ḥalkını kıldı şād-u mesrūr
8. Gice sarḥoşlığından halk-ı °ālem
Humārın yazup oldı cümle ḥurrem
9. Meger ol şubḥ ḥurşīdi sa°ādet
Şeh-i ferḥunde ṭali° māh-ı °izzet
10. Memālik bağş u a°dakeş, Cihān-ğır
Cihān bir mişeyidi gendüzi şİR

11. Ne şir olsa öñinde rûbe idi
Hem bu  alem içre bir Şeh idi
12. Buyurdi  asker yine cem  olalar
Yarağ-ı ħarbıla cümle geleler
13. Koyalar yolına hep baŐu c nlar
 Adudan d keler  n nde kanlar

-110-

1. İdeler d n yolunda hoş cih dı
Bulalar Hağ katında her mur dı
2. Egerlendi Şeh içun rahŐ-ı devlet
 ñince g Őiye-keŐ, fetĥ   nuşret
3. Yanınca g zi begler pehlev nlar
Bah durlar kılıç ehli c v nlar
4. Bile bindiler olup c mle hemr h
Yuridi devletile  azm id p Ő h
5. Nice g n yiy  nice irte gice
Y r y p gitdiler hoş ħona g e
6. Yağı milkine  nkim başdılar p y
Dirildi  asker   bağlandı al y
7. DanıŐdı beglerle Ő h-ı  alem
Didi begler ki nuşret, Ő ha hem-dem
8. Ne iş kimse buyurursa idel m
Ne yire g nder rse hep gidel m

G FT R DER NESİR:

(9) H liy   nkim Ő h-ı  alem devlet ve sa adetıla İsl m  askerin ñ  alemini çekti. (10) Mora vil yetine m b rek ħademini basdı. Riv yet iderler ki, hayli ħal alar fetĥ eyledi. Kimini (11) arb u dest kılıcıla, kimini  m n istemegıla, (bi- avni  in yet-ill h) Mora vil yetini dahı taht-ı (12) h k metine get rdi. Sa y-ı cem lile ve lutfi ır đınıuñ n rıla daru'l-k f rden, k f r zulum tını (13) def  id p; ruŐen eyledi. (El-minetu'llah) HemıŐe d n p diŐ hları g z  idd ke Hağ Subh nehu

-111-

(1)ve Ta'ālā fırsat virsün, fetih ve nuşret hemrâhları olsun. Her ne yire İslâm askerin
 (2) çeküp varıcağ, her işleri rāst gelsün. (Amîn yâ rabbel-âlemîn) biz girü geldük
 evvelki (3) kıssamıza. Çünkim sultān-ı âlem Mora vilāyetini feth eyledi. Taht-ı
 hükümetine getürdi, bu gāzādan (4) dahı ruc'at idüp gānimün ve sālimun tahtına geldi.
 (Bi avn-i inayetallāh)

GÜFTĀR DER NAZIM:

5. Yaratmışdur hidāyet şem'ini Hāğ
Kemāli maḥzı lütfinden muḥaqqak
6. Hidāyet nūridur Hāğdur Hāğğ'a ilter
Hidāyet yitişen şahş oldı server
7. Hidāyet nūridür cān āfitābı
Hidāyet nūridür dil māhitābı
8. Hidāyet nūrı dilleri rüşen eyler
Hidāyet nūrı cānlar gülşen eyler
9. İlāhi biz kula virgil hidāyet
İnāyet kıl ināyet kıl ināyet
10. Qamumuz qalmışuz hūsrān içinde
Çoğ itmişüz güneş devrān içinde
11. Hidāyet vir ki tevfiq ola hem-rāh
Bu yolda olamayavuz tā ki gümrāh
12. Çü sensin ālimu's-sırrı hāfiyyāt
Çü sensin kāşifi'd durr-ı beriyyāt
13. Senüñdür salṭanat, a'la çü sensin
Senüñdür merḥāmet, Mevlā çü sensin

-112-

**GÜFTĀR-I YAZDEHOM DER MECLİS-İ GAZĀ-YI MORA QI TEKRĀR
ŞODE-BÜD**

1. Gel i cān şem'inüñ pervānesi dil
Muḥabbet āteşinde yanası dil
2. Götüren sinesinde niçe peykān

- İden derdini halk içinde penhân
3. Havâdişden gören dürlü belâlar
Çeken çerhûñ elinden çok cefâlar
 4. °Acebdür ehl-i diller î karındâş
Çomişlar Hâk yolında cânıla baş
 5. İdenler ehl-i diller birle sohbet
Çılurlar cân elinde özge °işret
 6. Olanlar ehl-i dillerden haber-dâr
Bilenler bunlaruñ hâlindeñ î yâr
 7. °Aceb mi kıalsalar hayretde her-gâh
Añup cânân cemâlîñ itseler âh
 8. Muhabbetden ne dil kalırısıa dūr
Ner magbūn ol kim olmaz hiç ma°mūr
 9. Muhabbet şem°ine her göz ki irmez
Yağın bilūñ o göz hiç nūr görmez
 10. Göz ol gözdür °ayân göre nihânı
Ne göz olsun o kim görmez °ayânı
 11. Ço zâhir gözi dūrüş gelsen î yâr
İdesin tâ gönül gözini bî-zâr
 12. Gönül gözin o yâr kim cân göresin
Kemâl-i hüsnile cânân göresin

-113-

1. Göresin bir gülistân güllerini
İşidesin anuñ bülbüllerini
2. Ne bir hârin göresin gülleriniñ
Ne efgânını hem bülbüllerinüñ
3. Eger son bezm-i gâh-ı °aşka irseñ
Harîf olanları ol bezme görseñ
4. Anuñ sâķîsin ü câmın şarâbın
Dahı şâhidin ü şem°in kebâbın
5. Olurdun mest iderdüñ yâkañ-ı çâk
Çılurduñ neydüğini kışşa idrâk

6. Çün almışdur göziñi hāb-ı gāflet
İrüşdürmiş hevā-yı nefis-i °illet
7. Ne çāre māni° olmuşdur hicāb āh
Yaraşur itse efgān, gişi her-gāh
8. Ne hāşıl hübn-i Yūsuf° dan şu çeşme
Ki şehvet şuyına ol ola çeşme
9. Eritmeyince çeşmüñüñ çirāğın
°Acebdür ger görürseñ cān çarāğın
10. Göñül āyīnesin pāk itmeyince
Bu yolda yaqalar çāk itmeyince
11. Gişi hāk olmayınca cānı bulmaz
Ne ildeydüğünü cānānı bilmez
12. Ḥudā-yı nūr gelmez dīv evine
Yaraşur pāk olmağ ehl-i dīne
13. Müsulmānlık gey özge iş-dürür hāy
Müslemānda gey özge yaraşur rāy

-114-

1. İlāhi şimdiki ef°āl halkı
Riyā vü buhl u kibr u hırs u dalğı
2. Bititmegil dīn ayruğ kāfire hem
Şu resmedur bu dem aḥvāl-i °ālem
3. °Acebdür hāli her bāy u faķirüñ
Etin yimege umar birbirinüñ
4. Çü sensin yā ilāhī hikmet issi
Dağı hem şefķātıla raḥmet issi
5. İlāhī kullaruñ işi haṭādur
Ki senden bulara °afv u °atadır
6. Ḳoma biz ḳullaruñ gümrāh olavuz
Yaḥūd bu hālīlayiken ölevüz
7. °Ināyet ḳıl ki tevfiķuñ yitişe
Murāda cümlemüz nāgeh irişe
8. Bu sözler vaşfına yoğdur nihāyet

- Gel i dil eyle hālũnden hikāyet
9. Diğil sulţān Muḥammed ʿAl-i ʿOşmān
Ne resmeydi Cihānda şîr-i ğarrān
10. Bu on bir meclisũn söyle ğazāsın
Görelüm nice olmuş mācerāsın
11. Nice urmuş kılıç aʿdā-yı dīne
Çeküp ʿasker ırağa vü yakına
12. Ne resme ḥarb ü ḍarb itmiş o ğāzī
Neler kılmış Cihān içinde bāzı
13. Nice fetḥ eylerimiş memleketler
Ne resme çekdüğün her yaña ʿasker

-115-

1. Diğil bir bir görelüm cān dilile
Hem avāz oluban dil bülbülile

GÜFTĀR DER SIFAT-I ŞEB

2. Meger bir gice çerḥuñ ḥoḳḳā-bāzı
Diledi göstere meydānda bāzı
3. Niçe biñ kâʿbeteyn'i şaldı t̄āsa
Diler baziçeler göstere nāsa
4. Felek şahnında bir hengāme ḳurdu
Ḳara cübbe geyüp ortaya girdi
5. Meger ol gicede şāh-ı cuvān baḥt
Melek-sîret felek-ḳadr āsumān taḥt
6. Seh-i ʿankā-şifāt-ı ḥurşîd-sāye
Ne ʿanḳa benzer-idi ol hümāya
7. Daḳaydı serçeye ger bāl-i himmet
Ururdu şāhine her yirde ol let
8. Baḳaydı merḥāmetleahū yüzine
Girürdi şîr-i ğarranuñ gözine
9. Gedāya bir gez irişse ʿatāsı
Ne var bilmezdi malınuñ ḳıyası

10. Olaydı Mora bir gez destig̃ir ol
Süleymān bigi bulurdı serir ol
11. Şu resme şahıdı Sultān Muḥammed
Yiri dāru'l-cinān olsun muḥalled
12. Meger ol gice otırmuşdı hurrem
Melekler olmışıdı aña maḥrem

-116-

1. Qılurdı fikr iderdi dürlü tedbir
Kimin tağyir idüp kimini taşvir
2. Dilerdi memleketler fetḥ ideydi
Varup bir yaña askerle gideydi
3. Atup devlet tuğānın almağa āv
Çıkarmağa Cihān içinde ol çav
4. Adın çınratmağa ālemde her bār
İderdi cān u dilden dürlü efkār
5. Yine gönlinde dutdı bir güzel iş
Didi kendözine hiç çekme teşviş
6. Oñarur gāziler işini Allāh
Muāvīn anlara her yirde ol şah

GÜFTĀR DER SIFAT-I ŞUBUḤ

7. Meger pīr-i felek bir şubḥ açup bāş
Şenāsın bir qalenderdi ol qallāş
8. Eline aldı bir āyine'-i nūr
Ne göz kim görđi anı aldı mesrūr
9. Göründi ālem içinde ne kim var
Mücellā topa döndi çerḥ-i devvār
10. Nihānı hep ayān oldı Cihānuñ
İşine başladı ḥalkı zamanuñ

GÜFTÂR DER NEŞİR

(11) Hâliyâ çünkim sulţân-ı ʿâlem, Mora vilâyetini fetḥ eyledi. Andan soñra (12) dönüp devlet ve saʿâdet ile tahtına geldi. Bir yıl teķāʿüd itdi. Haķ Subḥānehu ve Taʿālā ḥâzreti'ne

-117-

(1)şükr idüp otururken, nîgāḥ efvāhdan ḥaber şöyle istimāʿ olundu kim: “Mora vilâyetinüñ (2) baʿzı yirleri temerrüdlük idüp yāğılık şüretin gösterür” diyü. Zirā ki Mora vilâyeti ḥaylî (3) memleket ve niçe pâre ḥişârlar idi. Şâh-ı ʿâlem bir kerre varmasıla zabṭ olunmadı. Küffâr ve müşrikîn (4) alaca olmalarını ḳomadılar. Çünkim bu ḥaber sulţân-ı ʿâlemün mübârek semʿine irişdi. Sulţân-ı ʿâlem (5) vüzerâyı nîk-rây ve kârâzmây-ı ʿaқıllarla meşveret eyledi. Vezirler; “Anatolı veya Rûm (6) ili ʿaskerini beglerle gönderelüm. Varsunlar bilʿ-külliyeye ol velâyeti zabṭ idüp taht-ı (7) ḥükümetlerine getürsünler” didiler. Sulţân-ı ʿâlem bu tedbire râzı olmadı ve eyitdi: “Savâb budır kim (8) girü cemiʿi ʿaskerümle gendüm varam, dîn-i Muḥammed Resûlullah (ʿaleyhiʿş-şelatü veʿs-selām) yolında çalışam. (9) Ya budur kim ol velâyeti bu kere, kemāhu Haķķahu zabṭ idüb elüme getürem. Yâ budur inşāallāḥ (10) târâʿ idüp yaķup yıķup harâbe virem, ʿaskerümi ğanîmet mallarıla muğtenem eyleyem.” (11) didi. Dahı emr eyledi, “Anatolı Rûm ili beglerine ḥükümler yazalar ve ulaklar şalalar ki (12) esbâb-ı ḥarb ve âlat-ı ḋarb ile ḥâzır olalar. Şöyle ki cebe ve cevşen, gürz ve ḳalkān (13) ve tîĝ-ı bürrân nîze ve peykân envâʿ silâḥ müretteb ve müzeyyen ve müheyâ ola bir vechile ḳuşurı olmaya,

-118-

(1) Zerrîn ser ʿâlemlerin ḳaldurıp, şâfların düzüp ve alayların dizüp geleler. Ordu-yı (2) ḥümâyunuma fulân yirde irişeler”, diyü her tarafa ḥaberler oldı. Çünkim cemʿi begler ve Anatolı ve Rûm (3) ili ʿaskeri bu işden ḥaberdâr oldılar. Cemiʿ-i esbâblarıla ḥâzır olup geldiler. Sulţân-ı (4) ʿâlemün ordı-yı ḥümâyünuna irişdiler. Sulţân-ı ʿâlemün ḥâk-i payına yüzler sürdiler. (5) Amma ol eyyâmlarda ğayet kış vâkiʿ olmışıdı. Zirā berd-i ʿadü-yı dîndür.

GÜFTÂR DER NAZİM :

6. Meger bir yıl bu çarḥuñ bûsitânı
Döşemişdi yine bergi ḥazânı

7. Ağaçlar cümle olmışıdı uryān
İderlerdi ayağ üstinde lerzān
8. Uçurmuşdı külāhın lālenüñ bād
Çıkarmış cāmesini serv-ü şimşād
9. Gözinden çıkmış ağlamakla nerges
Uzatmış nizesi her hārıla hās
10. Şakāyık al dudağı yile virmiş
Arūs-ı bāğ-ı varın sile virmiş
11. Cemālin setir kılmış gül nazardan
Yoğ olmuş goncalar bārid haşardan
12. Çemenler bergini hep yile salmış
Ağaçlar kurumuş yaprāğ salmış
13. Seher kuşlarınıñ diñmiş fiğānı
Ĝarīb olmuşıdı dehrüñ zamānı

-119-

1. Ğanı gül şevkiyile bülbül-i zār
Gülistān içre eyledüğü bāzār
2. Ğanı nergislerüñ altün külāhı
Keserlerdi encüm-i gerdüna rāhı
3. Ğanı süsenlerün çini kabāğı
Semenlerüñ yahüd sımın tabāğı
4. Çiçekler geydü ol dürlü cāme
Semen şarındüğü ol ağ imāme
5. Ğanı ol hilat-ı eyyām-ı nev-rüz
Ğanı ol ıyş u nüş u cām-ı nev-rüz
6. Ğamusın yile virmişidi devrān
Yaturdı cümlesi hākile yeksān
7. Cihān gülzārınuā yoğdur şebātı
Ĝayatinun şoñ ucı var memātı
8. Urulmuş inķılāb üzre bināsı
Degül muħkem bināsınuñ esāsı
9. Geh eyyām-ı bahār olur müzeyyen

- Ki olur cān u diller anda rūşen
10. Geh eyyām-ı zīmistān ile ʿālem
Dutar bir niçe dürlü veche mātem
11. Olur ġāhī harab u ġāh-ı maʿmūr
Gehī ġam-ġīn olur u geh-i mesrūr
12. Bu resme olaçak hāli Cihānuñ
Nola ħāli içindeġinüñ anuñ
13. Bu sözler vasfını çoçdur çoyalum
Girü biz kışşamuzdan söyleyelüm

-120-

GÜFTAR DER NESİR:

(1) Hāliyā çünkim sulţān-ı ʿālem, girü ve tekrar Mora vilāyetine ġazā ʿazmin idicek (2) buyırdı ki, cemiʿi Anaçolı ve Rüm ili begleri geldiler. ʿAskeri cemʿ oldılar. Gendüzi devlet (3) ve saʿādetile çapu halkıyıla zerrīn ser ve feth asār ve nuşret bār ʿālemlerin kaldurup, sevketıla (4) ve ʿazāmetıla yürüdi. Gendü memleketinden çıkup Mora vilāyetine kadem başdı. Küffār (5) ve müşrīkiniñ cānlarına od düşdi. Ve buyırdı ki, her tarafı tārāc ideler yıçalar ve yaçalar. (6) ʿAsker-i İslām lā-cerem her çarafa revān oldılar. Niçe yirleri yıçup yaçub tārāca virdiler. (7) Küffār çavmi bu hāli göricek bi'l-külliyeye vilāyet amān dilediler, sulţān-ı ʿālemüñ emrine (8) müţīʿ oldılar. Amma ġāyetde ifrāçıla kış olmışıdı. At ve çavar cümle ʿasker bir mertebede muzayakada (9) idi ki dille beyān olmaz. Sulţān-ı ʿālem, ʿaskerüme ġüç olmasun diyü anda ziyāde karar (10) itmeyüp döndi, ġānimün ve sālīmün tahtına geldi devletıla çarar idi.

GÜFTAR DER NAZIM:

11. Hemişe dīn eline şāh olanlar
ʿAdunuñ tiğ ile başın alanlar
12. Şalanlar tiğler aʿdā-yı dīne
Varup ʿaskerle ırāġa vü yakına
13. ʿAdū-yı dīni makħūr eylesünler
Buluben furşatı ħor eylesünler

-121-

1. Cırāğ-ı dīni rüşen eylesün Hâk
Müsülmânlar dilin sen eylesün Hâk
2. Cihād ehline virsün fırsatı hem
Bularla bile koşsun nuşreti hem
3. Ğanīmet malları ile halk-ı ʿālem
Kamu yirlerde olsun şād u hurrem
4. Cihāndan şah-ı dīn bulsun murādın
Cihān halkı disünler eyü ādın
5. Eyü adımı kalur ancak gışinüñ
Añılur eylügeni eyelük işinüñ
6. Hüdāvende eyüler hürmetine
Hābibüñ yüzi şuyı ʿizzetine
7. Bizi dur itme rahmetden İlahī
Çü sensin pādişāhlar pādişāhı

GÜFTĀR-I DEVAZDEHOM DER MECLĪS-İ GAZA-YI KALʿAʿ-İ TRABZON

8. Gel ī cān bağınuñ hoş hūn-ı bülbül
Açıldı gülşen-i cān içre bir gül
9. Ki büyüñdan Cihān oldu muʿattar
Yüzinüñ nūrı virdi ʿāleme fer
10. Gel imdi eyle vaşfin yi şekerler
Beyān eyle bize dürlü semerler
11. Haber vir variken dilde meʿālūñ
Hüdā bilür ne olısar çü hālūñ
12. Cihān işlerinüñ yoğdur sebātı
Görürem gey ʿacep bu kāyinatı

-122-

1. Cihān divine niçe biñ Süleymān
Gelüben hüküm kıldı oldu Sulţān
2. Soñ ucı gitdi anlar qaldı bu dīv
Niçelere bu resme geçdi çok rīv

3. Yüzine güldi niçe ehl-i bahtuñ
Niçe şāhiblerini tāt u tahtuñ
4. Şoñ ucu yine şoğdı qaldı uryān
Yaturlar cümlesi hākile yeksān
5. Bu bir mekkāredür kim hīle ile
Niçe baht ehli rahtın virdi yile
6. Şular kim ʿaqlıla tedbīr iderler
Bu mekkār'e gōñül virüp niderler
7. Öküşdür kışşası bu dāsitanuñ
Ki derdi çoğdurur fāni Cihānuñ
8. Ne denlü söylerisen bu kelāmı
Çü bulmaz haşre dek hergiz tamāmı
9. Qoyalum bu sözi el-qışşa ī yār
Olalum hālümüzden bir haber-dār
10. Diyelüm server-i şāhān gāzi
Ġazālarda ne resme kıldı bāzi
11. Şeh-i aʿdā-güş u ser-defter-i dīn
Muḥammed Hān Ġāzi server-i dīn
12. Şu resme şāhıdı ol kim Cihānda
Anılūr haşre dek ādı zamānda
13. Beyāna gelmez ānuñ vaşf u hālī
Niçe me īdevüz dürlü hayālī

-123-

1. Cihān ditrerdi anuñ dehşetinden
Zamān qorqardı anuñ heybetinden
2. Ya cānı varıdı bir yoğsūla bay
Didüreyidi ʿahdında anuñ vāy
3. Ulular giçiye zulm itmezidi
Qoyup toğruyı egri gitmez idi
4. Cihān olmışdı evcinde musahhar
Mehābbet birle key şāhıdı server
5. İşi güci Ġazālar itmegidi

- Varup küffâr iline gitmegidi
6. omişdı c n u başı ak yolında
uşanup sa‘y tıgını bilinde
 7. Mu‘ini d n-i Amed’ di o g zi
İderdi yıl u ay ceng ire b zı
 8. Keserdi başıını a‘d yı d n n 
D gerdi yire  nın m şrik n n 
 9. Şalardı k fire esy fi her dem
omişdı ak yolında c n-ı mukem
 10. İşitgil yine bir ‘ l  gaz sın
Du‘ dan aşre dek anı aņasın
 11. İlah  r h na ılsun du‘ yı
G re ‘Adn umağı ire li yı

G FT R-I DER NEŞİR:

(12)  liy   nkim server-i ş h n-ı ‘ lem. Sult n Muammed H n G zi(13) (Ce‘ale’l-cennete mes’vehu) tekr r Mora sefer n id p, gir  tahtına gelicek. Bir yıl ta ’ud itdi.

-124-

(1) Andan şo ra tedb r itdi. Bunı şev b g rdi kim, vara Anaolı diy rında arabuzon (2) didikleri al‘a-ı arb-ı dest kılıcıla fet eyleye; taht-ı h k metine get re. Dar’ul-arb iken (3) daru’l-sel m ola. arabuzon did kleri bir al‘a idi kim arade iz ken rında (4) G rcist n urbında, limong h meşh r-ı  f k. Raviler ş yle riv yet iderler kim: “N ş n (5) rev n-ı ‘ dil’ n tahtıydı” da ı dirler. L -cairem sult n Muammed G zi H n ş yle (6) istedi kim vara, ol kal‘a’ı da ı c nd-i şey t n’il-la‘ n ve k ff r-ı m şrik n elinden (7) (B  ‘avn-i ‘in yeti-İllah) y r y ş birle fet eyleye. Buyurdu gir  ki; “Anaolı ve R m ili beglerine h k mler (8) yazalar ve ulalar şalalar, cem -i esb blarıla ile ‘asker-i İsl m azır olalar. Ş yle ki cebede (9) ve cevşende alet-i arb ve arb u ıt l tıg-ı b rr n ve t r   kem n, siper   sin n, n ze v  peyk n (10) şol nesnelere ki m himm t-ı cihatdur, ayd id p ful n yirde gel p ordu-yı h m y numa (11) irişeler” diy  her diy re haber oldı. Vacibil’emru’l-m l li ‘asker-i İsl m da ı şol (12) nesnelere kim esb b-ı gaz dur, azır

ve mübeyyâ kıldılar. Yig atlar ve yarar yoldaşlar cem° oldılar. İttifâk, (13) ol eyyâmlarda faşl-ı bahâr vâkı° olmuşıdı.

GÜFTÂR DER NEŞİR DER ŞIFAT-I BAHÂR:

-125-

(1) Meger bir yıl ki bahâr eyyâmıydı. Qadir, yed-i kudret birle rahmet aşarını Cihân yüzine (2) nişâr itmişıdı. Şöyle ki emvât-ı nebâtât girü taze cân bulup, çâh-ı °ademden (3) vücüd çâhına gelmişlerıdı. Çemen şahrâ yüzine bisât-ı zümüriddîn şalmışıdı. Ve benefşe (4) °anber dükânın açup, semen sîmîn-ten jâle dürlerle cemâlîn °araç-rîz itmişıdı. Ve nergis-i (5) şehlä topraqdan baş qaldurup humârın yazmağičün eline altun ayâğın almışıdı. Şakâyıq (6) ve nu°mân al cämeler geyüp gözlerine kuşullar ve qaşlarına rasıhlar urunup gendülere zînet (7) virmişler idi. Ve lâlê'-i ciger-süz Cihân dimâğın mu°athtar itmegičün müşğîn buhûr tutuzup miçmere (8) gerdân olmuşıdı. Serv ü °ar °ar şimâd u şanavber, eginlerine nilgün cämeler (9) alup, bälâkad dilberler bigi i°tidalıla hırâmân hırâmân cilveler kılmışlar idi. Ve sultân (10) gül taht-ı zümüriddin üzerinde başına yâkûtî tac ve egnine la°lîn ve sîmîn kabâ geyüp, (11) oturmuşıdı. Ve gonca'-i sîrâb kâsesîn pür-zer kıluq durmuşıdı ve sünbül, zen-i ra°nâ (12) bigi busitânda kâküllerini düşlarına şalmışıdı; ve çiçekler nev °arûslar bigi rengâreng (13) şüretlere girüp kimi al duvâqlara bürinüp ve kimi kızıl tutuqlar urunup kimi isfidâclar

-126-

(1)sürünüp, gözlerine kuşullar çekinüp ağışânlar üzerinden biñ dürlü nâzıla °arz-ı cemâl (2) iderlerdi ve ağaçlar kimi munaqqaş ve kimi müzehhep hil°at-ı nev-rüzîler geyüp i°tidalıla hareketler (3) iderlerdi; ve murğân-ı çemen, her biri bir şavtıla Dävüdi-var °ışq zebûrın oqurlar (4) idi. Ve bād-ı sepük-pây bu meydânda raqqaş olup cevelân kılırdı. Lâ-cirem, bu mübârek (5) faşl içinde dîn pâdişâhı Sultân Muhammed Hân Gâzi, (ce°ale'l-cennete maşavâhu) niyyet-i gazâ (6) fi-sebili°lilahi, Tarabuzon qal°asınun üzerine varmaq tedârükün itdi. Dahı din (7) °askerîn cem° idüp, İslâm °alemlerîn qaldurup, Rum elinden bahrı geçüp, Anaçolı (8) diyârına revâne oldu. (bi°avni °inâyeti °lahi l° meliki°l-°âlî).

GÜFTÂR DER NAZİM DER ŞIFAT-I ŞUBHİ

9. Meger bir şubh-ı dem şâh-ı nuh-eflâk

- Seher bezminüñ itdi perdesin çäk
10. Götürdi çengini açıldı zühre
Hikāyet özge oldı görđi dehre
 11. °Uṭārid, defterin yumdı vü yıldı
Zuhal hem kışsa nolduğını bildi
 12. Özini kıldı penhān müşterī hem
Bu ḥālī görđi merriḥ oldı epsem
 13. Qamer bildi ki toğdı şem°i ḥāver
Varup ğarb iline gitdi çeküp ser

-127-

1. Qalan ılduzlar oldı cümle penhān
°Ayān oldı güneş nūrı çün ī cān
2. Bulardan zulmat-ı şeb öñ açıldı
Cihāna raḥmet āşārı şaçıldı
3. Zamānuñ yüzi geldi oldı rüşen
Şanasın oldı °ālem tāze gülşen
4. Meger ol şubḥ-ı dem sultān Muḥammed
Maqām ravza°-i cennet muḥalled
5. Enisi ḥūr olsun yārı ğılmān
Aña raḥmetler itsün yüce Sübhān
6. Selāṭin serveri şāhıdı ğāzi
Çođ itmişdi °adū-yı dīnle bāzı
7. Qılıcı birle nice memleketler
Alup a°dāya urmuşıdı letler
8. Daḥı her bir tarafda qal°alar hem
Alup fetḥ idüben dönmişidi dem
9. İşi güci °adū-yı dīnileyidi
Anuñla dāyīma nuşret bileydi
10. Be-ğayet ṭālī°i kuvvetdeyidi
Özi hem °izzet-i devletdeyidi
11. Ğazā yolında diñle nitdüğini
Veruben qal°alar fetḥ itdüğini

12. Buyurdu cem° oldu yine °asker
Şu °asker her biri başına server
13. Şabaya zin urup olmuş süvāre
Uçar kuş bigi varur her diyāre

-128-

1. Dağınmış her biri bir tîğ-i hun-rîz
°Adūnuñ dökmege kanın umar tîz
2. Elinde nîzeler şān mār-ı ejder
Dili ağzında hançer bigi ditrer
3. Kemānlar kim dutarlar ellerinde
Tolu tırkeşleri oñ bellerinde
4. Halāş eyleseler bir tîr-i yādan
İnerdi düşmene oñdın kazādan
5. Atı kâcimplilerdi ser-be-ser hep
Çuqallulardı gendüler müretteb
6. Bu şevket birle ol şāh-ı mu°azzam
Dilir ü şaf-şiken sulţān-ı a°zam
7. Çeküp dîn °askerini oldu revāne
Ki taldı heybet-i nārı Cihāna
8. Nişāne irmege tîr-i murādı
Cihān içre qomağa eyü adı
9. Ğazā yolında cāndan sa°y iderdi
Ne yire kim Ğazāyıçün giderdi
10. İştüdük vaşfını çün bildük adın
Gel imdi diñle bir °ālî cihādın
11. Velî şol şartıla ki el qaldurasın
Dañı şıdğıla anı cāndan añasın
12. Qılasın rûhına dāyīm du°āyı
Añasın hayrıla ol pādışāyı
13. İlāhi hayrıla her kim anı yād
İderse dāyīm anı eylegil şād

-129-

1. Ki zîrâ gâzi-yi devrânıdı ol
Cihânda añılur sulţânıdı ol

GÜFTÂR-I DER NEŞİR:

(2) Hâliyâ çünkim server-i şâhân-ı âlem Sulţân Muhammed Hân Gâzî (revvağa (3) İlahu mezcı'ahu) deryâyı geçüp İslâm askerîn çeküp yürüdi. Yeyü içe ırte gice kona, (4) göçe. Evvel Sinab dimegle meşhür kal'anuñ üzerine yakın varıcağ. kal'a-ı Sinâb ve Kasla (5) mâni ve cemî-i nâhiyesi, İsfendiyâr oğlı İsmâ'il Beg didüklerinüñ taht-ı hükümetinde idi. (6) Şâh-ı âlemüñ devletile asker çeküp üzerine geldülgün işidicek, bir niçe günlük yol, bir niçe biñ (7) erile karşı vardı, şah-ı âleme istikbâl itdi; taht-ı hükümetinde olan kal'aları (8) ve il vilâyetini şâh-ı âlemüñ ayâğı toprağına teslim ve emrine tevfiş itdi. "Ben dahı kal'alarum (9) il ve vilâyetüm ve ehl ü ayâlüm devletlü pâdişahuñ devletlü yolına fidâ olsun", didi. (10) Sulţân, bu sözi gayet hoş gördi. Bu hâle cemî-i İslâm askeri şâd ve hurrem oldılar. Zîrâ (11) müslümânlarla harb u darb u kıtâl olmaduğına sevindiler. Andan devlet ve saâdetile şâh-ı âlem (12) göçdi, İslâm askerini çeküp yürüdi. Tarabuzon didikleri kal'anuñ üzerine vardı. (13) Ol zamânda Tarabuzon nüşin revân-ı âdil neslinden bir tekfuruñ elinde idi.

-130-

(1) Henüz dahı şâh-ı âlem mezkûr kal'anuñ üzerine varmadın meşhür-ı âfâğ, cezîre'-i uşşâğ, merkad-ı (2) şühedâ ve melce-i fuğara ve mesken-i ğurebâ dâru'l-ğuzzât ve'l-mücâhidîn, Gelibolı şehrinden emr-i pâdişâhî (3) mücebince kadirğâlar donanub niçe biñ er, bahir yüzinden kal'anuñ öñürdi üzerine (4) varup, kal'a'ı ihâta itmişlerdi. Devlet ve saâdet ile Sulţân-ı âlem dahı geldi. (5) Kal'anuñ üzerine emr eyledi. Āyîn üzre asker kollu kolına kondı ve gemilerden (6) toparı çıkarup kal'a'ı âfetdaşerila dögüp, yıkup, yire berâber idüp (bi'avni inâyeti'llahe) (7) darb u dest kılıcı ile fetih itmek tedârükindeyiken; küffâr, müşrikîn, cünd-i şeyâtinil-la'in (demmerhumu'llahe) (8) gördiler kim hâl ayruksı, fikir itdiler. Hâliyâ, tedbiri şuña irgürdiler: "Eger temerrüdlük idüp şâh-ı (9) âleme ceng kırup harb u darb u kıtâl idecek olursağ işimiz ileri varmaz, bir kılıçdan (10) geçerüz. Ehl ü ayâllerümüz esir olur, gendü elümüzde ocağumuza şü koyaruz" didiler. Bu işüñ yigregi (11) oldur kim; "Ağır başıcağ yeyhi kalğar. Ölmekden dirlik yigdür. Üzerümüze asker çeküp kelen (12) dîn pâdişâhı Sulţân Muhammed Han

Ġāzidür. Anuñla karşı durmak olmaz” didiler. “Āķılāne (13) vardılar, dahı amān dilediler, ŗāh-ı “ālemüñ emrine muķı oldılar. Ķal“a-ı ve cem“i ehl-i “ayāllerini

-131-

(1)ve esbāb ve mallarını her ne kim varısa sulķān-ı “ālemüñ emrine tevķiz itdiler. İki tarafından (2) hiçbir aķaduñ burnı ķanamadı ģarb ve đarb ve ķıtāl olmadı, sulķān-ı “ālem devletinde (3) asānlıķıla fetķ olundu. Daru’l-ģarbiken daru’l-İslām oldu. (Elhamdülillāhi “ala dān’i’l-İslāmı (4) el-minetilillahı) ŗāh-ı “ālem bu fetķ-i dahı Ħaķ ķıbelinden hoŗ gördi; ŗād u ģurrem, ģanimun ve sālimum (5) İslām “askeri ile rec“at idüp ģirü taķtına geldi.

GÜFTĀR DER NAZIM.

6. Hemıŗe pādiŗāh-ı dān olanlar
Reh-ı Ħaķ’da ģazā “azmān ķılanlar
7. Dürıŗüb sa“y idenler dān yolında
Diyenler zıkr ü tevķıdi dilinde
8. Oñarsun Ħaķ, neye kim ķaŗd ideler
Yürüyüp dıŗmen üzre kim gideler
9. Mu“in olsun müdāmı fetķ u nuŗret
Müyesser eylesün ģaķ “izz ü devlet
10. Ne iŗ kim dutsalar Ħaķ ķılsun asān
Feraķ olsun ne yirde olsa sulķān
11. Ġanīmet mallarıla “askerin hem
Ķamu yirlerde ķılsun ŗād u ģurrem
12. Ki zırā dān yolında sa“y iderler
Ya ŗu cān terkini urup giderler
13. Bulardur fetķ iden bab-ı cinānı
Ķü ķıldılar bu yolda terk-i cānı

-132-

1. Ķalıŗup sa“y iderler ģice ģündüz
Urıŗup dürtıŗürler cümle düpdüz
2. Bulalar “izzeti ĩ ģaķ ķatuñda

- Muḳarrep olalar hem Ḥazretüñde
3. Mu‘in ol yā ilahī cümlesine
Helal irgürme hergiz ehl-i dīne
 4. Cemī‘i yirde bulsunlar murādı
Çağirtsunlar Cihānda eyü adı

**GÜFTĀR-I SİZDEHOM DER MECLĪS-İ GAZA-YI İFLAK Bİ ‘AVNĪ
‘İNAYETİLLAHĪ**

5. Gel ī cān meclisinüñ nağme-sāzı
Yine ‘arz eylegil söz u niyāzı
6. Terennüm birle kııl āheng-i Şehnāz
Ki tā bezm ehline keşf idesin rāz
7. Bu bezmüñ çün bugün güyendesisin
Ġazā inşāsınuñ honendesisin
8. Yine bir kışşa naql it pür-ma‘ānī
Müşerref eyle bir dem ‘aql u cānı
9. Öküşdür kışşalar gerçi Cihānda
Oқınur diñlenür her bir mekānda
10. Gel imdi sen dahı dürler nişār it
Oқı bir hoş kelām ihtiyār it
11. Ki tā senden eşer қala Cihānda
Añıla haşre dek aduñ zamānda
12. Cihānuñ çün bilürsin yoқ sebātı
Ne iş üzredurur hem kāyīnātı

-133-

1. Ne ejderdür bu çerh-i nīlgün reng
Dutupdur tal‘tı āyinesin jeng
2. Ne hūnidür bilürsen bu nehengi
Ki haşm olup kıılur her dem cengi
3. Şolutmaz bir ağırdan niçe cānı
Yudar bir lahza virmez hiç amānı
4. Kanı bu mülke ol ḥakim olanlar

- Cihānuñ ʿiṣret ü zevkın kılanlar
5. Hazāyin cem° idenler sīm ü zerden
Cevāhir birle la°l ile güherden
 6. Muraşsa° tāclar zerrīn kemerler
Çanı ol hil°at-i fāhır geyenler
 7. Çanı ol hüküm idenler şarq u garba
Çekenler °askeri dārbıla harba
 8. Çanı ol memleketler fetḥ idenler
Ġazāya niçe aylık yol gidenler
 9. Çanı ol nazenīnler çanı ī cān
Yaturlar cümlesi hakıla yeksān
 10. Bu sözlerden hemān derd artar ī yār
Bu sözi itmeyelüm girü tekrār
 11. Görelim nice olduğın ḥikāyet
Neye irdüğün el-kışşa rivāyet
 12. Sa°adet āfitābı zıll-ı Yezdān
Muḥammed Hān Ġazi şīr-i garrān
 13. Selāṭīn serveri şāh-ı Cihāngīr
Ki °ālem olmuş idi aña naḥcīr

-134-

1. Yidi başlu bir ejder idi ol şāh
Ki zeyn olmuşdı anuñla taḥt u dergāh
2. Mehābetde nazīri gelmemişdi
Zamānında °adu hiç gülmemişdi
3. Çuşanmışdı çuşağın dīn yolında
Dutubdı tiğ-i bürrānı ilinde
4. Ġazā itmegidi her yıl aña o iş
Bu resme ḥaḫ aña virmişidi ceys
5. Yaraşık şāh-ı taḥtıla tāca
Cihānı kesmişidi hep harāca
6. Olaydı devlet atına süvāre
Olurdu halk öñinde pāre pāre

7. Şu resme °ālī himmetdi ol sultān
Ki yanındaydı zer hāk ile yeksān
8. Döñerdi dīn yolında harc iderdi
Ne yire kim gāzāyıçun giderdi
9. Durişürdi gāzā yolında muhkem
İşi güci gāzā itmekdi her dem
10. İşit iflākā geçdügi gāzāyı
Ne resme gāzidür ol pādişāyı
11. Velī şol kavlıla idüp şenālar
Kılasın ruḥına cāndan du°ālar
12. Du°ā ideñe her kim dise āmīn
Belālardan Hudā eylesün imīn

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(13) Hāliyā çünkim Sultān Muḥammed Hān Ğazī (ce°ale'al cennete meşevāhu)
Tarabuzon

-135-

(1)seferīn eyleyüp tahtına gelicek, girü emr eyledi ki; “Anaḥolı ve Rūm ili beglerine hükümler yazalar (2) ve ulaḥlar salalar; tā kim °asker-i İslām cem° ola. Şöyle ki esbāb-ı ḥarb ve alāt-ı ḍarb, şol (3) nesnelere kim muhimmātı cihātdur hep ḥāzır muheyā ideler. Cebede ve cevşende tīg u sinānda (4) ve tīr u kemānda, siper ü peykānda cümle’-i yarağ-ı gāzāda hiç vechile kuşurları olmaya; Gelüp (5) ordu-yı hümāyunuma fulan yirde irişeler” diyü. Lācirem vüzerā-yı nīk-rāy ve kārāzmā-yı (6) °aḥıllar, vüçibu’l-emrū’l-ma°ālī, her tarafa hükümler yazdılar ve ulaḥlar şaldılar cemī°i beglere (7) ve cümle-i °asker-i İslāma ḥaber itdiler. Şol nesnelere kim gereklüdür hep kayd itdiler. Eyü atlar (8) ve yarar yoldaşlar şöyle ki silah u selebleri birle cem° oldılar. Gelüp şāh-ı °ālemün ordū-yı (9) hümāyunına irişdiler hāk-i pāyına yüzler sürdiler. Devletıla sultān-ı °ālem dahı (10) Kostantīniyye şehrinden ḥalkup niyyet-i gāzā fi-sebīli’llahi İflāk vilāyeti üzerine revāne (11) oldı. (bi-°avni °ināyet-i malik’il-°ālī)

GÜFTĀR DER NAZİM-I DER ŞIFAT-I ŞUBḤ:

12. Seḥer kim şāh-ı encüm ḥaldurub baş

- Cemālî nûrın itdi ʿāleme fāş
 13. Cihānı z̄ulmeti almışdı
 ƘarañulıƘla ʿālem Ƙolmışdı

-136-

1. Ağartdı şubh nûrı irdî nāgāh
 ʿAyān oldı güneş nûrı seher-gāh
2. Girü işlü işine yol buldı ʿālem
 Feraħ oldı Cihān h̄alkı hep ol dem
3. Meger ol şubh h̄urşid-i saʿādet
 Şehî ferhunde-ahtar mah-ı ʿizzet
4. Selātin serveri Sultān Muħammed
 Maħamı ʿadn-ı uçmağ-ı muħalled
5. Çeküp dîn ʿaskerin oldı revāne
 Ƙıyuben rāh-ı dīnde baş u cāna
6. Yüridi yiyü iče irte gice
 Ƙamu dîn ʿaskeri ile Ƙona göçe
7. Tunā şuyı kenāranı çü geldi
 Heman-dem beglerine emir Ƙıldı
8. Gemiler hazır idi h̄oş müretteb
 Geçeler cümle ʿasker durmayup hep
9. Derilüp cümle ʿasker geçdi fi'l-hāl
 Kimesne Ƙılmadı hiç Ƙilile Ƙāl
10. Durup bir subh getdü devletile
 Daħı iħbāl ü ʿizz ü hürmetile
11. Tunā'yı geçdi Ƙondı Ƙıldı ārām
 Ƙamu ʿasker yānınca emrine rām

GÜFTĀR DER ŞIFAT-I BAHĀR:

(12) Meger bir yıl bahār çiçekleri şahrā yüzin zeyn eyleyüp Cihān şuffatı (13) cennete döşmişdi. Lāleler ciger Ƙanıla Ƙadehlerin Ƙoldurup ve nergesler altun tāclar

(1)urunup oturmuşıdı. Ve süsenler çini tabağların ıoldurup durmuşıdı ve şekāyık (2) ve nu‘mān başlarına yāqūtī tāclar geyüp eginlerine la‘līn ıabālar almışıdı. Ve çemenlerle busitānlar (3) ser-sebz ü gülistānlar, güllerle pür-luıf ve ağıaçlar renga-reng dibālarla ārāste ve ağışānlar (4) envā° çiçeklerle pīrāste ve serviler şānavberler birle nārevanlar ve ‘ar ‘arlar, tūba-ıkad gül-gūn had (5) cānlar yaııcı dil-rübālar gibi i‘tidalıla harekātler iderler idi. Ve tağlar dāmerlerini gevherlerle (6) ıoldurup, nīlgūn ıabālar geyüp durmuşıdı ve şular delürüp şūrīde dīvāneler bigi (7) şahrālara düşmüşıdı. Ve seher kuşları her tarafda kimi vā‘ızler gibi ağışān menberlerinden (8)

أَنْظُرِي النَّازِعَةَ لِلَّهِ كَيْفَ تَجِي لِأَرْضِ بَعْدَ حَتْمَا

āyetini tefsīr iderlerdi. Ve kimi güyende olup (9) nağmāt-ı rengīn, kimi honende olup ebyāt-ı şīrīn söylerlerdi. Lā-cirem bu mübārek faşl (10) içinde dīn serveri Sultān Muḥammed Hān Ğazī ğazā ‘azmine kanlu Tunayı geçüp İflāk (11) vilāyetine vardı; her tarafa cāsūslar şaldı. Tā ki vara, düşmenden haber ala. Ol eyyāmda (12) İflāk’uñ begi, Kazıklı Voyvoda dimege meşhūr bir kāfir begi idi. Ğāyet cabbār ve cefākār, hūnī (13) ve siyeh-dīn ve siyeh-rū, mustakim ve mufsid. Şöyle rāvīler rivāyet iderler kim, vilāyetinde bir kimesne

-138-

(1)günāh işleyüp katle mustahıık olsa, cemī°-i akrabasıla ve ehl ü ‘ayaller ile yollar üstinde (2) kazıklara urup, yıllarla durıururmuş. Taht-ı yedinde olan ra‘iyyetine bu resme siyāset (3) gösterürmüş. Lā-cirem Sultān Muḥammed Hān Ğazī, İslām ‘askerin çeküp üzerine (4) varıcaı, Şāh-ı ‘ālemüñ tığ-i abıdār-ı ve elmas-ı lā°-i bārından cānına od düşdi, havf (5) itdi. Bir niçe biñ ‘askerile gendüyi penhān itdi, hiç şūrete gelmedi. Nāgāh bir gice (6) şāh-ı ‘ālem ser vaıtinde gāfil otururken ‘asker kollu kolında fāriğ dururken (7) gelüp giceyle bir tarafdān şāh-ı ‘ālemüñ üstine hücüm itdi. Görüñ ol siyeh-rū ve siyeh- (8) dil ne āhen yürekli pelīd imiş. Bu iıkdāmı itdi, atnuñ ayağı yire geçüp gendünüñ (9) boynı üzölüp, helāk olam dimedi. Ve yāhud İslām ‘askerinüñ içinde, ğāzīlerüñ (10) kanlu kılıçlarınıñ tu’mesı düşüp rīze rīze olam, diyü fikr itmedi.

GÜFTĀR DER NAZM-I DER ŞIFAT-I ŞEB

11. Meger bir gice rū-yı āsumāne

Şaçılmışdı güherler dāne dāne

12. Şu gevherler ki yok birine kıymet
Ki her birisi bir t̄ac ūzre devlet
13. Ne k̄anda bulunur ne hoğ baħırde
Kimesne görmemiş mişl̄in deħırde

-139-

1. Kimisi beñzeridi şeb-çırāğa
Virürdi şu°leler yakın ırağa
2. Kimisi şeme°lar şan bezm içinde
Görinürdi Hiṭā vü Rūm-u Çin'de
3. Şağışsuz °asker idi şanki dipdüz
Ne kadar varısa göglerde ılduz
4. Olaruñ şāhıydı māh-ı eflāk
Dönerdi çerh öninde cüst ü çalāk
5. Bu resmile idi göglerde zīnet
Ki bağlamışdı her vechile şevket
6. Velī yirden dahı olgıl haber-dār
Diyelüm nice idi hāl ī yār
7. Ki zulmet kaplamışdı Cihānı
Göremezdi kimesne āsumānı
8. Cihān kaṭrāna batmışdı ser-ā-ser
Seçilmezdi hiç aşlā at ıla er
9. Meger ol gice sulṭān-ı kamer-ruħ
Sa°adet āfitābı şāh-ı ferruh
10. Dilir ü şaf-şiken Sulṭān Muħammed
Mu°in-i dīn ü dünyā, şer-i° Aħmed
11. Oturmışdı fāriğ halvetinde
Melekler pesbānlardı katında
12. Ḥuzūrında °adūdan fāriğ idi
Muħālif nesne fikrinde yoğdı
13. Dün içinde hemān bir pūn velvele oldu
Didiler geldi düşmen uş koyuldu

-140-

1. Haber eylediler şāh-ı Cihāna
Zamānuñ şāhı sultān-ı zamāna
2. Ki dün başkının itdi geldi a°dā
Didi depreşmeñüz olmaya gavğa
3. Buyurdi begleri oldı süvār
Ki olalar şāh öninde pāre pāre
4. Uyardılar niçe yirlerde meş°al
Ki °asker birbirine şunmaya al
5. Ki zīrā müşkil olurdun beluñi
Qopar °asker içinde añu yāñu
6. Biri birin kırar bilmez beliñden
Be-gāyet havf iderler sasū dinden
7. Yavuzdur işbu iş °asker içinde
Huşuşā yağı iqliminde dōnde

GÜFTĀR DER NEŞİR.

(8) Hāliyā çünkim İflāk begi Qazıklı Voyyoda didükleri kelb-i cehennem (9) dīn pādişāhı Sultān Muḥammed Gāzīnūñ °askeri üzerine gelüp dun başkının idicek (10) °asker içinde hayli ıztırāb vāki° oldı. Allah şaklasun çoqlık °asker üzerine (11) cañsuzda dün başkın olmağ haylī müşkil olur. °Asker beliñle birbirine (12) kılıç koyar bilmez. Huşuşā cemi° °asker, kimi silāhlarını çıkarup ve kimi yaylarını başup (13) ve kimi billerinden kılıçların çözüp ve kimi atlarını degüşüp, kimi uyquda ve kimi uyanuq

-141-

(1) her biri huzurlu huşurında idi. Ol pelīd ve ḥabīs bir niçe biñ er ile gelüp (2) sağ koldan °askere girüp, oda düşmiş gibi girü ters yüzine dönüp (3) revāne oldı. İslām °askerinūñ (naşsarahumullahu) gāzīlerinden niçe gāzīler irişüp (4) başlar keddiler ve kanlar dökdiler. °askerūñ ba°zı tarafı henüz duymadan (5) girü başın alup bir tarafa kaçdı. Bir niçe fersenk ardınca gāzīler qodılar. (6) Aḥiru°l-emir şabaḥ olunca nā-bedīd oldı. Qankı tarafa gitdüğü belürmedi. Lā-cirem serveri (7) şāhān-ı °ālem derḥāl uç beglerine aqın buyurdi. Ol dilāverler daḥi yir yir aqıncı (8) çeküp her tarafa revāne oldılar. İflāk vilāyetini tārāce virdiler. Girü ol kelbi (9) cehennemi bir kerre daḥi aqıncı

üzerine başkın itdi. Amma anda dahı nesne başarmadı. (10) İslām °askerinüñ gâzîleri ilin ve vilâyetin yaqub yıqub târâce virdiler. Hayli esîr (11) ve esbâb-ı māl ğanîmet ala getürdiler. °Asker-i İslâmdan haylisi muğtenem oldılar. (12) Bundan soñra sultân-ı °âlem hayli cüst ü cü itdürdi. Her tarafta cäsûslar şaldurdi. (13) Tâ ki buluşup küffârı müşrikîn cünd-i şeyâtîni la°in ile cenk ide idi hiyâr

-142-

(1) doğrar bigi kılıçdan geçüre idi. Ammâ ne kadar ki sa°y eyledi, hiç haberin almadı, (2) ve ele getürmedi, nâ-bedîd oldı, kandalığı bilinmedi. Lâ-cirem sultân-ı °âlem bu gazadan (3) dahı şâd u hurrem, °asker-i kişver-güşâ ve memâlik-ârâsıyıla ğanimün ve sâlimün rec°at (4) idüp tahtına geldi. Şâd-u bî-ğam sa°adet burcına kındı.

GÜFTÂR DER NAZİM:

5. Hemîşe dîn çırâğını yaqanlar
Ġazâ kaşdına şıdķıla çıkınlar
6. Dahı dîn °askerinüñ pâdişâhı
Kim oldur °âlemüñ püşt u penâhı
7. Ġazâyıçun ne yola kosalar pây
Hudâ fırsat virüp eyleye kolay
8. İdeler düşmene hoş intikâmı
Bulalar fırsat u nuşret müdâmî
9. Açuk yolları vü gönülleri tok
Ġanîmet mâllarını bulalar çok
10. Murâda ireler her yirde dâyim
Sa°adette duralar cümle kâyım
11. Dahı şâh-ı Cihânuñ her murâdı
Ola hâşıl Cihânda çıka adı
12. Mu°ini Hağ ola vü yarı devlet
Harîfi ola hem ikbâl ü °izzet
13. Ola hem °askerinüñ dilleri şâd
Bulalar her bir işde ğamdan âzâd

-143-

1. İdeler şāhıçun medḥ ü şenālar
Du°adan ḥaşre dek dāyim añalar
2. İlāhī °ömr-i devlet pāyidār it
Anı tā ḥaşre dek °ālemde var it

GÜFTĀR-I ÇEHĀR DEHOM DER MECLĪS-İ ĞAZĀ-YI MĪDİLLŪ

3. Gel ī °aql issi kāmīl diñle cāndan
Ne söyler bülbul-i dil añla cāndan
4. Ne deryādur işit deryā-yı dāniş
Ne resme işlemek gerek gişi iş
5. Çü °ummān-ı ma°ānī bī-gerāndur
Ki söz gevherleri anda nihāndur
6. Şu dürlər var ki delmemişdür elmās
Ki nā-süftedurur el urmamış nās
7. Söziyiçün durur insāna rağbet
Söziyiçün bulupdur böyle °izzet
8. Eger nuṭṭ itmeseyidi bu insān
Müsāfetde ne insān u ne ḥayvān
9. Seçilmezidi aşlā birbirinden
Ne fark olaydı ḥilḳatde ikisinden
10. Şeref bulduğı insān nuṭṭıladur
Ḥaḳḳ'un zıgri çü nuṭṭında biledür
11. Ḥaḳḳ'ı zıkr itmek için geldi insān
Biline tā ne sultāndur o sultān
12. Eger insān bileydi gendüzini
Ne yirdendür özini vü sözünü

-144-

1. Neler kılduğünü Ḥaḳ añla in°ām
Bileydi insān niçin dindi añla nām
2. Bedī°-i fiṭratum insān didi Ḥaḳ
Şanī°-i ḳudretüm insān didi Ḥaḳ

3. Yaratdum ādem için didi cennet
Yaratdum ādem için didi ni°met
4. Yaratdum hūr u ğilmān ādem için
Ki kıldum dürlü ihsān ādem için
5. Tecellî ādeme itsem gerekir
Ki didārumı göstersem gerekir
6. Bu resme luḫfina maḫhardur insān
Niçün gendüyi ḳoya böyle nādān
7. Gerekdür ol daḫı Hāḫḫ' uñ kemālin
Diye °ālemlere vaşf-ı cemālin
8. Yiye dürlü şekerler söz yirine
Hayāl irmeye tā biñde birine
9. Ki zīrā eşref-i mahlūk olupdur
Kimi °āşık kimi ma°şūk olupdur
10. Ḳamu varlık egerçi °ışkıla oldı
Sebātı cümlehep °ışkıla buldı
11. Velî insān °ayān itmişdurur bil
Ḳamu icmāli bir bir cümle tafşıl
12. Nedurur şubḫ-ı kāzib şubḫ-ı şādık
Nedurur °ışḫ u ma°şūk u ya °āşık
13. Ḳamu insān dilinden hep bilindi
Ki her birine bir ad eydinildi

-145-

1. Nihāndur ma°rifet insān dilinde
Bilür insān olan hem cān dilinde
2. Ve lîkin degmesi bilmez bu ḫāli
Nedurur ma°rifet yāḫūd kemāli
3. Egerçi şüretā insān görünür
Ve lîkin sîretā ḫayvān görünür
4. Yinür mi ma°rifet dir, söze gelse
Ḳulaḫ dutmaz ma°ārif söylenilse
5. Gel imdi cehd it î °aḫl-ı fāzıl

- Ki olasın dünyada insān-ı kāmīl
6. Kemāl-i ‘ilmile cāmi’ olasın
Şoñ ucı varuban Hakk’ı bulasın
 7. Öküşdür işbu sözler biz geletüm
Girü gendü sözümüz söyleyelüm
 8. Ğazā sözlerini eyleyelüm yād
Koyalum ‘ālem içre biz dahı ad
 9. Şeh-i ğitī-Sitān-han-ı muzaffer
Ferīdun-fer vü Dārā ārā Sikender
 10. Cihān sulţāmı ‘ādil zıll-ı Subhān
Muhammed Han Ğāzī Āl-i ‘Osmān
 11. Ne resme kıldı küffārıla cengi
Ne resme bulduğunu nām u nengi
 12. Midillü Kal’asın fetḥ itdüğini
Çeküp ‘asker varuban gitdüğini
 13. Gemiler gönderüp deryā yüzinden
Yüriyüp gendüzi sahra yüzinden

-146-

1. Şoñ ucı neyledügin cümle bir bir
İdeyin cān u dilden saña taqrīr
2. Velī şol qavlıla el qaldurasın
Anuñ cānına raḥmetler diyesin
3. Añan anı du‘ālar ni‘metinden
Hakk’uñ qalmaya maḥrūm raḥmetinden
4. İlāhī yatduğı yir cennet olsun
Dahı rūḥına çok çok raḥmet olsun

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(5) Hāliyā çün dīn serveri sulţān Muhammed Han Ğāzī (revvehallāhu (6) rūḥehu) İflāk ğazāsından rü‘at idüp tahtına gelicek derḥāl (7) vezīrlere emr eyledi. Girü Anaḥolı ve Rūm ilı beglerine ḥükümler yazalar (8) ve ulaqlar şalalar. Tā ki girü ‘asker-i İslām cemī‘-i esbāb-ı ğazā, ālet-i ḥarbıla (9) ḥāzır olalar. Şöyle ki mühimmāt-ı cihād her

neyise hiç bir vechile kuşurları olmaya. (10) Lā-cirem, emri'l-ma[°]ā-lī üzerine imtişāl idüp vezīrler dahı her tarafa hükümler yazup (11) ve ulaqlar şaldılar. Tā ki [°]asker-i İslām hāzır olalar. Hāliyā çün kim ulaqlar Anaṭolı (12) ve Rüm ili beglerine irişdiler, hükmi-humāyūnları öñlerine kodılar; (13) anlar dahı luṭf elile alup kulluḵ lebile būsīde idüp başlarına koyup cān

- 147-

gözile (1) maẓmūn-ı dürer-bārın müṭāla[°]a kıldılar. Emr-i Pādişāhī her ne ise vākıf olup (2) derḥāl cemī[°]-i şubaşılara ve tīmār erlerine emr etdiler ki; cemī[°]-i esbāb-ı gāzā ve yarağ-ı (3) ceng ve kıṭāl birle hāzır olalar ve kayd göreler. Derḥāl anlar dahı emr-i pādişāhī (4) mücebince cemī[°]-i Anaṭolı ve Rüm ili [°]askeri hāzır ve müheyyā oldılar. Şöyle ki (5) yarar atlara gecimler geydirüp ve gendiler, cebeler ve cevşenler geyüp ve başlarına (6) tulqalar urunup bellerine kılıçlar kuşanup, kıollarına yaylar şalup, ellerine süñüler (7) alup, İslām [°]askeri (naşsarahumu'llāhu fī külli cihādın) [°]alemlerin çözüp (8) yürüdiler. Yeyü içe kıona göçe geldiler, sultān-ı [°]ālemüñ ordu-yı humāyūnına (9) yitişdiler. Envā[°] pīşkeşler çeküp āsitāne'i [°]ālem-penāha baş kıoyup, devletlü (10) ve sa[°]ādetlü hāk-i pāyine yüzler sürdiler. Lā-cirem, bu tarafdān dahı mesken-i guzzāt, (11) meşhed-i şühedā, dāru'l-mesākīn, mehbaṭ-ı mücāhidīn, Gelibolı şehrinüñ kıapudānına (12) hükmi-ı [°]ālī-şān yazup ulağ şaldılar ki, tiz gemileri donadasın, diyü. (13) Derḥāl re'islerle ve yayabaşlarına, [°]araba ve yeñiçeriye haber itdiler ki, cemī[°]-i

-148-

(1) gemi yarağıla hāzır olup bir ulu ve [°]ālī donanma donadalar ki; Aḵdeñiz'de anlar fulān (2) cezīrede Midillü dimegle meşhūr kıal[°]a ki düşmen-i dīn ve küffār u müşrikīn, cünd-i (3) şeyāṭini'l-la[°]in elindedür. Üzerine düşüp mezkūr kıal[°]a'ı ihāta ideler. (4) Bunlar dahı sultān-ı [°]ālemüñ ne kıadar ki kedirgāları ve ṭop gemileri ve at gemileri (5) ve kıayıklar varısa ve envā[°]-ı mühimmāt-ı cihād neyise ārāste ve pīrāste kıılup, bir [°]ālī (6) donanma donatdılar. Şöyle ki faşl-ı bahārda şahrālar yüzi müzeyyen olduğı gibi, (7) deryā yüzi dahı dürlü ezhārıla müzeyyen oldu. Ebur gibi tenteler, ra[°]d gibi (8) ṭoplar ve şimşek gibi tüfekler ve kıavs-i kūzah gibi zenberekler ve bārān bigi tīrler (9) ve lāleler gibi bayıraqlar ve semenler bigi bādebānlar ve süsenler bigi tīğler ve berk-i (10) nīlüfer gibi kıalkanlar ve nergesler gibi zerrīn-ser [°]alemler ve hārlar gibi nīzeler verd-i (11) sibz ü aḥmer ve gülgünī güller gibi [°]asker-i İslām (naşsarahumu'llāhu ilā yevmü'd-dīn) kimi

ağ (12) ‘imāmelerle ve kimi kızıl börklerle, gülistānlar güllerle zeyn olduğu gibi bunlar dahı (13) zeyn oldılar. Murğ-ı ābiler gibi keştiler perr ü bāl açup meşhūr-ı āfāk, cezīre’-i ‘uşşāk,

-149-

(1) Gelibolı şehrinden aşāğa Aqdeñiz’e revāne oldılar. Mezkūr cezīreye (2) varup ol Midillü didükleri qal‘anuñ üzerine düşüp ihāta (3) itdiler. Lā-cirem, bu tarafından dahı dīn serveri Sulţān Muḥammed Han Ğāzī (4) (ce‘ale’l-cennete meşvāhu) İslām ‘askerin çeküp Rūm elinden deryā bigi deryāyı (5) geçüb devlet ve sa‘ādet ve fermān-ı Haqqıla Anaṭolı diyārına revāne oldı.

GÜFTĀR DER ŞIFAT-I ŞUBUH:

6. Meger bir şubḥ dehrüñ bāğubānı
Dutardı bir gül evcinde nihānı
7. Seḥer bezmine geldi qodı hoş baş
Cihāna kıldı yüzün ol gülüñ fāş
8. Mu‘aṭtar oldı bŷıyından zamāne
Yayıldı hep zemīn ü āsumāne
9. Qamu ‘ālem yine cān buldı tāze
Götürdiler eli düpdüz niyāza
10. Meger ol şubḥ şāh-ı dīn ü dünyā
Süleymān-salţanat, Hurşīd-sīmā
11. Selāṭīn serveri şāh-ı ebu’l-feth
Nice dille idevüz biz anı medḥ
12. Muḥammed Han şāh-ı heft-iqlīm
Sa‘ādet nŷrı māh-ı heft-iqlīm

-150-

1. Niçe niçe gelipdür ğāzī şehler
İletmişler ğazā ‘azmine rehler
2. Çalısmışlar girüben dīn yolında
Quşanup her biri tıĝını bilinde
3. ‘Adū-yı dīnile ceng eylemişler
Tevārīḥ ehli anı söylemişler

4. Oğıduğ diñledük niçe kitābı
Temāşā eyledük her faşl u bābı
5. Olar da pehlevānlarmıř Cihānda
Añılur adları dayim zamānda
6. Velī Sulţān Muğammed dahı ĩ yār
Añılur haşre dek tā şöyle kim var
7. Ki zīrā pehlevān-ı  alem idi
Cihān içinde cān-ı ādem idi
8. Ki luţfi çeşmesinden cān  amardı
Velī  ahrı odından  an  amardı
9. Adın iřitse ditrer idi dūřmen
Kim olaydı diyeydi aña sen ü men
10. Teveccüh eylese  anķı diyāra
Olurdu a dā yüregi pāre pāre
11. şu resme řāhıdı ol han ġāzī
Cihānda eyle  ılmışıdı bāzı
12. İlāhī  abrini pür-nür eyle
Enīsin haşre dek hem hür eyle
13. Gel imdi  ıřķıla a cān  ulaġın
Mu at ar idesin tā dil dimāġın

-151-

1. İşit bir hoş ġazāsın naql idelüm
Bu dil tūřisini hoř söyledelüm
2. Midillü  al asın fetġ itdüğini
şavaş u ceng olup hem nitdüğini
3. İdelüm bir bir anı biz rivāyet
Eşer  ala Cihānda bu ġikāyet

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(4) Hāliyā ünkim sulţān-ı  alem dīn  askerin çeküp Anağolı (5)  arafından mezkūr Midillü  al asınıñ mu ābelesinde, deryā kenarında devlet (6) ve sa adetle  ondı. şöyle ki, kenār-ı deryā, İslām  askerinüñ şevketinden bahār (7) iekleri gibi müzeyyen oldı.

Küffâr u müşrikîn anı göricek cānlarına od düşdi. (8) Derhāl şāh-ı ʿālem emr eyledi ki, gemiler gele, ʿaskerile gendü dahı deryāyı geçüp (9) mezkūr ʿalānuñ üzerine vara. (Bi-ʿavni ʿināyeti'llāhi) Darb u dest kılıcıla fetḥ ide, (10) dāru'l-ḥarbiken dāru'l-İslām ola. Lā-cirem bu tarafından dahı gemiler ḥāzır idüp (11) kedirgalar iletdiler. Şāh-ı ʿālem, şevket ve ʿazamet birle kedirgaya girüp, mezkūr (12) cezireye gelüp ḥişāruñ üstine düşdi. Derhāl vezīrlerine ve beglerine emr eyledi (13) ki, gemilerden topları çıkarup yir yir kırdılar, ḥişāri āfet daşlarıla

-152-

(1) döğüp, yıķup, gedükler eyleyeler; yürüyüş idüp darb u dest kılıcıla fetḥ ide. (2) Lā-cirem cemīʿ-i vüzerā ve ümerā ve sāyir ʿasker, emr-i pādişāhiye imtişāl idüp gemilerden (3) topları çıkardılar, yir yir kırdılar, āfet daşlarıla ḥişāri her tarafından döğmege (4) başladılar. Tekfuru'l-laʿin bu ḥāli göricek ʿaqlı şaşdı ve ʿalāda olan (5) sāyir küffāruñ bilisi uçdı; ne idüp neyleyeceklerin bilimediler. Lā-cirem fikr itdiler. (6) Eger bunlarıñla ceng idersek, bu müteʿayyin ki, gāzileruñ kılıçları altında rīze (7) rīze oluruz ve ehl ü ʿayāllerümüz esir olur ve esbāb u mällarumuz tārāca varur. (8) Ḥāliyā, tedbīrlerinde bunı şavāb gördiler ki, āmān dileyüp emr-i pādişāhiye (9) muṭīʿ olalar. Zirā ki atalar dimişlerdür “ölmekden dirlik yigdür”. Lā-cirem atalar (10) sözün dutup amān dilediler; mezkūr ʿalānuñ miftāhın getirüp şāh-ı (11) ʿālemuñ ḥuzūrında ḳodılar. Sulṭān-ı ʿālem dahı içinde ne ḳadar ceng eri, filer varısa hep kılıçdan geçürüp, bāķi küffāri ehli ve ʿayāllerile ve esbābı (13) mällarıla vezīrlerine ve beglerine ve sāyir İslām ʿaskerine inʿām itdi. Müsülmānlar

-153-

(1) ḡānīmet mällarıla muḡtenem oldılar. Bundan soñra şāh-ı ʿālem emr eyledi; derhāl (2) kelīsāları yıkdılar, yerine mescidler yapıdılar ve şalībleri vatdılar, yerine menberler (3) düzdiler. Dāru'l-ḥarb-iken dāru'l-İslām oldı. (Elḥamdu lillāhi ʿale dīni'l-islāmi, el-minnetü lillāhi) (4) Şāh-ı ʿālem bu fetḥi dahı Ḥaḳ kıbelinden ḥoş gördi. Bu ḡazādan dahı ʿasker-i (5) kişver-güşā ve ḡitī-ārāsıla ḡānimün ve sālīmün recʿat idüp girü tahtına geldi.

NAZIM:

6. Hemīşe işi oñsun şāh-ı dīnuñ
Ki kessün başlarınıı müşrikīnuñ

7. Sa'adet hem-rāhı vü yāri olsun
Müdāmī fetḥile bāzārı olsun
8. Muṭī' olsun Cihān emrine dāyım
Felek durduḡça dursun özi ḡāyım
9. Zamāndan her ne maḡşūdısa görsün
Daḡı devletle devrānını sürsün
10. Sa'adet burcınıñ hurşidi olsun
Serīr-i devletüñ Cimşid'i olsun
11. Aña yüz gösterüb devlet 'arūsı
Bu gün rām olsun emrine ḡamusı
12. Sikender gibi āfāḡı tamāmet
Be-küllī fetih ḡılsun tā ḡıyāmet
13. Ziyāde eylesün Ḥaḡ nuşretini
Daḡı hem devleti vü furşatını

-154-

GÜFTĀR-I PĀNZDEHOM DER MECLĪS-İ ĞAZĀ-YI ARNAVUD

1. Gel ī sāḡı-yi bezm-i dūrd-i nev-şān
Ki sensin nūr-ı çeşm-i ehl-i cūşān
2. Ḥamu yāruñ huruşı, şevḡı, ehli
Seni ḡāyet severler zevḡ ehli
3. Şun ol cāmı ki anda yoḡ küdüret
İçi vü daşı pūrdür nūr-ı ḡikmet
4. Tolu ḡıl kāseñi ma'nī meyinden
İşitdür cānlara ḡudret neyinden
5. Yine germ eyle bezm-i 'ışḡ elile
Senüñle söyleşelüm ḡāl dilile
6. Girelüm ḡikmete bahş eyleşelüm
Senüñle 'āḡılāne söyleşelüm
7. Egerçi bī-gerāndur baḡr-ı dāniş
'Aḡıldan daşra işlemeyelüm iş
8. Severler 'aḡl işini ehl-i ḡikmet
İderler ehl-i 'aḡla 'izz ü ḡürmet

9. Velî ʿışk ehli ʿaqla hiç ҡomaz yol
Dahı ehlile şöbet idemez ol
10. Gelüñ biz ʿāşıkāne deprenelüm
Ki nolur ҡışsa āhir hem görelüm
11. Şeh-i gīti-sitān, hürşid-i ʿtalʿat
Sikender-saltanat, Cimşid-ħaşmet
12. Firidün-memleket, Dārā-yı ārā
Süleymān-ı zamān şāh-ı dil-ārā

-155-

1. Muḥammed Han sultān-ı muʿazzam
Selātin serveri ḥaḳan-ı aʿzam
2. Mehābetde yogıdı hiç naziri
Yaraşmışdı aña devlet seriri
3. Cihān, evcinde olmışdı musahhar
Ebu'l-feth idi vü şāh-ı muzaffer
4. Saʿadet burcınıñ bir mähıyidi
Cihānuñ bir zamān ol şāhıyidi
5. ılıcı birle alurdı memleketler
omışdı rāh-ı dінде cānıla ser
6. Dökerdi anını aʿdāyı dīnūñ
Şuyı an olmışdı ılıcınıñ
7. Felek olmışdı orhudan nigū-sār
ılıçdan ayru olmazdı eli i yār
8. ılıç şol resme oyardı ʿadūya
Dönerdi yazılarda anı şuya
9. ʿAdūnuñ başların bir gāz iderdi
Bu işi her zamān durmaz iderdi
10. İştük niçe niçe çok gāzāsın
Ki dīn düşmenlerle mācerāsın
11. Velî işbu gāzāsın diñle cāndan
Şafā bulup dadasın lezzet andan
12. Ki vardur bu gāzāda çok temāşā

Ne yüzden girdiler ceng ü savaşa

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(13) Hāliyā çünkim sulţān-ı ʿālem Midillü ʿal-ı feth idüp devletile

-156-

(1) tahtına gelicek ol yıl teḳāʿüd itdi. Gelecek yıl girü vüzerā-yı kāmuran ve kār(2)dān beglerle meşveret eyledi. Eyitdi ki: “Dek durmağıla olmaz. Gerekdür ki (3) dīn Muḥammed Rasūlu’llāhi (ʿaleyhi efdalu’ş-şalavāt ve ekmelü’t-teḫiyyāt ve ʿalā ālihi ve aṣḫābihi rıdḩvā(4)nullāhi ʿaleyhim ecmaʿin) yolında çalıṣub ḡazālar idevüz, küffār u müşrikīn elinden (5) memleketler alup, başların kesüb, ʿanların döküp ehl ü ʿayāllerini esīr idüp (6) ḡanīmet mālārıla ʿasker-i İslāmı toylayup, müsülmānları muḡtenem idevüz” didi. (7)Vezīrlar, sulţān-ı ʿālemüñ tedbīrin şavāb gördiler. “Her ne’ise emr-i ʿālī, saʿadet āfitābınuñdur” (8) didiler. Derḫāl girü emr-i pādīşāhī mücebince Anaṭolı ve Rūm ili beglerine (9) ḥükümler yazdılar ve ulaḳlar şaldılar ki girü ʿasker-i İslām ḫāzır olalar. Şöyle (10) ki, cebede ve cevşende, ālet-i ḫarb ve esbāb-ı ḫarb her ne’ise müretteb ve müzeyyen ḫāzır (11) olalar, gelüp fulān yirde ordu-yı humāyūnuma irişeler. Lā-cirem Anaṭolı ve Rūm (12) ili ʿaskeri cemʿ olup begler ve şubaşılar ve tīmār erleri (naşşarahumu’llāhu ilā yevmi’d-dīn) (13) bayaḡı āyīn ve erkān üzre yaraḳların gördiler. Şöyle ki, müretteb ve müheyyā, cemʿ oldılar,

-157-

(1) zerrīn-ser ʿalemlerin çeküp yüridiler. Gelüp devletlü ve saʿadetlü pādīşāhuñ ordu-yı (2) humāyūnına irişdiler. Envāʿ pīşkeşler çeküp devletlü elin öpdiler; devlet-i ebedī (3) peyvendine duʿālar itdiler. Lā-cirem ol vaḳtde mübārek bahār eyyāmı irişmişdi.

GÜFTĀR DER NAZİM:

4. Meger bir yıl bahāruñ nev-bahārı
Getürdi yir yüzine sebze-zārı
5. Müzeyyen oldı şahrā sebzelerle
Ṭaḡuñ dāmānı ṭoldı lālelerle
6. Çü dökdi ebr-i, bārān-ı bahārı
Benefşe ṭoldı her şunuñ kenārı

7. Yine nergesler aldı cām eline
Kuşandı tîgler sūsen biline
8. Yüzine yāsemen sürdi sipīzāc
Ki kıla ʿālemūñ ʿaqlını tārāc
9. Şakāyık geymişidi al cāme
Çiçekler hep şarınmış aq ʿimāme
10. Kāmu naʿmānlaruñ yüzi kızarmış
Dahı nīlūferuñ beñzi şararmış
11. Ağaçlar hilʿat-i nevrūzi geymiş
Şular ʿuryān olup gendüyi şoymuş
12. Donanmış nārevenler nesterenler
Cihānuñ yüzini dutmuş çemenler
13. Çü nīsān yağmurı yir üzre yağmış
Ki her servüñ başı bālāya ağmış

-158-

1. Zamāne dūr bitürmiş kara yirden
Görinmez yir yüzi laʿ ü güherden
2. ʿArūs-ı dehir dağınmış cevāhir
Olup halk-ı Cihān çeşmine zāhir
3. Çiçekle her budağ olmuş müzeyyen
Görinür gögde Pervīn bigi rūşen
4. Oburdı goncalar atfāleri hem
Koyilup mehd içinde guşn-ı epsem
5. Gülüñ gün bigi yüzi nūra batmış
Varağlar şāhlar üstine yatmış
6. Oğur bülbüller efgānıla evrād
İdüben cān u dilden āh u feryād
7. Delürmiş halk şahrālar gezerdi
Çü ʿıyş esbābını devrān düzerdi
8. Cihān olmuşıdı Firdevs bāğı
Yitişmişidi ʿıyş u zevğ çağı
9. Ne hoşdur ʿıyşı eyyām-ı baharuñ

- Temāşası bu demde lāle-zāruñ
10. Huşuşā ola meclisde piserler
°Aceb mi terk olursa anda serler
 11. Daħı bezm içre dolular sürile
Alınup būseler cānlar verile
 12. Ayag üzre dura sākī-yi meh-rū
Mu°anber zülfile sākī-yi hoş-bū
 13. Elinde dutuban cām-ı muraşsa°
İdüben nāzıla şīve mülemma°

-159-

1. Şıganup sād-i sīmīnini hem
Döyer mi buña yā Rab cān-ı ādem
2. Ṭolular şuna °uşşākuñ eline
Fidādur ol demüñ cānlar yolına
3. Öñinde kıoya serv-i nāz elini
Kemer eyleyüben ince bilini
4. Götüre bedir nāzıla hilāli
Ağızda kıoya cām-ı māl-a mālı
5. Şafāyıla tamāmet eyleye nüş
Girüp nāzük tenine mey ide çüş
6. Gözi nergeslerine vire hābı
İde hem ğamzeler birle °itābı
7. Çeke kıaş kıemānı kıaşd-ı cāna
Şala cādū gözi fitne, Cihāna
8. Duta zülfi elinde tāze güller
Ki mest ider kıoħusı cān u diller
9. Şuna aĝzuña la°l-i ābıdārı
Bu resmile gören görür bahārı
10. Yañup biryān olupdur dāne°-i dil
Niçe perverde kıılsun anı bu gil
11. Bilüñ var ehl-i derdüñ de bahārı
Güli ve gülsitānı lāle-zārı

12. Çemenler būsītānlar nesterenler
Gülistānlar daḥı serv ü semenler
13. Kılurlar şevk bustānın seyrān
İderler sūz-ı dilden āh u nālān

-160-

1. Gülidür bunlaruñ derd ü maḥabbet
Daḥı sünbülleridür renc ü miḥnet
2. Bularuñ serv-i bālāsı belādur
Bular daḥı bu yolda mübtelādur
3. Cihānda maʿrifet çoḫdur ḳoyalum
Nedür maḳşūd anı biz söyleyelüm
4. Diyelüm şāh-ı dīnūñ mācerāsın
Nice oldu bu meclisde ğazāsın

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(5) Hāliyā çünkim şāh-ı ʿālem Sulṭān Muḥammed Ḥan Ğāzī (Revveḫallāhu mużcaʿahu)
(6) ʿasker-i kişver-güşā ve memālik-ārā cemʿ idüp, İslām sancaĝın çeküp, Arnavud (7)
diyārına revāne oldu. Lā-cirem, ḳona göçe, yeyü içe, gendü memleketinden çıkup, yaĝı
(8) milkine ḳadem başdı. Küffār ve müşrikīn (demmerahumu'llāhu) ḥavfindan ḳanlar
ḳaşandılar. (9) Sulṭān-ı ʿālemün tīĝ-ı laʿl-i bārından cānlarına od düşdi. Lā-cirem, yarar
beglerine (10) ʿasker ḳoşdı, her ṫarafa şaldı. Vardılar, ceng itdiler, bir niçe biñ kāfiri (11)
şıdılar. Dutup sulṭān-ı ʿālemūñ ḫuzūrına getürdiler. Sulṭān-ı ʿālem baʿzısını çökerüp (12)
boyunların urdı ve baʿzısını ortalarından iki biçdürdü, cemīʿisini öñinde (13) ḳılıçdan
geçürtdi. Arnavud velāyeti bu ḫāli göricek emr-i pādişāhiye muṫīʿ

-161-

(1) oldılar; çoḫ il ve ḳalʿalar dapdı, ğānīmetler oldu. Bu fethi daḥı sulṭān-ı ʿālem (2) Ḥaḳ
ḳabilinden hoş gördi, şād u ḫandān oldu. Bu ğazādan daḥı ğānīmūn (3) ve sālīmūn
döndi, devlet ve saʿādetile girü taḫtına geldi.

GÜFTĀR DER NAZIM:

4. Hemīşe feth elile şāh-ı ʿālem

5. Kılıç ursun ʿadū boynına muhkem
 Ğazālar eylesün bulsun murādın
 Disünler ʿālem içre eyü adın
 6. Cihān emrine cāndan rām olsun
 İşi kullarına inʿām olsun
 7. Felek durdukça dursun bu Cihānda
 Sürüp devrānı şāh olsun zamānda
 8. ʿİbādet efḍali çünkim ğazādur
 Naşib iden ğazāyı ol Hudā'dur
 9. Saʿadet āfitābıdur şu sultān
 Ğazā yolında kıoya başıla cān
 10. Muḥammed dīni yolında çalışa
 Yürüyüp ʿışkıla muhkem dürişe
 11. Kese başların aʿdānuñ döke kıan
 Elinden kıomaya hiç tıĝ-ı ʿuryān
 12. İlähî nuşret-i şāhı ziyād it
 Cihān durdukça hem gönlini şād it
 13. Yirin aḥbābınuñ aʿlāda eyle
 Daḥı aʿdāsınuñ suflāda eyle

-162-

GÜFTĀR-I DER MECLİS-İ ŞĀNZDEHOM, TEKRĀR-I ĞAZĀ-YI ARNAVUD

1. Gel ī bülbül kı ʿālem tāzelendi
 Cihānuñ revnaķı āvāzelendi
 2. Hurūş u cūş eyyāmı irişdi
 Şitā vü berf ü serdüñ vaķtı geçdi
 3. Seḥer kıuşları başladı figāna
 Çü virdi sebzeler zīnet Cihāna
 4. Eline aldı nergis cām-ı zerrīn
 Dirildi meclisine hep reyāḥīn
 5. Od urdı şevķden cānına lāle
 O daḥı aldı ele lalīn piyāle
 6. Alup çinī kıabaĝın geldi süsen

- Diler bir dem ki ide bezm-i gülşen
7. Semenler arz iderler sîm-tenler
Güler yüz gösterürler nesterenler
8. Servler mestü nâz olmuş dururlar
Gören dirler ırağdan, şan yürürler
9. Gül ordusunda bezzâzı bahâruñ
Metâ'ın zînet itmiş lâle-zâruñ
10. Bu bâzâr içre olmuş bād, dellâl
Dir irdüğine hâcet neyise al
11. Gel imdi î gönül bâzâr eyle
Alur mısın şatar mısın di söyle
12. Ki var şarrâfı, gevherdâni şehrûñ
Ayagına dökilür dürri bahruñ

-163-

1. Getür cân bahırınıñ gevherlerinden
Cevâhirlere döküp söz dürlerinden

NAZIM DER ŞIFAT-I ŞUBUH

2. Meger bir gün bu bâğ-ı lâciverdî
Zamân destine virdi tâze verd'i
3. Şehir bezminde ol gül revnağından
Cihânuñ yüzi oldı tâze gülşen
4. Qohusı kıldı âfâkı mu'athtar
Yüzünüñ rengi virdi âleme fer
5. Meger ol şubuh devlet âfitâbı
Sa'âdet gökleriniñ mâhitâbı
6. Mürüvvet bahırınıñ dürr-i yetîmi
Cihâni doylamışdı na'îmi
7. Şeh-i ferhunde-ahter Han Muḥammed
Selâṭin serveri sultân Muḥammed
8. Süleymân bigi idi milke ol şâh
Anuñdı bir zamân tahtıla dergâh
9. Geçerdi şarka garba hükmi anuñ

- Yaraşık şāhıydı bu Cihānuñ
10. Zārīf ü nīk-rāy u pür-pelāgat
Kıatı bisyārdān u pür-feşāhat
 11. Şecāatde ne Rüstem niçe zūpīn
Bilürdi ceng içinde niçe āyīn
 12. Neberd işinde idi erkek arşlan
Bırağurdi ʿadū içre herāsān

-164-

1. Oğından şu bigi peykān tamarı
Yüreginden ʿadūnuñ kan tamarı
2. Kılıcı şuʿlesinden od çıkardı
ʿAdūnuñ içine düşüb yağardı
3. Şu resme vardı tizlik nizesinde
Geçer durmazdı adānuñ biñinde
4. Duraydı aʿdāya karşı bağlayup şaf
Çekeydi tığ, uraydı kabzaya kef
5. Döyemezdi kara tağısa aʿdā
Dolardı küştelerden şahn-ı şahrā
6. Şalaydı at aʿdā üzre çālāk
Olurdu ayağ altında kamu haq
7. Uraydı tırrasıla tablu-bāzı
Niçe cānlar iderdi oñinde bāzı
8. Koyalum vaşfını işit rivāyet
Niçe oldu bu meclisde hikāyet

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(9) Hāliyā çün kim sultān-ı ʿālem, Arnavud’uñ evvel ğazāsın idüp (10) girü tahtına gelüp bir yıl teğāʿüd idicek, Arnavud ilinüñ hiç feterātı eksük (11) olmadı. Lā-cirem, şāh-ı ʿālem girü vüzerā-yı nīk-rāy ve kār-āzmāy ʿāqıl (12) ve fāzıl vezirlerle meşveret eyledi ve eyitdi: “Emegümüz siñmiş ve yolın öğrendüğümüz ve dikenin yoldugumuz yirdür; girü niyet-i ğazā (fi-sebīllāhi) ol

-165-

(1) temerrüdlük iden müşrikîni, varup kimin kılıçdan geçürüp ve kimin İslâm (2) ‘askerlerine târâc itdürüp müsülmânları muğtenem itmek gerekdür.” didi. Dahı (3) girü Arnavud velâyetine varmağ tedârükine meşğül oldu.

GÜFTÂR DER ŞIFAT-I ŞUBH

(4) Meger bir şubuh, âfitâb-ı ‘âlem-tâb kim, sulţân-ı nuh-eflâkdur, maşriğ diyârından nûrânî (5) ‘asker çeküp tağlar başlarına zerrîn-ser ‘âlemler dikdi, şahrâlar yüzine şu‘leler (6) saçdı; tîğler ‘uryân idüp eline nîzeler aldı. Diledi kim meydân-ı çerhde yürüye, (7) vara tâ ğarb eline dek ‘âlemi fetğ eyleye. Meger ol şubğ-dem sa‘adet güneşi şâh-ı iğlim, (8) girü memleket-bağş, ‘ağâ-hû mürüvvet-kâr, Süleymân-sîret, Sikender-şüret, (9) Cimşîd-ğadir, Firîdun-devür, Behremen-rû, Dârâ-râ, a‘dâ-kuş, şaf-şiken, İsfendiyâr (10) ðarb, ‘âdil, ‘âmil kâmil-dîn, server-i sulţân, Muhammed Han Ğâzî (nevverallâhu (11) ğabrehu) diledi kim, vara tekrâr Arnavud velâyetine sefer ide, ol temerrüd (12) ve ‘inâd iden kâfirleri kılıçdan geçürüp ehl ü ‘âyallerini İslâm ‘askerine (13) (naşsarahumu’llâhu) târâc itdüre, eyyâm-ı devletinde müsülmânlar muğtenem olalar, cân u dilden

-166-

(1) du‘âlar ideler. Lâ-cirem, vezîrlerine emr eyledi. Girü İslâm ‘askerin cem‘ ideler. (2) Vezîrler dahı emr-i pâdişâhî mû‘cibince Anağolı ve Rûm ili beglerine ğükümler yazalar (3) ve ulağlar şalalar ki cemî‘-i esbâblarıla ğâzır olalar. Şöyle ki cebede ve cevşende (4) âlet-i ðarb ve esbâb-ı ğarb nîze vü siper, tîğ ü teber, tîr ü kemân, ğançer ü sinân (5) ne’ise hiç bir vechile ğuşurları olmaya. Çünkim ğâsıdlar bu ğaberi Anağolı (6) ve Rûm ili beglerine irişdürdiler. Anlar dahı emr-i ‘âli şân üzre cemî‘-i esbâb-ı (7) cihâd ne’ise müretteb ve müheyyâ ğâzır ğılup, her tarağdan sulţân-ı ‘âlemüñ ordu-yı (8) humâyûnına ‘azm idüp yir yir cem‘ olmağ tedârükine meşğül oldılar.

GÜFTÂR DER NAZİM:

9. Meger kim dîn-i İslâm-uñ çerisi
Ki biñ cânlar degerler her birisi
10. Ğuşüşâ ğâziler meydân içinde
‘Adû-küşler bugün devrân içinde
11. Ğuşüşâ ümmetinden Ağmed’üñ hem

- Yürürler rāh-ı dīn içinde muhkem
12. Şol Aḥmed'dür o kim ḥayru'l-beşerdür
 amudan ḥa katında mu'teberdür
13. Muḥammed Muştafa, Maḥbūb-ı Ḥazret
 Ki yok anuñ bigi mergūb-ı Ḥazret

-167-

1. Anuñçun Ḥa Ta'ālā celle ve a'lā
 amu eşyāyı kılmışdur hüveydā
2. Anuñçun 'Arş u Kürs ü heft-eflāk,
 Anuñçun didi aña bil ki levlāk
3. Yaratmazıdı eflāki muḥaa
 Anuñ dōstluđına yaratdı ancak
4. Muḥammed, enbiyānuñ serveridur
 Muḥammed, evliyānuñ rehberidür
5. Muḥammed, zāt-ı Ḥa'uñ mazharıdur
 Muḥammed, baḥr-ı sırruñ gevheridür
6. Muḥammed'dür şefi'i müznibinüñ
 Muḥammed eşfaıdur şāfiinüñ
7. Muḥammed yüzi şuyına İlāhī
 apuñdur 'ālemüñ püşt ü penāhı
8. Günehkāruz bize eyle 'ināyet
 Resūlüñe, saña itdük şehādet
9. Hidāyet rāhını irşād eyle
 Şınu gōñüllerümüz şād eyle
10. Çün aña ümmet olduñ gel gözüñ aç
 Pes oldur iki 'ālem başına tāc
11. Ayađınuñ amu şāhlar gubārı
 Çün olmuş-durur ol ma'sū-ı Bārī
12. Eger ümmetseñ aña kılabādet
 'İbādet itmeyen olmaya ümmet
13. 'İbādet efđali bil kim ğazādur
 Ğazā iden çü mabūl-ı Hudā'dur

-168-

1. Dürüşüp dîn yolında kıl cihâdı
Bulasın iki ʿâlemde murâdı
2. Niçün ümmet dürüşmeye gâzâya
Niçün cân virmeye kurb-ı Hudâ'ya

GÜFTÂR DER NEŞİR:

(3) Lâ-cirem bu şevkıla dîn ʿaskeri (naşşarahumu'llâhu) niyet-i gâzâ fi-sebîli'llâhi (4) kemer yirine bellerine kılıçların kuşanup, hümâlar bigi ʿuqâblara süvâr olup gürûh gürûh (5) ve alay alay her tarafdan dîn pâdişâhı sultân Muḥammed Ğâzî'nün ordu-yı (6) humâyûnına yitişdiler. Envâ° pîşkeşler çeküp devletlü ve saʿâdetlü hâk-i pâyme yüzler (7) sürdiler. Çünkim ʿasker-i İslâm cem° oldı, şâh-ı ʿâlem şîr-i garrân bigi ʿaskerün öñince (8) tekrâr Arnavud vilâyetine revâne oldı. (Bi-ʿavni ʿinâyeti'llâhi)

GÜFTÂR DER NAZİM:

9. Teveccüh oldılar çünkim gâzâya
Kamusı el götürdiler duʿâya
10. İlâhî fetih yolın eyle irşâd
Bizi gam-gîn kılma eylegil şâd
11. Müsülmânlar hemîşe şâd olsun
Dahı cânları hem âzâd olsun
12. Fetih yollarına Hâk rehber olsun
Ne maşşûdlarıysa hem-ser olsun

GÜFTÂR DER NEŞİR:

(13) Hâliyâ çünkim yağı milkine kadem başdılar; şâh-ı ʿâlem buyurdı kim

-169-

(1) her tarafa begler ʿasker çeküp varalar, ol temerrüdlük iden kâfirleri kırup il (2) vilâyetlerin târâca virüp yıkalır ve yaqalar. Begler dahı emr-i ʿâlî-şân mü'cebince (3) her ne yir kim temerrüdlük iderdi, vardılar, yaqdılar, yıkdılar. Târâca virüp kâfirleri (4) kılıçdan geçürdiler, ehl ü ʿayâllerini esîr itdiler. Girü kalan il vilâyet (5) kâfiri, saʿâdet

āfītābınuñ tīg-ı la^l-i bārından havf idüp cān u dilden (6) emr-i pādīşāha muṭī^c oldılar. Tamām Arnavud ili sulṭān-ı ʿālemüñ oldı. Bu ğazādan (7) dahı ğānımün ve sālīmün ʿaskerile recʿat idüp taḥtına geldi.

GÜFTĀR-I NAZİM:

8. Hemīşe şāh-ı dīn rifʿatde olsun
Saʿādetle özi devletde olsun
9. Murādı oḳı iriŝsün nişāna
Ki geçsün haşre dek ḥükmi Cihāna
10. Cihān durduḳça dursun özi ḳāyim
Devām-ı devleti vü ʿömri dāyim
11. Sürüp zevḳ u şafāsını Cihānuñ
Müdāmī pādīşāhı olsun zamānuñ
12. Oluban devlet atına süvāre
Yürisün şād u handān her diyāre
13. Sikender bigi fetḥ itsün Cihānı
Müşerref eylesün her bir mekāmı

-170-

1. Saʿādet taḥtınıñ Cimşid'i olsun
Ki devlet gögleri hurşidi olsun
2. Ḳul olsun ḳapusında cümle eşyā
Muʿin olsun aña Ḥayy u Tüvānā

GÜFTĀR-I HEFT-DEHOM, DER MECLİS-İ ĞAZĀ-YI BOŞNA

3. Elā ī ḳulzum-ı maʿnīde ğavvāş
Ne deryā içre durdı gevher-i hāş
4. Ne baḥruñ dürleridür şāf u Enver
Ki nūrından bulurlar dīdeler fer
5. O dürler ki ola şeh gūşına lāyık
Görine gözlere ğāyet yaraşık
6. Baḥırde dür bulan ğavvāş olandur
Ḥaḳ'a nāzı geçer ḳul hāş olandur

7. Nedür gevher ne bilür degme nādān
Ne yirde gevher olur, andadur kān
8. Ne kānlar var ve līkin özi penhān
O kānı bulmaz illā kāmīl insān
9. O kān gevherlerini degme arrāf
Bulmaz germ oluban urmasun lāf
10. Ki gevher-dīde bilür kıymetini
Nedür adrini vü hāıyyetini
11. Gel imdi barıla evvel āınā ol
Ki gevher bulmaa tā bulasın yol
12. Bu manī gevherinüñ haddi yodur
Saıa gelmek olmaz, öyle çodur

-171-

1. oyalum bu sözi noldı rivāyet
Ne yire geldi görelüm hikāyet
2. eh-i ilim-ba u milk-ārā
ul olurdu aa fafūr u Dārā
3. İrieydi aa ger āh-ı Māın
Virürdi yolına ın'üñ harācın
4. Eger Behmen eger Hāan u Cimid
Zamānında geleyidi o hurid
5. Anuñdı taht u tāc u izz ü hürmet
Anuñdı baht u raht u milk-i devlet
6. Anuñdı māl u esbāb u hazīne
Geçerdi hükmi anuñ amusına
7. Ol idi ünkü āh-ı dīn ü dünyā
Semā-adrıdı vü hurid-sīmā
8. atı aql issi kāmīl pādīehdi
Serīr-i devlet aa cāyigehdi
9. Ki ditrer idi ālem heybetinden
ıdardı odlar anuñ dehetinden
10. Adın iitse an derlerdi adā

- Aña kimse ‘adū olmazdı kaçā
11. Dilir ü şaf-şiken şāhıdı a‘zam
Şecā‘atde ne Zūpīn, kimdi Rüstem
 12. Ki niçe niçe kılmışdur ğazālar
Dükenmez haşır olunca ger yazalar
 13. Kılıcı şuyıydı hūn-ı düşmen
Dutamazdı kılıcı zahmı cevşen

-172-

1. Ğazālarda kılıç koysa ‘adūya
Dönerdi yir yüzinde kan şuya
2. Dolardı tağ u şahrā püştelerden
Görinmezidi ‘ālem küştelerden
3. İşit imdi ne kıldı bu ğazāda
Ne oldu kışşa işbu mācerāda

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(4) Hāliyā çünkim şāh-ı ‘ālem tekrār Arnavud seferin idüp girü (5) tahtına gelicek vezirlerle meşveret eyledi eyitdi: “Yine İslām çırāğınun nūrıla (6) kanķı diyārı rüşen eylemek gerekdür?” Didi. Hāliyā meşveret içinde bu añıldı kim, (7) Boşna vilāyetinde bir kal‘a vardı, adı Yayça dimegle meşhūr idi. Lā-cirem (8) ol kal‘a, Öngürüs kıralınun taht-ı hükümetinde idi. Bunu şavāb gördiler kim (9) şāh-ı ‘ālem dīn ‘askerin çeke, vara ol Yayça didükleri kal‘a’ı cünd-i şeyātīn (10) küffār u müşrikīn elinden darb u dest kılıcıyla fetħ eyleye. İslām ‘askerine menfa‘atler (11) hāşıl ola, kelīsāları yıka, yirine mescidler yapa, şalībleri vada, yirine minberler (12) düzdüre. Adına huḫbeler oķıda dāru’l-ħarbiken dāru’l-İslām ola. Derħāl vezirlerine (13) emr eyledi. Girü sefer kaydın göreler, Anaḫolı ve Rūm ili beglerine hükümler yazalar

-173-

(1) ve ulaķlar şalalar; girü cemī‘ ve ‘asker hāzır olalar. Esbāb-ı ğazā ve ālet-i cihād (2) ne’ise, şöyle ki cebede ve cevşende yarar atlar ve keskin kılıçlar ve yarar yoldaşlar (3) oñat vechile kaydların görüp, gelüp fulān yirde ordu-yı humāyūnuma (4) irişeler. Yine dīn Muħammed Resūllullāhi (‘aleyhi efḫalu’ş-şalavāt ve ekmelü’t-taḫıyyāt) yolında (5)

bir vilâyete varup gazâ itsem gerek” diyü her tarafa hükümler yazıldı ve ulaqlar şalındı , (6) Lâ-cirem emr-i pâdişâhîye mübâşeret idüp, begler dahı şubaşılara ve tîmâr erlerine (7) haber itdiler; müretteb ve müheyyâ hâzır olalar. Anlar dahı âyîn ve erkân üzre silâhların (8)geyüp, tîğlerin kuşanup ve nîzelerin ellerine alup ve tîrkeşlerin tîrlerle (9) doldurup ve kemânların qaracalarına şalup, her biri yarar atlara süvâr olup, zerrîn (10) ser âlemlerin qaldurup, bahâr çiçekleri gibi müzeyyen olup, yürüdiler. Gelüp şâh-ı (11) âlemüñ ordu-yı humâyûnına irişdiler, envâ° pîşkeşler çeküp sultân-ı âlemüñ (12) ışiginde baş koyup devletlü ve sa°adetlü elin öpüp sultân-ı âleme cân u dilden du°alar (13) itdiler. “Ömrüñ mezîd ber-beqâ, düşmenüñ maqhûr ber-°anâ” didiler:

GÜFTÂR DER ŞIFAT-I ŞEB:

-174-

1. Meger bir gice çerhüñ gülsitâni
Müzeyyen itmişidi âsumânı
2. Açılmışıdı güller tâze vü ter
Virürdi şemi° bigi gözlere fer
3. Şanasın burclar olmuşıdı aqsân
İderdi goncalar üstinde seyrân
4. Gül ü zanbaq pür olmuşıdı âlem
Sevinürdi baqıçak cân-ı âdem
5. Ay aydını şu resmleyidi rüşen
Seçilmezidi ol dün hiç günden
6. Meger ol gice şâhı şarq garbuñ
Ki odur şâhib-qrânı darb u harbuñ
7. Muhammed Han Gâzi Âl-i °Osmân
Cihân bir mişe ol şiridi garrân
8. Temâşâ ideridi âsumânı
Şafâlar bulurıdı cismi cânı
9. Zamân, emrine olmuşıdı musahhar
Varıdı kulları Tuğrıl u Sencer
10. Ne kim gönli dilerise iderdi
Ne yire istese dönmez giderdi
11. Aña durmazdı düşmen qarşu aşlâ

- Aña olmazdı düşmen kimse kaçā
 12. İşitmegile düşmen adın anuñ
 Düşerdi içine teşvîş-i cânuñ
 13. Şu resme pâdiřāhıdı olī cān
 Bu milke ol dahı olmuşdı sultān

-175-

1. Hudā kabrini anuñ cennet itsün
 Dahı rûhına çok çok raĥmet itsün
 2. Du[°]adan her kim iderse anı yād
 İki [°]alemdede kılsun Haĥ anı řād
 3. İşitgil yine bir meclis cihādın
 Añasın ĥaşre dek [°]alemdede adın

GÜFTĀR DER NESİR:

(4) Hāliyā çünkim ol mübārek gicede sultān-ı [°]alemüñ mübārek ĥalbine (5) ilhām-ı Rabbānī ve Tefvîk-ı Şamedānī şöyle ilĥā eyledi kim, İslām [°]askerile vara, Bořna (6) vilāyetinde ĥarb u dest kılcıla ĥal[°]alar ve memleketler fetĥ eyleye, yaĥa ve yıĥa müsülmānları (7) ĥanīmet mālaları muĥtenem eyleye. Çünkim řabāĥ oldu; seĥer rüşenliğından [°]alem (8) ĥalkınuñ ĥalbi sürür buldı. Güneř bigi, řāĥ-ı [°]alem řir'e süvār oldu; encüm-i semā bigi (9) İslām [°]askerin çeküp Bořna vilāyetine revāne oldu. Ķona göçe, yeyü içe (10) yürüdi. Tā řol ĥadde dek kim yaĥı milkine ĥadem başdı; vardı, ol Yayĥa dimegle (11) meřhūr ĥal[°]anuñ üzerine ĥondı. Dāyiresin iĥāta eyledi. Cemī[°]-i beglerine emr eyledi. (12) Her biri, ĥollu ĥolına ĥondılar. Buyurđı, toplar dökeler, yir yir ĥuralar, ĥal[°]a'ı āfet (13) şaşlarıla dögeler. Ammā gördiler ki bir ĥarīb ve [°]acīb ĥal[°]a; içi toptolu cünd-i řeyāřın

-176-

(1) ve melā[°]in; her biri burc u bārūlar üzerinde pıranĥılar ve ĥarb-ı zānlar ve tüfekler ve zenberekler (2) ellerinde; şöyle ki ĥal[°]anuñ burĥları fevĥ'al-[°]ulāde, ve ĥandaĥınuñ dibi (3) taĥte'ş-şerāda, her şarafdan āfet yaĥmurın yaĥdururlar; bir iki ferseng yirden kenāra (4) ādem oĥlanın getürmezler. Lā-cirem řāĥ-ı [°]alem buyurđı ki, İslām [°]askeri yir yir (5) toplarla dögdiler, yir yir yürüyüşe ĥolay gedükler eylediler, ĥarb u ĥarb u kıtāle

başladılar. (6) Vardukça şavaş kızdı, ceng ziyāde oldu. Küffār u müşrikîn-demmerhumullāhu- gördiler kim, (7) iş bir dürlü şüret dahı gösterdi; hāl, bir dürlü dahı oldu. Derilüp (8) bir yire, meşveret itdiler ve eyitdiler: “Eger muķābil olup ceng idersek, elümüzden (9) cebrī cengile ķal‘a’ı fetħ iderler, cümlemüzi ķılıçdan geçürürler, ehl ü ‘ayāllerü(10)müzi esİR iderler, ğāyetde işimüz müşkil olur”. Lā-cirem bunı şavāb gördiler kim (11) ķal‘a’ı vireler; cān ķurtarmaķ tedārükine meşğul oldılar. Hemān-sā‘at amān (12) dilediler. Emr-i pādişāhī her ne’ise muķī‘ oldılar. Kimi taraf taraf oldu, kimi ķal‘a’ı koyup (13) Öngürüs tarafına revāne oldu. Lā-cirem, Yayça ķal‘ası, şāh-ı ‘ālemüñ oldu.

-177-

(1) Bu fetħi dahı Hāķ kıbelinden hoş, şāh-ı ‘ālem ğānimün ve sālīmün ğirü rec‘at (2) idüp tahtına geldi. ‘Ömr-i şāhı Hāķ tavİL idüp, sa‘ādetini ebedī ķılsun.

GÜFTĀR-I NAZİM:

3. Hemīşe pādişāh-ı dīn ü dünyā
Süleymān-saltanat, Hurşīd-sīmā
4. Ğazālar eyledükçe dīn yolında
Çeri cem‘ eyleyüp küffār elinde
5. Hudā fırsat virüb bulsun murādın
Cihān içre disünler eyü adın
6. ‘Adūlar dāyimā maķhūr olsun
Velī dīn ‘askeri manşūr olsun
7. Hudā fırsatların ķılsun ziyāde
Bu resme olalum dāyim du‘āda

GÜFTĀR-I HEŞT DEHOM DER MECLĪS-İ TEKRĀR-I ĞAZĀ-YI BOŞNA

8. Gel ī seyr eyleyen şāhrā-yı şevķı
İden ‘ışķ u şafālar birle zevķı
9. Melāħat bāğını seyr eyleyenler
Hudā’nuñ ħikmetinden sır duyanlar
10. ‘Aceb şāhrā-durur şāhrā-yı ħikmet
O şāhrā içre vardur dürlü ‘ibret

11. Cihān şahrāsınuñ sırrı ne sırdur
Ya dünyā milki yā Rab nice yirdür
12. Bir er var-ı mış Abdāl Ata dirler
Anuñ çok yirde sözlerin añarlar

-178-

1. Meger bir gün aña bir rind-i ʿāqıl
Suʿāl eylen ki ī dānā-yı fāzıl
2. Ne yirdür di bize milk-i Cihānı
Nice mevziʿ-durur, işbu mekānı
3. Beyān eyle ki senden işidelüm
Bu maʿnīyi haqīkat keşf idelüm
4. Bu resme dimiş Abdāl Ata fiʿl-ḥāl
Yoyup bu ḳurʿaʿı açmış ʿaceb fāl
5. Buña heyhāt şahrāsı dimişler
İşitdük biz de böyle söylemişler
6. Bu şahrāda güm olmuş hem Süleymān
Ki niçe biñ Süleymān bigi sulṫān
7. Gelen gider, giden gelmez, budur ḥāl
Yiter ḳalmaz ne kim görinse eşkāl
8. Bu derden cümle ḥayrān oldu eşyā
Ne yirdür bilmediler işbu şahrā
9. Ḳamusı enbiyānuñ oldu ḥayrān
Ḳamusı evliyānuñ zār u giryān
10. Daḥı mālīk olanlar ʿizz ü baḥta
Yitişüp şāh olanlar tāc u taḥta
11. Bu şahrāda bulanlar mal u niʿmet
Görenler devletile ʿizz ü ḥürmet
12. Şoñ ucu gitdiler bir ḥabbesüz hep
Ḳoyuban taḥt u tācı hep müretteb
13. ʿAceb seyyāḥdur ʿālemde insān
Ḳılur bir niçe gün dünyāyı seyrān

-179-

1. Dönüp bir ʿāleme dahı dutar yol
Varup bir yiri dahı seyr ider ol
2. Bu sözler özge sözlerdür koyalum
Girü biz kışşamuzdan söyleyelüm
3. Diyelüm bu gazādan şāh-ı ʿālem
Nice çalışdı dīn yolında muhkem
4. Ne resme kıldı kâfirle şavaşı
Nice oldu ʿadūnuñ telh işi

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(5) Hāliyā çünkim dīn serveri Sulţān Muḥammed Gāzī (nevverallāhu kebrehu) (6) Boşna seferin idüp tahtına gelicek efvāhda şöyle haber istimā olundu kim; (7) “Ol varup fetḥ itdügi ḳalʿa’ı kim, adı Yayça dimegle meşhūr idi, girü Öngürüs (8) kâfiri gelüp cengile müsülmānlaruñ elinden alup müsülmānları kılıçdan geçürüp, (9) içine yine er koyup ḳalʿa’ı zabt itdi” didiler. Bu haberi çünkim Sulţān Muḥammed Han (10) Gāzī’nuñ mübārek semʿine irişdi, gāyetde muḫtaribü’l-hāl oldu, hiç cānında ḳararı (11) ḳalmadı. Derhāl vezīrlere meşveret eyledi, eyitdi: “Bu ne işdür ki, (12) biz darb u dest kılıcumuzla fetḥ itdügümüz ḳalʿa’ı gelüp yine kâfir ala?” Vezīrler gördiler (13) padişāhuñ mübārek ḳalbinde ıztırābı var. “Emir Allāh’uñ” didiler. Devletlü padişāhuñ

-180-

(1) münevver ḳalbine gubār yanmasun, didiler; padişāh her ne buyurursa eyle idelüm, didiler. (2) Derhāl sulţān-ı ʿālem emr eyledi ki girü Anaṭolı ve Rūm ili beglerine hükümler (3) yazalar ve ulaḳler şalalar; tā kim girü cemʿ-i İslām ʿaskeri esbāb-ı gazā ve āleti (4) ḳarḳ her ne’ise ḳayd idüp ḳāzır ve müheyyā olalar. Şöyle ki girü cebede ve cevşende (5) tiğ ü sinān ve tır ü kemān teber ü nize ve siper, şol nesnelere ki mühimmāt-ı cihāddur, oñat (6) vechile cemʿ idüp ḳāzır ve müheyyā olalar; fulān yirde gelüp ordu-yı humāyūnuma (7) vāşıl olalar. Lā-cirem, begler dahı emr-i ʿālī-şān mücebince şubaşılara ve tīmār erlerine (8) haber itdiler. Çünkim ʿasker-i İslām’a haber oldu, ʿasker-i İslām dahı (naşşarahumu’llāhu) (9) her biri ḫāllü ḫālinece yaraḳların görüp, atlara süvār olup yürüdiler, gelüp sulţān-ı (10) ʿālemuñ ordu-yı humāyūnına irişdiler. Āsitān-ı ʿālem-

penâhına baş koyup devletlü (11) sa'âdetlü hâk-i pâyine yüzler sürdiler, cân u dilden devâm-ı devletine du'âlar kıldılar.

GÜFTÂR-I NAZİM:

12. Derildi çünkü İslâm'ın çerisi
Süvâr olup yürüdi her birisi
13. Geyüp cevşenler ü hodlar urunup
Kecimler birle atları bürinüp

-181-

1. Quşanup bellerinde tîğ-ı bürrân
Qoyuban şeh yolında başıla cân
2. Kemân bâzûda vü tîr ellerinde
Ġazâ üzre Hağ adı dillerinde
3. Ki başdan ayağa pülâd içinde
Qomışlar baş u cânı râh-ı dînde
4. Urıcağ okı bârân yağdururlar
°Adû başına âfet ağdururlar
5. El ursalar kılıca çan dökerler
°Adûlar cânını oda yaçarlar
6. Zemîn naçında ger biri şala at
Haşım satrancınıñ şâhı olur mât
7. Suvarurlar °adû kanıla şimşîr
İderler düşmenüñ şeklini tağyîr
8. Bahâdurlar ki çağırtmışlar adı
Niçe gez dîn yolında idüp cihâdı
9. Selâtin serveri Sultân Muḥammed
Cihân sultânı °âdil Han Muḥammed
10. Süleymân-dem, Firîdünî zamâne
Sikender – memleket, şâh-ı yegâne
11. Oluban devlet atına süvâre
Çeküp dîn °askerin cümle kenâra
12. Elinde nîzesi nestîze beñzer

- Özi Husrev, atı Şebdiz'e beñzer
 13. T
ueyledi g \ddot{u} n bigi seher-g \ddot{a} h
 G \ddot{a} z \ddot{a} azmine şıdkıla dutup r \ddot{a} h

-182-

GÜFT \ddot{A} R DER NESİR:

(1) H \ddot{a} liy \ddot{a} ç \ddot{u} n kim İsl \ddot{a} m asker-i cem \ddot{e} oldı. Ş \ddot{a} h-ı \ddot{a} lem niyyet-i g \ddot{a} z \ddot{a} (2) fi-seb \ddot{i} ll \ddot{a} hi, tekr \ddot{a} r Boşna vil \ddot{a} yetine rev \ddot{a} ne oldı. Yey \ddot{u} i \ddot{c} e k \ddot{o} na g \ddot{o} ç \ddot{e} , irte (3) gice gitdi. T \ddot{a} şol hadde dek kim, Boşna vil \ddot{a} yiteni k \ddot{a} dem başıdı. Gir \ddot{u} ol Yayça (4) did \ddot{u} kleri k \ddot{a} l \ddot{a} ki, k \ddot{u} ff \ddot{a} r ve m \ddot{u} şrik \ddot{i} n, c \ddot{u} nd-i şey \ddot{a} t \ddot{i} ni'l-la \ddot{e} in cengile m \ddot{u} s \ddot{u} lm \ddot{a} nlar elinden (5) almışdı. İ \ddot{c} ine er k \ddot{o} yup muhkem yara \mathfrak{k} g \ddot{o} rmişidi. Gir \ddot{u} ş \ddot{a} h-ı \ddot{a} lem askerile ol k \ddot{a} l \ddot{a} nuñ (6) \ddot{u} zerine k \ddot{o} ndı; asker-i İsl \ddot{a} m, d \ddot{a} yiresin i \mathfrak{h} \ddot{a} ta eyledi. Buyurdı; “Gir \ddot{u} toplar (7) d \ddot{o} keler. Yir yir topları kuralar, \ddot{a} fet daşlarla d \ddot{o} geler. Ola ki gir \ddot{u} bi- \ddot{a} vni (8) in \ddot{a} yeti'll \ddot{a} h, eger ta \mathfrak{k} d \ddot{i} r-i Rabb \ddot{a} n \ddot{i} ve h \ddot{u} km-i Şamed \ddot{a} n \ddot{i} de varısa fet \mathfrak{h} olına ve eger emr-i \ddot{a} l \ddot{i} de (9) izin yo \mathfrak{g} ısa ç \ddot{a} re ne? Emir All \ddot{a} h'ıñdur,” Didiler. “Hele bir niyyet-i g \ddot{a} z \ddot{a} ya sa \ddot{y} idel \ddot{u} m, g \ddot{o} rel \ddot{u} m (10) k \ddot{a} ziyye nice olur” didiler. L \ddot{a} -cirem, emr-i p \ddot{a} diş \ddot{a} h \ddot{i} m \ddot{u} cebince vez \ddot{i} rl \ddot{e} r ve begler cem \ddot{i} -i asker-i (11) İsl \ddot{a} m çalışup cidd \ddot{u} cehd itdiler, topları d \ddot{o} kdiler, get \ddot{u} r \ddot{u} b yir yir k \ddot{u} rdılar. (12) K \ddot{a} l \ddot{a} 'ı gir \ddot{u} i \mathfrak{h} \ddot{a} ta itdiler. \ddot{A} fet daşlarla d \ddot{o} gmege başladılar. Her \mathfrak{t} arafdan \mathfrak{h} arb u (13) \mathfrak{d} arb u k \mathfrak{i} t \ddot{a} le i \mathfrak{k} d \ddot{a} m itdiler. Vardukça ceng k \mathfrak{i} zdı, savaş artdı.

ŞIFAT-I ŞUBUH:

-183-

(1) Meger bir şubuh maşrı \mathfrak{k} diy \ddot{a} rından h \ddot{u} rşid-i \ddot{a} lem-t \ddot{a} b baş k \ddot{a} ldurdi. \ddot{A} lem y \ddot{u} zinden (2) z \ddot{u} lmet \mathfrak{c} erisini g \ddot{o} t \ddot{u} rdı, Cih \ddot{a} n cem \ddot{a} li m \ddot{u} nevver oldı. Meger ol şubuh d \ddot{i} n serveri (3) sult \ddot{a} n-ı \ddot{a} lem buyurdı kim, İsl \ddot{a} m asker-i her \mathfrak{t} arafdan k \ddot{a} l \ddot{a} ya y \ddot{u} riy \ddot{u} ş id \ddot{u} p (4) c \ddot{u} nd-i m \ddot{u} şrik \ddot{i} n ve k \ddot{u} ff \ddot{a} r-ı la \ddot{e} in \ddot{u} zerine ر \ddot{u} j \ddot{u} ma l \ddot{a} ş \ddot{i} ş \ddot{a} ţ \ddot{i} n h \ddot{u} c \ddot{u} mın g \ddot{o} stereler. (5) L \ddot{a} -cirem asker-i İsl \ddot{a} m da \mathfrak{h} ı her \mathfrak{t} arafdan tekb \ddot{i} r ve tehl \ddot{i} l get \ddot{u} r \ddot{u} p g \ddot{u} lb \ddot{a} ng-i (6) Mu \mathfrak{h} ammed \ddot{i} \mathfrak{c} ekdiler. Yine zerr \ddot{i} n-ser \ddot{a} lemler \mathfrak{c} ezildi. Yine ellerde t \ddot{i} gler \ddot{u} ry \ddot{a} n oldı, yine (7) her \mathfrak{t} arafdan toplar ve t \ddot{u} fekler ve zenberekler perran, yine meyd \ddot{a} nda baş c \ddot{a} nlar (8) k \ddot{u} rb \ddot{a} n yine ecel h \ddot{a} y \ddot{a} tları donlar bi \mathfrak{c} diler, yine fen \ddot{a} s \ddot{a} k \ddot{i} leri \ddot{o} l \ddot{u} m c \ddot{a} m \ddot{a} ların (9) şundılar. Yine ra \ddot{i} d gibi \ddot{a} teşler yayıldı, neberd-i \ddot{a} z \ddot{i} m oldı. L \ddot{a} -cirem ol g \ddot{u} n (10) \mathfrak{c} ok yigitler \mathfrak{h} asret oldı ve \mathfrak{c} ok c \ddot{a} nlar şeh \ddot{i} d oldı. Ne k \ddot{a} dar ki cehd (11) vecdi itdiler, hi \mathfrak{c} r \ddot{a} h-ı fet \mathfrak{h} ine zafer bulmadılar; H \mathfrak{a} k, yol virmedi. \mathfrak{C} unkim bu h \ddot{a} l ş \ddot{a} h-ı (12) \ddot{a} lem \ddot{u} n ma \ddot{l} umı oldı, “Emir All \ddot{a} hıñdur” didi.

“Hele sa’iyde kuşūr komaduk, (13) virmek de Allāh elindedür, virmemek de Allāh elindedür. Zirā fā’il-i muhtār’ dur, dilek Haqq’uñ” didi.

-184-

(1) Dahı devlet ve sa’adetle ol yirden ‘askerin çeküp, rec‘at idüp tahtına geldi.

GÜFTĀR-I DER NAZİM:

2. Çü kabz u bast Haqq’uñ kudretidür
Ki virmek virmemek hem hikmetidür
3. Nice isterse ider şun‘ında kâdir
Ki Oldur zâhir ü bā‘ında hâzır
4. Dilerse fetḫi birle şād eyler
Hidāyet yolını irşād eyler
5. Dilemezse yolını sed kıılır ol
Ki tā fetḫine kimse bulmaya yol
6. İlāhī toğru yol irşād eyle
Şınık göñlümüzi ābād eyle
7. Göñül āyinesini jeng-i ‘işyān
Bulut içinde gün bigi itdi penhān
8. Hidāyet yilin irişdür İlāhī
Çü sensin ‘ālemüñ püşt ü penāhı

**GÜFTĀR-I NEVĀZ DEHOM DER MECLĪS-İ SEFER-İ KARAMAN Kİ
TEKRĀR ŞODE-BŪD**

9. Gel ī söz baḫrinüñ gevher-fişānı
Gel ī güş eyleyen dürr-i ma‘ānī
10. ‘Acebdür hāşiyet söz gevherinde
Bahāsı ‘ālemüñ hiçdür katında
11. Añılur eyü söz tā haşr olunca
Ki her kavm içre hep dillü dilince

-185-

1. Eyüler bilür eyü söz bahāsın

- Ki añlar āşināsı āşināsın
2. Añarlar eyüyi eylikle dāyim
Ne bilsün eylügeni degme bahāyim
 3. Niçeler eylügeni bilmedüğinden
Nedür eylük anı kılmaduğundan
 4. Girü eylügeni eylük kaçd kılmaz
Eyüyi yatlıdan fark idebilmez
 5. Eyüye eylük itmez hod ivaždur
Velī dirüz bu sözi bī-ğarazdur
 6. Ki yatlıya ivaž eylük ideler
Eyüler gitdügi yolca gideler
 7. Resūlullāh kim oldur Fahr-ı ʿĀlem
Anuñla fahr ider evlād-ı Ādem
 8. Muḥammed Rāhmeten li'l alemindür
Muḥammed hem İmāmu'l-mürselindür
 9. Buyurmuşdur bu sözi bil ki taḥkīk
Gerekdür işbu sözde özge tedkīk
 10. Şaḫın şerrinden eylük itdüğüñüñ
Yetişür şerri eyü dutduğıñuñ
 11. Velī yatlılığı idene itsek eylik
Yavuz degöldurur aña bu dirlik
 12. Ki zīrā ol saña yatlılığı eyler
Bilür hem ʿāḫībet kim ne iş işler
 13. Sen anuñ yatlılığını bilesin
ʿİvaž yatlılığı eylük kılasın

-186-

1. Bu işi görüp olur şerrin-nāk ol
Çeker bu fikrile gāyetde pāk ol
2. İşitgil kim ne söyler bunda ʿārif
Ki çoğdur ḫikmet-i Ḥaḫ' da maʿārif
3. Ki eylük yatlılığı katı güçdür
Ki zīrā yatlılığı gāyetde suçdur

4. Götürmez eylügeni şimdigi âdem
Yaramaz oldu çün kim hâl-i ʿâlem
5. ʿİvâz eylügeneylük idemezler
Dutup bu yolu doğru gidemezler
6. Bu kıanda kim yaramazlık göreler
Anuñçun bî-garaż eylük ideler
7. Yaramazlığa Allâh ider eylik
Bu-durur salţanat tavrı, bu beglik
8. Ki yüz biñ dürlü görürken haţâmuz
Ġaraż söz ʿaff ider ol pâdişâmuz
9. Bi-ğamdi'llâh bizi ol yüce Subhân
Getürdi ʿâlem içre ehl-i imân
10. Deñ imdi bize bu mürvet degül mi
Saʿâdet birle hem devlet degül mi
11. Yaratdı bizi, yoğdan var kıldı
Zübân virdi, şükür güftâr kıldı
12. Dirüz şıdğıla İllallâh dâyim
Muğammed'dür Resülullâh dâyim
13. Şükür kim kıldı bizi ehl-i İslâm
Kimesneye olur mı hiç bu inʿâm

-187-

1. Huşuşâ ümmet-i Ağmed'den itdi
Huşuşâ eşref-i milletden itdi
2. İderüz biz günâh ol rahmet eyler
Cehennemken yirimüz cennet eyler
3. Muğammed hürmetinedür bu ʿizzet
Anuñ yüzi şuyınadır bu devlet
4. Hâyâ it Hâğ'dan, itmegil günâhı
Eger bildükse kimdür pâdişâhı
5. Günâhuñdan utangıl tevbe eyle
Kalan sözleri ço, tevhid söyle
6. Naşihatdür egerçi tatlu niʿmet

- Velî virmez bu halka şimdi lezzet
7. Naşîhat diñlemez âdem kulağı
İdüpdür pendden °âlem ferâğı
8. Bu sözler haşre dek bulmaz tamâmı
Çoyalum bir zamân işbu kelâmı
9. Gelelüm yine evvelki kelâma
İrişe kışşamuz ta kim tamâma
10. Diyelüm pâdişâh-ı ehl-i İslâm
Diri olaydı °ahdinde Behrâm
11. Aña işmarlarıdı taht u tâcın
Virürdi milkinüñ her yıl harâcın
12. Firîdün dahı Hakan bigi kullar
Dururdi bağlayup karşıda kollar
13. Muḥammed Han sultân-ı zamâne
Geçerdi hükmi ser-tâ-ser Cihâna

-188-

1. Anuñ bigi zarîf ü rindidi ol
Her işde bulmuşıdı devleti yol
2. Alurdi a°dânuñ ödin adıyla
Çazardı köküni bünyâdiyla
3. °Adū fikrinde °âciz idi anuñ
Çekerdi guşşasın her demde cânuñ
4. Aña düşmen olan hiç gülmezidi
Ki ğamdan gendüzini bulmazıdı
5. Yüreginde şu resme vardı kuvvet
°Adūya karşı varmaqlıda kudret
6. Ki yüz döndürmezidi dönse °âlem
Ururdi kılıcı a°dāya muḥkem
7. İştigil bu seferde neyledi ol
Ne resme fikir kıldı dutdı hem yol

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(8) Hāliyā çünkim İslām pādişāhı Sulţān Muḥammed Han Ġāzī (nevvera'llāhu (9) kabrehu) tekrār Boşna seferin idüp tahtına gelicek efvāhdan haber şöyle istimā° (10) olundu kim Qaraman memleketinde niżām yok. Haber, şāh-ı °ālemüñ mübārek sem°ine irişdi, (11) mużtaribü'l-hāl oldu. Derhāl vezīrlerle meşveret eyledi ve eyitdi ki, “bizümle °ahdleri (12) Qaraman oĝlı’nuñ eyle idi kim, Rüm dikmemüz olalar; ellerine tabl u °alem virdük, öksüz (13) lerdür, ataları çırāĝın yaqsunlar oñat vechile yirlerin beklesünler, didük idi.

-189-

(1) Şimdiden bize temerrüdlük ve °inād itmek şıfatın göstermek, eyü °alāmet degüldür. (2) Yılanı öldürüp yavruların beslemek, °aķıl işi degüldür” didi. Daḥı girü (3) vezīrlere emr eyledi. Anaṭolı ve Rüm ili beglerine hükümler yazalar ve ulaķlar(4)şalalar; tā kim °asker cem° ola. Şöyle ki cebede ve cevşende esbāb-ı harbde ve ālet-i (5) đarbda her ne kim mühimmāt-ı cihātdur, görüp hāzır ve müheyyā olalar, fulān yirde gelüp (6) ordu-yı hümāyūnuma irişeler. Derhāl her tarafta hükümler yazıldı ve ulaķlar şalındı. (7) Tā kim begler ve şubaşılar ve sāyir tımār erleri, her ne’ise kayıdların müheyyā görüp cebe (8) ve cevşenlerin geyüp yaḥşı atlara süvār olup, zerrīn-ser °alemlerin çeküp yürüdiler, (9) gelüp şāh-ı °ālemüñ ordu-yı hümāyūnına irişdiler; envā° pışkeşler çeküp (10) āsitān-ı °ālem-penāhında baş koyup devletlü ve sa°adetlü hāk-i pāyına yüzler sürdiler. (11) Eyyām-ı devletine cān u dilden du°ālar itdiler ve’s-selām.

NEŞİR DER ŞIFAT-I BAHĀR

(12) Meger bir yıl ki °ālem bāĝınuñ dırahtları, nevrüzī hil°atler geyüp dürlü çiçeklerle (13) düzünmişlerdi. Yir yüzine sebzeler, yeşil bisāṭlar döşemişlerdi. Būsitānda sünbüller,

-190-

(1) ra°nāzenler gibi saçların çözmişlerdi ve gülistānda güller, güler yüzlü dilberler bigi (2) ter ü tāze açılmışlardı. Ve bāĝçelerde nergesler ellerine altun kadeḥler alup °ıyş (3) esbābını düzetmişlerdi. Ve serviler şahrālarda bālā-ķad gulāmlar bigi nīlgün cāmeler (4) geyüp edeble ayaĝ üzre dururlardı. Ve aĝşān minberlerinde bülbüller, Dāvūdī (5) āvāzelerle °ışķ zebürin beyān iderlerdi. Ve ehl-i şevķ yārenler daḥı aķar şular (6) ķatında

nāzūk gölgelerde ve mu'cedil havâlarda cem° olup, eyyâm-ı bahârı hoş (7) görüp °ıyş u tarab birle geçerlerdi. Şöyle ki °âlem, şıfat-ı cennetle muttaşif olmuşdı. (8) Lâ-cirem dîn pâdişâhı Sultân Muḥammed Han Gâzî (ce°ale'l-cennete meşvâhu) bu mübârek faşılta (9) °asker-i kişver-güşâ ve memâlik-i ârâ cem° idüp, zerrîn-ser °alemlerin çeküp tabl u kösin (10) döğüp, şevket ve °azamet birle yeyü içe, kona göçe tekrâr Qaraman seferine bil bağlayup, (11) Anaṭolı diyârına şıḥhat ve selâmet birle revâne oldı.

GÜFTÂR DER ŞIFAT-I ŞUBUH

- 12 Meger bir şubḥ şem°-i bezm-i encüm
Açıldı gül bigi kıldı tebessüm
- 13 Cihânı ol tebessüm rüşen itdi
Felek yüzini tâze gülşen itdi

-191-

1. Cihân dolmuşiken zulmet çerîsi
Görinmez oldı göze hiç birisi
2. Meger ol şubḥ-dem şâh-ı muzaffer
Ki ol demde ol idi milke server
3. Seḥâ-yı ṭab°ıla meşhûr olupdı
Ḳamu dillerde ol mezkûr olupdı
4. Yoğıdı şehliğında hiç noḳşân
Anı Ḥaḳ kılmışıdı milke sultân
5. Mehâbetde şanasın şîr-i ner'di
Cihân içinde şâh-ı mu°teberdi
6. Çalışur idi her yıl ol ğazâda
Ḳomışdı başını râh-ı Hudâ'da
7. Elinden gitmezidi tîğ-ı °uryân
Ḳırardı a°dâyı dökerdi yire ḳan
8. Kimesne itmedi °ahdinde nâle
Meger ney kim girürdi ḳîl ü ḳâle
9. Meger ya çekdi güç, devrinde anuñ
Yaşılmazdı kirişden bağrı ya'nuñ
10. Ḳılıçlar çıḳmışıdı ḳınlarından

- Çomazdı gâziler hiç ellerinden
 11. Çekerdi  askerin ol, Şarka ğarba
 BuluŐdururdu her yıl ğarb u ğarba
 12. Şu resme Őāhıdı Sultān Muğammed
 Mağāmı dār-ı  Adn olsun muğalled

GÜFTĀR-I NEŞİR:

(13) Ğāliyā çün kim sultān-ı  ālem gendü memleketinden varup Ğaraman ğaddine

-192-

(1) yaklaşıcak, Ğaraman oğulları anı işidicek memleketlerin terk idüp her biri başını (2) alup kaçdılar. Memleketden vāz gelüp cān ğurtarmağ tedārükine meşğül oldılar. (3) İl vilāyet ğalkı hep sultān-ı  āleme dapup emrine muğı   oldılar. Sultān-ı  ālem (4) dahı gendü Őehzādesin Ğaraman milkinge pādiŐāğ idüp tağl u  ālem virdi. Cemı  -i il ve Şehir anı beglediler. Ğaraman memleketi dahı Őāğ-ı  ālemüñ tağt-ı ğükümetinde (6)oldı. Ğānimün ve sālīmün girü rec at idüp tağtına geldi.

GÜFTĀR DER NAŐIM:

- 7 HemıŐe Őāğ-ı dın olsun muzaffer
 Ne yire  azm idüben çekse  asker
 8 Mu  ın olsun aña ol yüce Subğān
 Çün İslām pādiŐāğıdur o sultān
 9 Murādı oğı irüŐsün niŐāna
 Ki geçsün ğükmi ser-tā-ser Cihāna
 10 Aña ğaŐm olana ğaŐm olsun Allāğ
 Murādınca hem olsun işi her ğāğ

GÜFTĀR-I BİSTOM DER MECLİS-İ ĞAZĀ-YI İĞRİBOZ ALLĀHU MÜFETTİĞÜ'L EBVĀB

- 11 Elā ĩ tūğı-yi Őırın-mağālāt
 Zübān-ı cāmıla göster kemālāt
 12 Şeker yi söz yerine diñlesünler
 Ki her meclisde medğüñ eylesünler

-193-

1. Belāgat būsitānında ser-āgāz
Şu resme eylegil kim keşf ola rāz
2. Feşāhat gülşeninden remzi kıl fāş
Diye bülbüller işitdükde şābāş
3. Zehir yirsin egerçi dehr elinden
Velī datlu sözüni kıoma dilden
4. Nedür gör bülbulüñ gülşende hālın
Kıulağ ur diñle bir dem bil maķālin
5. Neler yanar bu dehr-i dūn elinden
Neler çekmiş-durur gerdūn elinden
6. Ta°āmı kirm, yiri hār olupdur
Cihāndan şöyle kim bīzār olupdur
7. Gülüñ hūsnine miskīn °āşık olmuş
O hem °ışkuñ yolında şādık olmuş
8. İçine düşmüş āteş hūsn-i gülden
Belāya uğramış cān u göñülden
9. Gül anuñ neydüğün derdin bilmez
Devāsi fikrini bir laħza kılmaz
10. Velī yolında ol şābit-ķademdür
Gıdāsı guşşa vü derd ü elemdür
11. Gel imdi sen de ğayret kııl yolında
Getür meydāna tā kim varsa dilde
12. Müşerref eyle bezmi ī sūhen dān
Zübānuñda var-iken söze imkān
13. Ğanīmet bil bu dehrüñ fırsatını
Virürse Haķ Ta°ālā nuşretini

-194-**GÜFTĀR DER NEŞİR, DER BEYĀN-I ŞIFAT-I BAHĀR.**

(1) Meger bir yıl bahār eyyāmı Cihān bāğına zīnet (2) virmişidi. Gülistānlar güllerle müzeyyen ve būsitānlar dürlü ezhārıla müretteb (3) ve bāğlar dürlü envā° mīvelerle

ārāste ve şahrālar yeşil çemenlerle pīrāste olmuşdı. (4) Ve tağlar dāmenlerini lāleler toldurmuşdı ve āb-ı revānlar kenārını benefşeler (5) ve yāsemenler dutmuşdı. Ve şular cūşa gelüp şūrīde olmuşlar idi. (6) Ve ağaçlar rakşa girüp semā° iderlerdi ve murğ-ı hoş-elhānlar Dāvūdī āvāzıla (7) zebūr-ı ıışk oğurlardı. Ve sevdā ehlinüñ emrāzı başlarında depreşmişdi. (8) Ve ıışk ehli °aşıklar delürüp tağlara düşecek demlerdi ve nev-cuvānlar (9) gıncadehen ve sīmīn-ten mevzūn-ğad ve gülgūn-had, sīb-ğabgab, şīrīn-leb (10) nigār nāzenīnlerle serviler sāyesinde nerges-i şehlā bigi altun ayağı elden kıomayacak (11) demlerdi. Nāğāh mübārek faşl içinde dīn padişāhı Sulţān Muğammed Han (12) Ğāzī’nuñ kalbine ilhām-ı Rabbānī şöyle ilkā eyledi kim, girü vara dīn-i İslām (13) yolında çalışa, fī-sebīli’llāh ğazā eyleye, vara a°dā-yı dīn elinden kal°alar

-195-

(1) ve memleketler fetğ eyleye. İslām °askerin ğanīmet mālārıla toylaya. Derğāl (2) emr eyledi; Anağolı ve Rūm ili beglerine tevķī°-i ğağānī ve menşūr-ı sulţānī yazdılar. (3) Mazmūn-ı şerīfīnde ve meknūn-ı dūrer-bārında şöyle ğayd itdiler kim; Yine Ğağ Ta°ālā’nuñ (4) °avnı °ināyetile ve Ğazret-i Resūlūñ münevver ravzasından istimdād ve tevağğū° (5) idüp, bir °azīm işe ve ulu ğazāya ğaşd itdüm. Eyle olsa gerekdür kim, oñat vechile (6) esbāb-ı ğazā ve ālet-i ğarb ne’ise cem° idesin, şöyle ki hiç bir vechile ğuşūrı olmaya. (7) Gelüp fulān yirde ordu-yı humāyūnuma yitişesin, diyü her tarafa ulağlar şaldılar. (8) Vardılar bu resme beglere ve °askere ğaber ğıldılar. Vācibi’l-emri’l-me°ālī cemī-i begler (9) dağı cebeler ve cevşenler ve silāğlar, şöyle ki ālet-i ğarb ve ālet-i ğarb, düşmen yarağı (10) her ne’ise ğördiler. Her birisi zerrīn-ser °alemlen ğaldurdılar ve ğılığlarından ğan tamar (11) bahādur cuvān yoldaşlarla yürüdiler geldiler. Sulţān-ı °ālemūñ orduyı humāyūnına (12) irişdiler. Sulţān-ı °āleme envā° pīşkeşler çeküp devletlü ve sa°adetlü ğāk-i pāyına (13) yüzler sürdiler. Ve cān u dilile du°alar ğıldılar. “Her ne yire devletle °azm iderseñ nuşret

-196-

(1) nedīmūñ ve fetih hem-rāhuñ olsun” didiler.

GÜFTĀR-I NAZIM, DER BEYĀN-I ŞUBUĞ:

2. Meger bir şubuğ maşrığ pādīşāhı
Çeküp meydān-ı çerğ üzre sipāhı

3. Eline aldı zerrin tığ-ı uryan
Girüp meydân-ı çerhe kıldı cevlân
4. Yüridi asker-i Hind üzre derhâl
Hümâ bigi açuban perrile bâl
5. Gözükdürdi Cihâna yüzi agın
Kamu cerb itdi encümler çirâğın
6. Tağıldı meclis-i şeb gitdi zulmet
Cihân başına kondı tâc-ı devlet
7. Felek şan oldı bir nürâni kandil
Beyâz oldı yüzi olmışiken nîl
8. Meger ol şubuh-dem şah-ı zamâne
Şu şeh kim gelmedi mişli Cihâna
9. Ki meşhür itdi âlem içre adı
Cihândan bulmuşıdı her murâdı
10. Egerçi Rûm'ün ol sultânıydı
Velî cümle Cihânuñ cânıydı
11. Şu dem kim gelmedi bir iş başına
Ol işden döndüreydi yüzi hâşa
12. Yüzine bakamazdı toğru kimse
Süleymân-ı zamandı cinn ü inse
13. Şu resmileydi ol şahuñ zamânı
Koyuna kırt kılmazdı ziyânı

-197-

1. Uyur arçada idi halk-ı âlem
Kamu yohsul u bay olmuşdı epsem
2. Ne cânı varıdı tağlarda arşlan
Görüp âhüyü ideydi tîz dendân
3. Ya kaç başı varıdı ejdehânuñ
Şalaydı kıyruğın ahdinde anuñ
4. Şu resme şahıdı Sultân Muhammed
Yiri dâru'l-cinân olsun muhalled
5. Mezârı olsun anuñ bâğ-ı cennet

- Hezārān nev'ile cānına raḥmet
6. İşitdük vaşını diñle ğazāsın
Ki dīn dūřmenlerle mācerāsın
7. Kılıç niçe ururdı müřrikīne
Neler ideridi a'ādā-yı dīne
8. Gemiler gönderüp deryā yüzinden
Yüriyüp gendüzi řāhrā yüzinden
9. Varıcaķ İĝrıboz üstine ol řāh
Ne resme bulduĝını fetḥine rāh
10. Ne resme ḥarb u đarb olduĝını hem
Neler kıldıĝın anda řāh-ı 'ālem
11. Diyem bir bir nice olduĝını kār
Eger tevfiķ-ı Rabbānī ola yār

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(12) Ḥālīyā çün kim sulṭān-ı 'ālem tekrār Karaman seferin idüp ĝirü (13) taḥtına gelicek İĝrıboz ğazāsınuñ tedārükine meřĝül oldu. Çünkim sulṭānı'l-berreyn

-198-

(1) ve ḥaķanu'l-baḥreyn oldu. Diledi kim Ferengistān'ı dahı taḥt-ı ḥükümetine getüre. (2) Derḥāl emr eyledi, 'asker-i İslām süvār oldılar, bahār çiçekleri bigi zeyn oldılar. (3) Eyü atlar ve keskin kılıçlar, bahādur yigitler, sulṭān-ı 'ālem yolında cān u bař oynamaĝa minnet (4) görürler. řāh-ı 'ālem, devlet ve sa'ādetile Anaṭolı 'askerile ve Rūm ili 'askerile (5) cemī'-i beglerle gendüzi ķurudan yürüdi ve deryā yüzinden dört biř yüz (6) pāre gemile 'azab ve yeñiçeri ve re'isler yürüdiler. Ammā dāru'l-ĝuzzāt ve'l-mücāhidīn (7) Gelibolı şehrinden gemileri ne resme donadup ve deryā yüzünüñ ķapudānı (8) kim olup ve gemiler İĝrıboz üzerine varup ve ne resme iř dutılup ve ne resme (9) tedbīr olup āḥir nice fetḥ olduĝını bir bir beyān idelüm.

GÜFTĀR DER NAZIM:

- 10 Varıdı pādiřāhuñ bir vezīri
Vizāretde yogıdı hiç nazīri
- 11 Nizāmü'l-mülk, āřaf, rütbesidi
Kıatı 'aql issi řāḥib-devletidi

- 12 Müdebbirdi be-ğāyet ehl-i dāniş
°Akıldan daşra hiç kılmazıdı iş
- 13 Vezîr-i hāşıdı, düstür-ı a°zam
Adı Maħmūd Paşa'dı mu°azzam

-199-

1. Severdi cāndan şāhib-kemāli
Kemāl ehlyileydi her maķāli
2. İşiginde sürerdi yüz hep a°yān
Severdi ifrātıla gey anı sulţān
3. Kime kim himmet iderse yapardı
Daħı istedügin muħkem yıķardı
4. Elindeyidi cümle virmek almaķ
Nice kim isterise anı kıлмаķ
5. Özin şeh aña teslīm eylemişdi
Nice isterseñ eyle kıl dimişdi
6. Ne dir °aķıl işitgil bunda ĩ yār
Bu işde aña göre sende yol var
7. Yaraķı bulsa devlet şeh kıatında
Muķarreb olmañ anuñ şoħbetinde
8. Gey artur ihtiyātuñ eyle idrāk
Ki olur şehlerüñ kırbı ĥaţar-nāk
9. Severken böyle āħir gör anı şāh
°Abeş yirde yoğ itdi gitdi nā-gāh
10. Kıul olan dāyimā kıorķmaķ gerekdür
Kışide kıorķu olmaķ yigirekdür
11. Girü biz geldük evvelki maķāle
Girelüm cān u dille vaşf-ı ĥāle
12. Vizāretten anı °azl itdi çün şāh
Gelibolı begin eyledi nā-gāh
13. Deñiz yüzine çün oldu kıapudān
Ĥüküm gönderdi bir yıl aña sulţān

-200-

1. Ne kadar varısa didi kedirgā
İdesin cümlesin hāzır müheyyā
2. Bir ulu iş dutmuşam be-gāyet
Eger Allāh iderise ināyet
3. Gemilerüm deñizden sen çekesin
Varuban İgrıboz üzre gidesin
4. Kurudan ben de askerle dutam yol
Ki Haqq'ın avnıyla fetḥ ola ol
5. Bu resme hüküm-i sultānī irişdi
Gelüben emr-i haḫanī yitişdi
6. Qatı hoş gördi fikrin pādişāhuñ
Duā-yı devletin eyledi şāhuñ
7. Didi şeh ne buyurursa idelüm
Ne yire gönderürise gidelüm

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(8) Hāliyā çün kim sultān-ı ālem, gendü devlet ve saādetle İslām (9) askerin çeküp kurudan İgrıboz üzerine azm eyledi. Ve deñiz yüzünden Maḫmūd Paşa'ya (10) emr idicek, "ki ne kadar gemiler varısa hep donadup aşığa boğazda olan şişārlarumdan, (11) gemilere toplar koyup ve envāc yarağıla gemilerümü donadup deryā yüzine (12) çıkasın" diyü hüküm gelicek. Merḫüm Maḫmūd Paşa dahı Gelibolı'nuñ ne kadar re'isleri varısa (13) yanına davet eyledi. Her biri yoldaşlığıla meşhūr pehlevānlar, şöyle ki bir niçe kerre

-201-

(1) deryā yüzinde kāfir gemilerile buluşup, kılıç kılıca olup, darb u dest tığlerle (2) kāfir gemilerin alup şāh-ı ālem yolında defātıla yoldaşlık idegelmişlerdi. (3) Her gāh deñiz yüzünde gāzaları eksük degüldi. Ve çopup yitişen yigitleri dōst (4) yolında cān u baş oynarlardı. Tā haddā çomaq şalan oğlanları, deryā seferi olsa (5) seferden qalmazlardı. Her birinde seferüñ mücāhedeler çeküp, devletlü pādişāhuñ yolına cān u (6) baş oynarlardı. Bunlaruñ her birine istimālet idüp emr-i pādişāhī mü'cebince buyurdı ki (7) bir azim donanma eyleyeler. Şöyle ki, deryā yüzünden bir ulu şehristān

bünyâd ideler. Derhâl (8) Gelibolı'nuñ re'isleri ve °azabları ve yeñiçeri ve gemi °ilminden haber-dâr yigitler cem° oldılar. (9) Lâ-cirem °azım yarağ gördiler, bir ulu donanma donatdılar. Şöyle ki bahâr çiçekleri ile şahrâlar (10) müzeyyen olduğı gibi deryâ yüzi dahı müzeyyen oldu. Şöyle ki lâleler bigi bayrağlar (11) ve güller bigi °alemler baş kaldurup ve semenler bigi bādbānlar götrilüp deryâ yüzi bir °aceb (12) temāşā-gāh oldu. Güyiyā murğ-ı ābiler bigi bayrağlar bāl u per açup perrañ veya tāvūslar bigi (13) cevlān gösterdiler. Ğāziler cān u başı eyü havā eline virüp bir pāre tahtanuñ üzerine

-202-

(1) süvār olup dīn Muḥammed Resūlullāh (°aleyhi şalavāt ve's-selām) yolında varup Ferengistān (2) diyārına ğazālar itmege gitdiler. (Bi-°avni'llāhi Ta°ālā Meliki'l-°ālī)

GÜFTĀR DER NAZIM:

3. Zehī cānlar kim ider deryā ğazāsın
Kim anlar göriser Ḥağğ' uñ liğāsın
4. Dimişdür Aḥmed-i Muhtār işitgil
Bu sözi cānıla tekrār işitgil
5. Baḥirden bir ğazāya ile den yol
Ḳuruda yitmiş itmişce olur ol
6. Huşūşā kim bula anda şehādet
Başına konısar anuñ sa°ādet
7. İlāhī sen naşīb eyle ilāhī
Çoğ itmişüz Cihān içre günāhı
8. Şu vaqtin kim bu °ömrüñ keştisin bād
Fenā ğarğābıla eyleye irşād
9. Ecel sengi doğınup ğarğ ola ol
O deryā içre çün bī-farğ ola ol
10. Ğazāda olavuz deryā yüzinde
Şehādetle gidevüz rāh-ı dīnde
11. İlāhī bu du°āya diyen āmīn
°İvaż, cennāt-ı °Adn'ı bula yarın

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(12) Hāliyā çün kim merhūm Maḥmūd Paşa'ya emr olıcak ki Gelibolı'dan (13) gemiler donadup İğrıboz üzerine gele, ol dahı tamām āyīn üzre gemileri

-203-

(1) donatdı, deryā yüzine revāne oldı; fetih bādbānlarını açdılar, nuşret yilinüñ (2) öñine düşdiler, İğrıboz üzerine geldiler. Āyīn üzre her tarafda lenger (3) şaldılar. °Ale't-tertīb kondılar, topları çıkardılar, ƙal°a'ı ihāta itdiler. Gördiler (4) bir °acāyib ƙal°a. Burcı bāruları havā yüzinde, içi toptolu ālet-i ħarb ve esbāb-ı ħarb, (5) toplar ve purnıklar, tüfekler ve zenberekler, küffār ve müşrikīn Freng-i la°in ƙazā-ı peykerler ve ƙader-endazlar tiz-bīnler, şöyle ki bir fersenk yirden ħişār (7) dāyiresine ādem iltemezler. Bu taraftan dahı şāh-ı °ālem °asker-i ƙişver-güşāsıyıla (8) geldi. Bir mevzi°-i şerīfde āyīn üzre kondı. Ƙurudan deñizden İğrıboz (9) üzerine gülü itdiler. Yir yir her taraftan toplar ƙurdılar. Ƙal°a'ı āfet daşlarıyla döğmege (10) başladılar. Bunlar bu ħāldeyiken nā-gāh yağı taraftan, deryā yüzinden ƙāfir gemileri (11) belürüp gögeler ve kedirgālar geldi. °Asker-i İslām anları göricek biraz (12) melül oldılar. Ammā girü Allāh'a şıgınuş ħarb u ħarba meşğül oldılar. Bir niçe gün (13) āfet daşlarıyla dögdiler, yir yir gedükler eylediler. Nā-gāh bir şubuh İslām

-204-

(1) °askeri cūşa gelüp ħişāra yürüyüş eylediler. Yine zerrīn-ser °ālemler havāya (2) baş ƙaldurdu. Yine fetih-āsār ve nuşret-bār köslar döğüldi. Yine şu°ā°-ı şems bigi tīgler (3) °uryān oldı. Yine dīn yolında °ışƙıla gāziler meydāna girdi. Yine Allāh Allāh (4) Allāh gülbāngiyile °ālem yanƙulandı. Bi-°avni °ināyeti'llāh yürüdiler, berü taraftan öte (5) tarafa, öte taraftan berü tarafa toplar ve purnıklar, tüfekler ve zenberekler perrān, (6) meydānda başlar raşşān, yine eller ve ayaklar rīzān, niçe cānlar dōst yolında (7) ƙurbān oldı. Bu, evvel yürüyüş idi kim Hāƙ Subĥānehu ve Ta°ālā, fetihine yol vir(8)medi. Gördiler kazıyye böyle oldı. Derĥāl girü sulţān-ı °ālem emr eyledi, yir yir (9) girü toplar ƙurdılar, döğmege başladılar, bu kerre cān u gönülden iƙdām itdiler. (10) Bir niçe gün dahı āfet daşlarıyla dögdiler. Bi °avni °ināyeti'llāh yürüyüşde ƙolay, (11) yir yir gedükler eylediler. Bu kerre tamām gāzilerün gözleri yiñdi. Nā-gāh bir şubuh (12) ki seĥer sulţānı

maşrık diyârından baş kaldırıp, ‘arz-ı cemâl idicek gâziler dağı (13) kal‘aya

رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ hücumın gösterdiler. Yine şaflar düzildi, yine alaylar bağlandı,

-205-

(1) yine kösler ve naqqâreler döğüldi. Yine her taraftan Allâh Allâh Allâh âvâzelerile gülbâ(2)ngler peydâ oldu. Berr ü baħir tarafından kal‘aya yürüyüş itdiler.

GÜFTÂR DER NAZİM:

3. Meger bir şubuh sultân-ı nuh-eflâk
Eline aldı bir âyîne’i pāk
4. Toğuz cāmını çerhüñ kıldı pür-nür
İçini taşını eyledi ma‘mür
5. Gözükdî ‘âlemüñ ser-cümle varı
Ki rüşen eyledi her bir diyârı
6. Qara qatrâne batmışken bu eflâk
Yudı raħmet şuyıla eyledi pāk
7. Cihân oldı şanasın tâze gülşen
Göründi her taraf gözlere rüşen
8. Cihân yüzün tutup nürâni ‘asker
Götürdi anda zerrîn-ser ‘alemler
9. Meger ol şubih-dem hurşid-i devlet
Şeh-i ferhunde tâli‘, mâh-ı ‘izzet
10. Selâtin serveri sultân-ı azam
Muħammed bin Murâd ol Hân-ı a‘zam
11. Şeref burcından eyledi tülû‘ ol
Sa‘âdet kevkebile dutdılar yol
12. Eline aldı tığ-ı âbidârı
Düşürdi kâfirüñ cânına zârı
13. Münâdiler çağırdı geldi ‘asker
Ki yir yir durdılar şaflar berâber

-206-

1. Buyurdum, İğriboz'ı didi yağma
Naşib eylediyise size Mevlā
2. Gelüñ didi, dürişüñ cān u dilden
Diriğ itmeñ ne kim gelürse elden
3. Yüridi her tarafından ʿasker-i dīn
Şu resme kim görenler didi, taḥsīn
4. Deñizden qurıdan ġāzī cuvānlar
Qodılar şeh yolında baş u cānlar
5. Yüridiler dil ü cānıla muḥkem
Şanasın kim kıyāmet qopdı ol dem
6. Qoyuldılar varup ol dem ḥiṣāra
ʿAdūnuñ cānına uruldı yāre
7. Şu deñlü kırdılar aʿdā-yı dīni
Ki hiç sağ qomadılar müşrikīni
8. Şu deñlü kesdiler baş, dökdiler qan
Ḥiṣāruñ içi tıldı zār u efġān
9. Qız, oġlan, cāriye maḥbūb oġlan
Şu deñlü buldılar bī-ḥadd ü pāyān
10. Daḥı sīm ü fuluri dürr ü gevher
Ki taşı toprağılaydı berāber
11. Gümüṣ tebsiler ü altun qadeḥler
Ki virür cāne bunlar gey feraḥlar
12. Firengī kemḥa altunlu qaṭīfe
Daḥı niçe bunuñ bigi laṭīfe
13. Sikerlet niçe biñ paštav çuqālar
Fireng oġlanları vü meh-liqālar

-207-

1. Fireng maḥbūbeleri, sīm-tenler
Uzun boylu qara gözlü güzeller
2. Şu deñlü buldılar kim yoq kıyāsı
Ki ḥalquñ qalmadı aṣlā gedāsı

3. Ğanīmet mällarıla ıoydı  asker
Gedāyıla ğanı oldu berāber
4. Bu fethi dahı gey hoş g rdi sultān
D n p vardı otaĝa Őād u handān

G FT R DER NESİR:

(5) L -cirem sult n-ı a zam İĝriboz  al asın dahı  arb u dest (6)  ılıcıla k firler n elinden feth eyledi. Kilseleri yıkdurdu, yirine mescidler yapdurdu. (7) Ve Őalibleri yatdurdu, yirine menberler itd rdu. K f r zulum tından p k eyledi, İsl m (8)  ir ĝinu n n rıyla m nevver ve r Ően  ıldı. Adına hu beler o ıtdı. Bu ĝaz dan dahı (9)  askerile ĝ nim n ve s lim n d ndi, tahtına geldi. Hem Őe İsl m p diŐahları (10) d n yolunda  alıŐup ĝaz lar itd k e H k Subh nehu ve Ta  l , işlerini r st get rs n, (11) ne yire  azm id p varursa, feth u nuşret, hem-r hları olsun. ( m n y  Rabbe'l-  lem n)

G FT R-I DER NAZIM

- 12 GiŐin n mu kem olsa i tik adı
Bulur ol, H k  atında her mur dı

-208-

1.  A ide, giŐide mu kem gerekd r
 A ide p k olıca  yigirekd r
2. Gişi meyd na Şıdkıla giricek
Dahı hem elde varını viricek
3. İrer l -b d ne ise her mur dı
A ıllur haşre dek   lemdede adı
4. Gişi cehd eyles n eylek yolına
Bilinmez Şanmasun bir g n biline
5. Ey ler y zi Şuyına il h 
Ki sensin c mle   lem p diŐahı
6. G nah-k ruz g neh-k ruz be-ĝ yet
 n yet  ıl naşib eyle hid yet
7.  amu derd ehlin n derm nı senden
 amu tenl ler n hem c nı senden

8. Çü cān sendendurur dermān da senden
Kerem sendendurur iḥsān da senden
9. Ümīdi kesmezüz raḥmetden ī Ḥaḳ
Ḥabībūñ ḥürmetine eyle muṭtaḳ
10. Naşīb eyle bize nūr-ı liḳāyı
Beḳāda görevüz sen pādişāhı

GÜFTĀR-I BİST Ü YEKOM: DER MECLĪS-İ SEFER-İ UZUN ḤASAN

11. Gel ī şehbāz-ı şahrā-yı maʿānī
Yine pervaz ur aç perr-i beyānı
12. Yitişüp lafz-ı kebg'in ḥoş şikār it
Şeh öñinde hüneler āşikar it

-209-

1. Hüner gösterse şeh öñinde her bāz
Hümā bigi olur lā-büd ser-efrāz
2. Hüner-mend olduğıçun gör toḡanuñ
Ṭaʿāmı sīne'-i kebg oldu anuñ
3. Maḳāmı dest-şāh u vaḳti gey ḥüb
Bu ḥalḳ içindedür gāyetde mergüb
4. Gör ammā kerkez ü çaylaḡ u ḳuzḡun
Kimi egri uçduğıçun kimi bozḡun
5. Ḳaçan bir cīfe görseler inerler
Anuñ üstine bir laḫza ḳonarlar
6. Kimi köyden köye olup ḥarāmī
Tavuḳ yavruların gözler müdāmī
7. Ki dirler bizde de var bāl u minḳār
Şikār ehli geçer bunlarda her bār
8. Eger bunlar da toḡru uçsalarđı
Şu murdārı yimekten geçselerđi
9. Oḳuya paḡtere ya gelselerđi
Bular da ger bu yolu bilselerđi
10. Köti uçmasalar uçduḡları vaḳt

- Çonardı başlarına t̄ac-ı devlet
 11. Velākin k̄oti uçarlar be-gāyet
 Anuñçun bunlara yoğdur hidāyet
 12. Anuñçun bulmadılar izz ü devlet
 Bu ħalk anuñçun kılmadı rağbet
 13. Velī ſimdi seçilmez çaylağ u bāz
 Dirilir serçeler hep durna vü kaç

-210-

1. Velī küncüşk alayına bir bāz
 Urursa bāl açup kaçdıla pervāz
 2. Dağılır ſöyle kim hiç biri kaçmaz
 Ki ol bāzuñ yolına kimse gelmez
 3. Bu kaçlar sözine yoğdur nihāyet
 Nedür kıſſañ anı eyle ħikāyet
 4. Neler naql eylemişdür Şeyh °Attar
 İſitdük Mantıku't-Ṭayr içre tekrār
 5. Beyān-ı küh-ı Kāf u vaſf-ı °Ankā
 Gelür bu ſimdigi ħalka temāſā
 6. Beyān eyle ne kılduğın o ſeh-bāz
 ſu bir durnayla kılduğında pervāz
 7. Bu kaçlar dilini yiter beyān it
 Nedür ol durna vü ſāhīn °ayān it
 8. O ſāhīn didüğümdür ſāh-ı °ālem
 Muħammed Ĥan Ġāzī cān-ı ādem
 9. O tuna didüğüm Uzun Ĥasan'dur
 Biri ſeh-bāz birisi zağandur
 10. Beyān eyleyelüm bir bir mağālin
 Bilüñ hem °ākıbet ne oldı ħālin
 11. Ne resme kılduğın ſāhıla cengi
 Ne resme ſinduğın nām u nengi
 12. Belā ol zāğa ki ola bāza dem-sāz
 Vāy ol turnaya ſāhīnle ura pervāz

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(13) Hāliyā çün kim sulţān-ı ʿālem İğriboz ğazāsından devlet ve saʿādetle

-211-

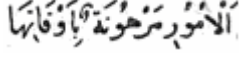
(1) dönüp tahtına gelicek, bir niçe eyyām teķāʿüd itdi. Haķ Subhānehu ve Taʿālā hāzreti'nün vaḥdāniyyetine (2) şükr idüp dururken, nā-gāh bir haber istimāʿ olundı kim, Uzun Hāsan (3) didükleri aḥmaķ, gelüp Toķad'ı urdı, ḥaylī müsülmānlar mağbūn itdi. (4) Ve ehl ü ʿayāllerini tārāc kıldı. Bu resme münāfiķāne ve kāfirāne ḥareket gösterdi. (5) Didiler ol dem ki bu ḥaberi vezīrler sulţān-ı ʿālem Muḥammed Hān Ğazīnün semʿine (6) yitişdüdüler bir mertebede ğaza gelüp incindi kim dillerle beyān olmaz. (7) Bir kişi ki müsülmān dirile bunuñ bigi ḥareket itmek hiç revā mıdır? Anuñ üzerine (8) niyyet-i ğaza diyüp varmaķ gerekdür. “Anuñla cengi kāfirle ider gibi itmek gerekdür” (9) didi. Dahı ʿasker çeküp üzerine varmaķ tedāriküne meşğül oldı. Derḥāl (10) emr eyledi Anaṭolı beglerine ve Rūm ili beglerine ḥükümler yazalar ve ulaķlar (11) salalar ki cemiʿ esbāblarile ve yarar yoldaşlarile ḥāzır olalar. Şöyle ki ḥarb u ḍarb (12) aletini bir mertebede kayd ideler kim hiçbir vaķitte olmamış ola zīra ki bir ʿazim (13) mişe ve bir ulu cenge iķdām itdüm kim muşi'i semir ʿuşr-ı ʿaşırını beyān itmekde kaḍirdür.

-212-

(1) şimdiye dek niyyet-i ğazā diyü küffāra kılıç ururduķ. Velī şimdi rüzigār şöyle (2) yüz gösterdi kim müsülmānlar irilüp kāfirliğe kaşd idenleri varup (3) tacdīd-i imān itdürevüz yāḥūd kāfir kırar bigi niyyet-i ğazā hep kılıçdan (4) geçürevüz didi. Dahı derḥāl her ṭarafa ḥükümler ve ulaķlar revāne oldı. Çünkim (5) cemiʿ beglere bu resmile ḥaber irişdi. Her birisi yarağu ğazā ve alat-ı ḥarb tedārükün (6) itmege meşğül oldılar. Şöyle kim atda ve devede cebede ve cevşende alat-ı ḥarb u ḍarb (7) her ne'ise ḥāzır kıldılar, süvār oldılar, yürüdiler. Sulţān-ı ʿālemün ayağı ṭoprağına yitişdiler. (8) nāgāh ol eyyāmlar ğayet kıtā kış vāķiʿ olmuşıdı. Şöyle ki ʿasker yürümege hiç muḥāl (9) yoğıdı. At ve adam deprenmege mümkün degüldi. Żarūrī Sulān-ı ʿālem bir niçe eyyām (10) şabır kıldı. Tā kim rüzigār bir pāne eyü yüz göstere ʿasker o iknada dahı güç olmaya. (11) Amma Sulţān-ı ʿālemden rivayet iderler ki ol vaķtlarda ğayretinden şol mertebede (12) ʿacele iderdi. Dirler ki eger mümkün olsa ki bahārı şatun almaķ mümkün imişse,

(13) cemi° hazinemi virürdüm; tã kim varup intiķãmumı ta°cıl alaydum, diyü söylerdi dirler.

-213-

(1) Ammã emir Allãh'ũñ; iş Allãh elindedür. Lã-cirem  Hãliyã, şol
(2) deme dek şabr eyledi kim, eyyãm-ı bahãr irişdi.

GÜFTÄR DER NAZİM DER BEYÂN-I ŞIFAT-I BAHÄR:

3. Meger bir yıl ki taķdîr-i İlähî
İrişdi dehre luţf-ı pâdişâhî
4. Yine şahrâ yüzün dutdı çemenler
Açıldı lâleler, bitdi semenler
5. Yine nerges ele altun ayağı
Alup kıldı müzeyyen şahn-ı bâğı
6. Yine ser-sebz oldı būsitânlar
Yine cüş eyledi âb-ı revânlar
7. Yine nîlüferüñ beñzi şarardı
Yine na°mânlaruñ yüzi kızardı
8. Şakâyıķ geydi yine al cãme
Şükûfeler başa şardıaķ °imãme
9. Yine çekdi saçın büstãnda sünbül
Zen-i ra°nã bigi °arz itdi ķãkül
10. Açıldı yine gülşen içre güller
Yine buldı feraķ cãn u gönüller
11. Seher kuşları başladı figãna
İrişdi yine hoş demler Cihãna
12. Dil uzatdı yine bustãnda süsen
Benefşe didi aña, ha sen ü men
13. İkimüz daħı iki ehl-i mâtem
Dil uzatmaķ neden pesdür bize ğam

-214-

1. Yine bir nev-cuvān olmuşdı ʿālem
Ki ḥüsnine gönül virmişdi ādem
2. Yine başlarda depreşmişdi sevdā
Yine her dilde vardı geşt-i şahrā
3. Yine cennet-şifat olmuşdı bāğ
Hemān ravza bigidi deştile tağ
4. Bahār eyyāmıydı ḥüb demler
Gişiden def^c ider çok dürlü gamlar
5. Huşūşā cām içe dilberlerle
Semen-sīmā vü sīmın-berlerle
6. Huşūşā ide muṭribler ser-āğāz
Düzüben sāza ḥoş āheng-i şeh-nāz
7. Girüp sākīler ortaya duta cām
Zehī ṭālī^c, zehī şıḥḥat, zi eyyām
8. Gişiye ṭālīⁱ yār olmayınca
Ne kılsun başa devlet gelmeyince
9. Velākīn gişi girişmek bu işe
Gerekdür başa devlet kim irişe
10. Şu başa kim ezelde ḳondı devlet
Bil anuñdur iki ʿālemde ʿizzet
11. İşitdük vaşfını ḳıldıḳ bahāruñ
Ne resme medḥin itdük lāle-zāruñ
12. İşit imdi diyelüm bir ḥikāyet
İdelüm yine bir rengīn rivāyet
13. Ki şol Uzun Ḥasan'la Han Muḥammed
Ne resme oldılar cenge muḳayyed

-215-

- 1 Ne resme cem^c oldu iki ʿasker
Ne resme geldiler cenge berāber
- 2 Ne resme oldu begler ala(y) alay

Ne resme şındı kaçdı oldı rüsvāy

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(3) Hāliyā çün kim bahār oldı, sultān-ı ʿālem ʿaskerine emr eyledi; (4) zerrīn-ser ʿalemlerin qaldurdılar, kösler ve naķāreler döğüldi. Yüridiler, gündüzleri ʿıyd (5) ve giceleri qadir, sultān-ı ʿālemüñ ardınca ve öñince, yemīninde ve yesārında bahār çiçekleri (6) bigi zeyn oldılar. Qona göçe, yiyü içe, ırte gice gitdiler. Tā şol hadde dek kim sultān-ı ʿālem (7) gendü memleketinden çıqdı, şol Uzun Hasan didükleri ahmaķuñ memleketine qadem (8) başdı. Bir niçe gün gitdiler. Āhir cāsūslar haber virdiler ki, işde fulān yirde (9) ʿaskerile durur. Lā-cirem, sultān-ı ʿālemüñ bir hāş qulı varıdı. Küçüçükden sultān-ı (10) ʿālemüñ terbiyyetile perverde olmışdı. Ğāyetde qābil ve pāk-zehin, sultān-ı ʿāleme cāndan (11) şādıķ ve hayır şanurdı. Sultān-ı ʿālem, anuñ şadākatini bilmişdi. Göñlinde Ğāyet (12) hāşıdı. Ol dem, Anaķolı begler begligin aña lāyıķ ve erzānī görüp virmişdi. (13) Adı Dāvūd Paşa dimegle meşhūr idi. Sultān-ı ʿālem aña emr eyledi. Cemī-i

-216-

(1) Anaķolı beglerle varalar, düşmeni yöreneler, naķar şalalar, buluşub şavaşması ne yüzden (2) elvirürse aña göre tedbir ideler. Derhāl ol dilāver daħı padişahuñ emri mücebince (3) Anaķolı beglerle ʿazm itdi. Cānında gevheri varıdı, şecāʿat izhār eyledi. (4) Düşmenile buluşdı, ceng eyledi, çalışdı. Eñ evvel ol demde cān u başı şāh-ı (5) ʿālem yolında ortaya qoyan, yoldaşlıķ iden Dāvūd Paşayıdı. Zirā uğurı açuķ pehlevānıdı. (6) Şöyle ki Rüstem-i destān bigi begler arasında adı çağırtmışıdı; padişāh yolında her Ğāzī (7) yoldaşlıĝla meşhūr idi. Ol vaķt, tā haddā şāh-ı ʿālem, anuñ yoldaşlıĝını görüp (8) āferīn getürmişidi. Tamām cāndan sultān-ı ʿālem anuñ şecāʿatine iʿtimād itmişidi; (9) Cān u göñülden aña himmeti ve maħabbeti varıdı. Lā-cirem bu yoldaşlıĝını göricek (10) maħabbeti biñ ol qadar daħı oldı. Hāliyā bu cengde düşmen Ğālib geldi. Gördi ki (11) qazıyye böyle oldı, Ğayrete geldi, meydāne at depdi. Sultān-ı ʿālem yolında haylī (12) yoldaşlıķ itdi ve bundan şoñra Rüm ili beglerinden haylī begler, ʿaskerile (13) ceng itdiler. Haylī begler dutuldı, düşmen Ğālib geldi, ʿasker Ğāyet melül ve maħzün

-217-

(1) olmuşdı. Sultān-ı ʿālem, Allāh'a şıgınuş ƙalbine hiç inkisār getürmedi, her ne'ise, içinde (2) dutdı, **تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ** didi. "Ġayretlü pādişāhıdı. Bu, bir meydān-durur, ya virmek (3) gerek, ya almağ gerek" didi. Dahı cemīʿ-i ʿaskerine emr eyledi. Tamām āyīn üzre (4) cemīʿ-i begler, Anaṭolı ve Rüm ili, cemīʿ-i alaylar bağlana ve şaflar düzile, ƙılıçlar ʿuryān ve cigerler (5) biryān olup, dilāverler meydānat depüp, başlar kesile, ƙanlar dökile, neberd-i ʿazīm(6)ola. Bu kerre devlet ki yarı ƙılırsa, meydān anuñdur.

GÜFTĀR DER NAZİM, DER BEYĀN-I ŞIFAT-I ŞEB:

- 7 Meger bir gice çerh-i nīlgün-reng
Cihān āyīnesin eyledi pür-jeng
- 8 Felek ƙandīlinüñ yüzi ƙarardı
Fetīli māhuñ içinden ağardı
- 9 Meger ol gice ser-vağtinde sultān
Oturmuşıdı halvet deng ü hayrān
- 10 Gehī ğamdan özini aldururdu
Ferağdan gāhi cānın güldürürdi
- 11 Diridi yā İlähī ne ola hāl
Nice göstere bu ƙurʿa ʿaceb fāl
- 12 ʿAceb ṭālīʿde bizüm mi ki devlet
Anuñ mı ki ʿaceb ya ʿizz ü nusret
- 13 Ne olısdurur yarın ʿaceb kār
Kime yüz dutısar devlet olup yār

-218-

1. Didi yā Rab saña her gizlü zāhir
Degül hikmetde hālī her mezāhir
2. Benüm yoğdur bu işde hiç günāhum
Ol ordı geldi çün añsuzda; rāhum
3. Ġazāyıdı yoluñda tutduğum iş
Çekerdüm gice gündüz fikr ü teşviş
4. Ururdum tiğler aʿdā-yı dīne
Çeküp ʿasker ırağa vü yağına
5. Bu zālīm itdi küstāhāne cünbiş

- Anuñçun düşdi ara yirde bu iş
6. Olacaq oldu yā Rab hikmetünde
Muqadder ne işise kudretünde
 7. Qabul itduk ne kim geldise senden
Bu bahtum ağlamaz güldise senden
 8. Oturup Haqqıla bazar iderdi
Dilinde şükriyi tekrār iderdi
 9. Gözine gelmez idi uyhu kaçā
Ne kılsun ağmıydı başa sevdā
 10. Yörendi gözlerine tā ki uyhu
Dayandı dirsek üzre baş kodı o
 11. Görür düşinde ol dem aşikāre
Ki bir şahraya çıkmışam şikāre
 12. Bir ağaç görmüşem bir kaç nihāli
Varıdı, miveden degüldi hālī
 13. İrişdi bir budağın kesdi bir er
Pes oldu ol ağac yire berāber

-219-

1. Uyandı didi kim devlet bizümdür
Ki Haq avniyla fırsat bizümdür
2. Muabbirlere kıldı anı taqrir
Muabbirler bu resme itdi ta'bir
3. Bir ulu düşmenüñi qahr idesin
Yidügi aşın aña zehr idesin
4. Ol ağac oldurur i şeh didiler
Bu resme anı ta'bir eylediler
5. Velī ol budağın kim kesdi bir er
Nedür anı dahı işit i server
6. Bir oğlın düşmenüñüñ öldüreler
Nedür gendüzin aña bildüreler
7. Budur ta'biri düşüñüñ didiler
Bu resme şah öñinde söylediler

GÜFTĀR DER NEŞİR DER BEYĀN-I ŞIFAT-I ŞUBUH

(8) Meger bir şubuh maşriķ padişāhı, başına altun tāc urunup bu zümürriğin tahtına kadem (9) başdı. Cemāli şem'inüñ nūrıla Cihān yüzün münevver kıldı. Şöyle kim, ‐ālem yüzinde (10) gice qarañlıđın yuydı, giderdi. Cānlar güldi ve gönüller rüşen oldı. (11) Halk-ı ‐ālem, ayag üzre gelüp maşlahat ne'ise aña meşgöl oldılar. Derhāl (12) Sultān Muḥammed Ğāzī emr eyledi kim, ‐asker yine alaylar dirile, şaflar düzile, cebeler

-220-

(1) ve cevşenler geyile, kılıçlar ‐uryān ve başlar ortada top bigi ser-gerdān, (2) ve pehlevān olanlar bugün meydānda gül bigi gendülerin belürdecek vaqtdur, (3) didi. Bugün ol gündür ki, duzum etmegüm yiyenlerüñ ve atum binip kaftānum geyüp (4) akçam harçlananlaruñ, baña şadāqati varduğı ma'lüm ola, didi. ‐Askerine (5) istimālet eyledi; cemī'-i beglerine emr itdi, taraf taraf gönderdi, yir yir (6) vardılar, düşmenle elleşdiler, er yigitler kılıçlar ‐uryān idüp çerhaya girüp (7) kılıçlaşdılar. Qol kol begler, alaylarla ilerü yüridiler. Varduğınca ma'reke büyüdi, (8) savaş kızdı, ğavġā artdı. Şöyle ki ata oğula ve kardaş kardaşa bakmaz oldı; (9) başlar kesildi, kanlar döküldi, neberd-i ‐aẓim oldı. Nā-ġāh, bir tarafda Uzun (10) Ḥasan'ıñ bir oğlı varıdı. Adı Kōr Zeynel dimekle meşhūr idi. Anı başup (11) başını kesdiler, sultān-ı ‐āleme getürdiler. Hemān Uzun Ḥasan ođlınuñ başı (12) kesildüġini işidicek şaşdı, perişān oldı. Ayruķ dañı qararı kalmadı. (13) Āheste āheste bozulup kaçmaķ tedārükine başladı. Gördi ki gendü gibi

-221-

(1) çetük-pençe uracaķ arşlan degül. Buñ deminde kaçmaķ dañı erlikdendür, didi. (2) Dañı şāhın elinden kırtulmuş qarġa gibi yuvasın arzūlayıp döndi, cān atdı, gitdi, (3) şındı, rüsvāy oldı. Alay alay ol apardı imirzaları, her birinüñ bıyıķları aġzına kırlanķıc (4) almış kedi gibi kaçup giderken, ġāziler ardından irişüp gönder ucıla yıķar(5)lardı. ‐Hay mürüvvet hanum, mürüvvet hanum” diyü amān dilerlerdi. Kimi dir ki (6) men Baytur Han'am, kimi dir ki men Gerey Han'am, kimi dir ki men Yaḡşı Han'am, (7) kimi dir ki men Yaḡşı Beg oğlı İmirza'yam, kimi dir ki men fulān han oğlıyam, her biri (8) cān kırtarmaġ-ıçun ne diyüp ne kıoyacaġın bilmezlerdi. Boġazlarına dülbendlerin (9) daķup her birini it yider gibi yidüp sultān-ı ‐ālemüñ ordu-yı humāyünına (10) getürdiler. Sultān-ı ‐ālem, her birini gendü öñine getürdüp kiminüñ boynını urdı, (11) kimini girü

āzād eyledi. Devlet āsārını ferhunde gördi Allah çok çok şükürler eyledi. (12)
Düşmenine kahr itdügine gāyet sevindi. Bu seferden dahı döndi gānimün (13) ve
sālimün tahtına geldi (Raḥmetu'llāh)

GÜFTĀR DER NAZIM:

-222-

1. Hemīşe düşmenine şāh-ı İslām
Ne dem kim kahr idüp eylese ikdām
2. Hudā fırsat virüp eylesün amān
Ki olsun düşmeni hākile yeksān
3. Özini şaқlasun Allāh haţardan
Selāmet girü dönsün her seferden
4. Dahı hem ʿaskeri hiç görmesün gam
Kamu yirlerde olsun şād u hurrem

GÜFTĀR-I BİST Ü DUVOM DER MECLİS-İ ĞAZĀ-YI KARA BOĞDAN

5. Gel ī sākī şun ol cām-ı şubūhı
Ki gamdan cānumuz bulsun fütūhı
6. Uralum yine bir dem bezme bünyād
İdelüm himmetüñle cānumuz şād
7. Hārif-i ehl ü şādık yār olıcaқ
Dahı meclisde bī-agyār olıcaқ
8. Dahı ortada şem° ola vü şāhid
Giçe mi kimse ol meclisde zāhid
9. Huşūşā muţrib ola bile anda
Bu olur mı ʿaceb işbu zamānda
10. Be-gāyet zevқ eyler anda ādem
Sürer cennet şafāsını hem ol dem
11. Mecāz ehlinüñ oldı işbu lezzet
Haқıkat ehlinüñ dürliki şoḥbet
12. Olaruñ dahı var cām u şarābı
Hārif ü sākisi nuql u kebābı

-223-

1. Olarda dahı vardır şem° ü şāhid
Degüldür cümle anlar dahı zāhid
2. Olar da bezm ururlar cām içerler
Olardur puhte şanmañ hām içerler
3. Mey içerler ki yok hiç reng ü büyü
Çomişlar ortaya cām u sebüyü
4. Olaruñ şāķisi gizlü şunar cām
Olara Hāķ'dan irer luţf u in°ām
5. Olaruñ nāyınıñ şavtı belürmez
Olarla cām içen şanmañ delürmez
6. Olaruñ şem°i cānlar yaķar i cān
Olaruñ meclisinde olmaz aġyār
7. Olaruñ şāhidi maħbüb olur hāy
Ki ħüsnine irişmez fikrile rāy
8. Olaruñ şem°i cānlar dil virenler
Çomaķ gerek yolında baş u cānlar
9. Olaruñ şöħbetine şöħbet irmez
Olaruñ şöħbetine nāşī girmez
10. Olar °ışķ odına cānlar yaķarlar
Ciger kanın olar gözden dökerler
11. Hārīf olmaz olara degme insān
Olaruñ derdidür ma°nide dermān
12. Olaruñ sāķisinüñ cāmı nūrı
Gişkiye içmedin virür sürürü
13. Olaruñ vaşfına yokdur nihāyet
Gel i dil eyle derdüñden ħikāyet

-224-

1. Sözüñ söyle ķo °āşīķlar maķālin
Gerekdür gişi ide vaşf-ı ħālin
2. Oķuya şāhınıñ medħini evvel

- Beyān eyleye hem vaşfin mükemmel
3. Olupdur gerçi niçe kışşa bünyād
Cihānda niçe begler ҡodılar ad
 4. Ki her birini rāviler añarlar
Tevātür birle söylerler haberler
 5. Kimin ʿadl u sehāvetle añarlar
Kimin fazl u şecāʿatle añarlar
 6. Kimin dirler Cihāna hüküm iderdi
Ki şarqdan garba dek hükmi giderdi
 7. Velī şāh-ı selāṭin āl-i ʿOsmān
Muḥammed bin Murād ol Han-ı devrān
 8. Cihānuñ ol da bir sulṭānıydı
Ki Rūm iqliminüñ bir hanıydı
 9. Eli altındağı halkuñ ne kim var
Bilürdi hāllerin neydügin ĩ yār
 10. Eger ҡāḍı eger müfti, mīr
Bilürdi hāllerini cümle bir bir
 11. Ne cānı varıdı ҡāḍı olanlar
Şerīʿat bezminüñ hükmin ҡılanlar
 12. Tecāvüz idelerdi nisbetile
Yürödürdi niçe yıl zilletile
 13. Hilāf-ı şerʿi bir hüküm itselerdi
Қoyup şerʿi muhālif gitselerdi

-225-

1. Keserdi başların ber-dār iderdi
Bu hāli dāyimā tekrār iderdi
2. Sikender-nāmesinde Aḥmedī'nüñ
Rivāyet var meger olmışımıñ üñ
3. Olıcaq tahta sulṭān Yıldırım Han
Yanarmış ҡāḍılardan halk-ı devrān
4. Alup rişvet emerlermiş harāmı
Buyımış işleri ol dem müdāmı

5. Bularuñ hāline çün Yıldırım Han
Olur vākıf ider āhıla efgān
6. Şoñ ucı aña irmiş hāl-i Bārī
Ki muhkem teftiş eylemiş oları
7. Nizām-ı şer'î muhkem olmayınca
Yirine emri şer'üñ gelmeyince
8. Benüm de şehligüm bulmaz nizāmī
Revā mıdur bu bir bölük harāmī
9. Müsülmānları bu resme yaqalar
Nizām-ı şer'î bozalar yıqalar
10. Yaraşmaz bu benüm °ahdümde aşlā
Gerekmez dir bu işler baña kaçā
11. Kimin °azl eylemiş kimini ber-dār
Girü qalanı olmışlar haber-dār
12. Nizām-ı şer'î icrā eylemişler
Birisı dahı rişvet yimemişler
13. Velī bu şimdigi kādīlaruñ āh
Alupdur ellerinden tāk u dergāh

-226-

1. Bularuñ dād elinden, dad elinden
Neler var kim ider feryad, elinden
2. Bileydi bunlaruñ hālını sulţān
Bu halkuñ derdine iderdi dermān
3. Neler görür bulardan āh yoğsul
Velī baylara olurlar kamu kul
4. Ne iş bunlara emr itse ganīler
Bitürür işlerini bu denīler
5. Eger bir bay da°vī itse tezvīr
Gelüben bunlara eylese taqrīr
6. Oñarurlar haţāsını düzerler
Hemān-dem aña huccetler yazarlar
7. Velī haqq'ın taleb eylese yoğsul

- Degüldür katlarında sözi maqbül
8. Gişi itdügini şanmañ ki bulmaz
Gelür bir bir yolına dime gelmez
 9. Bugün itdüklerin yarın bulalar
Cevābın Tañrı katında vireler
 10. Qoyalum anlaruñ hālin, geledüm
Girü biz kışşamuzdan söyleyelüm
 11. Diyelüm Husrev-i şāhib-kırānuñ
Muhammed Han Gāzi pādīşāhuñ
 12. Qara Boğdan'a itdügi gazāyı
Qılasın rāhına cāndan duāyı

GÜFTĀR DER NESİR:

(13) Hāliyā çünkim sulţān-ı ālem Uzun Hasan seferinden gelicek

-227-

(1) bir niçe eyyām teqā'üd itdi. Hiç asker çeküp bir diyāra dañı azm itmedi. Vezir(2)lerinden birini, kim Aħmed Paşayıdı, gemiler donadup deryā yüzinden asker koşdı, (3) Qaradeñiz'e gönderdi. Tā varup Kefe didükleri qal'ayı feth eyleye. Gendüzi (4) ol yıl devletile yaylağa çıkdı. Askerile āb u havāsı nāzük, mu'tedil yirler (5) de seyr eyledi, ıyşa ve nūşa meşgöl oldı. Çün kim Aħmed Paşa Kefe'yi feth eyledi. (6) Şāh-ı ālem dañı devletle ve sa'ādetle Ongürüs vilāyetine azm eyledi, Filibe'ye dek (7)vardı. Āħir, taqđir-i Rabbānī, ol tedbiri girü rāst gelmedi. Andan rec'at itdi. (8) Girü tahtına geldi; ol yıl dañı teqā'üd itdi. Çünkim bahār oldı; diledi kim (9) vara, şol Qara Boğdan didükleri kāfiruñ ne miqđārda pelid idügin gendüye (10) bildüre. Zirā ol kāfir çok şirretle ifsād itmege başlamış idi. Derhāl girü hemān (11) askerine emr eyledi. Girü Anañolı ve Rüm ili beglerine hükümler yazıla ve ulaqlar (12) şalına. Tā ki girü gazāya hāzır olalar. Şöyle ki esbāb-ı ħarb ve ālet-i ħarb, āyın (13) üzre cebede ve cevşende hiç kuşürı olmaya. Fulān yirde geleler, ordu-yı

-228-

(1) humāyūnuma yitişeler diyü, haber oldu. Cemî°-i Anaṭolı ve Rūm ili begleri daḥı imtişāli'l- (2)emrū'l-ma°ālī mücebince sancaḳlı sancaḳında olan şubaşlara ve tīmār erlerine emr (3) eyledi ki cebede ve cevşende, oḳda ve yayda, kılıçda ve ḳalkanda, süñüde ve çomaḳda (4) şöyle ki ālat-i ḡazā ve esbāb-ı ḡarb ne'ise bī-ḳuşūr ḳayd ideler. Müretteb ve müheyyā ḳılalar (5) ve ḡāzır olalar. Anlar daḥı emir üzre yaraḳlı yaraḳın gördiler. Derḡāl cemî°-i begler her (6) ṭarafdan zerrīn-ser °ālemlerin ḳaldurdılar, yarar yoldaşlarla alayların düzdiler. (7) Şafların dizdiler, süvār oldılar, yürüdiler, geldiler, sulṭān-ı °ālemüñ ḡāk-i pāyına irişdiler. (8) Çünkim °asker cem° oldu, hemān-dem sulṭān-ı °ālem, “niyyet-i ḡazā fi-sebīli'llāh” didi. Daḥı (9) Ḳara BoḒdan üzerine revāne oldu, be-fermān-ı Mevlā.

GÜFTĀR-I DER NAZIM, DER BEYĀN-I ŞIFAT-I ŞUBUḤ:

- 10 Meger bir şubuh çerḡüñ bāḒubānı
Semenlerle bezer bu būsitānı
- 11 Girüben ḡülsitānına sipehrüñ
Şunar bir ḡül eline yine dehrüñ
- 12 Ki renginden Cihān olur münevver
Görüp ḡalḳ anı dir “Allāhu ekber”
- 13 Meger ol şubıḡ-dem ḡān-ı mu°azzam
Mürüvvet menba°ı sulṭān-ı a°zam

-229-

1. Muḡammed Ḥan Ḓāzī, şāh-ı İslām
Ki kān-ı luṭf idi hem ehl-i in°ām
2. YoḒıdı hiç sehāvetde nazīri
Ḓanī eylerdi görse her faḳīri
3. Ḓazāyıdı işi küffāra dāyim
Ki Ḥaḳ yolında durmuşıdı ḳāyim
4. Çeküp °asker ıraḒa vü yaḳına
Ururdu tīḒı ol a°dā-yı dīne
5. Memālik-baḡş u hem Ḓitī-sitāndı
Çeri ceng itdürür şāh-ı Cihāndı
6. Şu yıl kim geçdi BoḒdan iḳlimāne

- Ne kılduğın varup a‘dā-yı dīne
7. Beyān eyleyelüm birbirne oldı
Başına Qara Boğdan’uñ ne geldi
8. Ne resme bağlayup geldüğün alay
Ne resme şınup olduğını rüsvāy
9. Ne resme ceng olup nice dürüşdi
Şoñ ucı başını alup nice kaçdı

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(10) Hāliyā çünkim sultān-ı ‘ālem fi-sebīli’llāh niyyet-i gāzā Qara Boğdan (11) üzerine revāne oldı. İslām ‘askerile geldi, Qanlı Tuna’nuñ öte yaqasına, (12) dāru’l-ħarbe geçdi. Berü, gendü memleketinden ‘askerüñ ardı kesildi, dost (13) yolında cān u başı ortaya koyup şol Qara Boğdan didükleri kāfirüñ elini,

-230-

(1) iqlimini tārāca virdi. Gāzīlere emr eyledi, yıkdılar, yaqdılar. Ammā bir mertebede kaht(2)lık oldı ki etmegüñ ve arpanuñ mevcüdü bulunmaz oldı, ‘asker gāyet zahmet çekdi, (3) zebün oldı. Lā-cirem kāfir ‘askeri qandayduğın bilmediler. Bir nice eyyām arayı arayı (4) ‘āciz kaldılar. Āħirü’l-emir, bir gün çāsūslar, bir yirde kāfirüñ haberin aldılar. Vardılar (5) ne yirde olduğın buldılar. Gördiler, bir yire ‘arabasin çatmış, topların ve tüfeklerin (6) dizmiş, ‘askerin, ne kim varısa şaf şaf bağlamış, hāzır olmuş durur, didi(7)ler. Derhāl çāsūslar geldiler, bu resme haber virdiler. Sultān-ı ‘ālem dahı Anaṭolı (8) ve Rūm ili beglerini cemī‘-i ‘askerile iki tarafından qol idüp gönderdi. Vardılar (9) düşmenile buluşdılar, elleşdiler, cānında gevheri olan şahbāz yigitler, at meydāna (10) depüp cevlan gösterdiler. Çerhaya girdiler, dürüşdiler ve kılıçlaşdılar. İki tarafından (11) muqābil oldılar. Sultān-ı ‘āleme haber oldı. “Düşmenile muqābil olup elleşildi” didiler. (12) Hemāndem sultān-ı ‘ālem şire āfitāb veya ‘uqqābe hümā bigi devlet atına süvār oldı. Nuşret (13) turrasıla fetih tapılbāzını urdı, yeñiçeri oñine dutdı, qapu halkını yanına aldı.

-231-

(1) Şöyle kim süñüler havā yüzinde lem‘ān, ve ellerde kılıçlar ‘uryān, iki tarafından pıranqılar ve tüfekler (2) perrān, başlar, meydanda top bigi ser-gerdān; zerrin-ser

‘ālemler götrülüp kösler ve naķāreler (3) döğüldi, gülbānglar çekildi, küyiyārlarla kıyāmet, ol gün vāķi° oldu. Varduğınca (4) savaş kızdı. Ğāziler her tarafından dost yolına meydāna girdiler. Gördi kāfirler ki (5) bu, olacaķ iş degül. Eger bir laħza daħı dayanup durursa şöyle kırarlar kim (6) ‘askerinden bir dil çıkmaz. Bildi ki gendü, diř koyuracaķ ejdehā degül. Fikir itdi (7) ve eyitdi: “Eger bugün bunun elinden cān kırtarurısam, Cihānda bir niçe gün daħı (8) yař yaşarın; şağ bař, girü bōrk bulur” didi. Daħı durugōrdi. Gördi (9) ħāl ayruksı. Ğāziler her tarafından keşür toğrar gibi toğramağa başladılar. Hemān “kıřķuna (10) kuvvet” didi. Daħı ters yüzine döndi. Ejderhā ağızından çıkmış cānavār bigi yatağın (11) arzūladı, ardına baķmayup kaçdı. Sultān-ı ‘āleme ħaber oldu; kāfir şındı, kaçdı, (12) diyü. Sultān-ı ‘ālem, ğāyetde řād oldu. Ol yirden döndi, devlet ve sa‘ādetle (13) otağına geldi. İslām ‘askeri, kāfir ‘askerinüñ ardına girdiler. Ba‘zısını kılıçdan

-232-

(1) geçürdiler, ba‘zısını dutdılar, maħbūs, sultān-ı ‘ālemüñ ayağı toprağına getürdiler. (2) Sultān-ı ‘ālem emr eyledi, boyunların urdılar. Yine bu fetħi daħı sultān-ı ‘ālem, Ĥaķ (3) Subħānehu ve Ta‘ālā kıbelinden ħoř gördi; yine İslām ‘askeri cāndan sevindiler. (4) Yine nūr-ı mu‘cizāt, Muħammed Resūlullāhi (řalavātu’llāhi ‘aleyhi ve ‘alā ālihi rıđvānu’llāhi ‘aleyhim (5) ecma‘in) zāhir oldu. Yine a‘dā-yı dīn üzerine Ĥaķ Subħānehu ve Ta‘ālā, Ĥabibi Muħammedun (6) Resūlullāh ümmetinden bir ğāzī pādiřāh gönderdi. Vardı, gendünüñ ve Resūlinüñ (7) düşmenlerini kılıçdan geçürdi, kıahr eyledi. Hemīře dīn pādiřāhlarınıñ işini Allāh Ta‘ālā (8) rāst getürsün. Hemīře a‘dā-yı dīnüñ başı, aşağa olsun, hemīře İslām (9) ‘askeri ne yire varursa yüz aklığın bulsun. Hemīře İslām pādiřāhlarınıñ (10) atı yügrük, kılıcı keskin olsun. (bi-ħaķķı Muħammedin ve ālihi ecma‘in)

GÜFTĀR DER NAZİM:

- 11 Secā‘at ehlidür çün ħāř ümmet
Secā‘at ehlinüñdür ‘izz ü devlet
- 12 Secā‘at ehli kıalmaz baş u cāna
Secā‘at ehli baķmaz bu Cihāna
- 13 Secā‘at ehli ister oynaya cān
Ki tā Ĥaķķ’uñ yolında ola kıurbān

-233-

1. Secā'at ehlinüñdür hür u cennet
Secā'at ehlinüñdür dürlü ni'emet
2. Bahādur ol bahādur ol bahādur
Bahādur olıcağ er ne bahādur
3. Bahādur, etmegin kıandaysa bulur
Bahādur olmayan acından ölü
4. Bahādurlar yüzi şuyına yā Rab
Keremden °afv eylegil bizi hep

GÜFTĀR-I BİST Ü SİVOM DER MECLİS-İ ĞAZĀ-YI KİŞ SEFERİ

5. Gel ī güyende' -i nağmāt-ı rengin
Hezārān āferin şab°uñna taşsin
6. Kemāl ehliyimişsin hamdu lillāh
Kemālūñi ziyāde kılsun Allāh
7. Ne hoş taşnif ırladuñ Nevā'dan
Seni Hāğ şaklasun dürlü belādan
8. Kemāl ehli Cihānda hergiz ölmez
Velī dirliklerinde hiç gülmez
9. Felāketle vü faqrıla geçerler
Elinden cām-ı çerhüñ zehr içerler
10. Götürürler cigerde niçe peykān
Dökerler gözlerinden yaşıla kıan
11. Belā odında her dāyim yanarlar
Ki cānların cefāyıla şınarlar
12. Kimesne bunlaruñ hālını bilmez
Devāsın derdlerinüñ kimse kılmaz

-234-

1. Semāya ırgürürler āh u efgān
Dökerler yaş yirine dāyimā kıan
2. Kimesne bunları hergiz işitmez

- Bulara yārliq, bir kimse itmez
3. °Acebdür bunlaruñ t̄ali°leri āh
Bularuñ böyledür işleri her gāh
4. Qoyalum anları, geldük biz ī yār
Olalum ḥālümüzden bir ḥaber-dār
5. Ne yire geldügin tārīh-i şāhī
Ne olduğını taqđir-i İlāhī
6. Qara Boğdan'ı şıyup gelicek ol
Ne yire °azm idüp iletdügin yol
7. Beyān eyleyelüm el-ķışsa anı
Añalar ḥayrıla şād ola cānı
8. Neler sa°y eylemişdür dīn yolında
Quşanub tīg-ı bürrānı bilinde
9. İdipdür kāfirile çok gāzālar
Olupdur dürlü dürlü mācerālar
10. Velikin özge olmuşdı bu şöḥbet
Ki gey yarı kılıpdur bunda devlet
11. Eyü iqdām kıldı bu gāzāda
Görüldi mihnet ü zaḥmet ziyāde
12. Muḥammed bin Murād, ol ḥan-ı devrān
Be-gāyet ehl-i gayretıdi o sulṭān
13. Bahādurlıkda özi bī-bahādı
°Adūya yidi başlu ejdehādı

-235-

- 1 Diyelüm nice olduğını ķışsa
İşiden cānlar andan ala ḥişşe

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(2) Ḥāliyā çün kim Sulṭān Muḥammed Ḥan Ğāzī (enāra'llāhu burhānehu) (3) devlet ve sa°adetle Qara Boğdan gāzāsından gelicek, dāru'n-naşrı ve'l-ķarār (4) şehr-i Edrene'de °askerile otururken, nā-gāh efvāhdan bir ḥaber istimā° olundu (5) ki, Öngürüs kāfiri gelüp, Tuna'yı berü geçüp Semendere ķurbında ḥişārlar bünyād eyledi, (6) yapa-durur,

didiler. Bu haber, sultân-ı âlemüñ sem'ine irişdi. Derhâl vezîrlerle (7) meşveret eyledi ve eyitdi; “kim, elbetde anuñ tedârükün eylemek gerekdür” didi. “Benüm (8) ahdümde, ki bugün şâhib-kırân-ı devrânam; kılıcum añılduğ yirde adünuñ cânlarına (9) od düşer. Her ne yirde bir düşmen belürse, Allâh’uñ avnı inâyetile bir tabancama döymezi. Şol (10) bir çıyan şüretlü kâfircuğ yılan bigi İnimur çapısına yakın gelmege başladı. Eger şimdi (11) muqayyed olmayıcağ olursaq, bugün yarın ejdehâ olur. Benüm bigi Cihāngîr pâdişaha (12) gayret degül mi kim, zamānumda anuñ bigi mel’un kâfir Tuna’yı geçüp gele, memleketümde qadem başa, (13) belki qadem başmağıla dahı qomaya, dāru’l-İslām’da hişârlar yapmaq tedârükine meşğül ola.

-236-

(1) Dahı gayret ne günedür?” didi. Dahı cemî-i askerine emr eyledi, girü hâzır olalar. Gendü (2) devlet ve sa’âdetle göçdi. Dāru’n-naşrı ve’l-qarâr, şehri Edrene’den kış gaza(3)sına revâne oldı. Ammā ol eyyâmlarda gâyet kış vâki’ olmışıdı.

GÜFTÂR-I NAZİM:

4. Meger bir yılda kim faşl-ı zimistân
Bozup âlem yüzün kılmışdı vîrân
5. Çemen şahrâ yüzinden gitmişidi
Ağaçlar yaprağın hep dökmişidi
6. Gözin yummuşıdı bāğ içre nerges
Cihān yüzinde qalmış hārıla has
7. Yitürmiş özini şahrâda lāle
Düşürmişdi yire ilden piyāle
8. Beyābān bigi olmuşıdı bustân
Bozulmuş meclise dönmiş gülistân
9. Bilinden tîğini çezmişdi süsen
Bozuğ bir köye dönmiş şahn-ı gülşen
10. Semenler bergini hep yire şalmış
Çiçekler qurmuş yaprağı şolmuş
11. Yaşınmış gül, yüzini gülsitândan
Kamu bülbüller uçmuş būsitândan
12. Şanasın bāguñ içi oda yanmış

- Ki bülbüller yirine zāg konmuş
 13. Yüzi şahrālaruñ dipdüz bozarmış
 Başından ayağa tağlar ağarmış

-237-

1. Tutuşmuş yağardı berf ü bārān
 Şovuğdan olmışıdı halk lertzān
2. Şular yah bağlayup olmışıdı taş
 Çıkarırmazdı ʿālem hırkadan baş
3. El ayak dutmazıdı hiç şovuğdan
 Yil artuğ doğınurdu ol dem oğdan
4. Qanı ol gülsitānda dürlü ezhār
 Qanı bülbülle gül itdügi bāzār
5. Seher kuşlarınıñ qanı figānı
 Yağardı sözleri odlara cānı
6. Qanı ağaçlar üzre ol yimişler
 Ol ağaçlarda şankim bitmemişler
7. ʿAcebdür revnaqı bāğ-ı Cihānuñ
 Hızānına bahārı degmez anuñ

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(8) Hāliyā sultān-ı ʿālem, kıs seferine teveccüh itdügi eyyāmlarda kış (9) bir mertebede idi kim, vaşfi, dille beyān olmaz. Ol gāzāda bile olanlar bilürler ki hāl (10) niceyidi. Kıyāmet güninde yir demir, gök bakır olur dirler, -Amennā ve şaddağnā- Bilā-teşbih, hemān (11) ol eyyāmlar dahı eyle olmışıdı. Mübālağa itmeyelüm, devletlü hünkāruñ sārübānlarından (12) birinüñ hāli şol mertebede olmışıdı. Qonağa gelicek, ayağı qabını çıkarıcak, iki ayağınuñ (13) on barmağı, ayağı qabıla bile çıqdı diyü istimā° olundu. Eller ve ayaklar üşümeğ ve barmağlar

-238-

(1) dökülmek ve üşüyüp buyup ölmek, ‘asker içinde çok vâki’ oldu. Ammā sulṭān-ı (2) ‘ālem, yüz döndermeyüp gayret itdi, gitdi, hişārlara bir kaç göç yakın alıcak (3) vüzerādan birini, kim vezīr-i a‘zam idi-aña emr eyledi kim vara, ol hişārları (4) göre. Ve Morva adlu bir ulu Őu varıdı; varur, Tuna’ya inerdı. Anuñ üzerine (5) köpri yapmak emr olmişdı. Tā kim Semendere’den toplar çekilüp gelicek, berü arafa (6) geçürmesi āsān ola. Derḫāl Anatolı ve Rūm ili ‘askerile revāne oldu. (7) Vardı, köprüyi gördi ve hişārları gördi. Ne resme yapılıp ne arīk üzre (8) bünyād olduĝunu her arafdan seyr eyledi. Gözine bir dürlü görindi. Cemī‘-i Anatolı (9) ve Rūm ili beglerin yanına da‘vet eyledi, anlaruñla meşveret kıldı. “Ne dirsiz (10) siz daḥı begler?” dıdı. “Bu hişārlar benüm gözüme ĝāyetde Őula ve düŐvār göründi, (11) devletlü pādiŐāhı ağır ve yıpra erile bunda getürevüz. HuŐuŐā vatūñ ḫāli daḥı (12) Őöyle kıŐ kıyāmet; el ayak dutmaz. Mābāzā bir ad yavuzluĝı ola; Őoñra iŐ bize güc olur”. (13) Dıdı. Cemī‘-i begler eyitdiler: “Varısa rāy-ı Őavāb budur ki, Őöyledüñüz” didiler. “Diñ

-239-

(1) imdi iş nice olmak gerekdür?” dıdı. Begleruñ her biri bir dürlü tedbīr itdiler. Āḫir, ol (2) vezīr-i a‘zam olan kimesne eyitdi: “Hele ben revā görmezın ki devletlü pādiŐāh, yıpra (3) ‘askerile bunda gele revā mı? Oldur kim ‘askerile dönüp vara, Üsküb’de kıŐlaya. İnŐā’ (4)allāh bahār olıcak ayak araya başa, yine ‘ālemüñ yüzi güle, devlet ve sa‘ādetle pādiŐāhı, (5) daḥı ‘askerini getirüp yir yir toplar ursak, hişarı döĝsek, yasak ve yıksak (6) tārumār eylesek, bir yüz alıĝı ḫāŐıl olsa, (bi-‘avnı ‘ināyeti’llāh) ĝānimün ve sālīmün, devletlü (7) pādiŐāhı girü tahtına iletsevüz” dıdı. Cemī‘-i begler: “‘Āqlāne Őöz ve uŐlyāne iş varısa (8) bu tedbīrdür” didiler. Hemān-dem sulṭān-ı ‘āleme ula Şaldılar, bu tedbīri ve bu fikri varup (9) ‘arz eyleye. Derḫāl bir āŐıd, revāne revāne oldu; vardı bu ḫaberi sulṭān-ı ‘ālemüñ (10) dīvānına Şöyledi. Vezīrler, pādiŐāha ‘arz itdiler. PādiŐāh bu Őözleri işidicek evvel (11) Őözi bu oldu kim; “Morava üzerine yapılan köprinüñ ḫāli nice oldu?” dıdı. (12) Ol āŐıd ḫaber virdi kim, “Ya bugün ya yarın pādiŐāh devletinde tamām olur” dıdı. “İmdi (13) varuñ; anlaruñ Őözi Őöz degüldür, Őöz benüm Őözümdür. İŞ, Allāh emrile benüm iŐümdür. UŐda,

-240-

(1) vardı vardum. Niyet-i ğazā fi-sebīli'llāhi, Hāḡ Ta'ālā taḡdirinde yazu her ne'ise görevüz" dedi.

GÜFTĀR DER NAZİM, DER BEYĀN-I ŞIFAT-I ŞUBUḤ

2. Meger bir şubuh bustān-ı sipehre
Ki ya'nī sebze-zār-ı bāġ-ı dehre
3. Gelüben ḡondı bir ṡāvūs-ı ra'nā
Ki zerrīn-bāl u rengīn perd-i zībā
4. Ḥılup pervāz u hem gösterdi cevlan
Cihān ḡalḡı anı eyledi seyrān
5. Ne ḡacet sözi eylemek muṡavvel
Şabāḡ oldı güneş ṡoġdı maḡaşşal
6. Doġar dulunırıldı līk-i penhān
Felekde āfītāb u māh-ı tābān
7. Kimesne yüzlerini görmezidi
Ne yirde olduklarını bilmez idi
8. Şu resmileydi vaḡtuñ ḡālī ol dem
Ki dipdüz ḡışıdı mecmū'-ı 'ālem
9. Cihānuñ ḡālī bozġun olmışıdı
Yah u berfile 'ālem ṡolmışıdı
10. Dem-i bād-ı şabā serdidi ġāyet
Hiç itmezidi bir şey'i ri'āyet
11. Ḥılıçdan keskin ü yügrük tüfekden
Ki artuḡ doḡunurdu zenberekden
12. 'Aceb ḡāle giriftārıdı 'asker
Çekerdi ḡatı zaḡmet atıla er

-241-

1. Velīkīn 'ışḡıla sultān-ı 'ālem
Yüridi at depüp meydānda muḡkem
2. Gelüben ḡondı üstine ḡişāruñ
'Acebdi ḡālī ol dem rüzigāruñ
3. Ne çadır ḡurılur ne el dutardı

- Yağardı qar u yıl muhkem eserdi
4. Tuna olmuşıdı bir aq yazu
Görinmezdi içinde kaçtrece şu
 5. Çü geldi devletile han Muhammed
Selâfın serveri sultân Muhammed
 6. Duruban gendü kırdurdu otağın
Buyurdu göreler cengüñ yarağın
 7. Ki içdâm eyleyeler cân u dilden
Diriğ itmeyeler ne gelse elden
 8. Ne hoş günidi kırbānuñ o gün āh
Naşib eylediyise kime Allāh
 9. Ebed milkinüñ oldu pādīşāhı
Ki özge menzile ilette rāhı
 10. Mübārek oruç ayı gelmişıdı
Ki cânlar nūrıla hep tolmışıdı
 11. İdenler oruc ayında gāzāyı
°Aceb mi görseler nūr-ı liķāyı
 12. Huşūşā anda bulsalar şehādet
Zehī tāli°lü cânlar zī sa°ādet
 13. Olarıñdur cinān bāğında °işret
Olarıñdur ebed milkinde °izzet

-242-

1. Naşibi olana tağyir yoqdur
Ki Haq'dan kıulına taqşir yoqdur

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(2) Hāliyā çün kim sultān-ı °ālem devletle geldi. Küffār-ı la°inüñ yapduğı (3) hişārlar üzerine kıondı. Derhāl vezirlerine ve beglerine, Anaṭolı ve Rüm ili °askerine (4) ve kıapu halkına ve yeñiçeriye emr eyledi. Yir yir toplar kıurdılar, hişārları ihāta (5) itdiler. Āfet daşlarıyla döğmege başladılar. Şāh-ı °ālem °askerine buyurdu; (6) “aña her vechile cân u göñülden sa°y ideler, bi-°avnı °ināyeti’llāhi, kıılıcumuzla fetħ olına” didi. (7)Lā-cirem cemī°-i vüzerā ve ümerā ve °asker, sa°ādetlü pādīşāhuñ emrine imtişāl idüp şol (8) nesne

ki ālet-i ceng ve esbāb-ı ḥarbdur, müheyyā kıldılar. Eller ve ayaklar dutmazken cemī°-i (9) yaraqlarıla ḥiṣārları çevre kuşatdılar. Ammā kāfir dahı bir mertebede kayd görmiş ki (10) ālet-i ḥarb ve esbāb-ı ḍarb toplar ve parnaqlar, tüfekler ve zenberekler ḥāzır eylemiş ki (11) diller beyan eylemez. Lā-cirem °asker-i İslām, yir yir elleşüp āheste ve āheste cenge (12) başladılar. Tā ḥaddā meterizleri, ḥiṣāruñ ḥandaqına iletdiler. Kāfir gördi ki ḥāl (13) ayruksı. Morava şuyınuñ berü yaqasındaḡı ḥiṣār ki Anaṭolı begleri iḥāṭa

-243-

(1) itmişdi. Bir gice, içinden kāfiri kaçdı, buz üstinden geldi, berü ṭarafdaḡı (2) ḥiṣāra koyuldu. Zīrā berü ṭarafdaḡı ḥiṣāra i°timādları biraz muḥkem idi. Ammā gör(3)diler ki bunuñ dahı ḥālī muzāyaqada. Ammā yaraqları bir mertebede idi kim, eger ceng idüp (4) almaḡıla olsa, her biri ḡan bahāların alurlardı. Fikr itdiler, gördiler; tamām meydān erleri (5) zebūn oldılar, amān dilediler. “Ḥiṣārı ve cemī°-i esbābı virelüm.” Didiler. “Ammā şol (6) ḡavlıla kim bizüm kuşca cānlarumuzu āzād idesiz. Ammā hüner oldur ki °ahduñuza göre (7) durasız.” Didiler. Derḡāl vezīrler geldiler, sultān-ı °āleme ḥaber virdiler. Sultān-ı °ālem (8) rāzī olmadı; “niyyet-i ḡazā, kıрмаḡ gerekdür” didi. Vezīrler sultān-ı °āleme eyitdiler: (9) “Muḥkem yaraḡı vardur °askerümüzden çok ādem helāk olur; yidi sekiz yüz pelīd (10) kāfir nedür ki andan ötrü yarar yigitlerümüz helāk idevüz. Devlete maşlaḡat oldur kim (11) sa°adetlü pādişāh, mürüvvet eyleye, °afv kıla, °askere güc olmaya.” Didiler. Āḥirü’l-emir, yalvar (12) maḡıla devletlü pādişāhı rāzī eylediler. Hemān °asker-i İslām, her ṭarafdan meterizler içinden (13) çıḡup ḥiṣārı iḥāṭa kıldılar. Ḥandaḡ başında şafbe-şaf gülsitān gülleri bigi

-244-

(1) ve būsitān çiçekleri bigi müzeyyen ve müretteb durdılar. Küffār ve müşrikīn, cind-i şeyā(2)ṭini’l-la°in, ḥiṣāruñ çitleri aralıḡından tavuḡ kümesine şegāl enükleri bigi gözlerin (3) çererdüp İslām çerisin temāşā iderlerdi. Cānlarına od düşmişdi. Sultān-ı °ālemüñ (4) kılıcı ḡorḡusından başumuz nice ḥalāş idevüz diyü ḥavf iderken, nā-gāh sultān-ı °ālemden (5) āzād ḥaberi geldi. Cemī°-i esbāblarıla ḥanumānların döküp °uryān ve biryān, ḥiṣārları (6) ḡoyup Belḡırad ṭarafına revāne oldılar. Sultān-ı °ālem, bunda durana dirlik buyurdı; “Gidene (7) işde yol, giderse” didi. Bu fetḡi dahı Ḥaḡ kıbelinden ḥoş gördi, şād oldı. (8) Bu ḡazādan dahı döndi, ḡānimün ve sālīmün devletile taḡtına geldi.

GÜFTĀR DER NAZİM:

9. Hemîşe şāha devlet yār olsun
İşi düşmenlerinüñ zār olsun
10. Sa'âdet maḥrem olsun ṭapusına
Daḥı devlet ḳul olsun ḳapusına
11. Muẓaffer eylesün Ḥaḳ şāh-ı dīni
Ki feth itsün ıraḡı vü yaḳını
12. Hemîşe 'asker-i İslām gülsün
Murādın cümle Ḥaḳ ḳatında bulsun
13. Selāmet her ṭarafda yürisünler
Ġanīmet mälların her dem yisünler

-245-

- 1 Hemîşe şāh-ı dīn irsün murāda
Ḥaḳ itsün devletin her gün ziyāde
- 2 Cihān durduḡça hem adı añılsun
Du'ā-yı devleti dāyım ḳılunsun

GÜFTĀR-I BİST Ü ÇEHĀROM: DER MECLİS-İ ĠAZĀ-YI İSKENDERİYYE

3. Gel ī cān ellerin seyrān idenler
Ḳoyup egri yolu doḡru gidenler
4. Ġazāda çalışanlar Ḥaḳ yolında
İdenler zıkr ü tevḥīdi dilinde
5. Şalanlar kāfire esyāfi her dem
Duranlar rāh-ı dīn içinde muḥkem
6. Ḳılanlar Ḥaḳ yolında çok cihādı
Ḳoyanlar 'ālem içre eyü adı
7. Göresiz Ḥaḳ ḳatında size yarın
Ne resme olısar devlet mu'āvīn
8. Rivāyetdür belürüp çok 'alāmet
Şu demde kim ḳopa yevmü'l-ḳıyāmet
9. Götüre ḥalk ṭopraḡdan ḳamu baş

- Niçeler ura ol dem başlara taş
10. Ki çok yirde su'āl olsa gerekdür
O yirde hālümüz nolsa gerekdür
 11. Cevābuñ hāzır ise işüñ āsān
Degülse ne ola derdüñe dermān
 12. Ne geliserdür insānuñ başına
Bu yirde bilmez anda hep biline

-246-

1. Dimişdür ol şefi°-i cürm-i ümmet
Mevākıf vardurur yevmü'l-kıyāmet
2. Niçe yirde su'āl olsa gerekdür
Bu halka özge hāl olsa gerekdür
3. Eñ evvel kabri üzre bir su'āli
İderler kopıcağ insāna hāli
4. Cevābın virürise hāli gökçek
Ve illā virmezise yoğdurur şek
5. Tamām biñ yıl o kabır üzre durısar
Gör insānuñ başına ne geliser
6. Dahı var niçe yirde çok suvāller
Geliser başlara çok dürlü hāller
7. Velī dünyāda insān bigi ğāfil
°Aceb bir şey dahı var mı i°ākıl
8. İder dünyāda dürlü °ıyş u °işret
Velī bilmez nedür uhrāda şoşbet
9. Hikāyet özgedür ol dem bileler
Didügüme kamu birbir geleler
10. Velī vardur buña bir çāre āsān
Başaru bilürise anı insān
11. Şehīd olmağdan özge hiç çāre
Bu işe yoğ varıcağ ol diyāra
12. Su'āl olmaz řehīde anda i°cān
Şehīdi °afv kılmışdur o Subhān

13. Var imdi cānıla dūriş gazāya
Ki lāyık olasın qurb-ı Hudā'ya

-247-

1. Degül midür sa'adet billāh ī yār
Bu resme başına halkuñ gele kār
2. Su'āl olsa cevāb ola bu halka
Sen ol dem irişesin anda Hakk'a
3. Rivāyetdür Rasulullāh dimişdür
Bu sözi bil muhakkağ söylemişdür
4. Şehid olan gişi dünyā evinde
Gelicek Hakk'a ol uqbā evinde
5. Hiṭāb ide aña ol yüce Subḥān
İşit imdi ne resme ide ihsān
6. Ki kavmüñden senüñ yitmiş gişiye
Bu gün sen de şefā'at eyle diye
7. Olara eyle cennet yolın irşād
Senüñ sāyeñde olsun cümlesi şād
8. Günāhın 'afv kıldum cümlesinüñ
Bağışladum yüzüñ şuyına sinüñ
9. Şehādet ehlinüñ görüñ maqāmın
Ne resmedür aña Hakk'uñ kelāmın
10. Dilerseñ bulasın sen de sa'adet
Dürişgil bulasın tā kim şehādet
11. Ne kılsun kul 'ināyet olmayınca
Ki başa tāc-ı devlet qonmayınca
12. Bu sözler vaşfi çoğdur ne diyelüm
Yine biz sözüümüzi söyleyelüm
13. Ne kılduğın gazā yolında ol şāh
Varuban kāfire her sāl u her māh

-248-

1. Ki kılmışdur niçe dürlü gazālar

- O ūahuñ vaūfını kimler yazalar
2. Bu meclis ūoñ ğazāsıdur o ūahuñ
Muħammed Han Ğazī pādiūahuñ
 3. Sitanbul fetħiyidi oñ ğazāsı
Sikenderiyye oldı ūoñ ğazāsı
 4. Otuz bir yıl Cihānda oldı sulṫān
Cihān mīūeydi ol ūiridi ğarrān
 5. Hemān taħtında biū yıl sākın olmuū
Ķalan yıllar ğazā °azmine gelmiū
 6. İūitdūñüzdi anuñ oñ ğazāsın
Nice oldı iūidūñ ūoñ ğazāsın
 7. O hem bir ğazī ūāhıdı Cihānda
Ki adı añılurdu her zamānda
 8. Ķün itdi Ķaħ yolında ol ğazālar
İdelüm rūħına cāndan du°alar
 9. Kim anı ħayrıla añsa du°adan
İlāhī ūaħlağıl dūrlü belādan
 10. Du°a Ķıl sen saña daħı Ķılalar
Sen añarsañ seni daħı añarlar

GÜFTĀR DER NEūİR:

(11) Ħāliyā Ķün kim sulṫān-ı °ālem Ķıū ğazāsından dōnüb rec°at (12) idüb taħtına gelicek, niĶe eyyām teķā°ud eyledi. HiĶ bir yire daħı tevveccūh idüb °azm eylemedi. (13) Nā-gāħ bir yılda ki sene, ūelāse ve ūemānīne ve ūemāne muħarremiñ ğurresiyidi, Ķalbine ilhām-ı Rabbānī

-249-

(1) ve tevfiķ-i Yezdānī yine bir ṫārafā ğazā itmek sevdāsını ilķā eyledi. Lā-cirem, hiĶ mūnevver Ķalbinde (2) Ķararı Ķalmadı. Yine vezirlerle meūveret eyledi ve eyitdi: “ūol Belğırad didükleri (3) Ķal°a, ūunda Ķaldı; hiĶ bir iķdām daħı olsa olmaya mıdı?” diyü. Vūzerādan ba°zısı (4) meūveret iĶinde, eūnā-yı kelāmda söyledi. Āħir, devletlü ve sa°adetlü pādiūāħ İskenderiyye (5) Ķal°asın yād itdi. Birkez daħı anı ūöyleūdiler. Āħirü’l-emir, İskenderiyye üzerine varmaĶ (6) tedārükine iķdām itdiler. İskenderiyye, bir

çal'ayıdı kim Arnavud vilâyetinde deryâ (7) kırbında, Firenk ilinde Firengistan'a tâbi° bir şarp ve düşvâr çal'ayıdı. Niçe kerre üzerinde (8) ceng ve cidâl, harb u çarb ve kıtâl olmuşdı. Niçe pâdişâhlar °asker çeküp üzerine (9) varmış idi. Hiç vechile râh-ı fethine zafer bulmamışlardı. Hâliyâ sultân-ı °âlem üzerine (10) varup toplar döküp çarb u dest kılıcıla bi-°avnı °inâyeti'llâh, feth itmesine ikdâm (11) eyledi. Derhâl vezîrlerinden birisi, kim düstür-ı tâc-ı devlet, dîn-i Âşaf-ı zamân, (12) Nizâmü'l-mülk-i devrân, çâpük-süvâr-ı meydân, Dāvūd Paşa-yı kâmrândı kim, niçe kerre şâh-ı (13) °âlem yolında baş u cân ortaya koyup her yirde yoldaşlık idegelmiş, umûr-ı saltanatda

-250-

(1) ve tedbîr-i memleketde iş başarur, °aķıl ve kârdân gişiyidi. Lâ-cirem sultân-ı °âlem (2) aña emr eyledi ki vara, Rûm ili °askerile ve cemî°-i Rûm ili beglerle önürdi hişâ(3)rı ihâta eyleye. ve toplar döke, hâzır ve müheyyâ ola. Derhâl ol dilâver, sultân-ı (4) °âlemün emrine imtişâl idüp Rûm ili beglerle “niyyet-i ğazâ fi-sebîli'llâh” didi. (5) Dahı İskenderiyye üzerine revâne oldı. Lâ-cirem geldi, Arnavud üzerine çadem başdı. (6) Nâ-gâh işitdi kim Ferengistân'dan kedirġâlar geldi, çal'aya azuk ve yaraç virmege (7) ve yoldaş koymaġa, diyü haber istimâ° olundı. Bu haber, ol dem kim Dāvūd Paşa'nuñ (8) sem°ine yitişdi, hiç çarârı çalmadı. Ol yirden otaķların ve aġrıķların dökdi. (9) Şalt süvâr olup revâne oldı, yürüdi; tâ şol yire dek kim İskenderiyye (10) çal°asınun bir iki ferseng kırbinde bir ulu şu varıdı. Adı Dirin dimekle (11) meşhûrıdı. Ol Dirin şuyunuñ kenârına geldi. Şabâh olmuşdı. Ârâm (12) kıldı. Şunuñ üzerine köpri yapmaç tedârükün itdi. Zîrâ hiç geçit virmek imkânı (13) yoġıdı. Mühendisler bir niçe gün ârâm itmeyince olmaz, diyü cevâb virdiler. Hiç köpri

-251-

(1) yapılmaç tedbîrine çarârı çalmadı. Derhâl döst yolına cân u baş ortaya koyup (2) merdânlık ızhâr eyledi. At depdi, ol Dirin şuyına cemî°-i °askerün °aķıl zâyil (3) oldı; berü çarafa geçdi. Çün bu secâ°ati cemî°-i Rum ili begleri gördiler. Ol dilâ(4)ver, gendüyi şâh-ı °âlem yolında fidâ kılmış; meydânda bu resme cevelân gösterdi. İmdi (5) gerekdür ki biz dahı ġayret idüp cemî°ümüz cân u baş ortaya koyavuz. Yoldaşlıķlar (6) zâhir idevüz, didiler. Dahı at depüp cemî°-i yoldaşlarıla ol şuya revâne oldılar. (7) Cemî°-i Rûm ilinün ne çadar şubaşları ve timâr erleri varısa, anları görüp yir yir (8) şunuñ içine döküldiler. Niçeler şuya ġarķ oldı, niçeler şaġ u selâmet öte çarafa (9) çıķdı.

Ağşām irişdi, yine felek āyīnesini çengār dutdı. Ol yirde ārām (10) kıldılar. Çün kim şabāh oldı; yine Cihān yüzinden gice қараñlıđı götürüldi. Cihān (11) cemali ayīne bigi rūşen oldı. Derḥāl ol dilāver, yine devlet atına süvār oldı, (12) geldi, ol İskenderiyye didükleri ḥişārı ihāḥa eyledi, üzerine қонdı- be-fermāmı Ḥaқ-

GÜFTĀR-I DER NAẒİM

-252-

1. Meger bir gün ki İslām'ıñ çerisi
Binüp ḥāş atlar üzre her birisi
2. Қуşanup billerinde tiğ-ı bürrān
Қoyuban orta yire başıla cān
3. Ğazāyıçun sefer kılmışlarıdı
Sikenderiyye'ye gelmişleridi
4. Dāvūd Paşa bularuñ serveridi
Çeri cengin bilür gey iş eridi
5. Şecāat birle meşhūr olmışıdı
O demde şāha düstür olmışıdı
6. Buyurdı beglere қol қol ineler
Ḥişāruñ çevre başına қonalar
7. İḥāḥa ideler dipdüz ḥişārı
‘İnāyet birle Ḥaқ iderse yārı
8. İdeler ḥarb u ḥarbı, çalışalar
Ğazā yolında muḥkem durişeler
9. Müyesser oldıyısa fetḥ olına
İdelüm didi ḥamdı, kim alına
10. Çezildi yine zerrīn-ser ‘ālemler
Yüridi her ḥarafdan cümle begler
11. Қушатdıлар ḥişāruñ çevresini
İşitgil neyledi a‘dā-yı dīni
12. Buları dutdı āfet daşlarına
Ki yağdurdı tüfegi başlarına
13. Atardı her ḥarafdan zenberekler
Yağar yağmur bigi yire, tüfekler

-253-

1. Göz açdurmazdı bunlar da yumup göz
Bu yolda çalışup döndürmeyüp yüz
2. Yağarken başlarına seng-i āfet
Varup çep çevre kondılar tamāmet

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(3) Hāliyā çün kim Dāvūd Paşa, İskenderiyye ƣal°asını Rum ili (4) beglerle ihāta idüp üzerine ƣondı. Andan soñra toplar dökme (5) tedārükine başladı. Derhāl topçılara emr eyledi, tophāne bünyād itdiler. (6) Esbāb neyise gördiler, dürlü dürlü °acāyib ve ğarāyib toplar dökmege başladılar. (7) Sulţān-ı °ālem anuñ ardınca Anaţoli beglerle Anaţoli °askerin dahı göndürdi. (8) Anlar dahı zerrin-ser °ālemlerin ƣaldurup köslerin ve naƣārelerin dögüp, (9) safların düzüp ve alayların bağlayup, nā-gāh bir şubuh ki seher sulţanı çerhūñ (10) sebze-zārında tāvūs-ı cinān bigi ƣıƣup cevelān ƣılduƣda, anlar dahı geldiler. (11) Hişāruñ bir tarafında ƣondılar, toplar dahı döküldi. Yir yir meterizler ƣatdılar, (12) topları ƣurdılar hişārı āfet daşlarıyla dögmege başladılar. Atludan ve yayadan (13) yüreginde olan dilāver yigitler meydāna girüp varup hişār ƣapusın ƣılıƣladılar.

-254-

Hil°atler geydiler. Yevmen-fe-yevmen elleşüp ceng ziyāde olmağa başladı. Nā-gāh (1) bir seher maşrıƣ diyārından bir toz peydā oldu. Haber şöyle istimā° olundu kim, (3)server-i şāhān-ı °ālem Sulţān Muħammed Han Ğāzī – ce°ale°l-cennete meşvāhu- ƣapu halkıla (4) zerrin-ser °ālemlerin ƣaldurup, alayların düzüp, safların bağlayup şir-i ner bigi (5) İslām °askerinüñ önüne düşüp geliyorur, didiler. Derhāl vüzerā ve ümerā sulţān-ı (6) °āleme istiƣbāle ƣıƣdılar, hāk-i pāyine yüzler sürdiler.

GÜFTĀR DER NAZİM DER BEYĀN-I ŞUBUH:

7. Meger bir şubuh kim doğmuşdı hāver
Cemāl-i °ālem olmuşdı münevver
8. Cihān geymişdi bir nūrānī cāme
Şarınmış pīr-i gerdün aƣ °imāme

9. Felek āyīnesi olmuş mücellā
Cemāli ʿālem içinde hüveydā
10. Meger ol şubuh hürşid-i muʿazzam
Muḥammed Han Ğāzī şāh-ı aʿzam
11. Sikender-memleket, sulṭān-ı ʿādil
Süleymān-salṭanat, şāh-ı efāzıl
12. Oluban ʿasker-i İslām'a server
Yüriyüp önlerince ol dilāver
13. Yanınca gey bahādır pehlevānlar
Kılıç ehli niçe begler cuvānlar

-255-

1. Kemer yirine bilerinde şimşir
Şanasın her biri heybetde bir şir
2. Koyuban şeh yolında baş u cānlar
Girüben ʿışkıla meydāna anlar
3. Hudāyā, nice hoş demdür şu demler
Havāya kaldurup başın ʿālemler
4. Derilüp şaflar alaylar düzile
Yürekler oynayup yüzler büzile
5. Yürüye kāfir üzre ʿasker-i dīn
Neyise görilüp esbāb u āyīn
6. Urışup dürtüşe kāfirler ʿasker
Ğazā yolında koyup cān u serler
7. Zi şādıklar ki bu yolda yürürler
Zi ʿāşıklar ki meydāna girürler

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(8) Hāliyā çünkim sulṭān-ı ʿālem İslām ʿaskerin çeküp āfitāb-ı (9) ʿālem-tāb bigi şire süvār olup geldi. Devlet ve saʿādetle İskenderiyye (10) kalʿasınıñ üzerine kōndı. İslām ʿaskeriniñ gönülleri şād oldı. Ammā küffār (11) laʿiniñ cānlarına od düşdi. Derhāl sulṭān emr eyledi, toplarla her taraftan (12) dōgmege başladılar. Şöyle kim hışārı āfet

daşlarıyla dögdiler. Yevmen-fe-yevmen, (13) iki taraftan ceng ü cidāl ve harb u çarb kıtāl, ziyāde olmağa başladı. Yir yir

-256-

(1) gedükler dahı itdiler. Nā-gāh bir şubuḥ ‘asker-i İslām’uñ hāṭırlarından bu geçdi ki bir yalancı (2) yürüyüş ideler. Göreler tā kim iş, nice yüz gösterür ve hem kal‘anuñ alınmasına imkân (3) var mıdur? Derḥāl yine ‘asker-i İslām cemī‘-i begler ve sipāhiler atlarından inüp yayan (4) oldılar. Cebeler ve zirihler geydiler, başlarına ışıklar urundılar, kılıçların ‘uryān kıldılar. (5) Şāh-ı ‘ālem yolında cān u baş meydāna atdılar. Yine zerrīn-ser ‘ālemler çezildi, yine kösler (6) ve naḳāreler döğüldi. Yine her taraftan saflar dizilüp alaylar düzüldi. Bir ağızdan (7) Allāh Allāh Allāh, diyü gülbānglar çekdiler. Dahı niyet-i gāzā fi-sebīli’llāh kal‘aya (8) yürüyüş itdiler. Yine toplar ve parankılar ve tüfekler ve zenberekler, her taraftan yağmur yağar bigi (9) yağdı. Yine başlar ortada top bigi ser-gerdān, pıranķılar çarbından kollar rīzān, (10) yine āfet daşlarıyla her taraftan Perrān, yine ellerde kılıçlar ‘uryān, yine cigerler (11) biryān, yine meydānda bir pula yüz biñ başıla cān, küffār la‘inüñ üzerine hücüm (12) itdiler. Gördiler ki gedüklerden kal‘aya girmege hiç mümkün degül. Ne kadar ki cidd ü (13) cehd itdiler, hiç rāh-ı fetḫine zafer bulmadılar. Yine dost kıbelinden İslām ‘askerinüñ

-257-

(1) niyāzlarına nāz göründi. Yine kaşr-ı ḥalāliden dilber-i ḥaḳīķī, tecellī-i cemāl itdi. (2) Şāh-ı ‘ālem yolında evvel yürüyüşde çok yigitler toprağa düşdi, cān teslīm (3) eyledi, mertebe-i şehādet buldı. Āḥir, ‘asker-i İslām ‘āciz qaldılar, döndiler melül (4) maḫzūn, çadırılı çadırına geldiler. Ḥāl böyle olıcaḳ, küffār ve müşrikīn (demmerhumu’llāhu) (5) şād oldılar. Lā-cirem, sultān-ı ‘ālemüñ münevver hāṭırı bir pāre perīşān oldı. (6) Ammā girü emr eyledi; āfet taşlarıyla dögeler; şöyle ki begler, gedükli, gedügin bekleyenler; (7) yine vaḳtlarına ḥāzır olalar. Bir def‘a dahı yürüyüş itsem gerekdür. Eger Ḥaḳ Subḥānehu ve Ta‘ālā (8) taḳdīrinde varısa fetḫ ide, didi. Dahı cemī‘-i begler, girü emrine imtişāl idüp (9) yirlü yirinde durdılar. Ve gedüklü gedüginde şābit-ḳadem oldılar. Bir niçe gün (10) dahı her taraftan kal‘a-ı āfet daşlarıyla dögdiler, yıkdılar. Nā-gāh bir şubuḥ ki, sene Selāse ve şemanine ve şemane miyetin Rebī‘inüñ yigirmi birinci gün, rüz-ı dü-şenbe idi, İslām (12) ‘askeri deryā bigi cūşa gelüp her taraftan kal‘aya hücüm itdiler. Bu kerre şıdķıla (13) cānların meydāna atub şāh-ı ‘ālem yolında fidā oldılar.

GÜFTĀR DER NAZIM:

-258-

1. Meger bir şubıh kim sulţān-ı hurşid
Felek tahtında kurdı bezm-i cimşid
2. Eline aldı bir altun ayağı
Şuāından münevver kıldı bāğı
3. İçürdi āleme gül-gün bāde
Mükedderlikden itdi şāf u sāde
4. Ham-ı şeb derdini dökdi giderdi
Cihān halkına şāfi bāde virdi
5. Yazıldı şeb humārından zamāne
Yayıldı nūr-ı rahmet āsumāne
6. Şabāh oldu Cihānuñ yüzi güldi
İşit ol şubuh kışsa nice oldu
7. Şeh-i iklīm-gir ü milkü ārā
Ki ednā kulları Fağfūr u Dārā
8. Muhammed Han gāzi şāh-ı ālem
Selātin serveri vü cān-ı ādem
9. İlāhī, kabri olsun bāg-ı cennet
Münevver rūhına hem eyle rahmet
10. İderse hayrıla her kim anı yād
İlāhī görmesün gam, eylegil şād
11. İşit imdi o şāhuñ vaşf u hālīn
Diyem bir bir nice oldu maqālīn
12. Çün itdi kalāya bir kere iqdām
Hudā kılmadı ol dem anı inām
13. Girü tekrār iqdām eyledi ol
Ol iqdām içre işit neyledi ol

-259-

1. Buyurdu beglere hāzır olalar

- Girü bir kerre dahı yüriyeler
2. °İnāyet birle Hāḡ iderse yarı
Alavuz didi bu kerre ḡiṣārı
 3. Hudā anı ger in°ām itmedise
Dahı vaḡtı oluban yitmedise
 4. Ne çāre emir Hāḡḡ' uñdur didi ṣāh
Her iş Hāḡḡ' uñ elindedür çü her gāh
 5. Velī biz cehd idelüm didi cāndan
Ki çoḡdur luḡfi anuñ, virmek andan
 6. Ola kim bize iḡsān itmiş ola
Ki fetḡi sā°ati hem yitmiş ola
 7. Ḳamu begler dutub emrine gerden
Kimi geydi cebe, kimisi cevṣen
 8. Çezildi yine zerrīn-ser °ālemler
İriṣdi düṣmene dürlü elemler
 9. Yine ṣaf bağlanub °asrker dizildi
Alaylar yirlü yirine düzülde
 10. Yine oldu ḡılıçlar cümle °uryān
Yine bir pula yüz biñ başıla cān
 11. Yine ḡaldurde başımı sinānlar
Alındı ellere tīr ü kemānlar
 12. Yine ṣunuñ bigi ṡop u tüfekler
Yaḡar yaḡmur bigi hem zenberekler
 13. Yüride begler idüp cāndan iḡdām
Tamām ciddile ḡılmayup hep ārām

-260-

1. Oları görüben °asker tamāmet
Yüride, ṣanasın ḡopdı ḡıyamet
2. Yine kāfir bu ḡalḡı dutdı daṣa
Yine başladılar muḡkem ṣavaṣa
3. Niçeler yine gördiler ser-encām

- Yine şundi ecel sākîleri cām
4. Yine odları saçdı her tarafdan
Yine itdi Cihānı halka külhan
5. Yine yüz, toprağa kodı niceler
Yine el, kanıla yudı niceler
6. Niçe cānlar yine buldı şehādet
Niçe başlara kondı tāk-ı devlet
7. Niçeler oldı Hāq yolında qurbān
Ebed milkine varup oldı sulţān

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(8) Hāliyā cūn kim soñ yürüyüşde dahı, sulţān-ı ʿālem yolında (9) çok gāzîler, şüret, yire kodılar, şehîd oldılar. Yine Hāq Subhānehu ve Taʿālā İslām (10) ʿaskerinüñ gāzîlerine şehādet rüzî kıldı. Kendü maḥzā kemāl-i luḫfindan bu resme kerem (11) izhār eyledi. Dōstların maḥzūn ve düşmenlerin şād kıldı. Lā-cirem, her işde (12) ināyet andan; fāʿil-i muhtār'dur. Eḫad'dür, Şamed'dür; salţanatda şerîki yoq, vezîri yoq. (13) لا يَسْتَلْزَمُ عَنْ مَا يَصْلُحُ milk anuñdur. Lā-cirem, girü Hāq yol virmedi. Rāh-ı fetḫine ne kadar ki

-261-

(1) cān u gönülden cidd ü cehd itdiler, hiç zafer bulmadılar. Āḫirü'l-emir, vezîrlerle sulţān (2), meşveret eyledi. Söz aña vardı kim, bunu ḫālî üzerine koyalum nevāḫisinde (3) olan ḫişārları görelüm. Ümîd var ki Allāh'ıñ ʿavnı ʿināyetile anları fetḫ ide(4)vüz, taḫt-ı ḫükümetümüze getürevüz. Āḫir, buña dahı bir tedbîr oluna, bu dahı Allāh emrinde (5) varısa bizüm ola, didi. Derḫāl, Āşafu'z-zamān, Nizāmi'l-mülk-i devrān, server-i (6) gāziyān Dāvūd Paşa'ya emr eyledi ki Rūm ili beglerle göl başında bir ḫişār var(7)dı, adı Jabıq dimekle meşhūr idi. Anuñ üzerine vara, āfet daşlarla döge, cān u (8) gönülden iḫdām eyleye. Ola ki Hāq Subhānehu ve Taʿālā, naşib itmiş ola, fetḫ olma, (9) didi. Derḫāl Dāvūd Paşa dahı sulţān-ı ʿālemüñ emrine imtişāl idüp, sulţān-ı (10) ʿālem öñinde, yüz yire koyup kulluq kemerin cānıla biline baqladı. Cemîʿ-i Rūm ili beglerle (11) ve ālet-i ḫarb ve esbāb-ı ḫarb ne'ise kayd itdi. Dahı, ol Jabıq didükleri ḫişāruñ (12) üzerine revāne oldı. Nā-gāḫ bir şubḫ ki maşrıq diyārından güneş tülū itdi, gice zulumātı (13) Cihān yüzinden ref oldı, ʿālem nūrıla tōldı, gönüller güldi, cānlar tazelendi.

-262-

(1) Dāvūd Paşa dahı hışāruñ üzerine geldi. Yine āyīn üzre beglere emr eyledi, her birine (2) yir gösterdi. Vardılar, hışārı ihāta kıldılar. Qollu, qolına qondılar ve buyurdi, yir yir (3) toplar qurdılar. Dīn serveri sultān Muḥammed Ġāzī'nūñ (enārallāhu burhānehu) düşmen yüregin (4) şovutmağıçun ekdüğü qarpuzlaruñ birini qal'a kāfirleri ziyāret eylesün diyü, hışāruñ (5) içine gönderdiler. Hemān küffār ve müşrikīn anı göricek 'aқılları zāyil oldı. Fikir itdiler, (6) gördiler ki eger dönmeyüp durursavuz, ki bunlaruñla ceng idevüz. Şöyle ki āfet daşlarıla (7) bizi sengisār ideler. Hemān yegregi budur kim amān dileyevüz; ölmekden dirilik yigdür; bir kaç (8) gün dahı dünyāyı göredurmaқ dahı gānīmetdür, didiler. Lā-cirem, amān dilediler. Qal'ānuñ (9) kilidin Dāvūd Paşa'nuñ hāk-i pāyına getürdiler. "Biz dahı, qal'a dahı sultān-ı 'ālemüñ." Didiler. (10) "Emr-i padişāhī ne'ise muḥī' oldı." Didiler. Yine Ḥaқ kıbelinden İslām 'askerine 'ināyet-i (11) ezeli vāqī' oldı. Derḥāl sultān-ı 'ālemüñ ordu-yı humāyūnına qāşıdılar şaldılar. (12) Geldiler, "Jabıq qal'ası fetḥ oldı" diyü haber virdiler. Sultān-ı 'ālem şād oldı. Bi-ḥamdi'llāh (13) ki luḥf-ı ezeli hem-rāhumuzdur" didi. Yine Ḥaқ kıbelinden bu fetḥi dahı gānīmet bildi. Cemī-i

-263-

(1) 'asker-i İslām'uñ qalbi feraḥ buldı. Ḥāliyā, bundan şoñra şāh-ı 'ālem, Anaḥolı beglerine ve qapu (2) halkına emr eyledi ki, anlar dahı varalar, İskenderiyye qurbinde, tağ içinde bir hışār dahı vardı. (3) Adı Dirgoz dimekle meşhūr idi. Anlar dahı ol hışārı ihāta ideler, her tarafından (4) toplar quralar, dögeler. Ümīd var ki Allāh taqdirinde fetih müyesser oldıyısı ele getüresiz, (5) didi. Cemī'-i begler, emrine imtişāl idüp vardılar. Ol hışārı dahı ihāta kıldılar, (6) toplar qurdılar, āfet taşlarıla bir niçe gün dögdiler. Āhirü'l-emir, bir gün seḥer vaқtinde ki (7) felek gülistānında bir gül açıldı ki renginden Cihān yüzi münevver oldı. 'Asker-i İslām (8) cūşa gelüp cemī'-i beglerine ālet-i ḥarb ve esbāb-ı ḍarb ne'ise, 'ale't-tertīb kayd itdiler. (9) Yine zerrīn-ser 'ālemlerin qaldurdılar, yine kılıçların ellerinde 'uryān kıldılar. Bir uğurdan qal'aya (10) hücüm itdiler. Küffār, müşrikīn üzerine yürüdiler. Yine her tarafından toplar ve tüfekler, zenāberekler (11) yağmur bigi yağmağa başladı. Yine gülbāng-i Muḥammedī çekildi, yine Allāh Allāh Allāh āvāzesile (12) Cihān toptolu oldı. Küffār ve müşrikīn-demmerumu'llāh- niçe ki red idelüm didiler, gördiler. (13) Kazıyye bir dürlü dahı yüz gösterdi, cānlarına od düşdi. Derḥāl İslām 'askeri

-264-

(1) hişāruñ her tarafından uryān kılıçlarla koyuldılar. Küffārı'l-la'ini keşür doğrar bigi kılıçdan (2) geçürdiler, ehl ü ayāllerini esir itdiler. Yine İslām askerî ganimet mallarıla muğtenem oldılar. (3) Yine Sultān-ı āleme haber oldu ki, Haq Subhānehu ve Taālā, anuñ dahı fetihini müyesser eyledi diyü. (4) Sultān-ı ālem, bu fetih dahı Haq kıbelinden hoş gördi, cāndan şād oldu, haqq'ıñ (5) vahdāniyyetine çok çok şükürler eyledi. "Bi-hamdi'llāh ki fetih, nuşret bizümile yār oldu" dedi. (6) Andan soñra ol diyārda, deryā kenārında limon-gāh bir hişār dahı varıdı. Adı (7) Laş dimegle meşhūrıdı. Sultān-ı ālem emr eyledi; cemī-i begler varalar, ol hişārı (8) dahı Allāh taqdirinde varısa sa'y ideler. Tā kim ol dahı fetih olına. Derhāl cemī-i begler (9) İslām askerile vardılar, aña dahı toplar iletdiler. Tā kim āfet daşlarıla dögeler, (10) darb u dest kılıçlarıla fetih ideler.

GÜFTĀR DER NAZİM DER BEYĀN I ŞIFAT-I ŞUBUĞ:

- 11 Meger bir gün bu şem-i ālem-ārā
Cemālin kıldı maşrıqdan hüveydā
- 12 Cihānuñ çeşmini pür-nūr kıldı
Kamu halkı yine mesrūr kıldı
- 13 Şabāh oldu açıldı bāb-ı devlet
Şaçıldı āleme envār-ı rahme

-265-

1. Meger gelmişdi ol gün asker-i dīn
İhāta itmeg-içün Laş hişārın
2. Tamām āyīn üzre cümle esbāb
Yarağın görmişidi şeyhile şāb
3. Ulu toplar alup gelmişleridi
Ki ceng esbābını görmişler idi
4. Gelüp Laş kal'asına cünd-i İslām
Könuban üstine kıldılar ārām
5. İşit imdi nice oldu hikāyet
İdelüm cānıla bir bir rivāyet

GÜFTÂR DER NEŞİR:

(6) Hâliyâ çünkim cemî-i İslâm begleri, Anaṭolı ve Rûm ili (7) beglerle ol deryâ kenârında olan Laş Ʒal'asınıñ üzerine vardılar. Küffâr (8) ve müşrikîn, İslâm askeriniñ mehâbetin göricek cânlarına od düşdi, hiç Ʒarârları (9) Ʒıladı. Hemân ehl ü 'ayâllerini, mâl u menâllerini gemilere Ʒoydılar. Daḥı gendü ellerile (10) Ʒal'aya od urdılar, deryâ yüzine revâne oldılar. Bu Ʒarafdan asker-i İslâm, deryâ (11) kenârında hişâra yakın yirde Ʒop Ʒurmuşlardı. İcini Ʒoldurup hâzır (12) ve müheyyâ Ʒılmışlardı. Hemân küffâr gemiye Ʒoyılup deryâ yüzine limandan ƷıƷup (13) revâne olıcaƷ, bu Ʒarafdan hâzır düzülmüş Ʒopı, İslâm askeri şalıvirdiler.

-266-

(1) Derḥâl yıldırım bigi seng-i afet yitişüp küffârüñ gemisine Ʒarb urdı (2) kim her bir tahtası deryâ yüzinde murğ-ı ab bigi her Ʒarafa perrân oldılar. Küffâr (3) ve müşrükün deryâya ķarƷ oldılar. Asker-i İslâm anları görüp deryaya (4) atlar deyüp, kâfirün kimini dutup itdiler ve kimini Ʒlıçdan geçirüp helâk itdiler. (5) Bir ķarib temâşâ itdiler. Yine rûr-ı mu'cizât-ı Muḥammediyye 'âlem-i ķaybdab lema'an Ʒıldı. Yine inâyet-i (6) rabbâni dîn pâdişâhı Sultân Muḥammed Gazi'ye ve İslâm askerine aḥsen-i cemalillah yüz (7) gösterdi. Sultân-ı 'âleme haber virdiler. İşde bunuñ daḥı ķali böyle oldı (8) didiler. Sultân-ı 'âleme bu fetḥi daḥı ķaƷ Ʒıbelinden hoş görđi. Cân u gönülden (9) şad oldı. Çünkim İskenderiyye'nüñ nevâhisinde olan Ʒal'alar herbiri bir nev'ile (10) fetḥ olup, Sultân-ı 'âlemüñ taht-ı ḥükümetine geldi. Ve andan soñra vüzerâyile (11) meşveret eyledi. Aḥırü'l-emir bunu tedbir itdiler. İskenderiyye Ʒal'asınıñ kenârından (12) aƷan gölüñ ayağınıñ iki Ʒrafından, bir ķaza yapalar bu ķazi keseler. Tâ kim (13) deryâ yüzinden Frengistân kâfiri gemile gelüp deryâ yüzinden azıƷ

-267-

(1) ve yoldaş getürmek mümkün olmaya derḥal binâya iƷdâm itdiler. Bir niçe eyyâm Ʒalışdılar, (2) tamâm itdiler. İçine er ve yaraƷ ve azıƷ Ʒoydılar. Andan soñra beglerden sancaları ile (3) bir niçe sancaƷ kodılar. Arabdan yeñiçeriden bir niçe biñ er Ʒodılar. Tâ kim İskenderiyye (4) kal'asın ihâta idüp duralar küffâr içinde zebün ola 'âciz Ʒıldılar. Lâ-cirem sultân-ı 'âlem gendü (5) askeri kişver ķüşâsıyıla ve memâlik-i arâ beglerle Ʒapu ḥalkıla kal'a'-ı iskenderiyye'nüñ (6) üzerinden rec'at eyleyüp yine tahtına revâne oldı. Henüz daḥı Ʒoştanṭiniyye şehrine (7) yakın varmadın 'aƷabince Firengistân'dan

ilçiler geldiler. Envā° armağanlar getürdiler. İskenderiyye (8) al°asını, bir niçe al°alar daı sultān-ı °ālemūñ ayağı oprağına teslim itdiler ve °özür (9) ıldılar. Őāh-ı Cihānuñ tığ-ı la°-i bārından amān dilediler. Cümle Firengistān, Muammed Hān Ğāzī'nūñ (10) emrine muı° oldılar, küfür arañulıđından İslām nūrına istimdād itdiler.

GÜFTĀR DER NAZİM:

11. Süleymān-ı zamāndı Őāh-ı °ālem
Muı° olmuşdı aña cinn ü ādem
12. Be-đāyet ālī°i bulmuŐdı uvvet
Mu°āvindi aña her yirde devlet

-268-

1. Teveccüh eylese anı diyāra
Ğazā °azmine varsa her kenāra
2. Ne iş kim dutsa başa ilteridi
Neyi kim isterise işler idi
3. Varısa heft-i ser-ejder Cihānda
Muammed Hān Ğāzīyidi zamānda
4. Yidi ilīme zīrā hūkm iderdi
Ki Őardan đarba dek hūkmi giderdi
5. Aña arŐu bir a°dā gelmedi hiç
Anuñ °ahdinde dūŐmen gelmedi hiç
6. Maāmı Ravza olsun yāri Rıđvān
Hem andan rāzi olsun Yüce Subhān
7. Ne demde ıldığın Şeh bu ğazāyı
Ne yılda olduğını bu mācerāyı
8. İdenler sāl-i hicretten hīsābı
Bu resme virdiler bunda cevābı
9. Şu yıl ki İskenderiyye fet olundu
Sekiz yüz seksen içinde alındı
10. Bu meclisde tamām oldu ğazāsı
NaŐıbin böyle ŐunmuŐdı Hudā'sı
11. Ğazādan her yıl olmazdı cüđā ol

- Hiç andan sonra kılımadı gazâ ol
12. °Aṭā it rūḥına raḥmet İlāhī
Ki sensin pādişāhlar pādişāhı
13. Du°ādan her kim anı eylese yād
İki °ālemde kılsun anı Ḥaḳ, şād

-269-

**GÜFTĀR-I BİST Ü PENCOM, DER MECLİS-İ VEFĀT-I MERḤŪM SULTĀN
MUḤAMMED**

1. Elā ī bāğubān-ı bāğ-ı devlet
Elā ī mālīkān-ı milk-i °izzet
2. Sarāy-ı devleti mesken kılanlar
Serīr-i saltanatda şāh olanlar
3. Yiyenler dürlü dürlü ni°met-i ḥāş
Giyenler dürlü dürlü ḥil°at-i ḥāş
4. Ŗoçanlar māh yüzlü sīm-tenler
Bu dünyā °ıyşınıñ zevḳin idenler
5. İşidüñ size bir kaç sözlerüm var
Olasız tā o sözlerden ḥaber-dār
6. Ne menzil-gāh idügin fānī dünyā
Ne mihmān-ḥānedür bu ṭāḳ-ı mīnā
7. Ne resme süfle, nice bī-vefādur
Ne resme ḥün-hāre ejdehādur
8. Ŗonuğın öldürücü, ḥīle-perdāz
Sitemler idici mekkār u ğammāz
9. Fenādur çerḥ-i gerdan da fenādur
Ki ḥün üzre döner bir āsiyādur
10. Ki nice şehlerüñ tācın ḳapupdur
Niçesin dahı tahtında yıḳıpdur
11. Ŗanı milk-i Cihāna ḥükm idenler
Ki şarḳdan ğarba dek ḥükmi gidenler
12. Kesenler yidi iḳlīmi ḥarāca
Virenler dürlü zīnet taht u tāca

-270-

1. Bulanlar ʿiřret-i dünyāda lezzet
Binenler ʿizzetile esb-i devlet
2. anı ol bezm uranlar bāg içinde
Yaturlar şimdi hep toprağ içinde
3. ü yokdur bu fenā milküñ beķası
Cefāsına degür mi pes řafāsı
4. řoñıdur zehri amma öñi tiryāk
Gerek zehr öñi olaydı řoñı tiryāk
5. Bu resme olıcağ andan ne hāřıl
Göñül virmeye buña merd-i ʿāķıl
6. Kime içürdiyise cām-ı devlet
Getürdi ʿāķıbet başına zahmet
7. Kime geydürmedi bir cāme fāhır
Ki ʿuryān toprağa koymadı āhır
8. Kimi bir lahza kılsa řād u handān
İder yıllarla işin āh u efgān
9. Gelenler mā-tekķaddemden Cihāna
řoñ ucu gitdiler hep yana yana
10. Kimesne bunda řādān olmamışdur
İki gün bunda kimse gülmemişdür
11. ʿAceb dolapdur bur çerh-i mīnā
Ki vardur bunda çok dürlü temāřā
12. uyanlar neydügin hāli, bilürler
Aña göre yarağların kılurlar
13. Anuñçun iderüz bundan řikāyet
Ki şimdi diyecegümüz hikāyet

-271-

1. Vefāt itdügi meclisdür o řāhuñ

- Muhammed Han gāzī pādişāhuñ
2. Görüñ bu fānī dünyā devletinüñ
Dahı hem dürlü nāz u ni°metinüñ
 3. Şoñ ucı ħālī nice olıarmış
Gedā vü şāh cümle ölisermiş
 4. Qara toprağımış menzil dirīgā
Niçün āh itmeye °aқıl dirīgā
 5. Gör ol sultān Muhammed didügüñ şāh
Ki anuñdı tāt u devlet, taht u dergāh
 6. Nice yıl pādişāh oldı Cihānda
Ki adı añılur dāyim zamānda
 7. Şoñ ucı ol da қoyup tāt u tahtı
Döküben māl u milki, baht u rahtı
 8. Qara toprağa şoқdı anı devrān
Yatur ħākile olup şimdi yeksān
 9. Qanı ol salţanat, қanı o devlet
Qanı ol milk ü māl u қanı °izzet
 10. Qanı bevvāb u hādimler қanı āh
Qanı ol қullar u қanı o dergāh
 11. Qanı ol hāy u hūy u ol ħaşemler
Qanı ol kūs u tahl u ol °ālemler
 12. Qanı ol deryā bigi °asker, o begler
Qomışlardı yolında cān u serler
 13. Hebāyımış қamusı ī dirīgā
Yalancıymış nidelüm fānī dünyā

-272-

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(1) Ĥāliyā çün kim server-i şāhān-ı °ālem, sultān Muhammed Han Gāzī (enāra'llāhu (2) burhānehu) İskenderiyye gāzāsından rüç°at idüp tahtına gelicek bir niçe eyyām teқā°ud (3) itdi. Hiç bir tarafa dahı gāzā niyyetine sefer itmek tedārükün itmedi. Āhirü'l-emir, tārīh-i hicret-i (4) Rasūl-i Rabbi'l-°ālemin'den sene sitte ve şemānīn ve şemāne mi'etin yılında, қalbinde bir iş dutup (5) girü Anaholı ve Rūm ili beglerine, vezīrlerine buyurdu

ki, hükümler yazalar ve ulaklar şalalar (6) ki cemî-i esbâblarıla hâzır olsunlar. Girü bir ulu seferüm vardır, fulân yirde gelüp ordu-yı (7) humâyûnuma irişünler. °Azîm işe niyyet kıldum, diyü emr eyledi. Vezîrler dahı sultân-ı (8) âlemün emri mücebince her tarafa hükümler yazdılar ve ulaklar şaldılar. Sultân-ı °âlem, gendüzi (9) kapu halkıla ve yeñiçerile, sene sitte ve şemânine ve şemâne mi'tin yılınıñ mübârek Seferü'l-muzafferinün yigirmi (10) dördinci günine Kıoştantıniyye şehrinden deryâyı geçüp Anaıolı diyârına revâne oldu. (11) Ammâ °asker bilmediler ki sultân-ı °âlemün seferi, devletile kıankı diyâradur. Efvâhda dürlü (12) dürlü haberler söylenürdi. Ammâ tahkîk, kıankı haber ıduğı ta°yîn olmamışdı. Tâ haddâ, cemî-i °âlem (13) °acze varmışlardı. Ammâ sultân-ı °âleme, ol eyyâmlarda bir kimse vezîr olmuşdı ki

-273-

(1) °âlemde ad çigretmişdi, meşhür-ı âfâk olmuşdı. Tarârlıkda ve °ayyârlıkda hiç nazîri (2) °âleme gelmemişdi. Şöyle ki selef pâdişâhların zamânlarında rivâyet iderler ki, Cüfi (3) oğı ve Bahtek ve Hâsan-ı Meymendî ve sâyir Mısr u Bağdâd °ayyârları anuñ yanında henüz (4) ebced oğlanlarıdur, belki degüldi. Şol resme bir °ayyâr ve tarrâr kimseyidi, devlet-i dünyâ (5) yüz dutmuşdı. Âsitâne'-i °âlem-penâhda hizmet iderken, tedricile sa°adete irişüp (6) şâha düstür olmuşdı. Muşâhabeti, sultân-ı °âlemün mübârek mizâcına hoş gelmişdi. (7) El-kıssa, °âkıbet, vezîr-i a°zam oldu. Cümleti'l-mülük olup şâhib-i devrân, (8) Âşaf-zamân oldu. Şöyle kim sultân-ı °âlemün huzûrında bir sözi iki olmazdı (9) Sultân-ı °âlem, gendüyi ve memleketin aña teslim eylemişdi. Ol dahı, °Osmânlu Kıaramanlu'ya (10) itdüğü intikâmı girü, yüz ol miqdâr °Osmânlu'ya eyledi. Biş yıl sultân-ı °âleme vezîr oldu. (11) Biş biñ yıl °ömri olan °ayyârlar, ol deñlü bâziçeler kıılmadılar kim ol, bu °Osmân (12) beglerine ve memleket halkına ve sâyir tayıfeye hâllü hâlince bâziçeler kııldı. Evvel beglerin (13) sancağlarında şol maşşülât ki aqça olmağa mümkün idi. Anı hâş idüp hazîne'-i

-274-

(1) °amiriyyeye dönderdi. Sultân-ı °âlemün münevver kıalbini mâl cem° itmege harîş kııldı. Şöyle ki (2) her tã'ifeye hâllü hâlince bir lu°b oynadı. Âhir, felek dahı aña bir oyun oynadı kim (3) kıyâmete dek dillerde dâsitân ola, söylene.

GÜFTÂR DER NAZİM:

4. Şular kim oldılar bu milke sultān
Hudā anlara kılsun luṭf u iḥsān
5. Ezel güninde bulmuşlardur anlar
Ezelde şah olmuşdur olanlar
6. Odur devlet ki ezelde virilipdür
Odur izzet ki ezel başa gelüpdür
7. Bu şehirler göñli şāf olur be-ğāyet
Ezeldendür bulara çün hidāyet
8. Bular güyā ki bir āb-ı revāndur
Ne yire çekseler zīrā revāndur
9. Bularda Hāḡ ḡomamışdur küdüret
Nedīm olmuşdurur bulara devlet
10. Şular kim şehlere olur muşāhib
Gerek anlarda eyelük ola ġālib
11. Eyü şana ḡamu şāhuñ işine
Ki halk and içe hep anuñ başına
12. Eyü yola kıla irşād, şāhı
Hem anda rāzī ola hep sipāhi
13. Neye var şehirlerüñ pes ihtiyācı
Ki alurlar milk-i ʿālemden ḡarācı

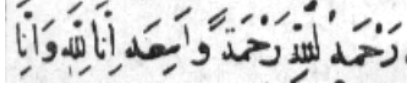
-275-

- 1 Çekeler şehirleri eyelük yolına
Bilinmez şanmasun bir gün biline
- 2 Yaramaz yola irşād eyleyenler
Ḳoyup toġru yolu egri gidenler
- 3 Bulurlar yollarında bir bir i yār
Bu söze idemez hiç kimse inkār

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(4) Hāliyā çün kim sultān-ı ʿālem, deryāyı geçüp Anaṭolı ṭarafına revāne (5) olıçak, bir niçe gün, yeyü içe, ḡona göçe giderken, nā-ġāh emr-i Rabbānī ve ḡikmet-i Yezdānī mücebince (6) ḡaziiyye bir dürlü dahı vāḡi° oldu. ʿÖmür şāhidinüñ ʿizārında ḡaṭṭ-ı ecel

belürdi. Sākî-yi devlet (7) fenâ elile neşâţ cāmını tehî şundi, va°de tamâm oldu. Bu maķâmndan bir maķâma dahı (8) da°vet itdiler. Bu tîre deşt-güzergâhdan geçüp bu hākî kafesden incinüp maķâm-ı (9) aşla teveccüh eyledi. Fenâ şahrâsından beķâ gülzârına hümâ bigi bâl açup pervâz urdı; (10) sa°âdet mağribinden devlet güneşi gurûb itdi.



MERSİYYE'-İ SULṬĀN MUḤAMMED ĞĀZĪ

11. Sākî-yi dehr şundugı cām-ı fenâyımış
Nüşı zamānenüñ kamu nîş ü belâyımış
12. Qurtulmağ olmazımış ecelden dirîğ vâh
Her nefis ölüm belâsıyla mübtelâyımış

-276-

1. Gül diyüben getürdüğü gülzâr-ı rûzigâr
Hikmet budur ki hâr u cefâ vü °anâyımış
2. İ dil bu °ömür esâsına mağrûr olma kim
Gişi yile vü şuya dayanmağ hebâyımış
3. Bâğ-ı cinân içinde dirâht-ı hayâtuñuñ
Her bir nihâli zînet-i berg-i hevâyımış
4. Âhir çü geydüğü kefen ola vücûduñuñ
Qoğıl bu fânî hil°ati kim bî-vefâyımış
5. Dünyâ sarâyına şağın aldanma kim bu dâr
Bir dâr-ımış ki °âķibetişi fenâyımış
6. Künc-i amân degül nidelüm bu Cihân dirîğ
Elden çü °âķibet çıkarımış bu cân dirîğ
7. Gürg-i ecel ki kimseye virmez amân dirîğ
°Aciz vuḥûş elinde zebün ins ü cân dirîğ
8. Mâtem gamâmı cân güneşin kaplasa ne tañ
Ṭoprağa girdi çünki meh-i âsumân dirîğ
9. Ḥayfâ, hayâtı bâğına ol şah-ı °âlemüñ
Nâgâh irişdi bād-ı ecelden hazân dirîğ
10. Bir dürr-i bî-bahâyıdı ol nâzenîn vücüd

- Baħr-i ʿademde kıldı ʿözini nihān dirīĝ
11. Vā ħasretā ki milk-i Cihān bī-vefāyımış
Hiç kimse bulmaz-ımış ʿölmeden amān dirīĝ
12. Bir gevheridi eldeyiken kıymeti anuñ
Bilinmedi vü gitdi nidem rāyigān dirīĝ

-277-

1. Dünyā evi beķāsuzu gey bī-sebāt-ımış
Sıl-i fenāya ĝarķ olısrımış Cihān dirīĝ
2. Gökler göge boyansa ne tañ bu ĝazāyıçun
3. Kıan ağlasa melek nola ol pādışāyıçun
4. Ol mihr-i ħulķ mazħar-ı řāh-ı Cihāna ħayf
Ol çeřm-i rūħ manzarı řāh-ı Cihāna ħayf
5. Ol taħt-ı cān zīneti Dārā-yı milk-i dīn
Sultānlar içre server-i řāh-ı Cihāna ħayf
6. Aʿdā-yı dīni kıırmaĝ-ıçun eylese ĝazā
Deryā gibiydi ʿaskeri řāh-ı Cihāna ħayf
7. Çerħüñ ħazīne-dārın gör neyledi yine
Kıabr içre kıoydı gevheri, řāh-ı Cihāna ħayf
8. Ĥüsn-i cemāli ĝülřen-i cān içre her nefes
Māt eyler idi ĝülleri řāh-ı Cihāna ħayf
9. Bu āřiyān-ı kıahrı kıoyup ʿArř’a ʿazm iden
Bāĝ-ı cinān kebūteri řāh-ı Cihāna ħayf
10. Ağla ĝözüm ki ħasret odı bugün anuñ
Yandurdı cümle dilleri, řāh-ı Cihāna ħayf
11. Ol salťanat ĝöĝindeki ħurřid-i cāna ħayf
Sultān Muħammed ola şeh-i řāħib-kırāna ħayf
12. Ol şeh kıanı ki sāye’-i fazl-ı İlāh idi
Ol şeh kıanı ki ʿāleme püşt ü penāhıdı

-278-

1. Ol şeh kıanı ki mihr-i saʿadetdi řalʿatı
Kim āsumān-ı devlet añna cāyigāhıdı

2. Mıhrıle māha ışığı göđi müdām, anuñ
Hızmet yüzını sürmeğe çün secde-gāhıdı
3. Şehler, ayağı tozına sürerđi yüzlerin
Mır ü sipāh, öñinde kamu hāk-i rāhıdı
4. °Azm-i ğazā kılayıdı i°zāz-ı dīn-içün
Altında summ-ı esbinüña°dā, tebāhıdı
5. İsfendiyār-devridi, İskenderī-zamān
Milk-i Cihāna hükmi geçer pādişāhıdı
6. Ol söz kanı ki virİridi mürdeye hayāt
Ol yüz kanı ki burc-ı şeref üzre māhıdı
7. Şimdi maķāmı kabrile tābüt olup yatur
8. Toprağ içinde kara yire küt olup yatur
9. Yā Rab, hümā-yı rūhına mesken, cinān ola
İçi mezārınuñ gülile gülsitān ola
10. Havrā-yı Ravza maķremi, Rıdvān enīsi hem
Firdevs bāđı içre özine mekān ola
11. Her kim mezārına gelüben eylese du°ā
Maķşer güninde meskeni dāru’l-amān ola
12. Her sā°at içre rūhına ihsānlar irişüp
Her dem mezārı üzre melek pāsban ola
13. Gülzār-ı kıuds haşre değin meskeni olup
Dāyim enīsi Ravza’da hūr u cinān ola

-279-

1. Ol yirde yatduğınca °ömür süre pādişāh
Hem bu muşibete °ivaızı Haķ Cihān ola
2. Şabr it Kıvāmī çünkü ölüm kār-ı Haķ-durur
Haķķ’uñ muşibet ehline luţfi çehān ola
3. Hayfā ki girdi toprağa cān-ı Cihān dirīđ
Vā hasretā ki gitdi şeh-i kāmran dirīđ

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(4) Hāliyā çünkim Sultān Muḥammed, dünyādan āhirete intikāl itdi. Aḥvāl, (5) bir dürlü dahı yüz gösterdi; tāt u taht, hālī ḳaldı. Şeh Bāyezīd Han-ı gāzī (dāame zıllehu) (6) devlet ve saādetle gelüp devlet tahtına mübārek ḳademin başınca, memleketde āceb (7) ḫādişeler zāhir oldı. Ol bir vezīr ki, sultānı muhtār idüp memleket-i Ōsmāniyye’yi avcına (8) alup cemī-i Anaṭolı ve Rūm ili beglerini fuḳā’a ḳoymışdı. Ekābirden ve eşāğırdan (9) birinüñ ne zehresi vardı ki, anuñ meclisinde nuḳ idelerdi. Evvel, anuñ başını kesüb bir (10) ḫarbenüñ üzerine sancup bir niçe gün Ḳoştantıniyye şehriniñ içinde gezdürdiler. Andan (11) soñra, şehri tārāca virdiler; şöyle ki Cihān, fesāda vardı. Ḥaḳ Subḫānehu ve Taālā (12) (celle zikrehu), ra’iyyete pādişāh eksüklügin bititmesün şāh eksüklügi müşkil iş olurmuş.

-280-

(1) Lā-cirem, bu ḫāl üzerine bir niçe eyyām rüzigār yüz gösterdi.

GÜFTĀR DER NAZIM:

2. āceb menzil imiş bu fānī dünyā
Kimesne ḳalmazımış bunda ḳaṭā
3. Ḳonan göçer, göçenler girü gelmez
Ḳāziyye neydüğini kimse bilmez
4. Ölüm birmiş gedā vü pādişāya
İrişürmiş ḳamu yohsul u baya
5. Ḳalurmuş tāt u tahtı şeh gidermiş
Buña āḳıl olan ḳalup nidermiş
6. İlāhī biz ḳula virgil hidāyet
Kemāl-i fażluñıla ḳıl ināyet
7. Ecel cāmını şu dem kim idevüz nüş
Yatavuz niçe yıllar mest ü medhüş
8. Bile ḳoşğıl bize imānı yoldaş
Dahı tevbeyle hem Ḳur’ān’ı yoldaş
9. Nihāyetsüz ḫaṭāmuz āfv eyle
Ḥabībün yüzi şuyına bağışla
10. Şu kim āmīn diye şaḳla belādan
Naşīb eyle aña nūr-ı liḳādan
11. Senüñdür merḫamet, sensin çü Raḫmān

- Senüñdür salṭanat, sensin çü sultān
 12. Senüñdür t̄ac u taht u milk ü dergāh
 Senüñdür ʿazl u naṣb u faẓlu her gāh
 13. Ṭapuña itdügüm her dem münācāt
 Gerekmez baña senden ğayrı ḥacāt

-281-

**GÜFTĀR-I BİST Ü ŞEŞOM DER MECLİS-İ CÜLŪS-I SALṬANAT-I SULTĀN
 BĀYAZĪD ḤAN-EDĀMA'LLĀHU DEVLETEHU İLĀ YEVMĪ'L ḤAŞRĪ VE'L-
 MĪZĀN-**

1. Elā ī bezm-i ʿıṣṣka maḥrem-i ḥāṣ
 Göñül sırrına cāndan hem-dem-i ḥāṣ
2. Alan cām-ı maḥabbet cān elinden
 Şarāb-ı şevk iḥen cānān ilinden
3. İṣitgil bülbül-ṭabʿuñ kelāmın
 Nice puhte kıllur derd ehli ḥāmın
4. Ne şīrīn ḥüb söyler ol sühen-dān
 Sözinden ğulgule dolar ğülistān
5. Ṭabīʿat cūyı bir deryādur, aʿzam
 Yanında Baḥr-ı ʿUmmān, kaṭre'-i nem
6. Maʿānī dürleriyle pür olubdur
 İçi vü ṭaşı gevherle ṭolubdur
7. Olaldan āşinā ğavvāş-ı fikret
 Alubdur ʿaql u cānın ʿıṣṣk u ḥayret
8. Taʿālallāh zehī luṭf-ı İlāhī
 Zehī ḥüsn ü kemāl-i pādişāhī
9. Ki yokdur ḥikmeti baḥrine pāyān
 Kim olur anda yüz biñ Baḥr-ı ʿUmmān
10. Ṭabīʿat ṭūṭisın ğüyā iden ol
 Ḳamu sözlerde şekker-ḥā iden ol
11. Ne sır oldı-dı Leylī'den hüveydā
 Ki ʿıṣṣkıyla Mecnūn oldı şeydā

-282-

1. Ne yüz dendānı Şirīn kıldı ta'lim
Yolında cānı Ferhād itdi teslim
2. Şu kim ıışk ehlinüñ hālını bilmez
Ne dilden söyler aqvālını bilmez
3. Ne bilsün iki  alem neydügin ol
Haķıķat gendüzin niteydügin ol
4. Maķabbet lezzetini tatmayan cān
Bahāyimdür anı şanmañuz insān
5. Maķabbet bezmidür Firdevs bāğı
Maķabbet nūrıdur cānlar  ırāğı
6. Maķabbet cāmıdur pür-nür-ı hikmet
Maķabbet ehlinüñdür  izz ü devlet
7. Maķabbet üzre halk oldu bu  alem
Maķabbet- ün yaradıldı hem Ādem
8. Dime ādem aña kim derdi yoķdur
Haķ' uñ derd ehline dermānı çoķdur
9. Maķabbet derdi gibi derd olmaz
Bu derdi  ekmeyen bil, merd olmaz
10. Nider derd ehli olan iki Cihānı
Ya neyler  ışka uyan baş u cānı
11.  Acebdür  ışk meydānı  acepdür
O meydānı bize añmak gey edepdür
12. O meydānda añılmaz başıla cān
O meydānda  oğ olur bī-güneh kan
13. O meydānda kim olur kārübānlar
O meydānda yol azar sārübānlar

-283-

1. Anuñ un  aķıl ehli havf iderler
Bu yola dürlü havfila giderler
2. Ki zīrā haşmıdur gey  üşt ü  ālāk
Daħı yolıdurur gāyet haşar-nāk

3. Bu meydānda giren şādık gerekdür
Liqāya cānıla ʿāşık gerekdür
4. Qoyan ʿışquñ yolında baş u cānı
Añar mı billāh ol iki Cihānı
5. Şular kim dutdılar ʿuşşāq rāhın
Bilürler şunˆına baqup İlāhın
6. Ne şanˆatdur ki hāki ādem eyler
Aña esrār-ı ʿilmin maḥrem eyler
7. Yaradur qara topraqdan güzel yüz
Şekerden tatlu söyler söylese söz
8. Ki maḥzā luḫfin ızhār itmeg-içün
Kemāl-i kudretin bildürmeg-içün
9. Getürür ḫüsniye bir dil-rübāyı
Ki māt eyler yüzünñ günü, ayı
10. Saçından gicenüñ göñli tolu gam
Dişinden encümünñ gözleri pür-nem
11. Yüzinden od yanar cānında māhuñ
Cemāli nūrı cān-ı şubḫı-gāhuñ
12. Gözi siḫrile içer sehḫār qanın
Qaşı mekrile alur mekkār cānın
13. Lebi, ölmişi fi'l-ḫāl ider iḫyā
Şanasın ol-durur bu demde ʿİsā

-284-

1. Nice virürse laˆli mürdeye cān
Şu resme cān alur ol çeşm-i fettān
2. Boyından şerm ider ʿarˆarla şimşād
Yire geçmege umar serv-i āzād
3. Alur meh topını zülfi eline
Urur ʿāşıklarunñ zaḫm-ı diline
4. Niçesinüñ gözinden aqıdur yaş
Niçesinüñ ider baqrını pür baş
5. Kimin ʿāşık kimin maˆşuq iden ol

- Arada esrār-ı hüsünin söyleden ol
6. Tamām olmaz bu sözler tā-қыyāmet
Ki bu sözlerde vardır çok ‘alāmet
 7. Қoyalum bu sözi el-қыssa ī cān
Yine bülbül bigi idelüm efgān
 8. Bu dem bir tāze gülden vaşf idelüm
Ma‘ānī gülsitānına gidelüm
 9. Ne resme şāhdur Han Bāyezīd’i
Diyelüm saña Sulţān Bāyezīd’i
 10. Ne resme virdi devlet, aña Subhān
Nice eyledi milke anı sulţān
 11. Gidicek dünyeden Sulţān Muḥammed
Yiri dāru’l-cinān olsun muḥalled
 12. Gelüp ne resme tahta başduğın pāy
Feraḥlar bulduğın yoğsulıla bay
 13. ‘Aṭalar itdüğün halk-ı Cihāna
Ne resme virdüğün zīnet, zamāna

-285-


- 1 Hazāyin döküp in‘ām itdüğini
Cihāna luṭfinı ‘ām itdüğini
- 2 Diyelüm, gerçi kim dinilse olmaz
Dile biñde birisi çünki gelmez
- 3 Ne dille vaşf idevüz biz o şāhı
Ne yüzle aňavuz ol pādişāhı
- 4 Ki ‘ālem, luṭfi honına toyupdur
Қamu dillerde ol mihrin қoyupdur
- 5 Eger Hātem sehāsını göreydi
Ḥayā ābına ğarқ olup gideydi
- 6 Şu resme kıldı bu halka sehāyı
Ki тоyladı қamu yoğsul u bayı
- 7 İlähī devleti ‘ömrin ziyād it
Dil ü cānını her dem içre şād it

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(8) Hāliyā çün kim Sultān Muḥammed Gāzī-enāra'llāhu burhānehu- dünyādan (9) āhirete intiḳāl itdi. Sene sitte ve şemanine ve şemanehu mi'etin yılınıñ mübārek Rebī'ü'l-evvelinüñ (10) yigirminci güninde şenbeh gün, devlet ve sa'ādetile Sultān Bāyezīd Han gelüp Qoştantıniyye (11) şehrinde saltanat tahtına ḳadem başdı. Sa'ādet tācın başına urundı, devlet (12) şadrına çıḳdı, Cihāna zīnet virdi. Halk-ı 'ālem, sāyesinde 'adli nūrına müstaḡraḳ (13) oldılar. Lā-cirem, şāh-ı 'ālem dahı gördi ki Haḳ Subhānehu ve Ta'ālā bu devleti ve sa'ādeti

-286-

(1) gendüye lāyık gördi. Bu dahı, Haḳḳ'ıñ Kelām-ı Ḳadīm'i mū'cibince ki getürmişdür:

(2)  ne ḳadar hazīne varısa (3) hep def'ātıla mīr ü sipāh öñinde infāḳ eyledi. Şöyle kim bayda vü yoḡsulda 'aḫāsı (4) yitişmedük bir şey ḳalmadı; ve memleketde ba'zī evḳāf-ı müslimīn ki merḫūm, maḡfūr (5) Sultān Muḥammed Han (ṭābe meşvāhu) zamānında vüzerā-yı nā-pākler ve bī-idrākler (6) ma'rifetile ki tīmār olmuşdı; Sultān Bāyezīd Han rāda'ilāh eyyām-ı sa'ādetihi ila yevmi'l-hasn (7) ve'l-mizān şeri' şerīf-i Muḥammedī'yi (şalavātu'llāhi'r-Raḥmān 'aleyhi ve 'alā vāzihā) ta'zīm (8) idüp buyurdı ki, girü ne ḳadar evḳāf-ı müslimīn varısa, şāhibli şāhibine (9) muḳarrer ideler. Tā kim şerī'at āyīnesi mücellā ola, devlet cemālin ol āyīnede temāşā (10) eyleye. Halk-ı Cihān üzerine 'adil, amān sāyesin şala, bay ve yoḡsul, zamānında (11) rāḫat ola. Ve buyurdı ki Anaṭol'da ve Rüm ilinde ne ḳadar sancaḳ begleri varısa (12) her birine begendügi yirde birer milk, köy, 'avāṭif-ı ḥusrevānumdan şadaḳa itdüm, (13) alsunlar, gerekse şatsunlar, gerekse vaḳıf itsünler. Dāyim benüm devlet-i ebed-peyvendüm

-287-

(1) du'āsına mülāzemet ve muvāzabaḡ göstereñler, didi. Ve sāyir mīr ü sipāhuñ her birinüñ (2) murādları ne'ise ḫāllü ḫālince ri'āyet eyledi. Şöyle ki ekābirde ve eşāḡırda kimsene (3) maḫrūm ḳalmadı. Şeh Bāyezīd Han Gāzī zamānında olan in'ām ve iḫsān, selef (4) pādişāhlarıñ ḳanḳısınıñ zamānında vāḳi' oldı? Allāhu Ta'ālā 'adli vü inşāfını ziyāde (5) eylesün, dünyā durduḳça dursun. Ā'dāsınıñ maḳāmı tahte's-serāda,

aḥbābınuñ (6) maḳāmı fevḳa'l-°ulāda olsun (āmīn bi-ḥaḳḳı Muḥammedini'l-āmīn ve ālihi't-ṭayyibīn, ve aṣḫābihi'(7)ṭ-ṭāhirīne, rıdvānu'llāhi °aleyhim ecma'ine ve sellem teslimen dāyimen keṣīran keṣīren)

**ḲAŞİDE DER TAVŞİF-İ SULTĀN BĀYEZİD HAN -EBBEDA'LLĀHU
DEVLETEHU İLĀ ĞĀYETİ'D-DEHRİ VE'L-EZMĀN-**

- 8 İ Husrev-i yegāne vü şāh-ı Cihān-ı °adl
Ṭapuña gögden indi laḳab, ḳahramān-ı °adl
- 9 Ḳındil-i devletüñ vireli şu°le °āleme
Oldı Cihānda gün bigi zāhir ü nihān °adl
- 10 Ḳapuña çekse ṭañ mı sa°adet ḳaṭārını
Ki ol yirdedür ḳarār ki kārban-ı °adl
- 11 Özin ḥarāba dutmuş-iken buldı hoş yine
Mi°mār cūduñıla şeref, ḥānedān-ı °adl
- 12 °Ahdüñde gördi dürlü metā°ıla zīneti
Olmışdı yıllarla mu°aṭṭal dükān-ı °adl

-288-

1. °Adlūñ zebān-ı cānıla biñ yıl ki söylene
Yüz biñde birini şerḥ itmeye dehān-ı °adl
2. Sultān-ı milk-i dīn ü Süleymān-salṭanat
İskenderī-zamāne vü şāh-ı Cihān-ı °adl
3. Şeh Bāyezīd-i mefḥar-i şāhān-ı memleket
Ki oldur Cihānda şimdi şeh-i kāmurān-ı °adl
4. Dīvān-ı ḥaşmetinde oḳınur kitāb-ı luṭf
Eyyām-ı devletinde sürilür zamān-ı °adl
5. Şahrāyı salṭanatda yürür, görmeyüp zārār
Gürgi, ḡanemle cem°a ḳıluban şubān-ı °adl
6. Şāhā, ḥaḳīḳatıla nazār eyleyen görür
Pür-maḡız ni°metüñle bu dem üstühān-ı °adl
7. İster Cihān ki tırüñe cān eyleye ḥedef
Mürvet eline alalı rāyuñ kemān-ı °adl
8. °Ahdüñde zulum uğrasını her gice felek

- Yüz biñ gözile gözler olup pāsubān-ı ‘adl
9. Gün bigi ağsa topı göge tañ mı devletüñ
Meydānda çünkim alduñ ele şavlecān-ı ‘adl
10. Divşürse çadırını felek ğam degül bu dem
Çurduñ bu halk-ı ‘āleme çün sāyebān-ı ‘adl
11. Güçler vilāyetinde kalan teşne dillere
Cānlar bağışladı yine āb-ı revān-ı ‘adl
12. ‘Ālem du‘ā-yı hayr kıdur görseler yüzüñ
Zirā du‘ā’-ı hayr olupdur nişān-ı ‘adl

-289-

1. Keştī-yi salţanat girüben cüd-ı baħrıña
Doldurdu yıl, devletile bādbān-ı ‘adl
2. Devlet rikābuñ altına yüz sürse vech-vār
Bindüñ çün esb-i devlete dutduñ sinān-ı ‘adl
3. Meydānda urdu birbirine zulum ‘askerin
Gürz-i girānıla yürüyüp pehlevān-ı ‘adl
4. Şol tāt-ı salţanat ki saña kıldı Hāķ naşīb
Naķşı, hayāli, medħi tırāzı, beyān-ı ‘adl
5. Cārüp ideydi haşre deĝin yoluña yüzün
Bir kerre ayaĝuñ öpsedi Nüşin revān-ı ‘adl
6. Geyse kapuñda tañ mı Cihān cāme’-i murād
Pürdür çü luţuf-ı hil‘atıla cāmedān-ı ‘adl
7. ‘Anķā-yı devletüñ şalışar sāye ‘āleme
Yapduñ humā-yı himmete çün āşiyān-ı ‘adl
8. Burc-ı şerefde bedr olıcaķ māh-ı tal‘atuñ
Zeyn itdi salţanat gögini aħterān-ı ‘adl
9. Ölmiş-iken Cihān, yine hoş buldı tāze cān
Hulķuñ deminden ĩ şeh-i şāħib-ķırān-ı ‘adl
10. Luţfuñ şehābı yaĝduralı cüd yaĝmurın
Pür oldu sebze, şevketile būsitān-ı ‘adl
11. Söz aĝzı, hāk-i pāyuñ öpüp oķısa, revā
Çapuñda yıllarıla durup dāsitān-ı ‘adl

12. Raḥm it Qıvāmī bendeñe kim müstaḥaḳ-durur
Olduñ çü şāh-ı memleket-i cāvidān-ı °adl
13. Çok zulm görmişem yine devr-i zamānda
Dād eyle, anı, °āleme olduñ çü Han-ı °adl

-290-

1. Devr eyledükçe gerdiş-i gerdün-ı rūzigār
Olsun cemālūñ āyine-cā, āsumān-ı °adl
2. Kılduḳça dehr bāğını hurrem, bahārıla
Yüz sürsün işigüñde gelüp bāğubān-ı °adl
3. Hergiz bināyı devletüñe irmesün halel
Bulsun luṭfi, cemālūñ ile gülsitān-ı °adl
4. Tā ḥaşre dek işigüñe yüzler sürenlere
Olsun nevāle, şofra'-ı cūduñda hon-ı °adl

GÜFTĀR DER NAZİM

5. Çü geçdi tahta sultān-ı mu°azzam
Şeh-i gītī-sitān u han-ı a°zam
6. Selāṭīn serveri şāh-ı cūvān-baht
Melek-siret, felek-ḳadr, āsumān-taht
7. Zamānuñ şāhı sultān Bāyezīd Han
Cihān bir cism, ol olmışdurur cān
8. Sa°adet tācın urundı çün ol şāh
Be-ğāyet buldı zīnet taht u dergāh
9. Ki °adli, nūra ḡarḳ itdi zamānı
Münevver eyledi milk-i Cihānı
10. Açup kefi seḥā, ol kān-ı iḥsān
Şu deñlü dökdi gevher ki ağladı ḳan
11. Ḥayā itdi °aṭāsın gördi deryā
Demi luṭfıla ḳıldı halkı iḫyā

-291-

1. Açıldı nāgehān şubḫ-ı sa°adet

- Cihān başına kondı t̄ac-ı devlet
2. Bahār-ı salṭanat oldı müzeyyen
Daḥı enhār-ı devlet şāf u rüşen
 3. Cemālinden Cihānuñ yüzi güldi
Saʿadet gülleri fi'l-ḥāl açıldı
 4. Feraḥ buldı göñüller güldi cānlar
Egerçi gördi ʿālem niçe cānlar
 5. Velī şeh Bāyezīd'e beñzer ī cān
Cihān görmedi hiç luṭf issi sulṭān
 6. Ki yoḳdur luṭfi vaşfına nihāyet
Daḥı iḥsānına hem ḥadd ü gāyet
 7. Selāṭin serveridür ʿālem içre
Nazīri gelmemişdür ādem içre
 8. Melek sīretde, vü şūretde insān
Murādın virsün anuñ yüce Subḥān
 9. İlähī sāl-i ʿömrin bī-şumār it
Anı tā ḥaşre dek ʿālemde var it
 10. Ki zīrā şāh-ı dīndür ol güzel ḥan
İline şundi Ḥaḳ çün tīg-ı bürrān
 11. Ḳomışdur dīn yolında baş u cānı
Ḳılıcı birle fetḥ ide Cihānı
 12. Yolında Aḥmed'üñ şādıḳdurur ol
Liḳāya cānıla ʿāşıḳdurur ol
 13. Atı yügrük, ḳılıcı keskin olsun
Cihān durduḳça ol, şāh-ı dīn olsun

-292-

1. Ğazālar eylesün aʿdā-yı dīne
Çeküp ʿasker ırağa vü yaḳına
2. Ğanīmet mälların inʿām ḳılsun
Cihāna luṭfını hem ʿām ḳılsun

3. Gel ī cān derdine olan giriftār
Bizi de eyle derdüñden haber-dār
4. Ṭabī[°]at baḥri pürdür dürr ü gevher
Şeker yir söz yirine ehl-i diller
5. [°]Acebdür ḥāl-i dünyā ī qarındaş
Gerekse gizlü idilsün gerek fāş
6. Esir ider kimin dām-ı belāya
Giriftār eyleyüp dürlü cefāya
7. Kimini mālīk eyler [°]izz ü baḥta
Geçürüp şāh eyler tāk u taḥta
8. Kimini tāk u taḥtından ider dūr
Dururken salṭanatda şād u mesrūr
9. Cihān işlerinüñ yokdur sebātı
Ta[°]accüb itmelidür kāyinātı
10. Şoñı hep hiçe varur her işinüñ
Sebātı yokdurur hiç cünbişinüñ
11. Anunçuñ hiçe şaydılar erenler
Ḥaḳīḳat ḥāline āgāh olanlar
12. Şu devlet kim şoñı varur hebāya
Şu [°]izzet ki aḥiri irer fenāya

-293-

1. Egerçi salṭatdur ṭatlu ni[°]met
Nidem kim bī-vefādur işbu devlet
2. Bu işde [°]ākıl olan fikir kılsun
Nedür āḥir ḳazıyye anı bilsün
3. Şoñ ucu zehrine degmez şafası
Dirīgā, yok bināsınun beḳāsı
4. Güler gül bigi yüze niçe eyyām
Yile varur budur āḥir ser-encām
5. Hudāyā, şol ḳuluñı ki eyledüñ şāh
Naşīb eyledüñ aña taḥt u dergāh
6. Çün urduñ başına devlet külāhın

- Aña irşād kılduñ baht rāhın
7. Çü kılduñ kullaruña anı sulţān
Zehī ʿizzet zehī luţf u ze ihsān
8. Bu resme zāhirin kılduñ müzeyyen
Dürüst āyīne bigi şāf u rüşen
9. İlähī gönlinüñ āyīnesin hem
Mücellā eyle dāyim, kınmasun ğam
10. Hārīfī devlet olsun, yārı nuşret
Nedīmi fetḥ u hem me'nūsı ʿizzet

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(11) Hāliyā çün kim saʿadet āfitābı Sulţān Bāyezīd Han Gāzī, (12) devlet burcından tülū itdi. Saʿadet āsumānında tāvūs-ı cinān bigi cevlān (13) gösterdi, hümā bigi ʿāleme sāye şaldı, halk-ı ʿālem ʿadl çırāğınuñ nūrıla şuʿlelendi.

-294-

(1) Eyyām-ı devletinde ve sāye'-i himmetinde izdiyād-ı ʿömrine cāndan duʿālar kıldılar.
ŞİʿR:

- 2 Ṭapuña cāyigāh içün sarāy-ı āsumān lāyık
Gelüp kapuña kul olsa kamu halk-ı Cihān lāyık
- 3 Hārīfüñ devlet ü ʿizzet olursa dāyim erzānī
Çü gördi tahtıla tācı saña devr-i zamān lāyık

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(4) Lā-cirem, Haḫ Subḫānehu ve Taʿālā, Kelām-ı Qādīm'inde ve Kitāb-ı Kerīm'inde (5)

getürmişdür

ki:

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: وَمِنْ كَلِمَاتِي قَوْلِي لِلْمَلِكِ الْمَلِكُ تَوْحِيدِي

(6) الخَيْرُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (7) cün

Allāhu Taʿālā bir kulına ezel-i āzālde (8) salţanat devletini lāyık ve erzānī göre, hiç vechile aña zevāl yoḫdur. Dünyāda ve āhiretde (9) ol, dāyim teraḫḫī içindedür. Haḫ virdügi devletüñ ardı kesilmez. Haḫ yaḫduḫı çırāḫ (10) söyünmez. Bu huşuşda her kim ki taʿāruz eyleye, fāyide bulmaz. Salţanat didükleri (11) Haḫḫ'uñ maḫzā luţfindan bir nurānī tācdur. Qanḫı başa ki ezel güninde lāyık gördiyise (12) anuñdur. Bu devlet kesbī

degüldür, belki keşfidür. Devlet oldur kim, gişi ciger (13) anın içmedin hāşıl ola. Bu devlet sa‘yıla veya ‘ilm ile-ele gelür degüldür. Bu maħalde

-295-

(1) huşümet iden, gendüye zarar eyler, fāyide bulmaz. Sa‘y gözi, hidāyet ırāğınun nūrıla (2) ırımayınca, devlet āyīnesin müşāhede eylemez. Ve hem Hā’un lufi güneşinun pertevine irişmez. (3) Sa‘adet anun kim, Hā Ta‘ālā’nun lufına mazhar düşe, Hā Ta‘ālā’nun lufına (4) mazhar düşen iki Cihānda şāhib-i sa‘adedtür, iki Cihānda sa‘adeti olan şāhib (5) devletdür. Dünyā vü āhıret, teshıir-i dāreyn itmiş olur.

GÜFTĀR DER NAZIM:

- 6 Şu ul kim ola ol mabül-ı Hāzret
Zehı ‘izzet zehı luf u zi devlet
- 7 ‘İnāyet āfitābınun şu‘ā‘ı
Ne dilde zerrece itse itıılā‘ı
- 8 Sa‘adet kişverine hıkm ider ol
Ki urb-ı Hā’a irmege bulur yol
- 9 İlähı baħr-ı lufun bı-girāndur
Keremler gevheri anda nihāndur
- 10 ‘İnāyet eyle yā Rabbı ‘ināyet
Bize göster nedür rāh-ı hidāyet
- 11 Niçe bir sehv ü ‘işıyān eyleyevüz
Niçe bir cürm ü tuğyān eyleyevüz
- 12 ‘Abes yirde bu ‘ömr-i nāzenıni
Telef itdük, unutdu rāh-ı dıni
- 13 ıyāmetde ne yüzle oyavuz āh
Ne yoldan Hāzret’üne iltevüz rāh

-296-

1. Tehı destür ‘amelden yā İlähı
Çog itmişüz Cihān içre günāhı
2. İlähā, ādira, püşt u penāhā
adımā, girdigārā, pādişāhā

3. Çü yokdur raḥmetüñ baḥrına pāyān
Kim anda maḥv olur biñ Baḥr-ı °Ummān
4. Nola bir müşt ḥāküñ cürmi yā Ḥaḳ
O deryāda ger ola maḥv, muṭlaḳ
5. Umaruz yā İläḥī ḥazretüñden
Ki maḥrüm olmayavuz raḥmetüñden
6. Ḳul işi sehv ü °iṣyān eylemekdür
Şeh işi °aff u iḥsān eylemekdür
7. Degül ḥālī ikiden ḥikmetüñde
Muḳadderdür ḳamu iş ḳudretüñde
8. İki ev ḥalk ḳıldıñ yok fenāsı
Beḳā üzre bināsınuñ esāsı
9. Birinüñ ḥaḳḳına cennet didüñ ad
Olısdur girenler içine şād
10. Ki dürlü lezzet ü ni°met içinde
İdeler zevkile °iṣret içinde
11. Birinüñ adını virdüñ cehennem
Çekiser çü girenler içine ğam
12. Ebed, gülmeyiserdür ehli anuñ
Bu resmedür çü ḥālī ol Cihānuñ
13. Umaruz yā İläḥī anı senden
Ki cennet içre ola bize mesken

-297-

1. Maḳāmumuz cehennem eyleriseñ
Elüñde her nice kim isteriseñ
2. Bir avuc kül nedür i Ḥaḳ ḳatuñda
Ki yād olup añıla ḥazretüñde
3. Günāhın ehl-i dīnüñ °afv eyle
Ḥabībüñ yüzi şuyına bağışla
4. Bu sözler vaşfına ḥadd u nihāyet
Çü yokdur görelüm nolur ḥikāyet
5. Çü bir kāndan görüñdi iki gevher

- İkisi dahı kıymetde berāber
6. Birinüñ ṭālî°inde geldi devlet
Birinüñ geldi bahtında nuhüset
7. Biri, dür olmağın deryāya düşdi
Güm oldu gitdi gey gavgāya düşdi
8. Birini halk-ı °ālem devletile
Sa°adet tācı üzre °izzetile
9. Ḳodılar zeyn oldu taht u dergāh
Ol oldu °izzetile °āleme şāh
10. Ḳün oldu āfitāb-ı burc-ı devlet
Ḳün oldu māh-ı gerdün-ı sa°adet
11. İllāhî rüz-ı °ömrin bî-hisāb it
Du°asını kuluñuñ müstecāb it

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(12) Hāliyā, Sultān Muḥammed Gāzî (enāra'llāhu burhānehu) fenā şahrāsından (13) beḳā gülzārına intikāl idicek, şoñında ḳalan iki şeh-zādelerinden devlet güneşi, birinüñ

-298-

(1) üzerine ṭlū° eyledi ve biri, miḥnet gicesinde ğam ḷulmetinüñ bahrına düşdi. Nā-bedid oldu. (2) Niçe kerre def'atıla cidd ü cehd itdi ki, ol dahı delet maşrıḳından ṭlū° ideydi. Ve illā (3) nuhüset mağribinden ğurūb itdi. Taḳdîr-i Rabbānî şöyle vāḳi° oldu. Lā-cirem iki cihā(4)ngîr, bir memleketde şıḡmaz, iki şîr-i ğarrān, bir yirde bağlanmaz, iki güneş, bir maṭla°dan ṭlū° (5) itmez. Saltanat tahtında iki şāh muşāhib olup teḳā°ud itmez. Hidāyet çırāḡı, birini (6) irşād itdi, āb-ı ḥayāt çeşmesine ilette; ve birini belā ili, miḥnet rîsimānıla (7) ğam çāhına şaldı. لَا تَسْتَعْجِلْ Milk anuñ, °emr anuñ, ḳudret ve hikmet anuñ (8) şerîki yok, vezîri yok. Fā°il-i muhtār'dur, her nice isterse eyle ider. Ḳullarından kimin, (9) celāline maḷhar düşürür ve kimin, cemāline manzar düşürür. Ḳıll Subḥānehu ve Ta°ālā, derîce°-i (10) ğaybden irādeti nūrını her ne yüzden tecellî itdürürse, şükür itmek gerekdür. Lā-cirem (11) sa°adet āfitābı Şeh Bāyezîd Han – zāda'llāhu eyyām-ı devletehu ilā yevmi'l-haşri ve'l-mîzān- çün kim (12) hurşîd-i °ālem-

tāb bigi salṭanat burcından ṭulū° eyledi. Devlet taḥtında muḳarrer pādiṣāh (13) oldu, memleketi tamām taḥt-ı ḥükümetine getürdi. A°dā-yı dīnden ve küffār-ı la°inden

-299-

(1) memlekete ḥalel gelmesün için gendüzi, °aḳılāne ve kāmīlāne taṣarruf idüp (2) ol ki Ongürüsü'l-la°in, mā-taḳaddemden düşmen-i dīn ve cünd-i şeyāṭındur, dāyim (3) civār-ı memleketde, ṣenā°atden ḥālī degül idi. Dāyim, geçüp memleket-i İslāmiyye içinde (4) küstāḥāne ḥarekātlar iderdi. Lā-cirem, Ye°cüc-ı fitne emīn olmağıçun ṣāh-ı °ālem (5) buyurdi kim Anaṭolı ve Rūm ili begleri, °askerile cem° olalar; varalar Semendire (6) ḳurbinde, deryā kenārında ḥiṣārılar yapalar. Tā, ol ṭarafdan Öngürüsü'l-la°in berü geçmege (7) mümkün olmaya. Gendüzi, sulṭān-ı °ālem, devlet ve sa°ādetile yaylağa ḳıḳup teḳā°ud itdi. (8) Vācibü'l-emrū'l-ma°ālī, Anaṭolı ve Rūm ili begleri vardılar, Tuna'nuñ kenārında ḥiṣārılar (9) yapdılar, İskender bigi sed bünyād itdiler, döndiler, girü geldiler. Ṣāh-ı °ālemün ayağı (10) ṭoprağına yüzler sürdiler. Bundan ṣoñra, ṣāh-ı °ālemün sevdāsı, fi-sebīli'llāhi, bir ṭarafa varup (11) ğazā itmek tedārükine düşdi. Hiç münevver ḳalbinde ḳararı ḳalmadı. Dāyim, vüzerā-yı nīk- (12) rāy ve kār-azmā-yı °aḳıllarila meṣveret iderdi. İslām güneşinün nūrıla, ḳanḳı diyāri (13) küfür ḳulumātından ḳurtarmaḳ gerekdür, didi. °Asker-i ḳiṣver-güṣā ve memālik-ārā'mıla nice

-300-

(1) ḥiṣāra düşüb ve ḳanḳı memleketi ḳarb u dest ḳılıcumla fetḥ itmek gerek, diyü söylendi. (2) Ḥāliyā, ittifāḳ bunuñ üzerine oldu ki, ṣol Ḳara Boğdan didükleri kāfirün taḥt-ı (3) ḥükümetinde iki ḥiṣār vardı. Biri Gili dimegle meṣḥūrıdı ve biri Aḳğermen (4) dimegle meṣḥūrıdı. Tā kim ol ḥiṣārılar taḥt-ı ḥükümetine getüre. Zīrā ki ol Ḳara (5) Boğdan didükleri kāfir çok ḥaylice, nā-ṣāyiste ḥareketler itmege başlamışdı. Küstā(6)ḥāne sözler söyler olmuşdı. Ḥattā Sulṭān Muḥammed Ğāzi'nün ce°ale'l-cennete meṣvāhu- (7) dabancasın yimekle uşlanmayup, ṣerrinden sāḳıṭ olmamışdı. Lā-cirem, sa°ādet āfitābı Sulṭān Bāyezīd Ḥan Ğāzi (naṣṣarahu'llāhu ilā yevmi'd-dīni) istedi ki evvel ğazāyı Ḳara Boğdan (9) üzerine vara, ḥisarlarını fetḥ ide ve memleketin tārāca vire. Yıḳa ve yaḳa, kelīsāları (10) yıḳa, mescidler yapa ve bütleri boza, yirine minberler düze; adına Tuna'nuñ öte yaḳasında (11) ḥuṭbeler oḳıda. (bi-°avni'llāhi'l-meliki'l-ma°ālī, °ale'l-Vahhāb)

GÜFTÂR DER NAZİM:

- 12 Tevekkül kanķı dil kim haķķ'a eyler
Ne kim Hāķ'dan dilerse ol bağışlar
- 13 Huřuřā dīn yolında sa'ı olına
Kılıç urmağıçun a'dāyı dīne

-301-

1. °Acep midür muzaffer olsa ol řāh
Ĝazāda dūriře her sāl u her māh
2. Huřuřā ümmet-i Aĥmed'den ola
Başını řıdķıla kıoya bu yola
3. İlāhī bu yola her kim kıoya baş
°İnāyetle hidāyet eyle yoldaş
4. İrişsün cümle maķřudı murāda
Devām-ı devletin eyle ziyāde
5. İlāhī, řāh-ı dīni řād eyle
Aña luřfuñ yolın irřād eyle

**GÜFTÂR-I BİST Ü HEşTOM DER MECLİS-İ ĜAZĀ-YI KARA BOĜDAN VE
FETH-İ KAL'A'-I GİLİ**

6. Gel ī řarrāf-ı gevherdān-ı fāzıl
Gel ī söz dūrlerin bilmekde kāmıl
7. Gel ī deryā-yı ma'nīye dutan gūř
Özin ĥayretle eyleyen ferāmūř
8. Egerçi diñledüñ çok dāsitānı
İřitdūñ nice dūrlü kıřřa-honı
9. Ki kāmiller neler naķl eylemiřdūr
řekerden řatlu sözler söylemiřdūr
10. Kimin geçmiş tevārīhden didiler
Kimini ĥāllerinden söylediler
11. İşidenler řafālar sürmegiçün
Cihān aĥvālını hem bilmegiçün
12. Feřāĥat bāđınuñ bülbüllerini
Ma'ānī gülřeninüñ güllerini

-302-

1. Bulardur halka ifşâ eyleyenler
Bulardur dürlü sözler söyleyenler
2. Ki niçe şehlerüñ evşâf, hâlin
Ki niçe kâmilüñ fazl u kemâlin
3. Huşûşâ Penç-Genc'inde Nizâmî
Getürmişdür niçe dürlü kelâmı
4. Ki her birinde kılmış bir hayâli
Cihân halkına göstermiş kemâli
5. Dağı Firdevsi'nüñ Şeh-nâme'sinde
Şekerler tütî yimiş hâmesinde
6. O, söz deryâsınuñ gavvâşyımış
Ma'ânî ehlinüñ gey hâşyımış
7. O şan'atlar kim ol harc iderimiş
Şekerden tatlu sözler söylerimiş
8. Kerâmet disevüz insânda ancak
Velâyet dirisek de ola el-ğak
9. Belağatda °Arab fâzıllarından
Feşâhatde °Acem kâmillerinden
10. Niçe söz ehli kâmiller ki gelmiş
Ma'ârif gencinüñ yolını bulmuş
11. Huşûşâ her sözinde Şeyh °Atğâr
Şekerler yir söze geldükde her-bâr
12. Ki tüter °ışk büyü her sözinde
Ma'ânî pür, sözünüñ her yüzinde
13. Neşâyih kimi vü kimi mevâ'iz
Ki hayretde kalur işine vâ'iz

-303-

1. Kimi hikmetden ü kimi hikâyet
Eğâdiş ü tefâsirden rivâyet
2. Ki geh hem °âlem-i °ışkdan açar söz

- Dil ü cān içre ol sözden yanar sūz
3. İlähî rahmetin eyle ziyāde
Cemālūñ aña °arz eyle beķāda
 4. Qamu ŧāhib-kemāle rahmet eyle
Yirini cümlesinūñ cennet eyle
 5. Bu deryāya çü yoķdur ħadd ü pāyān
Qoyalum bu sözi el-ķıŧŧa ī cān
 6. Bu meclis çünki Sultān Bāyezīd'ūñ
Muẓaffer-ṭāli° ü baḥtı sa°idūñ
 7. Ğazā-yı evvelinde söze geldi
Beyān olup bu ḥalka söylenildi
 8. İŧit ol ŧāh-ı a°zam kim ne ķıldı
Baŧına dūŧmen-i dīnūñ ne geldi
 9. Ne sa°y eyledūgini dīn yolında
Ne itdūgin Qara Boğdan ilinde
 10. Söze geldükce elden naķl ideyin
Dil ü cān tūṭisini söyledeyin

GÜFTĀR DER NEŧİR:

(11) Ḥāliyā, sultān Bāyezīd Han Ğāzī Qara Boğdan seferine (12) cān u gönülden iķdām idicek, derḥāl buyurdu ki, Anaṭolı ve Rūm ili beglerine (13) ḥük-m-i hümāyūnlar yazalar ve ulaķlar ŧalalar. Tā kim cemī°-i °asker ḥāzır ola. ŧöyle ki cebede

-304-

(1) ve cevŧende, ālet-i ḥarb ve ḍarb u ķıtāl, tiğ-ı bürrān ve tīr ü kemān, siper ü sinān, esbāb-ı ğazā (2) her ne'ise kayd idüp ḥāzır olalar. Lā-cirem, cemī°-i begler daḥı emr-i °āliye imtiŧāl (3) idüp, ŧol ki mühimmātdur, tamām geregi gibi cidd ü cehd idüp cem° itdiler. Yarar (4) atlar ve keskin ķılıçlar ve nev-cuvān yoldaŧlar, ŧöyle ki niçe kerre a°dā-yı dīnūñ cānlarına (5) ķılıçları pertevinden od dūŧmiŧ pehlevānlar, Anaṭolı ve Rūm ili °askeri cem° oldılar. Tārīḥ-i (6) hicret-i Rasūl-i Rabbi'l-°ālemīn'ūñ sekiz yüz seksan ṭoķuzuncı yılında, ḥazret-i risāletūñ (7) (°aleyhi'ŧ-ŧalātu ve's-selām) münevver ravzasından istimdādı tevaķķu° idüp, dīn pādiŧāhı (8) Sultān Bāyezīd Han (edāma'llāhu

eyyāmu'llāhu eyyāme nuşretheu ilā gāyeti'l-elmān) niyyet-i gāzā (9) fi-sebīlillāhi Kāra
Boğdan üzerine revāne oldı. Yā Fettāh!

GÜFTĀR DER NAZİM:

10. Meger bir yıl bu bāguñ sebze-zārı
Müzeyyen eyledi her bir kenārı
11. Açıldı lāleler şahrā yüzinde
Belürdi kühüller nerges gözinde
12. Çiçekler cāmesini eylemiş çāk
Cinān bāğına dönmiş şuffa'-i hāk
13. Eline nerges altun kāse almış
Girü 'ıyş eylemege bāğa gelmiş

-305-

1. Düzetmiş 'ārızı renginini gül
Dağıtmış kākülin büstānda sünbül
2. Eline süsen almış tığ-ı bürrān
Müzeyyen eylemiş büstānı reyḥān
3. Şakāyık kıana ğark itmiş özini
Pür itmiş jāleler nesrīn yüzini
4. Semā'a girmişidi serv-i āzād
Şalardı başların 'ar'arla şimşād
5. Müzeyyen olmuşıdı bāğ u şahrā
Hemān 'aks-i cinen olmuşıdı dünyā
6. Feraḥlar bulmuşıdı halk-ı 'ālem
Gezerdi tağ u şahrā içre ādem
7. Meger ol yıl şeh-i ferhunde-aḥter
Süleymān salṭanat, şāh-ı muzaffer
8. Sikender memleket, Cimşīd-ḥaşmet
Selāṭīn serveri hurşīd-i himmet
9. Şeh-i gītī-sitān u Yıldırım Han
Seḥāvet ma'deni sulṭān-ı devrān
10. Şecā'at birle meşhūr-ı Cihāndur

Çoğ olsun ʿömri çün şāh-ı zamāndur

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(11) Meger bir şubuh pîr-i felek diyār-ı maşrıqdan bir cām eline aldı. (12) Şuʿāʿından Cihān hālķınıñ qalbi münevver oldı. Gice zulumātınıñ gamından çerħuñ göñli (13) qararmışdı. O cāmuñ serācı lemʿasından ol qarañlıq götrüldi, mücellā vü mest

-306-

(1) oldı. Çerħ-i nîl-gün feraħdan semāʿa girdi. Lā-cirem ol şubuh server-i selāḫin-i ʿālem Bāyezîd Han Ğāzî (edāmaʿllāhu salḫanatuhu ilā yevmiʿd-dîni) İslām ʿaskerinüñ (naşsarahumuʿllhāhu) (3) āfitāb-ı ʿālem-tāb bigi öñine düşdi. Ğāzîler serveri olup yürüdi. ʿAsker-i İslām encüm-i (4) semavāt bigi kimi yemininde ve kimi yesārında yeyü içe, qona göçe ırte gice yürüdi. (5) Tā şol yire dek kim Tuna suyınıñ kenarına irdi. ʿAsker-i kişver-güşāsıyıla (6) qondı ve buyurdi. Gemiler hāzır ideler. Derħāl emr-i pādişāhî mücebince gemiler (7) hāzır itdiler. Bir niçe eyyām ʿasker, saʿy itdiler. Bir niçe eyyāmdan şöñra Tunaʼnuñ öte kenārına (8) dāruʿl-ħarbe geçdiler. Ammā Tuna şuyı bir şudur kim, deryā-mizāc, mükedder-ḫabʿ, ʿamiķ-ħavşala, (9) hūnî vü cārî, şöyle ki tîr ü kemānsuz ve tîğ u sinānsuz heryıl, her bir kenārında (10) niçe biñ cān uçurur. Ğattā rāvîler rivāyet iderler kim, merħüm, mağfūr, saʿid ü (11) şehîd Sultān Murād Han Ğāzî-ceʿaleʿl-cennete meşvāhu- günlerde bir gün meclis-i ʿāliyesinde (12) Nîl u Furāt, Dicle vü Şāt añılmış, Merħüm Şeyhî, ittifāķ, ol meclisde hāzır vāķiʿ olmuş. (13) Bu zıkr olan şularuñ evşāfında rāvîler haylî mübālaʿalar itmişler. Şeyhî merħüm eyitmiş:

-307-

(1) “Bizüm civārumuzda olan Tuna şuyı, kevşerden dahı yigdür.” Diyü, Tunaʼnuñ haķķında nisbet (2) eylemiş. Sultān Murād Han Ğāzî merħüm, Şeyhîʿye iʿtirāz itmiş ve eyitmiş ki: “Bu qaçan (3) olur kim kevşerden Tuna suyı kerāmetde yig ola. Cevābında Şeyhîʿyi merħüm buyurmuş ki: (4) “Kevser ğāzîleriçün şunulmuşdur. İmʿam olmuşdur amma Tuna, gendüzi maḫzā (5) ğāzî şudur. Her yıl kılıçsuz ve bıçaqsuz on biñ Türküñ başını alır, qanın dahı (6) çıkarmaz. Eyle olsa, fazîlet bunda kevşerden ziyāde olmaz mı?” Diyicek, merħüm, mağfūr (7) Sultān Murād Ğāzîʿye-ceʿaleʿl-cennete meşvāhu- bu kelām, ğāyet hoş gelür. Şeyhîʿye haylî (8) atā ve ihsān eyler. Ammā İslām pādişāhlarından azına vāķiʿ olmuşdur kim Tunaʼyı geçüp (9) kāfirle ğazā eylemek. Lā-

ciREM, Sultān Bāyezīd Han Ğāzī, devletile gelüp İslām (10) ‘askerile kanlu Tuna’nuñ öte yaqasına geçdi, şebā-hengām irişdi, āyīn (11) üzerine qondı. Çünkim şabāh irişdi, devletile yürüdi. Qara Boğdan, şāh-ı ‘ālemüñ (12) Tuna’yı berü geçdügin işidicek, kaçup başını şoqacak yir bulmaduğundan, istedi kim (13) yire geçeydi. Sultān-ı ‘ālemüñ kılıç qorhısından kanlar qaşandı. Lā-cirem sultān-ı ‘ālem

-308-

(1) yürüdi, evvel Gili dimekle meşhūr hişāruñ üzerine geldi. Hemān tehallūf itmeyüp

(2) göz açdurmadı. Üzerine qondı, çevre yanını ihāta eyledi.

GÜFTĀR-I NAZIM, ŞIFAT-I ŞUBUH:

3. Meger bir şubih şem‘-i ‘ālem-ārā
Diyār-ı şarqdan oldı hüveydā
4. Cemāli, ‘ālemi pür-nūr kıldı
Cihān halkın kamu mesrūr kıldı
5. Alupdı ‘asker-i zulmet Cihānı
Siyāh itmişdi rüy-ı āsumānı
6. İrişdi şubih-dem sultān-ı hāver
Cihānı dutdı hep nūrānī ‘asker
7. Qırup zulmet çerisin eyledi pāk
Ser-ā-ser nūr oldı rüy-ı eflāk
8. Meger ol şubuh sultān-ı zamāne
Şu sultān kim ider ‘adli, Cihān
9. Ki odur şeh Bāyezīd bin Muḥammed
İlāhī eylegil yirin muḥalled
10. Çü hoşdur sāyesinde halk-ı ‘ālem
Olupdur cān u diller cümle hurrem
11. Uraldan başına Hāq, tāk-ı devlet
Sa‘ādet tahtına bulalı qurbet
12. Olalı memleketde şehriyār ol
Olupdur ‘adlıla şāhib-vaqār ol
13. Bu resme şıytı yayıldı Cihāna
Ki töldi hep zemīn ü āsumāna

-309-

1. Adın inşâf u ʿadlıla añarlar
Duʿâ-yı devletin dâyim iderler
2. Huşûşâ pâk-i İslâm u ʿaķîde
Şeh-i hurşîd-ţalʿat, nûr-ı dîde
3. Muʿîn-i şerʿ-i Aĥmed, devlet-i dîn
Ki buldı himmetile nuşreti dîn
4. Qomış zâtında Hak dürlü kerâmet
Mizâcında daĥı var çok ʿalâmet
5. Başaldan salţanat taĥtına ol pây
Qamu râĥatdadur yoĥsulıla bây
6. Tecâvüz itmedi nefse uyub ol
Ki tâ Hakĥ'a irişmege bula yol
7. Her işde ideridi fikr ü tedbîr
Kimesne ĥakĥına itmezdi taĥşîr
8. Şerîʿat dâmenin ĥomadı elden
Her işde yâd kıldı Hakĥ'ı dilden
9. Şerîʿat yüzi şuyı ĥürmetine
Halel irgürme î Hak, devletine
10. Diyen işbu duʿâya cândan âmîn
Belâlardan Hudâ eylesün îmîn
11. İşit nitdi Gili'nüñ ĥalʿasına
Ne bend oynadı hem aʿdâ-yı dîne

GÜFTÂR DER NEŞİR:

(12) Hâliyâ çünkim server-i şâhân-ı ʿâlem, Bâyezîd Han Ğâzî devlet (13) ve saʿâdetle ʿasker-i kişver-güşâsını çeküp Gili Qalʿasınıñ üzerine revâne olup

-310-

(1) gelüp ĥalʿa'ı ihâta idüp üzerine ĥonıcaĥ buyurdi ki, gemilerden toplar çıkaralar, (2) ĥalʿanuñ karşusına ĥuralar, âfet daşlarıla dögeler, yıkalar yire berâber ideler. (3)

‘Askerine emr ide, tārāca vireler, ehl-i İslām, ganīmet mällarıla muğtenem olalar. (4) Darb u dest, bi-‘avni ‘ināyeti’llāh, kılıcıla fetḥ olına. Lā-cirem, vācibü’l-emrū’l-ma‘ālī (5) vüzerādan ve ümerādan, nīk-rāy ve kārasmāy ehl-i tedbīr ‘āqıllar, gemilerden (6) topları çıkardılar. Getürdiler, ḳal‘anuñ her tarafından bir bir kurdılar. Āfet daşlarıla (7) döğmege başladılar. Bir niçe gün ḥarb u ḳarb u ḳıtāl itdiler. Küffār u müşrikīn, cünd-i (8) şeyāṭīni’l-la‘īni, içinde gāyet zebūn itdiler. Uş bugün uş yarın yürüyüş (9) idelüm diyü-dururken küffāruñ şafrāsı bulandı. Gördi ki ḳāziyye bir dürlü daḥı (10) şāh-ı ‘ālemüñ kılıcı ḥavfından amān bulmağa çäre yoḳ. Hemān amān dilediler, emr-i pādişāha (11) muṭī‘ oldılar. Ḳal‘a’ı ve cemī‘-i esbāblarını ve ḥānımānlarını şāh-ı ‘ālemüñ ayağı toprağına (12) nişār itdiler. Lā-cirem, server-i şāhān-ı ‘ālem Bāyezīd Han Ġāzī (ḥalledet ḥilāfetehu ve ebbede (13) salṭanatahu ilā yevmi’d-dīni) ‘avāṭıf-ı ḥusrevānisinden cümle’i, ehl ü ‘ayāllerile ve esbāb u

-311-

(1) mällarıla ‘afv idüp āzād eyledi. Hiç birinün daḥı burnın ḳanatmadı. Evvel fetḥi, Sulṭān (2) Bāyezīd Han Ġāzī’nüñ, Ḳal‘a’-ı Gili vāḳi‘ oldı. Fātiḥ-i Gili, Şāh Bāyezīd, tāriḥi vāḳi‘ (3) oldı. Bu fetih ḥaḳ kıbelinden gāyet ḥoş gördi. Cānu gönülden şāzī oldı. (4) Lā-cirem bundan soñra ol diyārda bir ḳal‘a daḥı varıdı, adı Ak Germen dimekle (5) meşhūr idi. Anuñ daḥı fetḥi tedārükine meşğül oldı. Niyyet-i gāzā fi-sebīli’llāhi, didi. (6) Daḥı, ‘askerine emr eyledi ki, girü ḥāzır olalar. Vācibü’l-emri’l-ma‘ālī, ‘asker-i İslām (7) daḥı ḥāzır oldılar. Lā-cirem şāh-ı ‘ālem devlet ve sa‘ādetle Gili kal‘asınuñ üzrinden (8) ḳalkdı, Ak Germen ḳal‘asınuñ üzerine revāne oldı.

GÜFTĀR DER NAZIM:

- 9 Meger bir şubuh şarḳuñ pādişāhı
Diledi ġarb iline ilte rāhı
- 10 Çezildi yine zerrīn-ser ‘alemler
Dirildi hāy u hūşıla ḥaşemler
- 11 Ḳuşandı tiğ-ı zerrīni biline
Şunup sīmīn-siper aldı iline
- 12 Dutup ḳavs-ı kuzah elde kemānı
Getürdi ra‘d ortaya sinānı
- 13 Zirihler geydi ebr u nev-bahārı

Ki dutdı tır-i bārān her diyārı

-312-

1. Meger ol şubuh sultān-ı Muẓaffer
Şeh-i gāti-sitān ferhunde-ahter
2. Ki odur şāh Bāyezīd bin Muḥammed
Ki milki Hāḫ aña kılsun muhalled
3. Mu'in-i dīn ü dünyā, server-i dīn
Münevver tal'atıla hāver-i dīn
4. Sa'adet tācı başında yaraşık
Ḳamu 'ālem aña cānıla 'āşık
5. Ğarīb, eytām anuñ 'ahdinde rāḫat
Kimesne görmez aşlā cevr ü zaḫmet
6. Cihān ğarḫ oldı ihsānına anuñ
O sultān olalı, şāhı Cihānuñ
7. Muẓaffer ḫālī'ı ferhunde fālı
Münevver nūr-ı devletle cemālī
8. Eger medḫin oḫursaḫ niçe yıllar
İşidüp toymaya cān u göñüller
9. Velī işit ğazāsından ḫikāyet
İdelüm yine bir ḫaç hoş rivāyet
10. Neler kılduĝını a'cā-yı dīne
Ne işler geçdüĝini müşrikine
11. Çeküp şavm-ı belāyı 'āḫıbet hem
Ne resme olduĝını 'ıyd-ı hurrem
12. Gili'nüñ ḫal'asın fetḫ itdi çün şāh
Dönüp Aḫ Germen üzre dutdı pes rāh
13. Gili'le Aḫ Germen arası be-ĝāyet
Niçe günlük mesāfetdi nihāyet

-313-

1. İl ü gün yoĝıdı şöyle beyābān
Ne ḫarye var ne hōd şeh-i ābādān

2. Şusuzluq yoğ-dı aşlā zevāda
Hemān düz kırlar idi şāf u sāde
3. Çekerdi at u er gāyetde zaḥmet
Kimesne görmezidi rūy-ı rāḥat
4. Piyāde olanuñ ḥālını Allāh
Bilürdi ancağ ol dem, şöyledi rāh
5. Çeküp dīn ʿaskerini şāh-ı ʿālem
Ġazā ʿazmine girdi yola ol dem
6. Susuzluqdan niçeler gördi zaḥmet
Velī oldu qamusı soñra rāḥat
7. Gelüp şevketle qalʿa üzre sultān
Buyurdi qurdılar otağ u eyvān
8. Qoyuban dīn yolında cān u başı
Varup öñinde kıldılar şavaşı
9. Revān, ol sāʿat içre server-i dīn
İḥāta itdi Aq Germen ḥişārın
10. Gelüp ʿasker kamu şahrā yüzinden
İrişdi keştiler deryā yüzinden
11. Beline bağlayub gayret kuşağın
Tamāmet gördi şeh, cengin yarağın
12. Hemān sāʿat buyurdi ʿaskerine
Getürüp qalʿanuñ üstine muḥkem
13. Çıkarup keştilerden toplar ol dem
Getürüp qalʿanuñ üstine muḥkem

-314-

- 1 Dutalar qalʿa'ı āfet daşına
Zehirler qatalar aʿdā aşına

GÜFTĀR DER NESİR:

(2) Ḥālīyā çünkim server-i şāhān-ı ʿālem, Bāyezīd Ḥan Ġāzī (3) İslām ʿaskerinuñ öñine düşüp Aq Germen qalʿasınıñ üzerine gelicek (4) buyurdi ki, gemilerden topları çıkarup

çeküp kal'anuñ üzerine getürelər, (5) yir yir quralar, kal'a'ı āfet daşlarıla yıqalar, gedükler eyleyeler ve dahı yürüyüş ideler. (6) Bi-'avni 'ināyeti'llāh, ola ki Haq Subhānehu ve Ta'ālā fetih yolın irşād eyleye. Lā-cirem (7) şāh-ı 'ālemüñ emrine imtişāl idüp vüzerā ve ümerā Anaṭolı ve Rüm ili 'askeri (8) ve qapu halkı, topları gemilerden çıkardılar. Gülbāñg ve tehlil çeküp getürdiler. (9) Hişāruñ karşusına yir yir qurdılar her taraftan hişāri afet taşlarına dutdılar. (10) Bir niçe gün harb u qarb u qıtāl itdiler. Ammā handaqı gāyet şarb idi. Handaqı (11) dahı lağımlar qazdılar qoldurmağa başladılar. Lā-cirem 'askeri İslām'ıñ gözi (12) yinđi her tarafından hücum itdiler. Küffār u müşrikīn, cünd-i şeyāṭīn'il-la'in (demmerelum allāhe) (13) qal'anuñ içinde gāye zebün oldılar. Gördiler ki halāş olmağa çāre yoq,

-315-

(1) iş düşvār; fikr itdiler, gördiler kim ölmekden dirlik yig, didiler. Dahı (2) heman sā'at amān dilediler. Sultān-ı 'ālem şeh Bāyezīd Han Ğāzī' nūñ emrine muṭī' (3) oldılar. Qal'a'ı ve ehl ü 'ayāllerini ve māl u menāllerini şāh-ı 'ālemüñ tığ-ı ābidār-ı ayağı toprağına nişar (4) itdiler. Şāh-ı 'ālemüñ tığ-ı ābidār-ı l'al-i bārından havf idüp başların qurtarmakıçın (5) bu resme tedbīr itdiler. Lā-cirem, server-i şāhān-ı 'ālem Sultān Bāyezīd Han Ğāzī (6) (naşsarahunu'llāhu ilā yevmi'd-dīni) cemī'i içinden çıkan küffārın ve ehl ü 'ayāllerile (7) ve esbāb u mālaları āzād itdi. Ve ba'zı küffārı esīr itdi. İslām 'askerine (8) 'aṭā kıldı. Devletinde İslām 'askeri muğtenem oldılar. Ğanīmet mālalarıyla şeh (9) Bāyezīd Han Ğāzī' nūñ devām-ı devletine du'ālar kıldılar. Lā-cirem bu fetih dahı şāh-ı (10) 'ālem Haq qabilinden hoş gördi. Cān u gönülden Allāh'a çok şükürler eyledi. "Elḥamdulillāhi (11) Rabbi'l- 'ālemīn 'alā dīni'l İslāmi ve tevfiķi'l imāni, el-minnetü lillāhi" didi.

QAŞİDE'-İ FETİH Fİ-MEDH-İ SULTAN BAYEZİD HAN ĞAZİ

12. İ şem'e-i devletüñ şerefi hānedān-ı feth
Rūşen, furūğ-ı ruḥuñdan Cihān feth

-316-

1. Yüz sürse āfitāb-ı zafer kapuña nola
Qadrıla oldu çünkü işigüñ āsumān-ı feth

2. Hulkuñ saray-ı şuffasınıñ güşesi behişt
°Adlũñ behişt ravzasınıñ bāğubānı feth
3. Ī şāh-ı zıll-ı Hāğ çü Süleymānısın demün
Olmaz °aceb gereyleseñ insile cān feth
4. Qılduñ ğazā-yı ekber küffāra bunda çün
Mağşerde kıl elũñile bāb-ı cinānı feth
5. ‘İsa ne hācetine vü Deccāl’ı katlı ide
Mehdi ne lāzım eyleye āhır zamānı feth
6. Sen şeh fezā-yı saltanata hayme uralı
Geldi sütünü oldı zafer rismānı feth
7. Anuñ ayağı tozına yüzün sürer müdām
Derbān-ı dergahũñ olalı pehlevān feth
8. Gülzār-ı luţfun içre oğur °andelib olup
Medhũñ zübānı cānıla açmış dehān-ı feth
9. Cān tũşisini toyladı şekker söziyle
Bu maţla°ı ki söyledi cāndan zübānı feth
10. Gerçi Sikender eyledi milk-i Cihānı feth
Sultān-ı °ālem eyleye kevn ü mekānı feth
11. Şeh Bāyezīd mefhar-ı şāhān-ı memleket
Varup °āceb mi eylese Hindūsitān’ı feth
12. Çün hağ mu°āvini ola devlet muşāhibi
Bī şek ü şübhe eyleye milk-i Cihānı feth

-317-

1. Süm-i semendũñ altına nuşret yüzün sürür
Devlet eline alalı dānuñ °inān-ı feth
2. Cān ravzasını cennet-i firdevse dönderür
Devlet gülünü açsa ne dem gülistānı feth
3. °İzzet göğinde sen güneşũñ tal°atın görüp
Ta°n āteşini māha urur ahterān-ı feth
4. Dellālvār girüben ordu-yı °adlũne
Nuşret metā°ını şatar açmış mekān-ı feth

5. Çerhun dutarsa nuh siperin hasm-ı cānına
Hāke berāber eyleye cismine sinān-ı feth
6. °Ankāyı himmetün ne yire açsa bāl u per
Ola musahhār emrüne her āşiyān-ı feth
7. Tīr-i murāduñ birse ne tañ her nişāneye
Sen şāha şundi kudret eli çün kemānı feth
8. °Adlün nesimi eyleyeli gülşene güzere
Her anda virür oldu gülin gülistānı feth
9. Bārān-ı cūdı yağduralı ebr-i himmetün
Zeyn oldu sebz-i nuşretile busitān-ı feth
10. Şāha Kıvāmī kuluña fahrısa pes ola
Baş koyup işigünde oğur dāsītān-ı feth
11. Nuşret-i livası °izzüne her dem mu°in olup
Çeksün müdām maḫbah-ı cūduñda hān-ı feth
12. Bulsun nevāle şofra°-i luḫfiñda hāş u °ām
Doysun na°im ü ni°metüne mihmān-ı feth

-318-

1. Her yıl rikāb-ı devlete bahtuñ kadem başup
Olsun sa°adet atıyla hem °inān-ı feth

GÜFTĀR DER NEŞİR:

(2) Hāliyā server-i şāhān-ı °ālem Sulṭān Bāyezīd Hān Ġāzī°nün (3) devleti, şem°-i nuşret nūrıla münevver oldu. Yed-i kudret, hidāyet çırāğını salṭanatı (4) meclisinde uyardı. Derice°-i gaybdan şāha, fetih tecellī gösterdi. Göñli evin (5) rüşen eyledi. Şāh-ı °ālemün göñli rüşenlığı ferehından °asker-i İslām°uñ ve cemī°i (6) müslimīnün cānları şād u hāndan oldılar. Hemişe İslām padişāhları gazālar itdükçe (7) murādları tīrini nişāna irgürsünler. Āmīn yā Rabbe°l °ālemīn bi-ḫaḫḫı Muḫammed°in ve Ālihi (8) ecma°in. Lā-cirem bu gazādan server-i şāhān-ı °ālem °askeri kişver güşāsıyıla gānimün ve sālīmün rec°at (9) idüp tahtına geldi. Devleti ebedī ve sermedī bād inşāllāhu°l-°azīz.

GÜFTĀR DER NAZIM

10. Hemişe hay u Ḳayyum u Tuvāna

- Ḥakīm u k̄ādir u ʿAllām u Dānā
 11. Kerīm u bī-niyāz u bī-zevāl ol
 İlāhi'l-halk̄ ḥayy u zu'l-celāl ol
 12. Anuñdur milk-i ʿizzet taḥt u devlet
 Anuñ ʿavnıladur şāhlarda kuvvet
 13. Muʿin olsun dilerven sāha dāyim
 Ki olsun salṭanat taḥtında kāyim

-319-

1. Ğazā yolında bulsun her murādın
 Ki çigretsün Cihānda eyü ādın

GÜFTĀR-I NAZİM DER ḤĀTİMETİ'L-KİTĀB

2. Gelüñ bu sözleri gūş eyleyenler
 Maʿārif dürleri k̄adrin bilenler
 3. Bu meclisde çü hatm itdük kitābı
 Baş urduḡ söz ʿarūsına niḡābı
 4. Oḡıduḡ adını hem fetih-nāme
Haber virdük bu resme haş u ʿāma
 5. Selāṭin serveri sultān Muḥammed
 Maḡāmı bāḡ-ı huld olsun muḥalled
 6. Niçe çalıḡduḡını dīn yolında
 Neler kılduḡını küffār ilinde
 7. Daḡı şeh Bāyezīd'üñ olduḡın şāh
 Ḥaḡ aña şurdıḡını taḥt ü dergāh
 8. Nişār eyledüḡin sīmle zerler
 Didük hoş vechile virüp haberler
 9. Daḡı varup nice itdi cihādı
 Aluben ḡalʿalar boldı murādı
 10. Ḳamu birbirisine naḡl eyledük hep
 Kitāb içre yazup cümle müretteb
 11. Getürdük nazm u neşre oldı tārīḡ
 Kitāba daḡı bu bağlandı tārīḡ

12. Resül'üñ hicretinden diñle bu dem
Sekiz yüz oldu toğsan üç oldu dahı hem

-320-

1. Tamām olmışıdı mäh-ı cumādeyn
Gülile bağlar olmuş idi zeyn
2. Duḡā vaḡtıyıldı cum^a günidi
Namāz-ı öyleden hem öñdin idi
3. Tamām itdük kitābı oldu ḡāzır
Şular kim olalar ḡaḡına nāzır
4. Bulalar nazm u neşrinde ḡaḡayı
°Ayıb kılmayalar idüp °aḡayı
5. Hünerdür ḡanḡı °aybı şeh begense
Hünerdurur bu °ayba nola dinse
6. Huşūşā devr-i erbāb-ı sa°ādet
Ki olardur şāḡibi iḡbāl-i devlet
7. Vüzerāyı süḡandān u süḡan-rān
Olupdur her birisi ḡaş-ı sultān
8. Ki olar paşalarıdur şarḡ u ḡarbuñ
Ki tedbīrin iderler ḡarb u ḡarbuñ
9. Umūr-ı memleketde kārđānlar
ḡamusı kām̄bīn ū kām̄urānlar
10. Nizāmü'l-mülki kimi, kimi āşaf
ḡapularında adem şaff u ber-şaf
11. Husūsā ḡazret-i düstūr-ı a°zam
Adı Dāvūd Paşā'dur mu°azzam
12. Dilir ü şaf-şikendür ehl-i tedbīr
Ki şāḡ işinde kılmaz hiç taḡşīr
13. Sipāhi ḡālını muḡkem bilür ol
Ḡazā °azmine şol dem kim duta yol

-321-

1. Savaş u cenk tedbīrinde māḡir

- Niçe yirlerde olmuşdur bu zāhir
2. İşiginde kamu bāyıla yoğsül
Olupdur boynı bağılu cümlesi kul
 3. Dahı İbn-i Halīl Paşayı aʿzam
Vezīr-i haşdur sulţāna maḥrem
 4. Ki ol İbrāhīm Paşā ḥazretidür
Kamu ʿilm ehlinüñ ol devletidür
 5. Kemāl-i fazlıla meşhūr olupdur
Serīf-i devlete düstür olupdur
 6. Kamu ʿālem duʿā-yı devletinde
Murādı hep biter halkuñ katında
 7. Murādın ḥaḳ bitürsün dāyīm anuñ
Ki görsün devletin iki Cihānuñ
 8. Husūsā ḥazret-i düstür-ı dānā
Muʿīn olsun aña ḥayy u tüvānā
 9. Kamu ʿālem anuñ ʿahdinde rāḥat
Kimesne görmez aşlā cevr ü zaḥmet
 10. Koyupdur şeh yolında baş u cānı
Yolına terk idüp iki Cihānı
 11. Şecāʿat birle ʿālem içre meşhūr
ʿAlī Paşā'dur adı, ḳalbi pür-nür
 12. Devām-ı devleti olsun ziyāde
Ki irmez hiç nesne eyü ada
 13. Kazansun gişi dünyāda eyü ād
Eyü ādı olanuñ cānidur şād

-322-

1. Kamusınuñ ilāhī devletini
Kemāl-i luḫfıla hem ʿizzetini
2. Güne gün varduğınca kıl ziyāde
Bu resme olalum dāyīm duʿāda
3. Cihāndan cümlesi körsün murādın
Disünler kamusınuñ eyü ādın

4. Çün eylük üzre durur cünbişümüz
Umaruz hayr ide Allāh işimüz
5. Tamām oldı kitāb el-hamdü lillāh
Şehüñ bezminde maqbül ide Allāh

وقد وقع الفراغ من
هذا الكتاب سنة
و تسعين مائة
هجريه



TIPKIBASIMDAN ÖRNEKLER
FETİHNÂME,İ SULTAN MEHMED

تذریح سلطان محمد پیرا و خان مخ و کر سلطنت
سلطان سلطانی سلطان با بزرگان خیر و خلاقیت

۹۶۶



تذریح سلطان محمد پیرا و خان مخ و کر سلطنت

مؤلف
مولانا محمد امجد علی

حاضر لایان

فرمانی لایان

میرزا ذبیحہ حسین صاحب اور مولانا محمد امجد علی صاحب
دو گھنٹہ کی تقریریں

ایستابول ۱۹۰۰

معارف و کتابی - معارف باہم آوی

<p>وَيُصَاوِرُكَ وَيُصِرُّ عَلَيْكَ خِدْمَتِ لِقَابِكَ بِحَسْبِ مَنَاسِلِ فَذَرِكْهُ عَلَىٰ فَلَاحِ عَابِدِ إِذْ لَوْ كَانَ كَمَا كَانَ عَدُوٌّ عَبْدُ رَبِّكَ ذُو رُوحٍ وَذُو بَرَكَاتٍ وَبِأَفْلاَحِكَ أَنْتَ أَكْبَرُ بِرَبِّكَ كَبِيرٌ يَا أَرْوَاحَ أَوْلِيَاءِ إِنَّهُ لَأَرْوَاهُ مَسْرُورًا رَبُّكَ خَدَّكَ أَوْلَىٰ وَتَاخُذُكَ قَلْبُكَ</p>	<p>وَيُكَلِّمُكَ فِي الْبَيْتِ فَذَرِكْهُ عَلَىٰ فَلَاحِ عَابِدِ فَإِنَّ طَبْعَهُ قَدْ بَرَّكَ أَوْ إِذْ لَوْ كَانَ كَمَا كَانَ عَدُوٌّ عَبْدُ رَبِّكَ ذُو رُوحٍ وَذُو بَرَكَاتٍ وَبِأَفْلاَحِكَ أَنْتَ أَكْبَرُ بِرَبِّكَ كَبِيرٌ يَا أَرْوَاحَ أَوْلِيَاءِ إِنَّهُ لَأَرْوَاهُ مَسْرُورًا رَبُّكَ خَدَّكَ أَوْلَىٰ وَتَاخُذُكَ قَلْبُكَ</p>
--	--

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

<p>لَقَدْ وَرَدَ أَنْ يَكُونَ أَسَدًا كَيْفِي عَامِلًا لَكَ كَيْفِي عَامِلًا كَيْفِي حَتَّىٰ أَوْرَدَ فَلَاحِ أَوْلِيَاءِ كَيْفِي خُورٍ وَكَيْفِي فَلَاحِ عَابِدِ كَيْفِي مَسْرُورٍ مَجْرُومٍ أَسَدًا كَيْفِي أَيْمَانٍ وَرَبِّ فَلَاحِ عَمَلًا كَيْفِي كَيْفِي عَامِلٍ وَمَعْرَانِ عَمَلًا دَرُورًا لَعَلَّكَ تَكُونُ فَلَاحِ عَابِدًا جَسَدًا وَنَافِثًا أَكْبَرُ عَيْفِي حَتَّىٰ كَيْفِي عَامِلًا أَوْ كَيْفِي عَامِلٍ بِرَبِّكَ مِنْ وَوَعْدُكَ بِرَبِّكَ وَرَدَ فَلَاحِ عَابِدًا حَيْفِي عَامِلًا كَيْفِي عَامِلًا</p>	<p>لَقَدْ وَرَدَ أَنْ يَكُونَ أَسَدًا كَيْفِي عَامِلًا لَكَ كَيْفِي عَامِلًا كَيْفِي حَتَّىٰ أَوْرَدَ فَلَاحِ أَوْلِيَاءِ كَيْفِي خُورٍ وَكَيْفِي فَلَاحِ عَابِدِ كَيْفِي مَسْرُورٍ مَجْرُومٍ أَسَدًا كَيْفِي أَيْمَانٍ وَرَبِّ فَلَاحِ عَمَلًا كَيْفِي كَيْفِي عَامِلٍ وَمَعْرَانِ عَمَلًا دَرُورًا لَعَلَّكَ تَكُونُ فَلَاحِ عَابِدًا جَسَدًا وَنَافِثًا أَكْبَرُ عَيْفِي حَتَّىٰ كَيْفِي عَامِلًا أَوْ كَيْفِي عَامِلٍ بِرَبِّكَ مِنْ وَوَعْدُكَ بِرَبِّكَ وَرَدَ فَلَاحِ عَابِدًا حَيْفِي عَامِلًا كَيْفِي عَامِلًا</p>
---	---

- 8 -

1	إحسب الله يومئذ حشرته الله ليحل	عازيا لك أحييتنا يوم نكذبنا بآياتنا
2	لعل الله يخدع سلطانا ولأن يفتنه	بما كذب من بيع فبقين الله ليل
3	فليد إيمان بولئك ويؤمنهم وكان سرورا	معدنا إيمان أولئك بولئك بولئك بولئك
4	تربيت آهنا من رب نور إيمان	عن بولئك وبولئك بولئك بولئك
5	أخذ من قبل من أحسب الله يومئذ	ببئس من سندن أرفق حقه وبولئك بولئك
6	مغربيين كما نزلت بكنا نزل أفضل	ببؤس ذلك من سول بولئك بولئك بولئك
7	أولئك ليس الله أولئك بولئك بولئك	جون عتاد أولئك بولئك بولئك بولئك
8	بولئك بولئك بولئك بولئك بولئك	بولئك بولئك بولئك بولئك بولئك
9	أي بولئك بولئك بولئك بولئك بولئك	ببئس من سندن أرفق حقه وبولئك بولئك
10	مغربيين من غابى بولئك بولئك بولئك	ببؤس ذلك من سول بولئك بولئك بولئك
11	كربن أولئك بولئك بولئك بولئك بولئك	ببئس من سندن أرفق حقه وبولئك بولئك
12	ببئس من سندن أرفق حقه وبولئك بولئك	ببؤس ذلك من سول بولئك بولئك بولئك

بطلع

- 9 -

1	ببئس من سندن أرفق حقه وبولئك بولئك	ببؤس ذلك من سول بولئك بولئك بولئك
2	ببؤس ذلك من سول بولئك بولئك بولئك	ببئس من سندن أرفق حقه وبولئك بولئك
3	ببئس من سندن أرفق حقه وبولئك بولئك	ببؤس ذلك من سول بولئك بولئك بولئك
4	ببؤس ذلك من سول بولئك بولئك بولئك	ببئس من سندن أرفق حقه وبولئك بولئك
5	ببئس من سندن أرفق حقه وبولئك بولئك	ببؤس ذلك من سول بولئك بولئك بولئك
6	ببؤس ذلك من سول بولئك بولئك بولئك	ببئس من سندن أرفق حقه وبولئك بولئك
7	ببئس من سندن أرفق حقه وبولئك بولئك	ببؤس ذلك من سول بولئك بولئك بولئك
8	ببؤس ذلك من سول بولئك بولئك بولئك	ببئس من سندن أرفق حقه وبولئك بولئك
9	ببئس من سندن أرفق حقه وبولئك بولئك	ببؤس ذلك من سول بولئك بولئك بولئك
10	ببؤس ذلك من سول بولئك بولئك بولئك	ببئس من سندن أرفق حقه وبولئك بولئك
11	ببئس من سندن أرفق حقه وبولئك بولئك	ببؤس ذلك من سول بولئك بولئك بولئك
12	ببؤس ذلك من سول بولئك بولئك بولئك	ببئس من سندن أرفق حقه وبولئك بولئك

SONUÇ

Tezimizin konusu olan Fetihnâme-i Sultan Mehmed, Kıvâmî tarafından yazılmış olup Fatih Sultan Mehmed dönemi ile II.Bayezid döneminin ilk yıllarında yapılan fetihleri anlatmaktadır. Fetihnâmenin tek nüshası Paris Bibliothek National de bulunduğundan çalışmamızı eserin tıpkıbasımı üzerinde yaparak tam bir transkripsiyonlu metin oluşturmayı hedefledik.

Eser 15.yy. Türk dili özelliklerini yansıtması nedeniyle Türk dili, tarihi bilgiler vermesi nedeniyle tarih bilimi açısından önemli bir kaynaktır.

Çalışmamızda eserin tam bir transkripsiyonlu metninin yanında dil incelemesine de yer vererek imlâ özelliklerini, fonetik ve morfolojik niteliklerini de ortaya koymaya çalıştık.

Eserde iki farklı imlâ geleneğinin kullanıldığını tespit ettik. Bunlardan birincisi Uygur yazı geleneğinin devamı olan unsurlar, ikincisi ise Arap-Fars yazı geleneğinden kaynaklanan öğelerdir.

Metnimizde Türkçe'nin 8 temel ünlüsü kullanılmış Türkçe kelimelerdeki ünlü uzunlukları gösterilmemiştir.

Ünlüler yazılırken bir ünlüyü göstermek için farklı hareke ve harflerin kullanıldığı kelime başında, ortasında ve sonunda farklı yazılış biçimlerinin mevcut olduğu görülmektedir. Hatta aynı sözcüğün yine aynı vokali yazılırken farklı yazılış biçimlerine rastlanmaktadır. Bu olay yabancı kökenli sözcükler için de geçerlidir. Bütün bunlar da imlâda bir standardın olmadığını göstermektedir.

Arap alfabesinde o, ö, u, ü seslerini göstermek için aynı harf kullanıldığından sözcükleri okurken geniş veya dar ünlülü biçimlerden hangisinin doğru olduğunu tespit etmek güçtür. Biz transkripsiyonlu metnimizde genellikle dar ünlülü yazılışları tercih ettik.

Metni vokal uyumları bakımından incelediğimiz zaman Türkçenin tüm devirlerinde olduğu gibi eserimizde de kalınlık-incelik uyumunun sağlam olduğu görülmektedir. Düzlük-yuvarlaklık olayında ise aynı tutarlılıktan söz etmek mümkün değildir. Ancak bir kelimenin hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü şekilleriyle

karşılaşabilmekteyiz. Bu da bizde küçük ünlü uyumunun yavaş yavaş yerleşmeye başladığı yönünde bir fikir vermektedir.

Eski Anadolu Türkçesinin bir özelliği olarak metnimizde de Türkçe sözcüklerde ünlü türemesini sayısı fazla değildir. Ünlü türemesi daha çok yabancı asıllı sözcüklerde görülmektedir.

Metnimizde kelime başında, sonunda ve ortasında ünlü düşmelerine rastlanmaktadır. Ancak yaygın olan ünlü düşmesi vurgusuz olan orta hece ünlüsünün düşmesi şeklindedir.

Ünlü birleşmeleri daha çok ünlü ile biten bir kelimeye ünlü ile başlayan bir ek getirildiği zaman görülmektedir.

Hece düşmesi yaygın değildir. En bariz örneği –dur ekinin –durur şeklinde de kullanılmış olmasıdır.

Ünsüz değişmelerinin tonsuzluktan tonlulaşmaya, patlayıcılıktan sızıcılığa doğru gelişme gösterdiği görülmektedir.

Eski Türkiye Türkçesinin diğer metinlerinde olduğu gibi metnimizde de ünsüz benzeşmesi sağlam değildir. Bunun sebebini bazı eklerin kalıplaşmış yazılış şekillerine yada kelime içindeki tonlulaşmaya bağlayabiliriz.

Ünsüz türemesi yardımcı ünsüzlerin türemesi şeklinde görülmektedir.

İsim hâl ekleri genellikle bugünkü şekilleriyle kullanılmıştır. Ancak Eski Türkçe’de kalan bazı kullanımlarla da karşılaşmaktayız. Bunun yanında hâl eklerinin de birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir.

Metnimizde 27 tane isimden isim yapan ek belirlenmiştir. Bunların ne tür isimler türettikleri örneklerle gösterilmiştir.

İsimden fiil yapan 7 tane ek bulduk. Bunların bir kısmı geçişli fiiller bir kısmı ise geçişsiz fiiller yapmakta, bir kısmı da her iki türden fiiller yapabilmektedir.

Fiilimsiler dışında fiilden isim yapan 15 tane ek tespit ettik. Bunların ne tür isimler oldukları ve işlevleri örneklerle gösterilmiştir.

Fiilden fiil yapan ek sayısı 10 tanedir. Bunların fonksiyonları yine örneklerle gösterilmiştir.

Şahıs zamirlerinde çoğunlukla bugünkü şekiller görülmektedir. Az da olsa Eski Türkçe şekillerine de rastlanmaktadır. 1. şahıs zamirleri ben, biz yanında men şekline, 2.şahıs zamirlerinde sen, siz yanında sin biçiminde, 3.şahıslarda o, ol, ola, anlar kullanımlarına rastlanmıştır.

Sıfatlar ve çeşitleri fonksiyonlarıyla örnekler verilerek gösterilmiştir.

Metnimizde zarf olarak kullanılmış sözcüklerin bir kısmı gerçekten zarfdır. Bir kısmı isimlerden ve sıfatlardan yapılmıştır. Bazı edatların da zarf göreviyle kullanıldığını görmekteyiz.

Edatlar da aynı şekilde gerçekten edat olan kelimelerden oluştuğu gibi isimlerden, sıfat ve zarflardan oluştukları da görülmektedir.

Basit zamanlı fiillerde, bildirme kiplerinden görülen geçmiş zaman ekleri günümüzle aynıdır. Ancak 3.tekil ve çoğul şahıslar dışında vokalleri yuvarlaktır. Anlatılan geçmiş zaman daima düz ünlüdür. Ancak bazı farklı ekler de bu fonksiyonda kullanılmıştır. Geniş zaman eki de günümüzle aynıdır. Şimdiki zaman eki için genellikle geniş zaman eki –r, -ar, -ur kullanılmıştır. Günümüzdeki şimdiki zaman ekinin eski biçimi olan yorur şekline sadece bir yerde tesadüf ettik. Bu da günümüz yor ekine doğru bir gelişme olduğunu göstermiştir. Gelecek zaman eki –ısar, -iser'dir. Bu şekil günümüzde de Eski Türkçe döneminde de mevcut değildir. İstek kipi –a, -e'nin bazen gelecek zaman fonksiyonunda kullanıldığı görülmektedir.

Bildirme kiplerinde fiillerin olumsuzu genellikle –me, -ma eki ile yapılmıştır. Ancak geniş zamanın olumsuzu –mez, -maz biçimindedir.

Dilek kiplerinden istek kipi için günümüzde olduğu gibi –a, -e kullanılmıştır. Bu eki yer yer gelecek zaman fonksiyonunda da görebilmekteyiz. Dilek-şart kipi için günümüzde olduğu gibi –se, -sa kullanılmıştır. Gereklilik kipinin çekiminde gerek sözcüğü kullanılmıştır. Ancak sadece bir yerde günümüzde olduğu gibi –meli, -malı şekline tesadüf ettik. Bu da günümüzdeki şekle doğru bir gelişmenin başladığını göstermesi bakımından dikkate değerdir. Emir kipinin her şahsı için ayrı bir ek kullanılmıştır. Bunun da anlam bakımından zaman zaman istek kipine kaydığı görülmektedir.

Dilek kiplerinin olumsuzu –me, -ma ekleriyle yapılmaktadır.

Cevher fiili yardımıyla yapılan birleşik fiil çekimlerinde hikâye, rivâyet ve şart çekimleri görülmüş bunların fonksiyonları örneklerle gösterilmiştir.

Fiilimsilerden olan partisipler, gerindiumlar ve isim fiiller örneklerle ilgili bölümde gösterilmiştir.

Birleşik fiiller, birleşik kipler bir yana konulursa yardımcı fiillerle yapılan birleşik fiiller, kurallı birleşik fiiller ve anlamca kaynaşmış birleşik fiiller olarak üç bölümde incelenmiştir. Yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiillerde it-, kıl-, ol-, eyle yardımcı fiilleri kullanılmıştır. Kurallı birleşik fiiller oluşturulurken yeterlilik fiili bil-yardımcı fiiline u- fiili eklenerek yapılmıştır. Süreklilik fiili, fiillerin gerindium biçimlerine dur-, gel-, gör- yardımcı fiilleri eklenerek yapılmıştır. Tezlik fiili –vir yardımcı fiiline –ı, -i gerindium eklerinin getirilmesiyle yapılmıştır. Yaklaşma fiili örneğine rastlamadık. Anlamca kaynaşmış birleşik fiiller de örneklerle gösterilmiştir.

Çalışmamız giriş, dil incelemesi bölümlerinden sonra transkripsiyonlu metinle devam etmekte ve 10 sayfalık tıpkı basım örneğiyle son bulmaktadır.

KAYNAKLAR

- Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, İstanbul 1994.
- ATALAY, Besim*, **Divanü Lügat-it-Türk**, TDK, Ankara 1999.
- BABİNGER, Franz*, **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**; Çeviren Prof.Dr. Çoşkun ÜÇOK, Kültür Bakanlığı Yayınları/435, Ankara 1992.
- BANGUOĞLU, Tahsin*, **Türkçenin Grameri**, Ankara 1990.
- BURAN, Ahmet*, **Anadolu Ağzlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri**, Ankara 1996.
- CAFEROĞLU, Ahmet*, **Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü**, TDK, İstanbul 1968.
- _____ , **Türk Dili Tarihi**, İstanbul 1984.
- DEVELLİOĞLU, Ferit*, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**, Ankara 1993.
- DİLAÇAR, Agop*, **Kutadgu Bilig İncelemesi**, TDK., Ankara 1972.
- DİLÇİN, Cem*, **Yeni Tarama Sözlüğü**, TDK, Ankara 1983.
- EDİSKUN, Haydar*, **Türk Dilbilgisi (Ses Bilgisi-Biçim Bilgisi-Cümle Bilgisi)**, İstanbul 1993.
- ERGİN, Muharrem*, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul 1998.
- _____ , **Türk Dili**, İstanbul 1992.
- _____ , **Dede Korkut Kitabı II, İndeks-Gramer**, TDK., Ankara 1991.
- _____ , **Orhun Abideleri**, (9.Baskı), İstanbul 1983.
- GABAİN, A. Von*, **Eski Türkçenin Grameri** (Çev. Mehmet Akalın), Ankara 1988.
- GÜLENSOY, Tuncer*, **Türkçe El Kitabı**, Ankara 2000.
- GÜLSEVİN, Gürer*, **Eski Anadolu Türkçesinde Ekler**, Ankara 1997.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin*, **Türk Dilinde Edatlar**, İstanbul 1971.
- İLHAN, Nadir*, **Hazâ'ınu's-Sa'âdât (İnceleme, Metin, Dizin)** Doktora Tezi, Elazığ 1998.
- İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı , İstanbul 1995.
- KARAHAN, Leyla*, **Türkçede Söz Dizimi**, Ankara 1993.
- KIVÂMÎ, Fetihnâme-i Sultan Mehmed*, Tıpkı Basım Haz. Franz Babinger, Maarif Basımevi, İstanbul 1955.
- KORKMAZ, Zeynep*, “Eski Anadolu Türkçesinde Aslı Ünlü (vokal) uzunlukları”, DTCF. Dergisi , Ankara 1968.

_____ , “Eski Anadolu Türkçesindeki –van, –ven, –vuz, –vüz Kişi ve Bildirme Eklerinin Anadolu Ağzlarındaki Kalıntıları”, TDAY-B. 1964, Ankara 1989.

_____ , **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Ankara 1992.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad, **Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul 1981.

KURT, Yılmaz, **Osmanlıca Dersleri II**, Ankara 1999.

LEVEND, Agâh Sırrı, **Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey’in Gazavâtnâmesi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1956.

ÖZKAN, Mustafa, “**Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**” , İstanbul 2000.

TİMURTAŞ, Faruk K., **Eski Türkiye Türkçesi**, İst. Üniv. Edep. Fak. Yay. İstanbul 1994.

_____ , **Osmanlı Türkçesine Giriş** İstanbul 1993.

Türk Dil kurumu, **İmlâ Kılavuzu**, Ankara 2000.

_____ , **Türkçe Sözlük**, Ankara 1988.

ÜSTÜNER, Ahad, **Anadolu Ağzlarında Sıfat-Fiil Ekleri**, Ankara 2000.

ÖZGEÇMİŞ

01.09.1975 Elazığ doğumluyum. Vali Tevfik Gür İlkokulu'nu, Atatürk Ortaokulu'nu, Elazığ Lisesi'ni bitirdikten sonra 1997 yılında Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldum. Daha sonra 03.11.1997 tarihinde Artvin Gazi İlköğretim Okulu'na Türkçe öğretmeni olarak atandım. Sırasıyla Elazığ Kanuni Sultan Süleyman İlköğretim Okulu, Gazi Osmanpaşa İlköğretim Okulu'nda görev yaptım. Halen Dumlupınar İlköğretim Okulu'nda görevime devam etmekteyim. Evli ve iki çocuk annesiyim.

